

adiktologie

supplementum

**Odborný časopis pro prevenci, léčbu
a výzkum závislostí
/ Journal for Prevention, Treatment
and Research of Addictions**

Vychází pod záštitou / Published under the auspices of:
Rada vlády ČR pro koordinaci protidrogové politiky
/ National Drug Commission of the Czech Republic
Psychologický ústav Akademie věd ČR
/ Czech Academy of Science, Institute of Psychology
Univerzita Palackého Olomouc
/ Palacky University Olomouc
Česká neuropsychofarmakologická společnost
/ Czech Neuropsychopharmacological Society
Společnost pro léčení návykových nemocí Lékařské
společnosti J. E. Purkyně / Czech Medical Association,
Board for Addiction Treatment
Ministerstvo zdravotnictví ČR
/ Ministry of Health of the Czech Republic

Adiktologie

Odborný časopis pro prevenci, léčbu a výzkum závislostí – 2001, Ročník I, Supplementum 1
/ Journal for Prevention, Treatment and Research of Addictions – 2001, Volume I, Supplementum 1

Vydává / Published by: Sdružení SCAN, Hanáková 710, 666 03 Tišnov, IČO: 26515431

tel./ fax: 0504/ 413 534, e-mail: scan@tisnov.cz

Odpovědný redaktor / Responsible editor: PhDr. Michal Miovský, PhD.

Distribuce, informace o podmínkách inzerce a objednávky předplatného na adrese vydavatele

/ Distribution, subscription, advertising information at the publisher

Časopis vychází dvakrát ročně / Published biannually

Evidenční číslo Ministerstva kultury ČR: MKČR E 12656

/ Registration number of Czech Ministry of Culture: MKČR E 12656

Toto číslo vyšlo v září 2002 / This issue was published in September 2002

Layout & design, DTP: Missing Element, www.missing-element.com

Printing works: Old Print Brno

© Sdružení SCAN, Tišnov 2001/2002

ISSN: 1213-3841 / Počet stran 216 / Number of pages: 216

Cena / Price: 98,- CZK

VYDÁNO ZA PODPORY / PUBLISHED WITH SUPPORT OF:

Velvyslanectví Nizozemského království v Praze

Royal Netherlands Embassy Prague

Evropského monitorovacího centra pro drogy a závislosti v rámci PHARE projektu

„Spolupráce mezi EMCDDA a kandidátskými zeměmi“

The European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addictions in the framework of PHARE project

“Cooperation EMCDDA – central and eastern European countries”

E.M.C.D.D.A.

European Monitoring Centre
for Drugs and Drug Addiction

Zjištění, závěry a interpretace v této publikaci jsou autorská a nereprezentují názory nebo politiku Evropské komise EMCDDA, jejich partnerů, žádné agentury ani instituce Evropské unie.

The findings, conclusions and interpretations in this publication are those of the authors alone and do not represent the opinion and policy of the European Commission, EMCDDA, its partners, any agency or institution of the European Union.

Nadace Open Society Fund v Praze

Open Society Fund Prague

Rada Vlády ČR pro koordinaci protidrogové politiky

National Drug Commission of the Czech Republic

ADIKTOLOGIE SUPPLEMENTUM 2001

VYBRANÉ SUBSTUDIE ANALÝZY DOPADŮ

NOVELIZACE DROGOVÉ LEGISLATIVY V ČR

SELECTED SUBSTUDIES OF THE IMPACT ANALYSIS PROJECT

OF NEW DRUGS LEGISLATION IN THE CZECH REPUBLIC

Editor: Tomáš Zábranský (www.zabransky.cz)

Překlad / Translation: © Jindřich Bayer 2001 (www.goodtranslations.cz)

Jazyková korektura / Czech proofreading: Zdeněk Roller

Proof-reading of the English translation: Ashley Davies

Layout, Design, DTP: © Missing Element s.r.o. (www.missing-element.cz)

Vydalo / Published by: © Sdružení Scan, Praha / Tišnov 2002 (www.adiktologie.cz)

Bibliografické reference / Bibliographical reference: Adiktologie Supplementum: Vybrané substudie Analýzy dopadů Novelizované drogové legislativy v ČR / Selected Substudies of the Impact Analysis Project of New Drug Legislation in the Czech Republic 1(1). 2001. Praha / Tišnov: Scan.

editorial

Tomáš Zábranský

Takhle to doPADlo

Supplementum Adiktologie, jež držíte v rukou, je doplňkovou publikací k „Souhrnné zprávě PAD“ (Zábranský et al. 2001d) a spolu s ní by také mělo být čteno. Na rozdíl od Zprávy, zaměřené především na systémové zhodnocení (ne)úspěšnosti (ne)prosazování trestnosti držení nezákonných drog pro vlastní potřebu, se více zabývá specifickými – a podle našich vědomostí v mnoha ohledech v ČR novátorskými – podvýzkumy, z nichž všechny mají charakter samostatného projektu. Ani tak se na některé důležité práce díky omezenému tiskovému rozsahu nedostalo – za všechny jmenujme Clusterovou analýzu lokální závažnosti zneužívání nelegálních drog v ČR (Mravčík, 2002) a Zvláštní analýzu Státního závěrečného účtu s ohledem na drogovou problematiku (Vopravil, 2002). Obě budou časopisecky publikovány zvlášť a také zveřejněny spolu s dalšími na připravovaném webu <http://www.nfp.cz>.

Neskromně se domnívám, že jednotlivé součásti PADu ve svých specifických oblastech díky setrvalé podpoře zadavatele výzkumu (Meziresortní protidrogová komise Vlády ČR) zvýšily naše znalosti o rozsahu a povaze drogového problému v ČR. Poprvé v historii známe s kvantifikovatelnou mírou přesnosti počet problémových uživatelů nelegálních drog; bezprostřední výzvou zůstává možnost významného zpřesnění tohoto odhadu, dosažitelného při zapojení policejních dat (a za zachování ochrany osobních údajů). Dalším

Time to PAD the hoof...

The Addictology Supplement that you are holding in your hands is a supplementary publication to the “PAD Summary Report” (Zábranský et al. 2001d) and we recommend that you read both documents together. In contrast to the Report that mainly focuses on a system evaluation of failure/successfulness of (non)enforcement of penalization of possession of illicit drugs for personal use, this publication rather deals with specific – and according to our knowledge innovative in many respects in the Czech Republic – sub-researches. All of them are of the nature of a separate project. Unfortunately, due to the limited press scope of the publication, several extraordinarily important studies could not be included – let us for instance mention Cluster Analysis of Local Consequences of Illicit Drugs Abuse in the Czech Republic (Mravčík, 2002) and Special National Account Analysis in the View of Drug-Related Issues (Vopravil, 2002). Both studies will be separately published in scientific magazines and they will also be available together with other studies on a currently constructed web page <http://www.nfp.cz>.

I immodestly believe that due to the consistent support of the sponsor of the study (National Drug Commission of the Government of the Czech Republic), the specific areas of interest of the individual components of PAD increased our knowledge about the scope and nature of the drug problem in the Czech Republic. For the first time in the history, we know the number of problem illicit drugs users with a quantifiable level of

rozvinutím české tradice kvalitativního výzkumu v drogové problematice (Bém et al., 1999; Tyrlik et al., 1997) je rozsáhlý materiál, jehož prezentovaná analýza představuje jen skromný výsek možností, které bohatá data ze všech tří zasažených oblastí skýtají.

Tak bych mohl pokračovat dále výzkum po výzkumu – jenže na takový výčet se nedostává místa. Každý – i sebemenší – pokrok v jakémkoliv vědním oboru přirozeně odkrývá další *terrae incognitae*.

PAD má i jiný rozměr – dokládá jednoznačný příklon ČR k drogové politice, zřetelně převažující v Evropské unii, k níž se naše země hlásí. Většinový proud evropské (proti)drogové politiky je totiž charakterizován stále těsnějším sepětím rozhodování s výzkumem – s vědou, chcete-li – což se mj. projevuje soustavným ověřováním jednotlivých exekutivních a legislativních opatření prostřednictvím jejich konfrontace s předem definovanými cíli. To je v části policejního spektra (resp. u části legislativců a exekutivců napříč politickými stranami) bezesporu nepopulární přístup a i PAD se díky tomu potýkal s řadou obtíží a uměle vytvářených překážek. O to cennější je fakt, že výsledky jeho syntetické analýzy byly vzaty na vědomí vládou ČR, která si na jejich podkladě uložila řadu opatření s reálným politickým doPADem.¹

¹ Opatření, jež si na podkladě studie PAD usnesením z listopadu 2001 uložila Vláda ČR:

- 1) Legislativně rozdělit drogy do 2 resp. 3 kategorií podle míry jejich zdravotní a společenské nebezpečnosti – tj. podle negativních zdravotních a společenských dopadů v důsledku jejich (zne)užívání. provede: ministr zdravotnictví ve spolupráci s ministrem spravedlnosti a výkonným místopředsedou MPK; termín: 31. 12. 2002
- 2) V oblasti potlačování nabídky tzv. tvrdých drog věnovat zvýšenou pozornost heroinu, zdravotně i sociálně nejvíce devastující droze, která je – podle výsledků studie PAD – na černém trhu stále dostupnější. provede: ministr vnitra; termín: průběžně
- 3) Vytvořit na úrovni krajských a okresních ředitel-

accuracy; the possibility of significant improvement of accuracy of this estimate remains an immediate challenge, and it would be possible to provide for it by means of inclusion of Police data (while preserving protection of personal data). The Czech tradition of qualitative research in the field of drugs issues (Tyrlik et al., 1997; Bém et al., 1999) was extended by high volume material whose presented analysis only represents a small segment of the possibilities provided by data from all three affected areas of interest.

I could keep on writing in this manner about all other researches respectively – however, there is not enough space for a similar listing. Each – even the smallest – progress in any branch of science naturally exposes other *terrae incognitae*.

The PAD also possesses another dimension – it demonstrates an unambiguous move of the Czech Republic towards the drugs policy prevailing in the European Union to which our country professes. The reason is that the mainstream of the European (anti)drugs policy features increasingly close clasp of decision making and research – or science if you wish – which inter alia reveals in a constant testing of individual executive and legislative measures by means of confronting them with predefined objectives. This attitude is certainly not liked by a part of the political spectrum (or – rather – by a part of legislators and executors from all political parties); as a consequence, even the PAD study had to face numerous difficulties and artificial obstructions. Therefore, it is even more valuable that the Government of the Czech Republic acknowledged the results of the synthetic analysis. In addition, in virtue of the results the government also imposed a number of provisions with a real political impact.¹

¹ The measures that the Government of the Czech Republic adopted in the provision of November 2001 in virtue of the PAD study:

- 1) To divide drugs into two or three legal categories according to the level of health and social endangerment – i.e. according to negative health and social impacts of (ab)use. This will be carried out by the Minister of Health in coope-

V neposlední řadě pro mne osobně PAD znamená mimořádně důležitou osobní zkušenost. Téměř tři roky soustavné práce na tomto výzkumu přinesly řadu nových a utužily některá stará přátelství. Také mne seznámily s řadou státních úředníků, lékařů, terénních a jiných pracovníků příslušných zařízení, policistů, soudců a lidí z výkonu trestu či probace, kteří neztrácejí ze zřetele smysl své práce – předcházení, zmírňování a nápravu negativních jevů, které s sebou v demokratických společnostech nese zneužívání psychotropních látek.

Ony tři roky s sebou přirozeně přinesly i potýkání s takovými z nich, kterým široký zelený stůl zastřel fakt, že práce ve veřejném sektoru je především službou – že právo a zdraví je vyšší hodnotou než profesní příhrávka na vlastní branku či na podporu vlastní politické kariéry a že vědecký obor není gubernie, která se dá ohradit a prohlásit za něčí samoděržaví.

Ale i ti druzí k drogové problematice patří a musejí být vnímáni jako její širší součást. Osobně věřím, že výzkum může k řešení drogové problematiky přispět právě další snahou o rozvoj sebe sama – snahou o co nej-

ství policie pracovníkům Policie ČR, specializovaným na vyhledávání a vyšetřování trestné činnosti v oblasti výroby, obchodu a distribuce nelegálních drog, odpovídající podmínky pro práci zejména tím, že nebudou zatěžováni plněním úkolů při řešení případů jiné trestné činnosti.

provede: ministr vnitra; termín: průběžně

4) V rámci přípravy rekodifikace trestního práva hmotného vzít v úvahu výsledky Analýzy dopadů nové drogové legislativy (PAD) a provést revizi skutkových podstat a revizi sankcí trestných činů spojených s drogovou problematikou.

provede: ministr spravedlnosti; termín: 31. 12. 2002

5) Přeradit flunitrazepam z přílohy č. 6 do přílohy č. 5 zákona č. 167/1998 Sb. o návykových látkách.

provede: ministr zdravotnictví; termín: 31. 12. 2002

6) Promítnout výsledky Analýzy dopadů nové drogové legislativy (PAD) při realizaci protidrogové politiky vlády ČR.

provede: členové MPK; termín: průběžně

Last but not least, I must mention that PAD was a very rich personal experience for me. Almost three years of consistent work on this research brought about a number of new friendships and tightened some of the old ones. Furthermore, they acquainted me with numerous state officers, physicians, field and other workers of appropriate facilities, Police officers, judges and people who work in the fields of execution of punishment or probation who do not forget the purpose of their work – prevention, mitigation and correction of negative phenomena that abuse of psychotropic substances brings about in democratic societies.

It is also natural that these three years also brought skirmishes with those whose wide

ration with the Minister of Justice and executive vice chairman of the National Drug Commission; term: December 31, 2002

2) In the area of supply reduction of so-called hard drugs, increased attention should be paid to heroin, the most devastating drug in terms of health and social aspects, and increasingly available on the black market according to the results of the PAD study.

This will be carried out by the Minister of Interior; term: continuously

3) On the level of regional and district Czech Republic Police directorates, the employees who specialize in detection and investigation of criminal activities in the area of production, trafficking and distribution of illicit drugs ought to be provided with adequate work conditions, especially by means of avoiding the load of working on tasks related to solution of cases of other criminal activities.

This will be carried out by the Minister of Interior; term: continuously

4) Within the framework of recodification of the material criminal law, the results of the Impact Analysis Project of New Drugs Legislation (PAD) ought to be taken into account and the facts of the case and penalties of drug-related criminal offences ought to be reviewed.

This will be carried out by the Minister of Justice; term: December 31, 2002

5) Flunitrazepam ought to be reclassified from Appendix 6 to Appendix 5 of law 167/1998 of the Code On Addictive Substances.

This will be carried out by the Minister of Health; term: December 31, 2002

6) The results of the Impact Analysis Project of New Drugs Legislation (PAD) ought to reflect in the implementation of the national drug policy of the Government of the Czech Republic.

This will be carried out by the members of the National Drug Commission; term: continuously

přesnější popis, o pochopení působících faktorů a jejich vztahů. Čím ostřejší obrysy budeme tušit, tím méně prostoru bude zbývat pro politické manipulace a prosazování partikulárních zájmů.

Zda k posunu správným – společensky prospěšným – směrem přispěl i PAD, musí už posoudit laskavý čtenář sám.

Praha, prosinec 2001

green table hid away from sight the fact that work in the public sector is above of all a service – that the value of justice and health is much higher than a professional “back passing” or support of one’s own political career and that a scientific discipline is not a province that is possible to fence away and declare as someone’s self-government.

However, even “the others” belong to the drugs issues and they must be perceived as a part of it. I personally believe that the research can contribute to the solving of drugs issues exactly by means of the effort to develop itself – by the efforts of the most accurate description, understanding of the acting factors and relationships between them. The sharper we will sense the outlines, the less space there will be for political manipulations and enforcement of “particular interests.”

Evaluation of the contingent contribution of PAD to the move in the right – beneficial for the public – direction is up to you, kind readers.

Prague, December 2001

Editorial

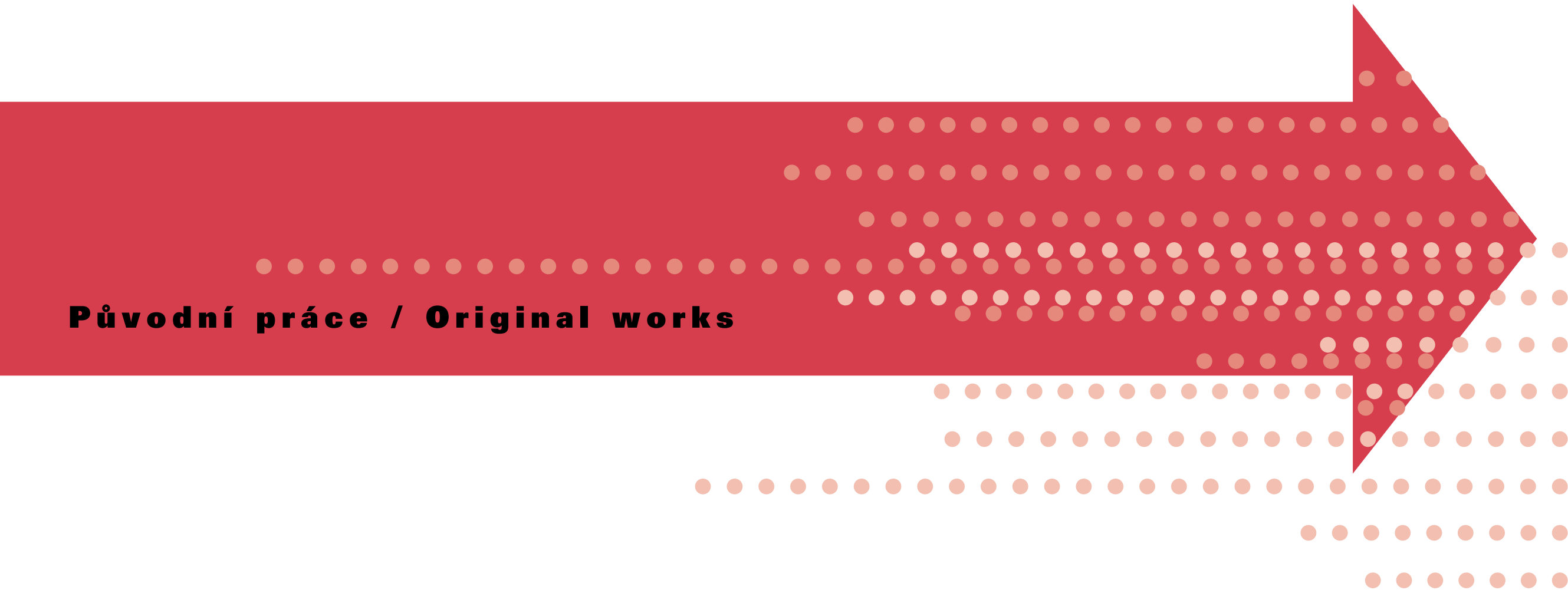
O b s a h

- 6** **Takhle to doPADlo**
Time to PAD to hoof...
Tomáš Zábranský
- 14** **Nástin historie právní úpravy drogových trestných činů na historickém území Čech, Moravy a Slezska**
Historical Outline of Legislative Arrangements Concerning Drug-Related Criminal Offences in the Historical Premises of Bohemia, Moravia and Silesia
Hana Gajdošíková
- 22** **Prevalenční odhad problémových uživatelů drog v ČR – syntéza dostupných dat**
Estimation of Prevalence of Problem Users in the Czech Republic – Synthesis of Available Data
Viktor Mravčík, Tomáš Zábranský
- 44** **Přehled výsledků substudie provedené s uživateli nelegálních psychoaktivních látek a pracovníky zdravotnických zařízení a významnými poskytovateli služeb uživatelům nelegálních drog**
Summary of Results of a Substudy Carried Out with Users of Illicit Psychoactive Drugs and Workers at Medical Facilities and Significant Providers of Services for Illicit Drug Users
Michal Miovský, Tomáš Zábranský
- 80** **Přehled výsledků substudie provedené s policisty, vyšetřovateli, kriminalisty a soudci ve vztahu k trestné činnosti uživatelů nelegálních drog: kvalitativní analýza**
Summary of Results of a Sub-study Involving Police Officers, Investigators, Criminologists and Judges and Dealing With Criminal Activities Committed by Users of Illicit Psychoactive Substances: Qualitative Analysis
Michal Miovský, Hana Gajdošíková, Kateřina Skutilová, Tomáš Zábranský
- 98** **Stručný výtah z materiálů poskytnutých Nejvyšším státním zastupitelstvím ČR ve věci drogových trestných činů**
Brief Extract of Materials Provided by the Office of the Supreme Prosecutor of the Czech Republic over Drug-Related Criminal Offences
Hana Gajdošíková
- 108** **Sekundární analýza školních dotazníkových studií**
Secondary Analysis of School Questionnaire Surveys
Viktor Mravčík, Tomáš Zábranský

- 124** **Vlastní náklady rodin pacientů / klientů v léčebném procesu**
Private Costs of Families of Patients / Clients in the Treatment Process
Kamil Kalina
- 132** **Náklady primární prevence a náklady sekundární a terciární prevence mimo systém veřejného zdravotního pojištění**
Costs of Primary Prevention and Costs of Secondary and Tertiary Prevention Outside the Framework of Public Health Insurance
Kamil Kalina
- 142** **Ekonomické náklady společnosti na zneužívání nelegálních („pouličních“) drog v České republice 1998**
Social Costs of Abuse of Illicit (Street) Drugs in the Czech Republic in 1998
Tomáš Zábranský, Michal Miovský, Hana Gajdošíková, Viktor Mravčík, Kamil Kalina, Jiří Vopravil
- 190** **Analýza nákladů a výnosů trestnosti držení nelegálních drog pro vlastní potřebu: ČR 2000**
Cost and Benefit Analysis of the Implementation of Penalization of Possession of Illegal Drugs for Personal Use in the Czech Republic in 2000
Tomáš Zábranský
- 210** **Odkazy**
Reference List

x e p u l

Původní práce / Original works

Hana Gajdošíková
Advokátka, stálá výzkumná
spolupracovnice Národního
monitorovacího střediska pro drogy
a závislosti / Barrister, Permanent
Research Fellow of the Czech National
Focal Point for drugs and Addiction
gajdosikova@ak-ps.cz

abstrakt

Nástin historie právní úpravy drogových trestných činů na historickém území Čech, Moravy a Slezska

*Historical Outline of Legislative Arrangements
Concerning Drug-Related Criminal Offences in
the Historical Premises of Bohemia, Moravia
and Silesia*

Předkládaný materiál obsahuje stručný přehled právní úpravy tzv. drogových trestných činů, tj. trestných činů, týkajících se různých forem nedovoleného nakládání, výroby, držení a šíření omamných a psychotropních látek v trestněprávních kodexech, které byly či v současné době jsou účinné na území České republiky.

Klíčová slova: drogy, novela, omamná a psychotropní látka (OPL), trestný čin, trestní zákon

The presented material contains a brief summary of legislative arrangements concerning so-called drug-related criminal offences, i.e. criminal offences related to various forms of unauthorised handling, production, possession and dissemination of narcotic and psychotropic substances in Criminal Codes that were or are applicable in the territory of the Czech Republic.

Key words: drugs, amendment, narcotic and psychotropic substance, criminal offence, Criminal Law

1 Rakousko-uherská monarchie

Na našem území se problematika trestněprávních deliktů souvisejících s drogami datuje již od padesátých let 19. století, tj. od období rakousko-uherské monarchie – nikoli ovšem tak, jak má na mysli současné trestní právo.

Zákon č. 117/1852 ř.z., zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, se již dotýkal problematiky jedů a léčiv. Jednalo se však spíše o úpravu živnostenského podnikání, tj. o postih provinění proti tehdejší předpisům, upravujícím nakládání s léčivy a jedy. Trestný byl neoprávněný prodej léčiv vnitřních i zevních (§ 354), nedbalost v chování a oddělení jedu (§ 368) a zanedbání dohledu nad jedovatou látkou (§ 370).

Co se týče podávání drogy, trestným bylo tzv. „užívání odvaru z makovic při dětech“ (§ 337). V této souvislosti však hrozil trest pouze v případě, že nastalo těžké poškození na těle nebo usmrcení následkem podávání této látky. Pachatel zde hrozil trest za přestupek ve formě vězení od 1 až do 6 měsíců, v případě smrti pak šlo o tzv. přečin, který se trestal tuhým vězením od 6 měsíců do 1 roku (§ 336). Tento způsob trestání se vztahoval i na osoby, které se neopatrně chovaly při vykuřování sirou a při užívání narkotizujících prostředků (§ 336 písm. d). Zajímavou úpravu citovaný zákon taktéž obsahoval co do provozování lékařství nebo ranhojičství bez povolení, kde zvláštní zřetel byl brán na skutečnost, že tato osoba užívala éterových par, tj. dopouštěla se narkotizování (§ 343).

Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích se tedy zabýval spíše tím, co můžeme dnes nazvat distribucí, přičemž tresty nebyly příliš vysoké. Držba a užívání OPL tedy trestné nebyly.

2 První republika

Rakousko-uherská trestněprávní úprava se zachovala až do 30. let XX. století, kdy významná změna nastala v souvislosti s přijetím Mezinárodní opiové úmluvy a Úmluvy

1 Austro-Hungarian Monarchy

In our territory, the issues of drug-related criminal offences date back to the 1850's, i.e. to the period of the Austro-Hungarian monarchy. However, this is far removed from the sense of the current criminal law.

Law No. 117/1852 of the Imperial Code On Crimes, Offences and Violations already concerned the issues of poisons and medicaments. However, it rather concerned the arrangement of trade regulations; i.e. sanction for violation of the then applicable regulations that regulated handling of medicaments and poisons. Unauthorised sale of internally and externally applied medicaments was penalised (Section 354), as well as negligence in keeping and separation of poison (Section 368) and negligence of control of a poisonous substance (Section 370).

As far as drug administration is concerned "administration of poppy-head decoction to children" (Section 337) was penalised. Nevertheless, there was a threat of a penalty only in the case that there was a consequent serious injury or death due to administration of the substance. The offender could have been penalised for the violation with imprisonment of 1 to 6 months; the cases of death were classified as a so-called offence and penalised by close confinement of 6 – 12 months (Section 336). This manner of penalisation also related to people who were not careful during fumigation with sulphur and use of narcotising substances (Section 336 letter d). The mentioned law also contained an interesting stipulation regarding unauthorised pursuit of curing or surgery where special attention was paid to the fact of whether the person used ether vapours, i.e. committed narcotising (Section 343).

Accordingly, the Law On Crimes, Offences And Violations rather focused on what we nowadays call distribution, while the sentences were not very high. Therefore, possession and use of narcotic and psychotropic substances were not penalised.

2 The "First" Republic

The Austro-Hungarian legislative arrangement was

o omezení výroby a úpravy distribuce omamných látek. Zákonem č. 29/1938 Sb., kterým se provádí Mezinárodní opiová úmluva ze dne 23. ledna 1912, vyhlášená pod č. 159/1922 Sb. z. a n., Mezinárodní opiová úmluva ze dne 19. června 1925, vyhlášená pod č. 147/1927 Sb. z. a n. a Úmluva o zamezení výroby a úpravě distribuce omamných látek ze dne 13. června 1931, vyhlášená pod č. 173/1933 Sb. z. a n. (opiový zákon) byly obě úpravy promítnuty do právního systému tehdejšího Československa. Zákon trestal v první řadě úmyslné vyrobení OPL, přípravu, zpracování, přepracování, přechovávání, prodej, uvedení do oběhu, nabídku, dovoz, vývoz nebo průvoz. Takové chování bylo kvalifikováno jako přečin a trestáno tuhým vězením od 3 měsíců do 3 let a peněžitým trestem od 5 000 do 50 000 korun. Byl-li takový čin spáchán ve velkém rozsahu, v rámci provozování živnosti nebo za takových okolností, že z toho vzešlo těžké poškození těla nebo smrt člověka nebo nebezpečí pro život nebo zdraví lidí ve větším rozsahu, hrozil pachatel žalář od 1 do 5 let a peněžitý trest od 10 000 do 100 000 korun (§ 19 odst. 1 citovaného zákona).

Trestná byla taktéž výroba, opatření, přechovávání nebo přenechání nástroje nebo předmětu, který byl nepochybně určen k neoprávněné výrobě nebo k přípravě nebo k neoprávněnému zpracování nebo přepracování OPL. Zde hrozil pachatel trest od 1 měsíce do 1 roku a peněžitý trest do 5 000 korun (§ 19 odst. 2 citovaného zákona). Pojem „omamné prostředky“ – později „omamné látky“ – upřesňovaly prováděcí vyhlášky.

Jak vidno, zákon již v podstatě zakotvoval jednotlivé trestné činy obdobně, jak je zná současná právní úprava, přičemž nerozlišoval mezi držením drogy pro sebe či pro jiného.

3 Právní úprava po II. světové válce

Poválečná právní úprava již zařadila drogo-

preserved until the 1930's, when there occurred an important change in connection with the adoption of the International Opium Convention and Convention on Limitations of Production and Regulation of Distribution of Narcotic Substances. Law No. 29/1938 Coll., which establishes the International Opium Convention from January 23, 1912, published under No. 159/1922 of the Collection of Laws and Ordinances Coll, International Opium Agreement from June 19, 1925 published under No. 147/1927 of the Collection of Laws and Ordinances and the Convention on Limitations of Production and Regulation of Distribution of Narcotic Substances from June 13, 1931 published under No. 173/1933 of the Collection of Laws and Ordinances (Opium Law), included both of the arrangements in the legislative system of the then Czechoslovakia. The law primarily penalised intentional production of narcotic and psychotropic substances, preparation, processing, recycling, receiving, sales, putting into circulation, offering, import, export or transit. Such action was qualified as an offence and penalised with close confinement of 3 months to 3 years and a statutory penalty of CZK 5,000 – 50,000. When such an offence was committed on a large scale, within conduct of licensed trade or under circumstances that caused serious injury or death or endangerment of life or health of humans on a large scale, the offender was threatened with incarceration of 1 to 5 years and a statutory fine of CZK 10,000 to 100,000 (Section 19 article 1 of the of the mentioned law).

Furthermore, production, provision, receiving or ceding of an instrument or object that was undoubtedly designed for unauthorised production, preparation or recycling of narcotic and psychotropic substances was also a punishable offence. In such cases, the offender could be sentenced for 1 month to 1 year and a statutory fine of up to CZK 5,000 (Section 19 article 2 of the mentioned law). The term "narcotic preparations" – later called "narcotic substances" – was specified in the implementation provisions.

As we can see, the law basically determined individual criminal offences in a similar manner as in the current legislative arrangement, whilst it did not distin-

vé delikty přímo do rámce trestního zákona. Šlo o dva drogové delikty, a to nedovolenou výrobu a držení omamných prostředků a jedů. Tomu, kdo bez povolení vyrobil, dovezl, vyvezl, jinému opatřil nebo přechovával omamné prostředky nebo jedy, hrozil trest odnětí svobody v trvání až tři let (§ 197 odst. 1), v případě, že se pachatel dopustil takového jednání ve větším rozsahu nebo výdělečně nebo jím způsobil smrt člověka nebo těžkou újmu na zdraví mnoha lidí, mohl být potrestán odnětím svobody v trvání 1 roku až 5 let (§ 197 odst. 2). Výroba, přechování předmětu určeného k neoprávněné výrobě omamných prostředků a jedů byla trestána odnětím svobody v trvání až 2 let (§ 198).

4 Držení drogy dle trestního zákona č. 140/1961 Sb. do 31. 12. 1998

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. víceméně přejal předchozí trestněprávní úpravu. Dle ust. § 187 odst. 1 byl postihován ten, kdo bez povolení vyrobil, dovezl, vyvezl, jinému opatřil nebo přechovával omamné prostředky nebo jedy. Za toto jednání mohl být potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo nápravným opatřením nebo peněžitým trestem. Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby byly v § 187 odst. 2 vyjádřeny tak, že trestem odnětí svobody na dvě léta až osm let měl být pachatel potrestán, jestliže tento čin spáchal jako člen organizované skupiny, získal jím značný prospěch nebo takovým činem způsobil těžkou újmu na zdraví více osob nebo smrt. Trestný čin dle ust. § 188 tr. zák. postihoval pachatele, který vyrobil, sobě nebo jinému opatřil anebo přechovával předmět způsobilý k nedovolené výrobě omamných prostředků nebo jedů, a to trestem odnětí svobody až na dvě léta nebo nápravným opatřením nebo peněžitým trestem.

Tato právní úprava platila až do novely trestního zákona, provedené zákonem č. 175/1990 Sb., kdy s účinností od 1. 7. 1990 byla skutková podstata trestného činu nedo-

guish between possessions of drugs for personal use or for another person.

3 Legislative Arrangement after World War II

The post-war legislative arrangement was the first to include drug-related offences within the framework of the Criminal Code. In particular, it concerned the following two drug-related offences: unauthorised production and possession of narcotic and psychotropic substances and poisons. Any person who without authorisation produced, imported or exported, provided to or received for another person narcotic and psychotropic substances or poisons was threatened with a sentence of up to three years (Section 197 article 1); in the case that the offender committed such an action on a large scale or for personal gain, or caused death of a person or serious injury of many people, he/she could be sentenced to imprisonment of 1 to 5 years (Section 197 article 2). Production, and receiving of an object designed for unauthorised production of a preparation containing a narcotic or psychotropic substance was penalised by imprisonment of up to 2 years (Section 198).

4 Possession of Drugs according to Criminal Code No. 140/1961 of the Code until December 31, 1998

Criminal law No. 140/1961 Coll. more or less adopted the previous legislative arrangement. Any person who without authorisation produced, imported or exported, provided to or received for another person narcotic and psychotropic substances or poisons was penalised according to the provisions of Section 187 article 1. The person could be sentenced for up to two years, to corrective action or a statutory penalty. In Section 187 article 2, the circumstances conditioning the application of a higher sentence were expressed in the manner that an offender could be sentenced for two to eight years when he/she committed the crime as a member of an organised group, obtained considerable profit from or caused a serious injury of more people or death by the crime. Criminal offence according to the provisions of Section 188 of the Criminal Code held liable the offender who produced, provided for him/herself

volené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 tr. zákona upravena tak, že se vztahovala nejen na omamné látky a jedy, ale i na psychotropní látky, a dále odstraňovala trestní postih přechovávání pro sebe, neboť dle této novelizace muselo být přechovávání omamné nebo psychotropní látky i jedu vykonáváno pro jiného (Sotolář et al., 2000)

5 Drogové trestné činy po novele trestního zákona, provedené zák. č. 112/1998 Sb.

(Zábranský et al., 2001d)

Novela trestního zákona, provedená zák. č. 112/1998, se dotkla všech skutkových podstat, upravujících tzv. drogové trestné činy. S účinností od 1. 7. 1998 byla skutková podstata § 187 – nedovolené nakládání a přechovávání OPL – zpřesněna, jednak pokud se týče dalších způsobů nakládání s OPL a jednak pokud jde o další předměty, se kterými je neoprávněně nakládáno. Dále byl podstatně zpřísněn trestní postih za spáchání tohoto tr. činu, přičemž byly rozšířeny okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, které byly také rozčleněny do více odstavců. Skutková podstata § 188, týkající se výroby OPL, byla rozšířena i na vyrobení, opatření nebo přechovávání předmětu určeného k výrobě přípravku, obsahujícího omamnou či psychotropní látku a současně byl zpřísněn postih za tento trestný čin. Konečně u trestného činu šíření toxikomanie, upraveného v ust. § 188a, byl zpřísněn postih za tento trestný čin.

Novela přinesla také další výraznou změnu, neboť s účinností od 1. 1. 1999 opětovně zakotvila trestnost přechovávání omamné nebo psychotropní látky nebo jedu v množství větším než malém pro sebe.

Dle předkladatelů novely si tuto změnu vyžádala zejména vázanost ČR mezinárodními úmluvami. Ministerstvo vnitra ČR taktéž

or received an object designed for unauthorised production of narcotic and psychotropic substances or poisons; and the sentence was imprisonment for up to two years, corrective action or statutory penalty.

This legislative arrangement had applied until the adoption of the amendment of the Criminal Code established by law No. 175/1990 Coll., where with effect from July 1, 1990 the factual basis of the criminal offence of unauthorised production and possession of narcotic and psychotropic substances and poisons according to Section 187 of the Criminal Code was arranged in a manner that included narcotic and psychotropic substances as well as psychotropic substances; in addition, it removed the criminal sanction of possessing drugs for personal use, since receiving a narcotic and psychotropic substance and poison could only be carried out for another person according to this arrangement (Sotolář et al., 2000).

5 Drug-related Criminal Offences after the Adoption of the Amendment to the Criminal Code Established by Law No. 112/1998 of the Code (Zábranský et al., 2001d)

The amendment of the Criminal Code established by law No. 112/1998 related to all factual bases of a case concerning the so-called drug-related criminal offences. With effect from July 1, 1998 the factual bases of Section 187 – unauthorised handling and receiving of narcotic and psychotropic substances – were specified more accurately as far as other manners of treatment of narcotic and psychotropic substances and other subjects handled without authorisation are concerned. In addition, the criminal sanction for committal of such criminal offences was increased substantially, whilst the circumstances conditioning the application of a higher sentence were expanded and were also divided into more paragraphs. The factual basis of Section 188 has been extended and now also include production, provision or receipt of an object designed for production of a preparation containing a narcotic or psychotropic substance. In addition, the sentence for committal of such a crime was increased substantially.

považovalo za důležitý argument ulehčení důkazní situace při prokazování trestné činnosti distributorů drog, kteří se dosud hájili poukazem na skutečnost, že drogu, která u nich byla nalezena, mají pro vlastní potřebu.

V roce 1997 předložila Poslanecké sněmovně po letech diskusí a několika poslaneckých návrzích novelizací „(proti)drogové legislativy“² vládě České republiky návrh novelizace tzv. drogové legislativy (§§187 až 188a TZ), skládající se z dlouhodobě připravované novely Ministerstva spravedlnosti ČR coby garanta legislativního procesu, doplněné Ministerstvem vnitra ČR (Linhartová & Kopřiva, 1998) o ustanovení zavádějící trestnost držení drog pro vlastní potřebu a tím implicitně i jejich užívání.

Právě toto ustanovení se v průběhu projednávání novelizací na parlamentní půdě i ve veřejném prostoru ukázalo jako nejkontroverznější. Vznítlo vzrušenou diskusi o následcích kriminalizace držení nelegálních drog pro vlastní potřebu ve vztahu k léčebné péči o jejich uživatele (Presl, 1997), pro práci policie (Komorous, 1997; Hrbáček, 1998; Hubička & Kopřiva, 1997), o jejím dopadu na primární, sekundární a terciární prevenci (Langer, 1997; Bém, 1997) a v neposlední řadě též o zvýšení míry „právního nihilismu“ ve společnosti (Wawrosz, 1997; Štěpán, 1997).

Výrazem těchto vyhraněných diskusí bylo veto Václava Havla z 5. dubna 1998, jímž prezident vrátil zákon k projednání Poslanecké sněmovně. Ta jej přijala v nezměněné podobě.

Vláda České republiky v zájmu předejití možným negativním jevům, vyplývajících z implementace předmětných novelizací, za-

² sluší se jmenovat především dva návrhy poslance Pavla Severy (KDU-ČSL) a jeden návrh poslance Dalibora Matulky (KSČM); všechny tři byly Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR zamítnuty

The amendment also brought about another important change, since with effect from January 1, 1999 it re-anchored the penalty for possession of narcotic and psychotropic substances or poison in a quantity greater than small for personal use.

According to the presenters of the amendment, the change was necessitated by the allegiance of the Czech Republic to international conventions. Another significant argument in the view of the Ministry of the Interior of the Czech Republic was based on facilitation of the situation of proving criminal activities of drug distributors who have so far defended themselves by saying that the drug found on them was for their own personal use.

In 1997, after years of discussions and several proposals related to amendments to drugs legislation raised by Members of Parliament of the Czech Republic,² the Government of the Czech Republic put forward a proposal for amendment to the drugs legislation (Sections 187 to 188a of the Criminal Code). The proposal consisted of an amendment that the Ministry of Justice of the Czech Republic had been preparing for a long time as a sponsor of the legislative process, completed by the Ministry of the Interior of the Czech Republic (Linhartová & Kopřiva, 1998) with provisions that introduced a penalty for possession of drugs for personal use, which implicitly means that use is also penalised.

In the course of the readings of the amendments in Parliament and in the public sphere, this provision appeared as the most controversial. It brought about a brisk discussion of the consequences of criminalising drug possession for personal use in connection with treatment care and drug users (Presl, 1997), police work (Komorous, 1997; Hrbáček, 1998; Hubička & Kopřiva, 1997), and the impact on primary, secondary and tertiary prevention (Langer, 1997; Bém, 1997). Last but not least, the issue of

² In particular, it is proper to mention two proposals from Pavel Severa (Member of Parliament, KDU-ČSL) and one proposal from MP Dalibor Matulka (KSČM); the Chamber of Deputies of the Czech Republic voted down all three proposals.

dala Ministerstvu spravedlnosti ČR úkol vypracovat analýzu možných negativních dopadů novelizací a návrh na jejich řešení. Tento materiál, nazvaný „Analýza negativních dopadů novelizace trestního zákona (drogová kriminalita) s návrhy na opatření“ (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 1998) a předložený ministrem Otakarem Motejlem, vláda dne 27. srpna 1998 přijala.

Současně přijala Meziresortní protidrogová komise Úřadu vlády ČR záměr vědecky analyzovat dopady přijaté legislativní intervence.

7. prosince 1998 vzala Meziresortní protidrogová komise (MPK) na vědomí záměr provést Projekt analýzy dopadů (PAD) nové drogové legislativy v ČR se zaměřením na zavedení trestnosti držení nelegálních drog pro vlastní potřebu; na vědomí vzala též rámcový výzkumný plán; 30. března 1999 schválila MPK vyčlenění finančních prostředků na provedení studie PAD v roce 1999 a převzala nad projektem formální garanci. 10. března 2000 schválila Meziresortní protidrogová komise Úřadu vlády ČR plán dokončení projektu a vyčlenila pro něj prostředky.

increasing the level of “legal nihilism” in society was widely discussed (Wawrosz, 1997; Štěpán, 1997).

Václav Havel's veto of this bill, issued on April 5, 1998, was a reflection of the pronounced discussions. The President returned the bill for further readings to the Chamber of Deputies, and the Chamber of Deputies then carried the bill without any changes at all.

In an attempt to prevent possible negative phenomena following from the implementation of the amendments in question, the Government of the Czech Republic issued an assignment to the Ministry of Justice of the Czech Republic and asked it to draw up an analysis of the possible negative impacts of the amendments with a proposal for solution of the possible problems. The material was published as “Analysis of Negative Impacts of Amendments of the Criminal Code (Drug-Related Crimes) with Proposals for Action” (Ministry of Justice of the Czech Republic, 1998). Minister Otakar Motejl presented the analysis, which was subsequently passed by the Government on August 27, 1998.

At the same time, the National Drug Commission of the Government of the Czech Republic adopted the intention to carry out a scientific evaluation of the impacts of the enacted legislative intervention.

On December 7, 1998, the National Drug Commission of the Government of the Czech Republic acknowledged its intention to carry out the Impact Analysis Project (PAD) of the New Drugs Legislation in the Czech Republic with a focus on the introduction of a penalty for possession of illicit drugs for personal use; a framework research plan was also acknowledged. On March 30, 1999, the National Drug Commission of the Government of the Czech Republic approved the allocation of resources for the pursuit of the study in 1999 and adopted a formal guarantee over the project. On March 10, 2000, the National Drug Commission of the Government of the Czech Republic approved the plan for completion of the project and earmarked funds for this purpose.

Viktor Mravčík
Epidemiologické centrum OHS
Karviná / Centre of Epidemiology of
the Hygienic Station Karviná
mravcik.viktor@vlada.cz

Tomáš Zábranský
Ústav preventivního lékařství LF UP
Olomouc / Institute of Preventive
Medicine, Medical Faculty, Palacky
University Olomouc

abstrakt

Prevalenční odhad problémových uživatelů drog v ČR – syntéza dostupných dat

*Estimation Of Prevalence Of Problem Users
In The Czech Republic –
Synthesis Of Available Data*

V rámci studie PAD byl proveden prevalenční odhad problémových uživatelů drog v České republice, a to především s úkolem poskytnout co nejreliabilnější údaj pro potřeby řady ekonomických substudií projektu. Páteří metodologie byla multiplikační metoda s využitím dat o léčbě. Jako pomocné metody pro stanovení in-treatment rate byly použity metody capture-recapture (zpětného zachytu) a nominační technika.

Prevalence problémových uživatelů v ČR v r. 2000 dosahuje 30 000 – 45 000 osob, z toho 18 000 – 27 000 uživatelů pervitinu, 12 000 – 18 000 uživatelů heroinu. Relativně tedy dosahuje prevalence problémových uživatelů drog v ČR 4,9 – 7,4/1000 obyvatel ve věku 15 – 54 let, což je v rámci EU možno považovat za průměrnou hodnotu (Hartnoll, 2002).³

V rámci substudie „Injekční užívání“ je publikována nová metoda pro stanovení prevalenčního odhadu injekčních uživatelů drog: multiplikační metoda s využitím dat o spotřebě injekčního materiálu. Prevalenční odhad touto metodou nebyl v době publikace dosud stanoven a bude publikován samostatně.

Klíčová slova: Prevalenční odhad, problémové užívání drog, metodologie, multiplikační metoda, metoda zpětného zachytu (capture-recapture), in-treatment rate

³ přičemž je třeba připomenout, že v jiných indikátorech (drogové mortalitě, stupni promořenosti HIV/AIDS a VHB a C) je stav v České republice příznivější než kdekoli v EU nebo mezi přistupujícími zeměmi (Maďarsko, Polsko, pobaltské země)

An estimation of the prevalence of problem drug users in the Czech Republic was carried out within the framework of the PAD (Impact Analysis Study); mainly with the purpose of providing the most reliable data for the purposes of economic sub-studies of the project. The multiplication method with the use of data about treatment was the backbone of the methodology. The capture-recapture method and nomination technique were used as associated methods for the determination of the in-treatment rate.

In the year 2000, prevalence of problem users of illicit drugs in the Czech Republic probably reached 30,000 – 45,000 people, of whom 18,000 – 27,000 were pervitin users, and 12,000 – 18,000 users of heroin and other opioids. An average prevalence estimate of 37,500 problem drug users in the Czech Republic was used in PAD COI and PAD CBA³ in compliance with the conclusions of the PAD prevalence group. Accordingly, the relative prevalence of problem users in the Czech Republic is 4.9 – 7.4/1,000 citizens within the age cohort of 15 – 54, which is comparable within the framework of EU with the countries with the average level of problem drug use (Hartnoll, 2002).⁴ Within the framework of the sub-study “Intravenous Use,” a new method of determination of estimation of prevalence of intravenous drug users – multiplication method with the use of data about consumption of injection materials – was published. So far, a prevalence estimate has not been determined using this method, and it will be published separately.

Key words: Prevalence estimate, problem drug use, methodology, multiplication method, capture – recapture method, in-treatment rate

³ COI: Determination of Social Costs of Drug Abuse in the Czech Republic; CBA – Cost and Benefit Analysis of the Implementation of Punishability of Possession of Illegal Drugs for Personal Use

⁴ Whilst it is necessary to note that the condition of other indicators (drug-related mortality, level of immunity rate of HIV/AIDS and VHB and C) is much more favorable in the Czech Republic than in any of the European Union countries or acceding countries (Hungary, Poland, Baltic countries)

1 Úvod

Tento materiál je přehledem, souhrnem a srovnáním dostupných prevalenčních odhadů problémových uživatelů drog (PUD) v České republice (ČR) v letech 1998 – 2000. Až na vzácné výjimky čerpá z výsledků získaných v rámci studie PAD (Zábranský et al., 2001b; Zábranský et al., 2001d); některé z těchto výsledků byly získány metodikou v českých podmínkách poprvé použitou právě v rámci PAD.

Problémové užívání pro účely této analýzy chápeme ve smyslu definice EMCDDA, tj. jako intravenózní užívání drog (IUD) a/nebo

1 Introduction

This material is an overview, summary and comparison of available prevalence estimates of problem drug users in the Czech Republic in 1998 – 2000. Apart from some rare exceptions, it follows from the results obtained in the framework of the PAD study (Zábranský et al. 2001b; Zábranský et al. 2001d); some of these results were obtained by means of a methodology that was used within the framework of the PAD study for the first time in the Czech environment.

For the purposes of this analysis, we understand problem use in the sense of the EMCDDA definition, i.e. as intravenous drug use and/or long-term

dlouhodobé a pravidelné užívání opiátů a/nebo kokainu a/nebo amfetaminů (EMCDDA and Institute for Therapy Research, 1998). Užívání ecstasy nebo konopí z definice není problémovým užíváním.

Pro problémové užívání platí, že dotazníkovými ani jinými přímými metodami nelze spolehlivě zjistit jeho rozsah, a to zejména vzhledem k tomu, že:

- prevalence tohoto jevu je relativně nízká
- je považováno za protispoločenský jev a jako takové má přirozenou tendenci se skrývat

Proto se pro tyto odhady používá matematických metod a modelování. Při použití více zdrojů a/nebo při kombinaci několika metod lze dosáhnout vysoké míry přesnosti (EMCDDA and Institute for Therapy Research: 1998).

V dalším textu jsou postupně popsány prevalenční odhady v ČR a metody, jimiž byly získány. Závěrem jsou podány návrhy dalších dle autorů použitelných metod pro konstrukci dále zpřesněných prevalenčních odhadů v ČR a nezbytná opatření pro jejich provedení.

Je třeba uvést, že prevalenční odhady problémových uživatelů (závislých) v ČR byly prováděny již na konci 80. let. V podstatě bylo využíváno multiplikační metody s využitím léčebných zdrojů. Počet osob závislých na drogách⁴ v ČR se v 80. letech pohyboval mezi 25 – 30 tisíci (Nožina, 1997).

2 Metoda zpětného zachytu (Capture-recapture method)

Metoda zpětného zachytu, capture-recapture method (dále CRM) je metodou celosvětově využívanou pro celostátní i lokální prevalenční odhady problémového užívání drog,

and regular use of opiates and/or cocaine and/or amphetamines (EMCDDA and Institute for Therapy Research: 1998). Use of ecstasy or cannabis is not problem use by definition.

As far as problem use is concerned, it applies that it is not possible to reliably determine the scope of this by means of questionnaire or other direct methods especially due to the following facts:

- the prevalence of this phenomenon is relatively low
- it is considered as an antisocial phenomenon and therefore there is a natural tendency to conceal it.

This is why mathematical and modeling methods are used for making such estimates. When several sources are used and/or when several methods are combined, it is possible to reach a high level of accuracy (EMCDDA and Institute for Therapy Research: 1998).

The text below describes prevalence estimates in the Czech Republic together with the methods by which they were obtained. At the end, we present proposals that the authors deem usable for the construction of more accurate prevalence estimates in the Czech Republic together with a list of provisions required for the implementation.

It is necessary to note that prevalence estimates of problem (addicted) users in the Czech Republic were carried out as early as at the end of 1980's. Basically, a multiplication method with the use of treatment sources was used. In the 1980s the number of people addicted to drugs⁵ in the Czech Republic was around 25 – 30 thousand (Nožina, 1997).

2 Capture-Recapture Method

The capture-recapture method (hereinafter referred to as CRM) is a globally used method for determination of nationwide and local prevalence estimates of problem drug use, and it is recommended to be used in the methodological

⁴ především pervitinu a dalších OPL vyráběných z léků a často kombinovaných s ethylalkoholem

⁵ in particular, pervitin and other narcotic and psychotropic substances made from medicaments and often combined with ethyl alcohol

doporučovanou v metodických materiálech Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogové závislosti v Lisabonu (Department of Epidemiology – Lazio Region Health Authority, 1997; EMCDDA and Institute for Therapy Research, 1998; Trimbos Institute, 1999). Tato studie představuje její první použití v ČR.

2/1 Materiál a metodika

CRM je metoda, jejíž podstatou je porovnání dvou nebo více zdrojů dat, resp. identifikace rozsahu, v jakém se tyto zdroje překrývají. Poté lze z těchto údajů matematickými (statistickými) metodami vyvodit velikost základní populace. My jsme aplikovali loglineární analýzu s použitím programu SPSS.

Podmínkou provedení CRM je jistý stupeň identifikace jednotlivých případů tak, aby bylo možno určit jejich přítomnost v jednotlivých zdrojích.

Pilotní fáze proběhla v r. 2000 v okrese Karviná, kdy jsme testovali použitelnost skutečných dat z terénu a postup konstrukce odhadu ve dvou až čtyřzdrojových analýzách (Zábranský, 2000; Zábranský et al., 2001b). Ostrá fáze probíhá od března 2001 v 11 okresech ČR – Praha, Ústí nad Labem, Most, České Budějovice, Hradec Králové, Plzeň, Brno, Olomouc, Zlín, Třebíč, Bruntál.

Vzhledem k prvotnímu účelu studie PAD, tj. zjištění dopadu novelizací „drogových paragrafů“ trestního zákona, je CRM v rámci PAD provedena jako dvě samostatné, metodologicky totožné části, které zahrnují dvě různá období – r. 1998 (před předmětnou novelizací), r. 2000 (po předmětné novelizaci). Pro detailní seznámení s metodikou odkazujeme na manuál pro provedení CRM v rámci studie PAD (Mravčík and Zábranský, 2001d).

materials of European Monitoring Centre on Drugs and Drug Abuse (EMCDDA) in Lisbon (Department of Epidemiology – Lazio Region Health Authority, 1997; EMCDDA and Institute for Therapy Research, 1998; Trimbos Institute, 1999). This study is the first one to have ever used this method in the Czech Republic.

2/1 Material and Methodology

The capture-recapture method is a method based on comparison of two or more data sources, or on identification of the scope in which the studies overlap, that is, identification of the intersection of the studies. Therefore it is possible to deduce the size of the whole population including the hidden part by means of mathematical (statistical) methods. We applied a log-linear analysis with the use of the SPSS program.

Implementation of CRM is conditioned by a certain level of identification of the individual cases in order to provide for determination of their presence in the individual sources.

The pilot phase took place in the Karviná district in 2000, and we tested the usability of real data from the field together with the procedure of construction of the estimate in two to four-source analyses. Since March 2001, the sharp phase has been carried out in eleven Czech districts – Prague, Ústí nad Labem, Most, České Budějovice, Hradec Králové, Plzeň, Brno, Olomouc, Zlín, Třebíč, and Bruntál.

With regard to the primary purpose of the PAD study, i.e. determination of the impact of amendments of “drug-related sections” of the Criminal Code, CRM within the framework of PAD was carried out as two separate, methodologically identical parts that cover two different periods – the year 1998 (before adoption of the subject amendment), the year 2000 (after adoption of the subject amendment). For a detailed introduction of the methodology, please refer to the manual of CRM implementation within the framework of the PAD study (Mravčík and Zábranský, 2001d).

2/1/1 Definice případu

Osoba, o které je známo, že:

- 1) injekčně užívala drogy v daném období a/nebo
- 2) v tomto období dlouhodobě užívala heroin nebo ostatní opiáty a/nebo
- 3) v tomto období dlouhodobě užívala pervitin nebo amfetaminy a současně
- 4) se v tomto období dlouhodobě zdržovala na území dané geografické jednotky

2/1/2 Identifikační (ID) kód

Pro zachování anonymity a současně možnosti identifikace přítomnosti v jednotlivých zdrojích byl použit následující ID kód:

- počáteční písmeno (prvního) křestního jména
- počáteční písmeno příjmení
- datum narození
- pohlaví

Např. tedy Jana Nováková, nar. 5. června 1970 = JN050670Z.

2/1/3 Zdroje dat

Vzhledem k praktické dostupnosti teoreticky použitelných zdrojů byly použity především následující zdroje dat:

- Registr klientů místně příslušného K-centra, případně K-center, pokud se jich v dané lokalitě nachází více.
- Databáze vyšetřených na HIV protilátky v poradně AIDS místně příslušné hygienické stanice (OHS/MěHS/KHS).
- Databáze hlášených virových hepatitid (VH) typu A (VHA), typu B (VHB), typu C (VHC), jiné virové hepatitidy (VH jiné) v daném okrese (databáze EPIDAT, odd. epidemiologie místě příslušné OHS/MěHS/KHS). Jedná se o diagnózy B15 - B19 dle 10. revize Mezinárodní statistické klasifikace nemocí.
- Databáze detoxifikačních oddělení nebo jednotek.
- Další: registr AT ambulance, denního stacionáře, lokálního AIDS centra

2/1/1 Case Definition

A person about whom it is known that:

- 1) he/she used drugs intravenously during the particular period, and/or
- 2) he/she used heroin or other opiates in this period on a long-term basis, and/or
- 3) he/she used pervitin or amphetamines in this period, and at the same time
- 4) was resident in the territory of the given geographical unit in this period

2/1/2 Identification (ID) Code

The following ID code was used in order to preserve anonymity and at the same time provide for the possibility of identification of presence in the individual sources

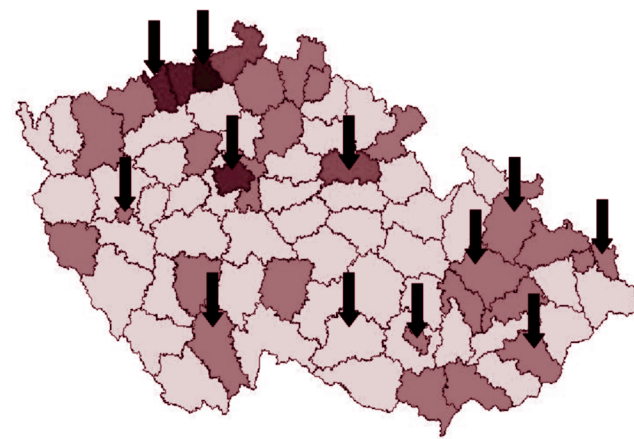
- initial letter of the (first) first name
- initial letter of the last name
- date of birth
- gender

E.g. Jana Nováková, born on June 5, 1970 = JN050670Z.

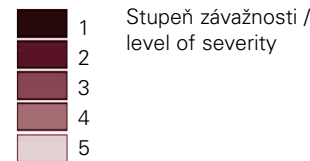
2/1/3 Data Sources

With regard to the practical availability of theoretically usable sources, especially the following data sources were used:

- Register of clients of locally appropriate K-center or K-centers when there is more than one in the locality.
- Database of persons examined for HIV antibodies in an AIDS Counseling Center of a locally appropriate hygiene station (District/Municipal/Regional Hygiene Station respectively).
- Database of reported cases of virus hepatitis – type A (VHA), type B (VHB), type C (VHC), and other virus hepatitis (VH other) in the particular district (EPIDAT database, epidemiological departments of locally appropriate hygiene stations (District/Municipal/Regional Hygienic Station respectively). It applies to diagnoses B15 – B19 according to Revision 10 of the International statistical classification of diseases.
- Databases of detoxification departments or units.
- Other: register of AT ambulance, day care center, local AIDS center

Obrázek 1 / Picture 1

Výběr 11 okresů pro pilotní a ostrou fázi CRM v ČR ilustrovaný na kartogramu znázorňujícím skupiny okresů dle stupně závažnosti injekčního užívání drog – clusterová analýza dat z r. 1999 / Selection of 11 Districts for the Purposes of the Pilot and Sharp Phase of CRM in the Czech Republic Illustrated on a Cartogram that Represents the Groups of Districts according to the Level of Seriousness of Intravenous Drug Use – Cluster Analysis of Data from 1999 (Mravčík, 2000)

2/2 Stav provedení ostré fáze CRM k 31. 8. 2001

– Plzeň, Brno, Most, České Budějovice, Bruntál: data existují, doplňují se, průběžné nebo částečné výsledky jsou k dispozici
– Praha: časový skluz ve sběru dat, administrativní problémy s předáním části dat
– Ústí nad Labem, Hradec Králové, Olomouc: data částečně nedostupná z důvodů administrativních
– Zlín, Třebíč: data existují, ochota ke spolupráci, ale provedení CRM je nemožné z důvodu nízké kvality a zejména malé velikosti zdrojů

2/2 The State of Implementation of The Prefinal Phase of CRM By August 31, 2001

– Plzeň, Brno, Most, České Budějovice, Bruntál: data exist, they are kept up to date, current or partial results are available
– Prague: time delay in data acquisition, administrative problems with delivery of a part of the data
– Ústí nad Labem, Hradec Králové, Olomouc: data are partly unavailable due to administrative reasons
– Zlín, Třebíč: there are data, there is willingness to cooperate; however, CRM implementation is impossible due to the low quality and especially small size of the sources

Okres / District	abs. [95% CI]	rel./100 000 [95% CI]	In-treatment rate ^{5,6} (0%)
Karviná 1998 – 2000	745	262,7	50
– 3 zdroje / sources	[641; 889]	[226,1; 313,5]	
Karviná 1998 – 2000	2 039	719,1	19
– 4 zdroje / sources	[1 679; 2 570]	[592,1; 906,3]	
Plzeň 1998	1 897	1 130,1	4
– 3 zdroje / sources	[327; 13 579]	[194,8; 8 039,1]	
Plzeň 2000	712	424,8	18
– 3 zdroje / sources	[296; 2 166]	[176,3; 1 214,7]	
Brno 1998	405	105,5	14
– 3 zdroje / sources	[134; 1 613]	[34,9; 420]	
Brno 2000	680	177,1	15
– 4 zdroje / sources	[322; 1 598]	[83,9; 416,1]	

⁵ podíl uživatelů (v našem případě problémových) v kontaktu s léčebnou institucí (léčených) z celkového počtu těchto uživatelů

⁶ the share of users (problem users in our case) who are in contact with a treatment facility (treated persons) of the total number of such users

Výsledky / Results

Tabulka 1 / Table 1

Výsledky prevalenčního odhadu metodou zpětného zachytu / The Results of the Prevalence Estimate Carried Out by means of the Capture – Recapture Method

Výsledky / Results

Tabulka 2 / Table 2

Určení podílu uživatelů v léčbě / In-Treatment Rate for High-Threshold Modalities

region	počet klientů s validními odpověďmi / Number of clients who provided valid answers	průměrný počet přátel / Average number of friends	průměrný počet přátel v léčbě / Average number of friends in treatment	ITR
Brno	4	62,5	1,25	0,020
Karviná	30	154,4	38,1	0,247
Olomouc	8	77,5	3,5	0,045
Praha	11	44,4	2,45	0,055
Ústí nad Labem	15	12,7	1,8	0,142
Třebíč	1	20	0	0,000
Celkem	69	89,9	17,8	0,198

3 Nominační technika

3/1 Úvod

Kvalitativní analýza (QA) PAD byla využita pro sběr vybraných kvantitativních nebo kvantifikovatelných dat (blíže viz zpráva QA PAD). Mimo jiné se jednalo o odhad in-treatment rate (ITR) nominační technikou.

3/2 Materiál a metoda

Celkem byly v rámci kvalitativní analýzy (QA) PAD sebrány 164 uživatelské rozhovory (které byly klasifikovány po formální stránce jako vyhovující – tzn. měly vyplněn arch obsahující kvantifikovatelné proměnné). 128 z nich uvádí užívání opiátů nebo pervitinu v katamněze respondenta. Do kalkulace ITR byli zařazeni pouze respondenti, kteří validně odpověděli na obě otázky potřebné pro výpočet (čili uvedli čísel i jmenovatel zlomku potřebného pro výpočet): ITR = počet přátel, kteří mají problémy s drogami / počet léčených přátel.

Na počet přátel v léčbě směřovaly 2 otázky:

– kolik přátel se v posledním roce léčilo?
– kolik přátel je v kontaktu s nízkoprahovým zařízením?

ITR byla kalkulována pro obě modalitty zvlášť.

3 Nomination Technique

3/1 Introduction

The Qualitative Analysis (QA) PAD was used for collection of selected quantitative or quantifiable data (for more information, please refer to QA PAD). Among others, it applied to the estimation of the in-treatment rate (ITR) by means of the nomination technique.

3/2 Material and Method

A total of 164 user interviews were taken within the framework of the qualitative analysis (QA) PAD (i.e. interviews classified as formally satisfactory, i.e. a sheet containing quantifiable variables was filled out according to the interview). 128 of them report opiate or pervitin use in the respondent's catamnesis. The ITR calculation only included those respondents who provided valid answers to both questions required for the calculation (i.e. numerator and denominator of the fraction necessary for the calculation): ITR = number of friends who have problems with drugs / number of treated friends.

Two questions focused on the number of treated friends:

– How many of your friends went for treatment in the last year?
– How many friends are in contact with a low-threshold facility?

The ITR was calculated separately for both modalities.

region	počet klientů s validními odpověďmi / Number of clients who provided valid answers	průměrný počet přátel / Average number of friends	průměrný počet přátel v léčbě / Average number of friends in treatment	ITR
Brno	10	67,5	13	0,193
Karviná	31	147,52	56,7	0,384
Olomouc	10	69	10,3	0,149
Praha	10	45,3	33,4	0,737
Ústí nad Labem	17	11,9	6,3	0,529
Třebíč	1	20	3	0,150
Celkem	79	83,72	30,8	0,368

Tabulka 3 / Table 3
Určení podílu uživatelů, využívajících nízkoprahové služby / In-Treatment Rate for LowThreshold Modalities

4Multiplikační metoda založená na léčebných zdrojích

4/1 Materiál a metodika

Tato metoda je založena na předpokladu, že určitá část problémových uživatelů je v kontaktu s léčebnou institucí a že podíl těchto osob v kontaktu na jejich celkovém počtu (in-treatment rate, ITR) lze zjistit či odhadnout a vyjádřit pomocí poměrného čísla (multiplikátoru). Potom celkový počet problémových uživatelů je:

$$T \text{ (celkový počet PUD)} = b \text{ (počet léčených)} / c \text{ (in-treatment rate)}$$

V ČR neexistuje dosud funkční registr léčených uživatelů drog. Jsme proto nuceni počet léčených problémových uživatelů drog vyvodit/odhadnout.

ITR byl získán z CRM ve třech lokalitách ČR. Pro konstrukci ITR doporučuje EMCDDA využít také expertní odhad nebo kvalitativní přístup (snowball sampling nebo další nominační techniky). Kvalitativní přístup je využíván pro konstrukci ITR v rámci QA PAD. Výsledky derivace ITR z QA PAD jsou uvedeny v kapitole Nominační technika.

4/2 Výsledky

Hygienická stanice hl. m. Prahy provedla

4Multiplication Method Based on Treatment Sources

4/1 Material and Methodology

This method is based on the assumption that a certain part of problem users is in contact with a treatment institution and that it is possible to detect or estimate the share of such people in contact in the total number (in-treatment rate, ITR) and express it with a proportional number (multiplier). Therefore the total number of problem users is:

$$T \text{ (total number of problem users)} = b \text{ (number of treated persons)} / c \text{ (in-treatment rate)}$$

In the Czech Republic (CR), there is no functioning register of treated drug users. As a consequence, we are forced to deduce or estimate the number of treated problem users.

ITR was obtained from CRM in three localities. For the purposes of ITR construction, EMCDDA also recommends use of an expert estimate or qualitative approach (snowball sampling or other nomination techniques). The qualitative approach was used for the construction of ITR within the framework of QA PAD. The results of ITR derivation from QA PAD are presented in chapter Nomination Technique.

4/2 Results

In 1999 and 2000, Hygienic Station of Capital

v letech 1999 a 2000 prevalenční studie léčených uživatelů drog (Polanecký et al., 2000; Polanecký et al., 2001). Pro r. 1999 byl proveden odhad půlroční prevalence (2. pololetí) problémových uživatelů v ČR takto: uživatelé heroinu 2 700 osob (95 % CI: 1 880 – 3 600), pervitinu 4 600 (95 % CI: 3 200 – 6 000). Pro r. 2000 byl proveden odhad čtvrtletní prevalence (4. čtvrtletí) problémových uživatelů v ČR takto: uživatelé heroinu 2 451, pervitinu 3 549. Hygienická stanice hl. m. Prahy kalkulovala také odhad roční prevalence pro rok 1999, zvolila však metodicky chybný postup.

Domníváme se, že i když velmi zjednodušeným, přesto metodicky přijatelným a z hlediska dostupnosti dat schůdným řešením odhadu roční prevalence léčených PUD je k výše uvedeným půlročním (1999) a čtvrtletním (2000) prevalencím nutno připočíst incidenci léčených PUD za zbývajících období daného roku (dle Polanecký et al., 2000; Polanecký et al., 2001). Tedy (dle Zábranský, Mravčík):

– pro r. 1999: celkový počet léčených = prevalence za 1/2 1999 + incidence za 1/2 1999. Což znamená 3 100 uživatelů heroinu, 5 600 uživatelů pervitinu, celkem tedy 8 700 léčených PUD.

– pro r. 2000: celkový počet léčených = prevalence za 1/4 2000 + incidence za 3/4 2000. Což znamená 3 200 uživatelů heroinu, 5 000 uživatelů pervitinu, celkem tedy 8 200 léčených PUD.

Při použití ITR 15 – 20 % (průměrně tedy 17,5 %) získaného z CRM (viz 0) lze celkový počet PUD v ČR odhadnout:

– pro r. 1999: $8\,700 / 0,175 = 49\,700$
– pro r. 2000: $8\,200 / 0,175 = 46\,900$

Při použití ITR 20 – 37 % (průměrně tedy 28,5 %) získaného z QA PAD lze celkový počet PUD v ČR odhadnout:

– pro r. 1999: $8\,700 / 0,285 = 30\,600$
– pro r. 2000: $8\,200 / 0,285 = 28\,800$

Prague (HSHMP) carried out prevalence studies of treated drug users (Polanecký et al., 2000; Polanecký et al., 2001). Estimation of the semi-annual prevalence of problem users in the CR was carried out for the year 1999 (second half of 1999) in the following manner: heroin users – 2,700 people (95% CI: 1,880 – 3,600), 4,600 pervitin users (95% CI: 3,200 – 6,000). Estimation of the tri-monthly prevalence of problem users in the CR in 2000 (4th quarter) was carried out in the following manner: 2,451 heroin users, 3,549 pervitin users. HSHMP also calculated an estimation of the yearly prevalence for the year 1999; unfortunately, a methodologically wrong procedure was selected.

We believe that it is possible to estimate the annual prevalence of treated problem users in a very simplified, but still methodologically acceptable and available manner from the view of data availability: it is necessary to add incidence of treated problem users in the remaining period of the given year (according to Polanecký et al., 2000; Polanecký et al., 2001) to the above-mentioned. Thus (according to Zábranský, Mravčík):

– For the year 1999: total number of treated persons = prevalence in 1/2 1999 + incidence in 1/2 1999. This means that there were 3,100 heroin users, 5,600 pervitin users, in total, there were 8,700 treated problem users.

– For the year 2000: total number of treated persons = prevalence in 1/4 2000 + incidence in 3/4 2000. This means that there were 3,200 heroin users, 5,000 pervitin users; accordingly, there was a total of 8,200 treated problem users.

When we use 15 – 20% ITR (average 17.5% ITR) obtained from CRM it is possible to estimate the total number of problem users in the CR:

– for the year 1999: $8,700 / 0.175 = 49,700$
– for the year 2000: $8,200 / 0.175 = 46,900$

When we use 20 – 37% ITR (average 28.5% ITR) obtained from QA PAD, it is possible to estimate the total number of problem drug users in the CR:

– for the year 1999: $8,700 / 0.285 = 30,600$
– for the year 2000: $8,200 / 0.285 = 28,800$

5 Substudie Injekční užívání**5/1 Dotazníková studie „LÉKÁRNY“**

Záměrem dotazníkové studie v lékárnách České republiky je získání informací o injekční drogové scéně z lékáren, tj. z míst, kde si injekční uživatelé drog opatřují injekční nástroje a tato data srovnat s údaji z výměnných programů v ČR.

5/1/1 Cíle

- provést odhad nakupujících IUD (v okresech, krajích, ČR)
- provést odhad prodaného injekčního materiálu IUD (v okresech, krajích, ČR)
- zjistit postoj lékáren k prodeji injekčního materiálu IUD

Základem průzkumu v lékárnách je kvalifikovaný odhad lékárníka – zodpovědného vedoucího v dané konkrétní lékárně. První informace o dřívějších fázích dotazníkové studie „Lékárny“ jsou uvedeny v průběžných zprávách o realizaci projektu PAD (Zábranský, 2000; Zábranský et al., 2001b), část byla publikována (Mravčík and Zábranský, 2001c).

5/1/2 Materiál a metodika

Jedná se o opakovanou dotazníkovou průřezovou studii mezi vedoucími lékáren ČR. Pilotní fázi tohoto dotazníkového průzkumu provedla OHS Karviná v září 1998 v lékárnách okresu Karviná. V rozsahu ČR byl sběr dat s minimálními změnami dotazníku proveden MPK ve spolupráci se sítí protidrogových koordinátorů v okresech v lednu 1999, data tedy odrážejí stav v r. 1998. Druhá fáze proběhla obdobně v r. 2001, data odrážejí stav v r. 2000.

5 Sub-study Injection Use**5/1 Questionnaire Study “Pharmacies”**

It is the intention of the questionnaire study carried out in Czech pharmacies to obtain information about the intravenous drug scene from pharmacies; i.e. from places where injecting users procure injection tools, and then compare such data with data from exchange programs in the CR.

5/1/1 Objectives

- To estimate the number of purchasing intravenous drug users (in districts, regions, in the CR)
- To estimate the volume of injection materials sold to intravenous drug users (in districts, regions, the CR)
- To determine the attitude of the pharmacies regarding sales of injection materials to intravenous drug users

The survey in pharmacies was based on a qualified estimate of the pharmacists -accountable manager of the particular pharmacy. The first information about previous phases of the questionnaire study “Pharmacies” is included in interim reports on the implementation of the PAD project (Zábranský, 2000; Zábranský et al., 2001b), a part of which was published (Mravčík and Zábranský, 2001c).

5/1/2 Material and Methodology

This is a repeated questionnaire cross-sectional study carried out with managers of Czech pharmacies. OHS Karviná carried out the pilot phase in pharmacies in Karviná district in September 1998. The National Drug Commission in cooperation with a network of district drug coordinators acquired nationwide data using minimum changes in the questionnaire in January 1999; therefore, the data reflect the situation in 1998. The second phase was carried out in a similar manner in 2001; the data therefore describe the situation of the year 2000.

5/1/2/1 Dotazy použité v dotazníku

– Injekční uživatelé drog nakupují injekční materiál v naší lékárně:

- 1) VŮBEC NE
- 2) MIMOŘÁDNĚ
- 3) OBČAS
- 4) ČASTO
- 5) PRAVIDELNĚ

– Počet takto nakupujících injekčních uživatelů odhaduji na (řádově): ____

– Věk těchto uživatelů se nachází nejčastěji mezi ____ a ____ rokem

– Poměr pohlaví muži/ženy odhaduji na ____ / ____

– Počet prodaného injekčního materiálu odhaduji na (řádově): ____ ks za měsíc

– O jaký materiál se jedná? (inzulínové sety, zvlášť jehly, stříkačky): ____

– Personál naší lékárny je prodeji injekčního materiálu této skupině lidí nakloněn:

- 1) PŘÍZNIVĚ
- 2) NEPŘÍZNIVĚ

5/1/2/2 Zpracování dat

Data získaná z jednotlivých lékáren byla vložena a dále zpracovávána v programu EPI-INFO. Pro přepočítání údajů získaných v tomto dotazníkovém průzkumu na celý okres, kraj, resp. ČR byly použity celkové počty lékáren a jejich poboček. Údaje o množství vyměněného injekčního materiálu byly získány od okresních protidrogových koordinátorů.

Praha byla pro účely této analýzy chápána jako jeden územní celek, spolu se 76 okresy se tedy jednalo celkem o 77 územních celků (dále také okresů).

Pro relativizaci na počet obyvatel byl použit střední stav obyvatelstva v r. 1998 a 1999 (Český statistický úřad, 1999; Český statistický úřad, 2000)

5/1/2/1 Questions Used in the Questionnaire

– Intravenous drug users buy injection material in our PHARMACY:

- 1) NOT AT ALL
- 2) EXCEPTIONALLY
- 3) OCCASIONALLY
- 4) OFTEN
- 5) ON A REGULAR BASIS

– My estimation of the number of such purchasing intravenous drug users (approximately): ____

– Such users are usually from ____ to ____ years old

– I estimate the following proportion of males/females: ____ / ____

– I estimate the volume of sold injection materials as: ____ pieces per month

– Which material is it? (insulin sets; needles and syringes separately): ____

– The attitude of the staff of our pharmacy towards this group of people is:

- 1) FAVOURABLE
- 2) ADVERSE

5/1/2/2 Data Processing

The data obtained from individual pharmacies were entered and then processed in the EPIINFO program. For recalculation of data obtained in this questionnaire survey to the whole district, region or CR, total numbers of the pharmacies and their branches were used. District drug coordinators provided data about the quantity of exchanged injection materials.

For the purposes of this analysis, Prague was perceived as one territory; accordingly, there were a total of 77 territories (districts) when the remaining 76 districts were added.

For relativization to the number of citizens, medium size of the population in 1998 and 1999 was used 1999 (Český statistický úřad, 1999; Český statistický úřad, 2000)

	1998	2000
Odpovědělo okresů (z celkem 77, Praha = 1 „okres“) / Answers from districts (total of 77 districts, Prague is regarded as one district)	74	76
Neodpověděly / No answer provided	Tachov, Č.Lípa, Vsetín	zatím Jeseník / Jeseník has not answered yet
Odpovědělo lékáren / Responding pharmacies	1 234	1 485
	z toho 72 okresů dle jednotlivých	
	1 195 lékáren a 2 okresy agregovaně	
	celkem 39 lékáren / thereof 1,195	
	pharmacies from 72 districts and	
	2 districts provided aggregated	
	data for 39 pharmacies	
Celkový počet lékáren / Total number of pharmacies	1 811 – bez 3 okresů / without 3 districts	1 886 – bez okr. Jeseník / without Jeseník district, Zdroj: dr. koordinátoři
	Zdroj: průměr ÚZIS a ČLK	/ Source: district drug coordinators
Response / Response rate	68,16 %	78,7 %
Frekvence nákupu / Frequency of purchases	34,1 % vůbec / not at all	29,3 % vůbec / not at all
	18,8 % mimořádně / exceptionally	17,0 % 3x – 11x/rok (year)
	32,6 % občas / occasionally	19,5 % 1x – 3x/měsíc (month)
	5,6 % často / often	22,5 % 1x – 4x/týden (week)
	8,9 % pravidelně / on a regular basis	11,7 % každý den / every day
Prodej inzulinů (% z prodávajících lékáren) / Sales of insulin syringes (% of selling pharmacies)	91,0 %	92,4 %
Prodej jehel a stříkaček (% z prodávajících lékáren) / Sales of syringes and needles (% of selling pharmacies)	18,1 %	14,9 %
Postoj k prodeji / Attitude towards the sales	10,2 % neodpovědělo / no answer	22,4 % neodpovědělo / no answer
	46,6 % příznivý / favourable	39,4 % příznivý / favourable
	43,2 % nepříznivý / unfavourable	38,2 % nepříznivý / unfavourable

Tabulka 4 / Table 4
Substudie „Lékárny“ – charakteristiky souborů / Substudy “Pharmacies”: Descriptions of the Sets

region	1998		2000		2000 korigovaný /corrected'	
	abs.	/100 000	abs.	/100 000	abs.	/100 000
ČR	13 657	132,7	35 287	344,6	25 648	250,47
Prague	3 529	294,8	10 350	869,8	7 117	598,11
StČ / Central Bohemia	1 128	101,8	4 433	399,4	2 935	264,46
JČ / Southern Bohemia	727	103,7	1 654	236,3	1 341	191,46
ZČ / Western Bohemia	620	72,2	1 776	207,2	1 358	158,43
SvČ / Northern Bohemia	1 934	163,9	4 589	388,8	3 211	272,01
VČ / Eastern Bohemia	1 112	90,1	1 984	161	1 660	134,71
JM / Southern Moravia	2 143	104,4	6 470	315,6	4 914	239,69
SM / Northern Moravia	2 833	144	5 159	268,7	3 891	202,62

Tabulka 5 / Table 5
Odhad nakupujících uživatelů drog – srovnání prevalence nakupujících uživatelů / Estimation of Purchasing Drug Users – Comparison of Prevalence of Purchasing Users

⁷ Korekce v r. 2000: z analýzy byly vyřazeny všechny lékárny udávající větší počet uživatelů než 200, v Praze než 500 (22 z celkem 1 489 lékáren, tj. 1,5 %), které udávaly celkem 28,4 % všech uživatelů. V r. 1998 neudávala žádná z lékáren více než 175 uživatelů. / Correction from 2000: all pharmacies that reported more than 200 users and more than 500 users in Prague (22 of the total of 1,489 pharmacies, i.e. 1.5%) that reported 28.4% of all users were excluded from the analysis. In 1998, none of the pharmacies reported more than 175 users.

region	1998 prodej/sale		2000 prodej/sale		2000 prodej korigovaný ⁶ / corrected sale ⁷		2000 výměna / exchange	2000 celkem prodej+výměna / total sales+exchange
	abs.	/100 000	abs.	/100 000	abs.	/100 000	abs.	abs.
ČR	92 2616	8961,8	923 966	9 023,1	86 1352	8 411,63	1 170 132	2 031 484
Prague	23 3907	19 541,9	279 126	23 456,3	250 659	21 064,13	755 037	1 005 696
StČ / Central Bohemia	63 497	5 734,9	70 969	6 394,7	68 643	6 185,16	13 247	81 890
JČ / Southern Bohemia	31 615	4 511,5	63 114	9 013,7	63 247	9 032,69	28 487	91 734
ZČ / Western Bohemia	35 570	4 146,6	66 605	7 773,4	66 113	7 715,93	35 144	101 257
SvČ / Northern Bohemia	283 072	23 987,9	132 131	11 194,3	119 221	10 100,55	220 732	339 953
VČ / Eastern Bohemia	51 282	4 157,2	58 066	4 712,1	57 680	4 680,77	24 373	82 053
JM / Southern Moravia	117 744	5 737,8	172 847	8 430,5	154 505	7 535,85	44 231	198 736
SM / Northern Moravia	156 645	7 965,7	111 008	5 780,7	108 049	5 626,61	48 881	156 930

Tabulka 6 / Table 6
Odhad nakupujících uživatelů drog – srovnání prevalence nakupujících uživatelů / Estimation of Purchasing Drug Users – Sold (and Exchanged) Syringes

5/2 Multiplikační metoda s využitím množství injekčního materiálu spotřebovaného pro injekční aplikaci drog

5/2/1 Materiál a metodika

Jedná se o dosud nepublikovanou metodu založenou na předpokladu, že známe-li počet použitých injekčních stříkaček, které byly použity během daného období pro injekční aplikaci v celé ČR, a průměrné množství injekčních stříkaček spotřebovaných jedním injekčním uživatelem drog, jsme schopni odhadnout prevalenci injekčních uživatelů drog dle vzorce:

$$T = S/n$$

kde

T – je prevalenční odhad injekčních uživatelů v daném roce

S – je celkový počet distribuovaných (prodaných + vydaných ve výměnných programech) stříkaček v daném roce v ČR

n – je průměrný počet stříkaček použitých jedním klientem

Stanovení celkového počtu distribuovaných stříkaček v ČR je založeno na předpokladu, že neexistuje jiný zdroj injekčních stříkaček pro injekční aplikaci drog, než jsou výměnné programy a prodej v lékárnách. Výměnné programy jsou velmi dobře evidovány, prodej v lékárnách je odhadnut opakovaným průřezovým šetřením v lékárnách (viz předchozí substudie).

5/2/1/1 Průřezové šetření spotřeby injekčního materiálu

Pro stanovení průměrného počtu stříkaček spotřebovaných jedním klientem jsme použili průřezové šetření v těchto centrech:

- kontaktní street centrum RENARKON v Ostravě
- kontaktní a poradenské centrum POD SLUNEČNÍKEM v Opavě
- kontaktní centrum Hradec Králové
- kontaktní centrum Havlíčkův Brod
- kontaktní centrum SANANIM Praha
- Drug out club Ústí nad Labem

5/2 Multiplication Method with the Use of Volume of Injection Materials Used for Injection Use of Drugs

5/2/1 Material and Methodology

This is a previously unpublished method based on a presumption that when we know the number of used injection syringes that were used in a given period for intravenous use throughout the Czech Republic and the average quantity of injection syringes used by one intravenous drug user, then we are able to estimate the prevalence of intravenous drug users by means of the following formula:

$$T = S/n$$

in which

T – prevalence estimate of intravenous users in a given year

S – total number of distributed (sold + issued in exchange programs) syringes in a given year in the Czech Republic

n – average number of syringes used by one client

Determination of the total number of distributed syringes in the Czech Republic is based on a presumption that there is no other source of injection syringes for intravenous use of drugs but the exchange programs and sales in pharmacies. The exchange programs are recorded very well, and the sales in pharmacies were estimated by means of repeated cross-sectional studies in pharmacies (see previous sub-study).

5/2/1/1 Cross-Sectional Survey of Consumption of Injection Material

For the purposes of determination of the average number of syringes used by one client, we used a cross-sectional survey in the following centers:

- Outreach street center RENARKON in Ostrava
- Outreach and counseling center POD SLUNEČNÍKEM in Opava
- Outreach center Hradec Králové
- Outreach center Havlíčkův Brod
- Outreach center SANANIM Praha
- Drug out club in Ústí nad Labem

The clients – intravenous drug users were asked

Cílenými dotazy byly u klientů-injekčních uživatelů drog zjišťováno pohlaví, věk, délka injekční aplikace, základní droga, průměrný počet stříkaček spotřebovaných v minulém měsíci, průměrný počet aplikací na jednu stříkačku.

5/2/2 Výsledky

5/2/2/1 Počet spotřebovaných stříkaček celkem

V r. 2000 bylo v ČR spotřebováno nejméně 2 030 000 (po korekci, viz výše) až 2 100 000 injekčních stříkaček pro injekční aplikaci drogy. Dle předchozích zjištění bylo množství cca 2 000 000 injekčních stříkaček spotřebováno také v letech 1998 – 2000 (Mravčík and Zábranský, 2001c).

focused questions about age, gender, period of intravenous use, primary drug, average number of syringes used in the last month, average number of uses per one syringe.

5/2/2 Results

5/2/2/1 Total Volume of Used Syringes

In 2000, at least 2,030,000 (after correction, see above) to 2,100,000 syringes for intravenous drug use were used in the Czech Republic. According to previous findings, approximately 2,000,000 syringes were also used in 1998 – 2000 (Mravčík and Zábranský, 2001c).

The results only relate to 203 persons from six facilities. The differences in the average consumption of syringes according to the centers vary significantly and they look as an artifact. In this situation, it is not possible to use the average value found throughout the set. The difference between the average consumption of syringes by clients in Hradec Králové or Opava on the one hand and Prague and Ústí nad Labem on the other hand is so considerable that we have to consider artificial data alteration as a possible explanation. When we

Zařízení / Facility	počet respondentů / Number of respondents	muži/ženy // Males / Females	prům. věk / Average age	heroin/pervitin/ další // Heroin / pervitin / other	prům. doba inj. aplikace / Average period of intravenous use	prům. spotřeba stříkaček/ měsíc // Average consumption of syringes per month	prům. počet aplikací/ 1 stříkačku // Average number of uses with one syringe	období sběru / Term of data collection
KC Opava	36	24/12	21,3	0/36/0	3,4	12,3	1,5	07/2001
KC Ostrava	20	14/6	26,3	4/16/0	6,4	40,6	1,9	07/2001
KC H. Králové	36	27/9	21,5	31/5/0	4,1	6,2	–	07/2001
KC H.Brod	8	5/3	19,0	2/6/0	1,8	12,3	1,9	08/2001
KC Sananim Pha	75	55/20	24,9	54/18/3*	4,9	86,7	1,3	08/2001
KC Ústí n.Labem	28	25/3	26,2	22/5/1 **	5,7	50,7	2,7	08/2001
Total	203	150/53	23,8	113/86/4	4,6	46,8	1,7	07-08/2001

Tabulka 7 / Table 7

Spotřeba injekčního materiálu na jednoho IUD / Injection Material Consumption Per Intravenous Drug User

* heroin + pervitin

** codeine

Výsledky zohledňují pouze 203 osoby ze 6 zařízení. Rozdíly v průměrné spotřebě stříkaček podle center jsou velmi výrazné a budí dojem artefaktu. V této situaci nelze použít průměrnou spotřebu zjištěnou v celém souboru. Rozdíl mezi průměrnou spotřebou stříkaček u klientů v Hradci Králové nebo Opavě na jedné straně a Praze nebo Ústí nad Labem na druhé straně je tak velký, že se jako vysvětlení nabízí arteficiální alterace dat. Vynásobíme-li počet spotřebovaných stříkaček počtem aplikací na jednu stříkačku

ku, dostáváme průměrný počet aplikací v daném měsíci. U klienta v Ústí nad Labem to činí v průměru 137 aplikací měsíčně, tj. 4,5 aplikace denně. Při objasnění této nekonzistence pomůže i další analýza kvalitativních údajů PAD.

Vzhledem k výše uvedeným nejasnostem prevalenční odhad touto metodou zatím nebyl stanoven.

6Souhrn provedených prevalenčních odhadů PUD

multiply the number of used syringes by the number of uses per one syringe, we arrive at the average number of uses in a particular month. As far as clients in Ústí nad Labem are concerned, there is an average of 137 uses per month; i.e. 4.5 uses per day. Further analysis of qualitative data of the PAD study will also help to clarify this inconsistency.

Due to the above-mentioned doubts, a prevalence estimate using this method has not been made yet.

6Summary of Available Prevalence Estimates of Problem Drug Users

Ukazatel / Indicator	Symbol	Počet / Rate	Zdroj / Source
odhad počtu léčených PUD v r. 1999 / Estimate of the number of treated problem drug users in 1999	B ¹⁹⁹⁹	8 700	Data CPDE zpracována dle Zábranský, Mravčík
– z toho heroinu / heroin thereof		3 100	
– z toho pervitinu / pervitin thereof		5 600	
odhad počtu léčených PUD v r. 2000 / Estimation of the number of treated problem drug user in 2000	B ²⁰⁰⁰	8 200	
– z toho heroinu / heroin thereof		3 200	
– z toho pervitinu / pervitin thereof		5 000	
In-treatment rate	ITR	0,175 (0,15 – 0,20)	CRM Karviná, Plzeň, Brno
In-treatment rate	ITR	0,198 – 0,368	QA PAD – nominační technika / nomination technique
Počet nakupujících IUD v r.2000 / Number of purchasing intravenous drug users in 2000		26 000 – 36 000	dotazníková studie Lékárny / Questionnaire Study Pharmacies
Počet ks. spotřebovaných injekčních stříkaček / Number of used injection syringes	SIS	2,03 – 2,10 mil.	dotazníková studie Lékárny + koordinátoři / questionnaire study Pharmacies + drug co-ordinators
Podíl IUD na všech PUD z FTD / Share of intravenous drug users in the total number of problem drug users according to first-treatment demand data	IUR	0,81	sekundární analýza FTD na základě výročních zpráv CPDE za r. 1998 – 2000, zpracoval Mravčík / Secondary analysis of FTD in virtue of CPDE annual reports from 1998 – 2000; drawn up by Mravčík
Průměrný počet stříkaček spotřebovaných ročně jedním IUD / Average number of syringes used by one intravenous user in one year	PS	Viz předchozí podkapitola / see previous sub-chapter	Substudie Injekční užívání – průřezová studie v K-centrech / Sub-study Intravenous Use – cross-sectional study in K-centers

Tabulka 8 / Table 8
Souhrn vstupních dat / Summary of input data

Metoda / Method	Rok / Year	PUD / Problem drug users		IUD / Intravenous Drug User	
		Vzorec/Formula	Výsledek/Result	Vzorec/Formula	Výsledek/Result
Multiplikační s využitím léčebných zdrojů – za použití ITR ^{CRM} / Multiplication method with the use of treatment sources – with the use of ITR ^{CRM}	1999	B ¹⁹⁹⁹ /ITR ^{CRM}	49 700	T ¹⁹⁹⁹ /ITR ^{CRM} *IUR	40 300
	2000	B ²⁰⁰⁰ /ITR ^{CRM}	46 900	T ²⁰⁰⁰ /ITR ^{CRM} *IUR	38 000
Multiplikační s využitím léčebných zdrojů – za použití ITR ^{QA} / Multiplication method with the use of treatment sources – with the use of ITR ^{QA}	1999	B ¹⁹⁹⁹ /ITR ^{QA}	30 600	B ¹⁹⁹⁹ /ITR ^{QA} *IUR	24 800
	2000	B ²⁰⁰⁰ /ITR ^{QA}	28 800	B ²⁰⁰⁰ /ITR ^{QA} *IUR	23 300
Multiplikační metoda s využitím množství spotřebovaného injekčního materiálu / Multiplication method with the use of the quantity of used injection materials	2000			SIS/PS	NA

Tabulka 9 / Table 9
Souhrn prevalenčních odhadů PUD v ČR / Summary of Prevalence Estimates of Problem Drug Users in the Czech Republic

7Diskuse

7/1Diskuse k CRM

Ukázalo se, že provedení CRM je v podmínkách ČR možné, i když kvalita a dostupnost dat se ukázaly být problémem. Ne všude jsou sbírána data potřebná pro sestavení ID kódu, otázkou potom zůstává, jak tyto instituce potom vlastně sledují a vyhodnocují svou práci. Ochota poskytnout data byla dalším problémem, administrativní průtahy existují v předání dat o incidenci VH a testování na HIV.

Domníváme se, že je možné provést CRM i na celostátní úrovni a navrhneme zdroje, které lze dle našeho názoru použít (viz dále).

Čtyřzdrojová CRM v Karviné je vzhledem k úzkému propojení použitých léčebných zdrojů metodicky správnější než třízdrojová CRM s použitím pouze léčebných zdrojů. V Plzni a Brně tak vysoká propojenost léčebných zdrojů zřetelně neexistuje.

7Discussion

7/1Discussion of CRM

It has been shown that it is possible to carry out CRM in the Czech environment, although it appeared that the quality and availability of data is a problem. The data required for the ID codes have not been collected everywhere; thus, there remains a question as to how such institutions actually monitor and evaluate their work. Other issues related to the willingness to provide data; there are administrative obstacles in the area of provision of data about VH incidence and HIV testing.

We believe that it is even possible to carry out CRM on a national level and we suggest several sources that could be used in our opinion (see below).

Due to the close connection of the used treatment sources, the four-source CRM carried out in Karviná is methodologically more correct than the three-source CRM that used treatment sources only. It is apparent that such a high interconnection of treatment facilities does not exist in Plzeň and Brno.

7/2 Diskuse k multiplikační metodě léčebných zdrojů

Prevalenční odhad problémových uživatelů drog je pro r. 2000 o poznání nižší, než pro rok 1999. Říkáme tím tedy, že se problémové užívání mezi těmito dvěma lety snížilo? Nikoliv, tuto otázku nelze s použitím dostupných dat zodpovědět z důvodů nepřesných nebo pro oba roky zvlášť nedostupných dat. První problém leží v použití téže in-treatment rate v obou letech. Jedna z pracovních výzkumných hypotéz PADu zněla, že po zavedení předmětných novelizací trestního zákona dojde ke snížení uživatelů v kontaktu s pomáhajícími institucemi. Tuto hypotézu se, jak se zdá, nepodařilo prokázat ani vyvrátit. Použitím stejné in-treatment rate a priori tvrdíme, že podíl uživatelů v kontaktu zůstal stejný. Druhý problém spočívá ve faktu, že zatímco v roce 1999 byla prevalence léčených kalkulována ze sledování za pololetí, v roce 2000 za čtvrtletí – což je méně přesná metoda. Nejpřesnější metodou zjištění prevalence léčených by přirozeně byla prevalenční studie ve všech pomáhajících zařízeních zahrnující celý rok s jistou mírou identifikace klientů, která by umožnila eliminovat double-counting.

Bez problémů není ani stanovení in-treatment rate. Dvěma metodami, použitými prozatím pro určení tohoto ukazatele jsou CRM a kvalitativní analýza PAD (QA PAD), provedené obě ve vybraných lokalitách. Generalizace těchto lokálních ukazatelů na celou ČR je prozatím jedinou proveditelnou metodou, cílem je ale další zvýšení reprezentativity.

Injekčních uživatelů může být mezi těmi, kdo jsou v kontaktu s pomáhajícími zařízeními, proporcčně více než mezi všemi problémovými uživateli včetně skryté části, a to z logických důvodů: oproti jiným formám aplikace je tato „nejproblematičtější“, a to jak ve smyslu sociálním, tak zdravotním,

7/2 Discussion of the Multiplication Method of Treatment Sources

The prevalence estimate of the number of problem drug user in 2000 is considerably lower than the estimate for the year 1999. Is this to say that there has been a decrease in problem use in these two years? No, it is not possible to answer this question using the available data, as some data are inaccurate and others are not available for the two years respectively. The first problem follows from the use of the same in-treatment rate in both years. One of the working hypotheses of the PAD project said that the number of users in contact with helping institutions would decrease after the implementation of the subject amendments. As it seems, it has not been possible to confirm or disconfirm this hypothesis. By using the same in-treatment rate, we a priori say that the number of users in contact has remained the same. The second problem is based on the fact that while the 1999 prevalence of treated persons was calculated from half-year monitoring, the value for the year 2000 followed from quarters, which is a less accurate method. Naturally, the most accurate method of detection of the prevalence of treated people would have to cover all helping institutions throughout the year and there would have to be a certain identification of the clients in order to eliminate possible double-counting.

Even the determination of the in-treatment rate faced several problems. So far, two methods (CRM and the qualitative analysis of the PAD project – QA PAD) have been carried out in selected localities and they were used for determination of this indicator. Pro tempore, generalization of these local indicators for the whole Czech Republic is the only feasible method; however, it is the objective to increase representativeness.

It is possible that the proportion of injection users among those who are in contact with helping institutions is even higher than among all problem users including the hidden part. The reasons are logical: this manner of use is the “most problematic” both in the social and the health sense and it will

a to je přivede do kontaktu s léčebným nebo sociálním zařízením dříve; uživatelé drog, inhalující výpary heroinu z hliníkové fólie nejsou v centru pozornosti harm reduction a jiných zdravotních programů K-center. Do budoucna se nabízí provést odhad injekčních a neinjekčních uživatelů zvlášť s využitím in-treatment rate a počtu léčených specifických pro obě tyto skupiny. Přesto pro nedostatek jiných zdrojů užíváme k odhadu injekčních problémových uživatelů podíl injekčních uživatelů na všech problémových uživatelích v FTD.

7/3 Diskuse ke studii Injekční užívání

Velmi překvapivé je ztrojnásobení (před korekcí) počtu nakupujících IUD mezi rokem 1998 a 2000. Identifikovali jsme velmi malý počet lékáren, jejichž hlášené počty nakupujících uživatelů v r. 2000 enormně překračovaly průměrné hlášené počty a maximální počty hlášené v r. 1998. Tyto lékárny byly v rámci korekce z analýzy vyňaty. I po této korekci jsou však počty nakupujících v r. 2000 oproti r. 1998 dvojnásobné. Vzhledem k takřka totožné znějícím otázkám v obou letech si tuto skutečnost nedovedeme vysvětlit. Počty prodaných stříkaček jsou v obou letech srovnatelné jak před, tak po korekci v r. 2000.

Právě počty prodaných a ve výměnných programech vydaných stříkaček navrhujeme použít pro odhad injekčních uživatelů drog. Zdá se, že o číslo cca 2 milionů stříkaček spotřebovaných ročně v ČR se můžeme opřít. Jako problém se jeví zjištění průměrného množství stříkaček spotřebovaného v ČR ročně jedním IUD; údaje z jednotlivých K-center se významně liší. Pravděpodobně bude třeba provést průřezovou studii v K-centrech a terénních programech v celé ČR s dostatečným počtem případů (vzhledem k předpokládanému počtu IUD alespoň 1 000 případů).

bring the users into contact with a treatment or social facility sooner; the users who inhale fumes from aluminum foil are not in the center of attention of harm reduction and other health programs of K-centers. In the future, there is the offer of the possibility to carry out separate estimates of intravenous and non-intravenous users with the use of the in-treatment rate and the number of specific treated persons in both of these groups. As there are no other sources, we use the share of injection users in the whole number of problem users in FTD for the estimates of the number of problem intravenous users.

7/3 Discussion of the Injection Use Study

It is very surprising that the number of purchasing intravenous users has tripled between 1998 and 2000 (before correction). We have identified a very small number of pharmacies where the reported numbers of purchasing intravenous users in 2000 enormously exceeded the average reported numbers and maximum numbers reported in 1998. In the process of correction, these pharmacies were excluded from the analysis. Still, the number of purchasing users doubled in 2000 as against 1998 even after the mentioned correction. As the wording of the questions was almost the same in both years, we are unable to explain this fact. The numbers of sold syringes were comparable in both years both before and after the correction carried out in 2000.

For the purposes of an estimate of the number of injection drug users, we recommend use of the number of sold syringes and syringes given out in exchange programs. It seems that we can follow from a number of approximately 2 million syringes used in the Czech Republic in one year. Detection of the average number of syringes used by one intravenous drug user in the Czech Republic seems to be an issue as the data provided by individual K-centers vary significantly. It is likely that it will be necessary to carry out a cross-sectional study in K-centers and field programs throughout the Czech Republic and the study will have to involve a sufficient number of cases (at least 1,000 cases with regard to the estimated number of intravenous drug users).

8 Závěr

Prevalence problémových uživatelů v ČR v r. 2000 dosahuje pravděpodobně 30 000 – 45 000 osob, z toho 18 000 – 27 000 uživatelů pervitinu, 12 000 – 18 000 uživatelů heroinu. V COI a CBA PAD (viz příslušné části zprávy) je v souladu se závěry prevalenční skupiny PAD použit střední prevalenční odhad 37 500 PUD v ČR.

Odhadnout počet injekčních uživatelů je obtížné. Při použití podílu injekčních uživatelů na všech problémových uživatelích z FTD (s vědomím bias, která může vést k nadhodnocení – viz výše) je odhadovaný počet injekčních uživatelů 24 000 – 36 000.

Pro rok 1998 lze sestavit obdobný odhad. V rámci intervalu, ve kterém se odhad pohybuje, lze obtížně sledovat případný trend v letech 1998 – 2000. Jinými slovy – zachycení případného nárůstu či poklesu počtu problémových uživatelů v letech 1998 – 2000 je mimo oblast citlivosti používaných metod.

Relativně tedy dosahuje prevalence problémových uživatelů drog v ČR 4,9 – 7,4/ 1000 obyvatel ve věku 15 – 54 let, což v rámci EU představuje průměrnou hodnotu (Hartnoll, 2002).

Vzhledem k odhadovanému počtu závislých osob v ČR na konci 80. let minulého století, který činí 25 000 – 30 000 osob, můžeme na základě našich prevalenčních odhadů pro r. 2000 tvrdit, že v 90. letech minulého století k enormnímu nárůstu problémových nebo závislých uživatelů v ČR nedošlo.

8 Conclusion

The prevalence of problem users in the Czech Republic in 2000 has probably reached 30,000 – 45,000 people; 18,000 – 27,000 of whom are pervitin users and 12,000 – 18,000 heroin users. In compliance with the conclusions of the PAD prevalence group, a mean prevalence estimate of 37,500 problem drug users in the Czech Republic was used in COI and CBA PAD (see appropriate reports).

It is difficult to estimate the number of intravenous users. When we use the share of intravenous users in the whole number of all problem users from FTD (with the awareness of the bias that may lead to overestimating – see above), the estimated number of intravenous users is 24,000 – 36,000.

It is possible to reach a similar estimate for the year 1998. Within the framework of the interval of the estimate it is difficult to monitor any contingent trend in 1998 – 2000. In other words, capturing of a contingent increase in decrease of the number of problem users in 1998 – 2000 is outside the area of sensitivity of the used methods.

Therefore, relative prevalence of problem drug users in the Czech Republic is 4.9 – 7.4/1,000 citizens in the age bracket of 15 – 54 years, which is comparable within the framework of the European Union with the average (Hartnoll, 2002).

With regard to the estimated number of 25,000 – 30,000 addicted people in the Czech Republic at end of the 1980s, we can claim, in virtue of our prevalence estimates for the year 2000, that there was not an enormous increase in the number of problem or addicted users in the Czech Republic in the 1990s.

Závěr / Conclusion

Michal Miovský
Psychologický ústav Akademie věd ČR /
Institute of Psychology, Academy of
Science of Czech Republic
miovsky@cmail.cz

Tomáš Zábranský
Ústav preventivního lékařství LF UP
Olomouc / Institute of Preventive
Medicine, Medical Faculty, Palacky
University Olomouc

Supervize / Scientific Supervision
Bruce B. Bullington
Associate Professor
Florida State University, School of
Criminology and Criminal Justice

abstrakt

Přehled výsledků substudie provedené s uživateli nelegálních psychoaktivních látek a pracovníky zdravotnických zařízení a významnými poskytovateli služeb uživatelům nelegálních drog

*Summary of Results of a Substudy Carried Out
with Users of Illicit Psychoactive Drugs and
Workers at Medical Facilities and Significant
Providers of Services for Illicit Drug Users*

Kvalitativní část projektu PAD se skládala ze tří substudií. Dvě z nich byly zaměřeny na osoby užívající nelegální psychoaktivní látky a pracovníky zdravotnických i nezdravotnických zařízení a poskytovatelů služeb těmto uživatelům. Cílem substudií u obou těchto skupin bylo identifikovat změny rizikového chování různých částí populace uživatelů drog a způsob, jakým využívají nabízených služeb. Důraz byl dále kladen na oblast změn na drogovém trhu, změny v chování policie a jiných státních institucí a složek. Cílem uvedených dvou substudií bylo potvrdit, eventuálně vyvrátit vztah identifikovaných změn k novému zákonu. V obou substudiích dominují kvalitativní metody a techniky. Pro získání dat bylo využito metod semistrukturovaného interview, ohniskových skupin, zúčastněného pozorování a kvalifikovaného odhadu. Tyto metody, včetně základních způsobů vyhodnocení získaných výsledků, jsme použili v rámci metodiky Rapid Assessment.

Klíčová slova: Uživatelé nelegálních drog, poskytovatelé služeb, kvalitativní metody, černý trh, legislativa, zdravotní stav, vzorce užívání

The qualitative part of the PAD project consisted of three sub-studies. Two of them focused on persons who use illicit psychoactive substances and on workers at medical and non-medical facilities and providers of services to such users. It was the objective of the sub-studies focusing on these groups to identify the fields of changes of risk-laden behaviour of various parts of the population of drug users and the manner in which they use the offered services. Furthermore, they focus on the field of changes in the drugs market and behaviour of the Police and other state institutions and branches. The two sub-studies aim to confirm or refute the relationship between the identified changes and the new law. Qualitative methods and techniques dominate in both sub-studies. The methods of semi-structured interviews, focus groups, involved monitoring and qualified estimation were used in order to obtain data. We used these methods including the basic manners of evaluation of the obtained results within the framework of the Rapid Assessment methodology.

Key words: *Illicit psychoactive drugs users, service providers, qualitative methods, black market, drug law, state of health, patterns of use*

1 Úvod

Uživatelé nelegálních psychoaktivních látek, stejně jako poskytovatelé služeb těmto uživatelům, tvoří mezi všemi jinými zkoumanými skupinami participantů v rámci projektu PAD zvláštní kategorii. Svým počtem (165 hodnocených interview s uživateli drog a 14 ohniskových skupin s poskytovateli služeb) a hloubkou záběru představovaly časově a personálně velmi rozsáhlé substudie projektu. Jejich realizace byla navíc spojena s řešením mnoha etických problémů (např. rizikovost kontaktu jak pro samotné uživatele drog a dealery, tak tazatele, ochrana osobních údajů u poskytovatelů služeb atd.). Obě substudie byly navrženy jako samostatné výzkumné studie využívající kvalitativních metod a technik celosvětově využívaných při výzkumu závislosti pod označením Rapid Assessment (Stimson et al., 1998). Důvodem k užití kvalitativních metod byl především zájem výzkumníků zaměřit se na postojovou a názorovou oblast uživatelů drog ve spojitosti s oblastmi, které mohou mít souvislost s novelizací trestního řádu (zejména paragrafem 187a).

1 Introduction

Users of illicit psychoactive substances and providers of services for such users represent a special category of all other surveyed groups of participants within the framework of the PAD project. Due to the volume (165 of analysed interviews with drug users and 14 focus groups with service providers) and depth of coverage, the project sub-studies required extensive time and staff resources. At the same time, they were very difficult to handle for the implementation team from the point of view of ethics (risk level of contact for both the drug users, dealers and the interviewers, protection of personal data by service providers, etc.). Both studies were designed as separate research studies that utilise qualitative methods and techniques used worldwide for research of addictions, known as Rapid Assessment (Stimson et al., 1998). The qualitative methods were used especially due to the intention of the researchers to focus on the fields of attitudes and opinions of drug users in connection with fields that can be related to the amendment of the Criminal Code (namely Section 187a).

The same was then expected from the sub-study involving service providers. The relatively low de-

Stejná očekávání jsme spojovali se substudií, zaměřenou na poskytovatele služeb. Relativně malá strukturovanost podnětového materiálu a prostoru pro způsob odpovědi byla schopna snížit míru rizika indoktrinace participantů předpojatostí ze strany výzkumníků a tak zajistit možnost svobodnějšího a otevřenějšího vyjádření právě těch názorových a postojových informací, které jsou v této oblasti výzkumu významné z hlediska následného srovnávání s daty z ostatních substudií. Sledována při tom byla míra vzájemné shody a přiřazování významů jednotlivým identifikovaným jevům v kontextu přijatých legislativních změn.

2 Cíl substudií

Cíle obou substudií jsou prakticky totožné. Zatímco u profesní skupiny pracovníků ve zdravotnictví a v organizacích poskytujících péči a služby uživatelům drog (dále jen SP-PO PAD) byly byl zájem soustředěn na názor a expertní posouzení jednotlivých sledovaných oblastí, u uživatelů drog jsme se zaměřili na jejich vlastní zkušenost s těmito oblastmi. Zjednodušeně lze tvrdit že oblasti zájmu obou substudií byly totožné a lišily se pouze v perspektivě pohledu skupin participantů, podobně jako je tomu ve třetí substudii kvalitativní části projektu PAD (Miovský et al., 2001). Oblasti zájmu můžeme v rámci obou substudií rozdělit na tři hlavní skupiny:

– Oblast rizikovosti chování UD a využívání služeb: znalost změn ve spektru a množství užívaných drog v regionu, vzorce užívání drog, změny v rizikovém chování a interpretace těchto změn, změny v dostupnosti jednotlivých typů služeb, změny v motivaci využívat jednotlivých typů služeb.

– Změny na drogovém trhu: „chování scény“ (otevírání/ uzavírání apod.), obecné indikatory (cena, kvalita, čistota, dostupnost a časový sled změn), používání nových/ jiných prostředků a technologií při prodeji drog,

gree of structure of the initial material and space for the manner of answering is able to reduce the risk of indoctrination of the participants by the bias of the researchers and ensure the possibility of free and more open expression of opinions and attitude information that are significant in this field of research with regard to subsequent comparison with data from other sub-studies. At the same time, the level of mutual correspondence and assigning of the significance of individual identified phenomena in the context of accepted legislative changes was also monitored.

2 The Objective of the Sub-Studies

The objectives of both studies are practically identical. While the professional group of workers in the health sector and organisations providing care and services to drug users (hereinafter referred to as SPPO PAD) focused on the opinion and expert evaluation of individual monitored fields, the groups that involved drug users focused on their own experience with these fields. In simple words, the fields that the sub-studies focused on were identical; they only differed in their viewpoint of the fields and relation to them according to the groups of participants, similarly as in the third sub-study of the qualitative part of the PAD project (Miovský et al., 2001). It is possible to divide the fields of interest of the two sub-studies into three groups:

– The field concerning the degree of risk of the behaviour of drug users and use of services: knowledge of changes in the spectrum and quantity of drugs in a region, patterns of use, changes in riskladen behaviour and interpretation of such changes, changes in availability of individual types of services, changes in motivation to use individual types of services

– Changes in the drugs market: “behaviour of the scene” (opening/closing, etc.), general indicators (price, quality, purity, availability and chronology of changes), use of new/other resources and technologies for drugs sales, behaviour of dealers, nationality representation of dealers, separation/intercon-

chování dealerů, národnostní zastoupení dealerů, oddělení/ propojení trhu s jednotlivými látkami – změny v postavení jednotlivých látek na černém trhu, změny v seskupení a struktuře prodeje.

– Posouzení chování policie a jiných státních institucí a složek: praktické používání paragrafu 187a (jeho využívání při práci – kde a jak se to projevuje), zacházení s termínem „množství větší než malé“ a jeho praktické naplnění v každodenní praxi, zapojení policistů do struktur černého trhu a riziko korupce, hodnocení vlivu lokálních represivních opatření a akcí na místní drogovou scénu a poměry v ní.

U všech tří základních oblastí šlo o sestavení časové osy událostí, v jejichž rámci je možné hledat interpretační bázi pro vysvětlení vztahu k novelizaci zákona a obráceně, tedy hledat ty faktory, které mohou vyvrátit (respektive potvrdit) vztah s novelizací zákona a vysvětlit jev v rámci jiných souvislostí a vztahů.

V substudii s poskytovateli služeb bylo snahou zjistit a popsat postoje a názory na cílovou skupinu „spotřebitelů“ poskytované péče a služeb, jejich chování, problémy, potřeby, psychický a sociální stav, možnosti a efektivitu intervencí, zkušenosti s prací s touto skupinou apod. Dále šlo o zjištění expertních odhadů a stanovisek k vybraným tématům v souladu s obecnými cíli kvalitativní části studie PAD (Zábranský, 2000)

Mezi sledovanými oblastmi tvoří zásadní okruh (kromě výše zmíněných údajů) data o způsobu, jak jsou jednotlivé příčinné souvislosti identifikovány a vzájemně provázány. Tedy popis toho, jaký význam lze jednotlivým faktorům přikládat a ze kterých dat je to patrné (původ jednotlivých informací, důvěryhodnost zdroje a způsob, jakým s nimi participanti zacházejí). Obecně se pak vý-

nection of markets of individual substances – changes of status (position) of individual substances on the black market, changes in composition and structure of sales.

– Evaluation of behaviour of the Police or other state institutions and branches: practical use of Section 187a (utilisation in work – where and how it manifests itself), handling of the term “a quantity greater than small” and its practical usage in everyday practice, involvement of Police officers in black market structures and the risk of corruption, evaluation of influence of local repressive measures and events on the local drugs scene and circumstances within the scene.

In all three basic fields, it was essential to draw up a time line of the events in which it is possible to look for an interpretation basis in order to explain the relationship to the amendment to the law, and conversely to look for factors that can refute (or confirm) a relationship to the amendment to the law and explain the phenomenon within the framework of other connections and relationships.

In the sub-study involving service providers, efforts were focused on an attempt to detect and describe attitudes and opinions in the target group of “consumers” of provided care and services, their behaviour, problems, needs, mental condition and social status, possibilities and effectiveness of interventions, experience with work with this group, etc. It also focused on identification of expert estimates and opinions about selected topics in compliance with the general objective of the qualitative part of the PAD study (Zábranský, 2000).

In addition to the above-mentioned data, data about the manner in which individual chains of causality are identified and interrelated represent the principal field of interest. It means that we attempted to describe what significance can be attributed to individual factors and which data this follows from (origin of individual information, credibility of the source and manner how the participants treat it). In general, the research followed common rules

zkum řídil běžnými pravidly a metodami pro kontrolu a ověřování validity kvalitativních dat (Čermák & Štěpaníkov, 1998).

3 Metody

Metodika Rapid Assessment (dále jen RAR) je souborem několika kvalitativních metod a technik, tvořících jednotný metodologický rámec vhodný pro rychlý orientační výzkum drogové scény a oblastí s ní souvisejících (Howard et al., 1998; Stimson et al., 1998). Základní kolekci nástrojů tvoří metoda sněhové koule (jako nominační technika pro výběr účastníků), semistrukturované interview, ohniskové skupiny, zúčastněné pozorování a kvalifikovaný odhad. Metodika RAR je po několika let vyvíjena a zdokonalována výzkumnými týmy po celém světě. Koordinaci ve zpracování poznatků z těchto různých míst o možnostech i omezeních této metodiky převzala WHO, která také doposud zajišťovala jejich inovaci a publikování. V rámci projektu bylo využito aktualizované metodiky z roku 1998. Naše poznatky o způsobu a možnostech jejího použití byly odeslány koordinačnímu pracovišti WHO, od kterého byly získány další studijní materiály k této metodice. Metodologický rámec RAR byl využit také v další původní výzkumné studii Copernicus (Zábranský et al., 2001a), která v České republice probíhala v letech 1999 a 2000 a která ve své kvalitativní části využívala mj. některých zdrojových dat, získaných v projektu PAD.

Substudie s uživateli nelegálních drog využívala především metody semistrukturovaných interview (Seidmann, 1997) která byla dominujícím nástrojem v celém jejím průběhu, dále kombinované se zúčastněným pozorováním a kvalifikovaným odhadem (Howard et al., 1998; Stimson et al., 1998).

V rámci substudie byly dominantní metodou ohniskové skupiny (Morgan, 1997) kombinované se zúčastněným pozorováním a kvalifi-

and methods for control and verification of validity of qualitative data (Čermák and Štěpaníkov, 1998).

3 Methods

The Rapid Assessment methodology (hereinafter referred to as RAR) is a set of several qualitative methods and techniques that constitute a uniform methodological framework suitable for a quick benchmark survey of the drugs scene and related fields (Stimson et al., 1998; Howard et al., 1998). The basic instruments include the snow-ball sampling method (as a nomination technique for selection of participants), semi-structured interviews, focus groups, involved monitoring and qualified estimation. The RAR methodology has been developed and improved by research teams throughout the world for several years. WHO undertook co-ordination of processing of knowledge from such various places regarding the possibilities and limitations of this methodology and it has also been responsible for innovation and publishing of such knowledge. Within the framework of the project, updated methodology from the year 1998 was used. We sent our knowledge about the manners and possibilities of using the methodology to the WHO co-ordination centre⁸, and then we obtained further materials regarding this methodology. The RAR methodological framework of was also used in another original research study, Copernicus (Zábranský et al., 2001a), which took place in the Czech Republic and used source data acquired in the PAD project.

The sub-study with illicit drug users especially used the method of semi-structured interviews (Seidmann, 1997), a dominant instrument throughout the course of the study, combined with involved monitoring and qualified estimation (Stimson et al., 1998; Howard et al., 1998).

Within the framework of the sub-study, focus groups (Morgan, 1997) were the dominant method together with involved monitoring and qualified es-

⁸ The Centre for Research on Drugs and Health Behaviour, Department of Social Science and Medicine, Imperial College School of Medicine, University of London, UK. WHO project coordinator: Chris Fitch, PhD. and Gerry Stimson, PhD.

kovaným odhadem. Diskuse v rámci ohniskových skupin přispívají ke kolektivnímu výzkumu jazyka, hodnot, vzorců chování, přání, postojů a názorů určité cílové skupiny. Jedná se o metodu povzbuzující spontaneitu a skupinovou interakci, umožňující pozorovat členy cílové populace, aktuálně reagující na dané téma. Použití ohniskových skupin u poskytovatelů služeb bylo významné proto, že bylo třeba odlišovat jevy, jejichž hodnocení či dokonce přímo samotná existence může být vázána na určitou skupinu a zásadně se odlišovat od skupiny jiné. Stejně jako v případě hloubkového rozhovoru byl zjišťován profil účastníků ohniskových skupin, který zahrnoval základní sociodemografické údaje (věk, vzdělání, zaměstnání apod.).

4 Substudie s uživateli nelegálních drog **4/1 Regionální týmy a výběr participantů**

Do substudie bylo zapojeno šest regionů, které se podílely na realizaci QA PAD: severní Čechy, Praha, Brno, Třebíč, Olomouc, Karviná. Tyto regiony byly vybírány s cílem sestavit soubor, který by ve svých kvalitativních ukazatelích odrážel geografická, kulturně-historická, ekonomická a sociální specifika různých částí ČR. Plánem bylo získat cca 180 – 200 interview z těchto 6 regionů. Nakonec po vyřazení nekvalitních interview a jejich základním zpracování (doplnění záznamových archů a časových os) bylo do hodnocení zařazeno celkem 165 interview. Participanté byli získáváni prostřednictvím pracovníků spolupracujících center a léčebných zařízení a přes tyto pak byly nominační metodou *sněhové koule* získáváni další participanté ze skryté scény bez kontaktu s pomáhajícími profesemi. Pro potřeby výzkumu byl přeložen a užíván manuál k této nominační metodě vydaný Pompidou Group (Hartnoll, 1994).

4/2 Fixace dat a jejich zpracování

Z každého rozhovoru byl pořízen fonetický záznam fixovaný na mikrokazetách záznam-

timation. Discussions within the framework of focus groups contribute to collective research of language, values, behavioural patterns, wishes, attitudes and opinions of a certain target group. The method encourages spontaneity and group interaction and it allows for monitoring of members of the target group and their actual response to a particular topic. The use of focus groups in the study involving service providers was significant because it was necessary to differentiate between phenomena whose evaluation or even actual existence may be linked to a particular group and may differ significantly from other groups. As was the case in in-depth interviews, the profile of participants of focus groups was detected and included basic socio-demographic data (age, education, employment etc.).

4 Sub-study Involving Illicit Drugs Users **4/1 Regional Teams and Selection of Participants**

Six regions that participated in the implementation of QA PAD: Northern Bohemia, Prague, Brno, Třebíč, Olomouc and Karviná were involved in the sub-study. The regions were selected with the purpose of establishing a set whose qualitative indicators would reflect geographical, cultural, historic, economic and social specifics of various parts of the Czech Republic. It was the objective to obtain approximately 180 – 200 interviews from these six regions. In the end, after several poor-quality interviews had been rejected and the remaining interviews had been roughly processed (data sheets and time lines were drawn up), a total of 165 interviews were selected for evaluation. The participants were acquired through the mediation of workers at co-operating centres and treatment facilities; then further participants (with no contact with helping professions) were acquired by means of the *snowball* method (Hartnoll, 2001). For the purposes of the research, the manual of this nomination method was translated and used. It was published by Pompidou Group (Hartnoll, 1994).

4/2 Data Fixation and Processing

Each interview was recorded on micro-cassette re-

níků. Záznamy byly následně přepisovány v plném znění a s těmito záznamy (kódovány pro zajištění ochrany osobních údajů) bylo dále pracováno. Kromě plného záznamu byl sestaven seznam povinných otázek zachycených v záznamovém archu, který měl každý tazatel k dispozici během interview. Dále byly hlavní sledované oblasti zpracovány do podoby časových os. Každé interview tak bylo složeno ze tří dokumentů:

- Plný přepis fonetického záznamu interview
- Záznamový arch
- Časová osa

Ve druhém kole pak byly záznamy redukovány do dvou až třístránkových souhrnů obsahujících pouze sledované oblasti (vzhledem k cílům substudie) a s těmi pak bylo dále pracováno v procesu analýzy.

4/3 Popis souboru

Z celkového počtu 165 participantů bylo 130 mužů (79 %) a 35 žen (21 %). Diferenciace z hlediska národnosti je v souboru velmi malá. 151 participantů (91,5 %) bylo české národnosti. K romské národnosti se přihlásilo 6 participantů (přestože další 4 se i přes svůj vzhled nehlásili a byli zařazeni do české národnosti). Ostatní národnostní menšiny byly zastoupeny počtem 8 participantů (ruská, albánská a jugoslávská národnost). Ve věku do 16 let v souboru bylo celkem 6 participantů (3,6 %). Ve věku 17 a 18 let v souboru bylo 18 participantů (10,8 %). Četnostně nejobsazenější kategorií je věková skupina 18 – 22 let, kterou tvoří skupina 66 uživatelů (40,0 %). Druhou počtem nejobsazenější kategorií tvoří uživatelé ve věku 23 – 25 let a to počtem 37 participantů (22,3 %).

Při výběru zástupců jednotlivých skupin (kritéria rozlišení skupin viz (Miovský and Urbánek, 2002)) bylo přihlédnuto zejména k obtížnosti kontaktu a k obtížnosti získávání informací a vedení samotného interview.

corders. The records were then fully transcribed and these transcripts were then processed (coded in order to ensure protection of personal data). Each interviewer had a data sheet with a list of obligatory questions available during the interview. Furthermore, the main monitored fields were translated into the form of time lines. Therefore, each interview consisted of three documents:

- Full phonetic transcription of the interview
- Data sheet
- Time line

In the second round, the transcriptions were reduced to two-three page summaries that only focused on the monitored fields (related to the objectives of the substudy). The summaries were then used in the process of analysis.

4/3 Description of the set

There were 165 participants, 130 males (79 %) and 35 females (21 %). There is very low differentiation from the view of nationalities in the set. 151 participants (91.5 %) were Czech. Six participants declared Romany nationality (in addition, there were four others who did not declare the nationality despite their appearance, and they were included in the Czech nationality). Eight participants represented other national minorities (Russian, Albanian and Yugoslavian). Six participants in the set were younger than sixteen (3.6 %). Eighteen participants were 17 or 18 years old (10.8 %). The 18 – 22 age group, consisting of 66 users (40.0 %), represents the fullest category. 37 (22.3 %) participants in the age of 23– 25 form the second most occupied category.

In the selection of representatives of individual groups (criteria of differentiation are included in (Miovský M., Urbánek T., 2002)), especially the level of difficulty of contacting the participants, acquisition of information and actual interviewing was taken into account.

80.6 % participants (133) are single and have no children (100 males and 33 females). 21 (12.7 %)

Skupina uživatelů / Group of Users	Celkem / Total	Muži / Males	Ženy / Females
Experimentátoři / Experimenters	1	1	0
Rekreační uživatelé drog / Recreational drug users	18	11	7
Dlouhodobí uživatelé drog se vzorcem užívání, přesahujícím rámec rekreačního charakteru / Long-term drug users with a pattern of use exceeding the framework of recreational use	33	23	10
Těžcí dlouhodobí uživatelé využívající služeb KC a streetworku / Long-term heavy users who use services of KC and streetwork	87	72	15
Těžcí, dlouhodobí uživatelé drog, nevyužívající žádných služeb a péče / Long-term heavy drug users who do not use any services or care	26	23	3
Uživatelé drog ve vazbě či výkonu trestu / Drug users in custody or execution of punishment	0	0	0
Celkem / Total	165	130	35

Tabulka 10 / Table 10

Zastoupené skupiny participantů
v souboru QA – uživatelé nelegálních
drog / Groups of participants in the
QA set – illicit drug users

80,6 % participantů (133) je svobodných a současně bezdětných (z toho 100 mužů a 33 žen). 21 (12,7 %) jich je svobodných a majících alespoň jedno dítě (z toho 19 mužů a 2 ženy). Ženatý/ vdaná, avšak bezdětní jsou 4 participanté. Pouze 7 uživatelů (4,2 %) žijí jako manželé a mají děti (7 mužů a žádná žena).

Pouze 26 participantů v souboru má aktuálně trvalé zaměstnání (15,6 %) a dalších 25 (15,2 %) jsou studenti. Invalidní důchod mají dva participanté v souboru. Příležitostnými zaměstnáními se živí 12 participantů (7,3 %). Nadpoloviční většina participantů (57,6 %) jsou nezaměstnaní, kteří nemají ani příležitostné příjmy ze sezónních prací apod. (ne všichni z nich však pobírají sociální podporu, cca 2/3 z uvedených 95 participantů).

Vzdělanostní hladina souboru participantů je obecně velmi nízká. Pět participantů nemá ukončenou základní školní docházku a dalších 17 participantů (10,3 %) získalo

are single and have at least one child (19 males and 2 females). Four participants are married and have no children. Only seven users (4.2 %) live as a wife and husband and have children (7 males, no female).

Only 26 participants (15.6 %) in the set are currently in full-time employment; another 25 participants (15.2 %) are students. Two participants in the set collect a disability pension. Twelve participants (7.3 %) make their living from casual employment. An absolute majority (57.6 %) of the participants are unemployed and do not even have occasional income from seasonal work, etc. (however, not all of them collect social benefits, this applies to only approx. 2/3 of the mentioned 95 participants).

The general educational level of the set of participants is very low. 5 participants did not finish basic school and another 17 participants (10.3 %) only received basic education. 90 participants (54.5 %) have at least started secondary education; 42 of them did not finish it. Another 36 participants (21.8

pouze základní vzdělání. Alespoň započaté střední vzdělání bez maturity má 90 participantů (54,5 %) z nichž 42 nemají toto vzdělávání ukončené. Dalších 36 participantů (21,8 %) započalo střední vzdělání s maturitou a 19 z nich je nemá ukončené. Studenti vysokých škol tvořili v souboru 10,3 % (17). Soubor byl složen z poměrně dlouhodobých uživatelů. Pouze 2 participanté užívají primární drogu méně, než jeden rok. 1 – 3 roky délky užívání udává 15 participantů (9,1 %). 3 – 4 roky pak dalších 15. Nejpočetněji obsazenou kategorií je délka užívání primární drogy okolo 6 let (34 participantů, 20,7 %). O dva méně, 32, udává délku užívání nelegální drogy 7 – 8 let. 24 pak v rozmezí 9 – 12 let a konečně 17 participantů déle než 12 let.

4/4 Hlavní výsledky

Hlavní přehled výsledků lze rozdělit do dvou základních kategorií: jednak na dopady novelizace drogové legislativy přímé, tedy takové, které se bezprostředně promítly do změn v chování uživatelů drog, vzorců užívání drog, změn v distribučních řetězcích atd., jednak na tzv. nepřímé dopady, tedy takové, jejichž příčinou není zákon samotný, nýbrž zvýšená medializace drogové problematiky v době předložení novelizace, během jejího projednávání a po ní.

Přestože obě roviny nelze od sebe jednoznačně oddělovat a hranice mezi nimi je neostrá, je třeba vnímat rozdílnou příčinnou souvislost a vztahy spojené s každou z nich ve vztahu k novelizaci trestního zákona. Hlavní výsledky v rámci jednotlivých sledovaných okruhů (definovaných v souladu s cíly substudie) problémů lze shrnout do čtyř základních oblastí. U změn identifikovaných v těchto oblastech pak byly hledány přímé i nepřímé vztahy k novelizovaným paragrafům trestního zákona:

– Změny v rizikovém chování a změny na drogovém trhu

%) started attending secondary education leading to a school-leaving exam; 19 of them have not finished it. University students represent 10.3 % of the set (17 participants).

The set consisted of rather long-term users. Only two participants have used the primary drug for less than one year. 15 participants (9.1 %) report 1 – 3 years of use. Another 15 participants then report 3 – years. The period of 6 years of use represents the fullest category (34 participants, 20.7 %). 32 participants report 7 – 8 years of use. 24 participants report 9 – 12 years and 17 participants report more than 12 years of drug use.

4/4 Main Results

It is possible to divide the main summary of results into two basic categories. The first one contains direct impacts of amendments of drug legislation, i.e. those that immediately projected into the changes of behaviour of drug users, drug use patterns, changes in distribution chains, etc. The second one then includes the so-called indirect impacts, i.e. those that are not directly caused by the change in the law, but rather by increased media coverage of drugs issues at the time when the amendment was presented, discussed and accepted.

Despite the fact that it is impossible to draw an exact line between the two levels, it is necessary to perceive different causal chains and relationships in connection with the amendment in question. It is possible to summarise the main results within the framework of individual monitored areas (defined in compliance with the objectives of the sub-study) into four basic fields. The identified changes in these fields were then searched for direct and indirect relationships to the amended section of the Penal Code:

– Changes in risk-laden behaviour and changes in the drug market
– Somatic condition and use of treatment
– Criminal activity
– Change in the law and its impact from the point of view of users

- Somatický stav a využívání léčby
- Trestná činnost
- Změna zákona a její dopad z pohledu uživatelů

4/4/1 Změny v rizikovém chování a změny na drogovém trhu

Mezi samopěstiteli marihuany bylo v souboru velmi málo těch, kteří marihuanu občas nebo pravidelně prodávají. Drtivá většina uživatelů z této skupiny v souboru považuje prodej marihuany za nesmysl a sami by si drogu koupili jen výjimečně (cca 70 %). Sami však dodávají, že takovýchto „ortodoxních“ samopěstitelů v posledních dvou letech velmi zásadním způsobem ubývá. V souboru všech uživatelů konopných drog v průměru 2 ze 3 oslovených uvedli, že pěstování zanechali a nyní si raději z obavy před postihem a zloději (rostlin pěstovaných „outdoor“) chodí marihuanu kupovat. Jedná se tak pravděpodobně o mnohem méně početnou skupinu než přede dvěma lety; z dostupných dat odhadujeme pokles počtu drobných samopěstitelů o minimálně 1/2. Vývoj vnímání a postoju pravděpodobně vedl ke stálému posilování motivace ke kupování a nikoli pěstování marihuany. Jednoznačně se zde tedy objevila nepřímá souvislost mezi tlakem ze strany zákona způsobující snahu uživatele mít u sebe „menší množství drogy“, což jej zpětně nutí mít nějakého svého „dodavatele“ (který tak zákonitě u sebe či doma větší množství než několik gramů či dokonce desítek či stovek gramů mít musí), nebo (a to je častější) si drogu chodí nakupovat. Tento jev spadá do roviny nepřímých dopadů, neboť jej zcela zřetelně sytí především postojové komponenty a sdílená přesvědčení mezi uživateli, nikoli jejich přímé zkušenosti či obavy zakládající se na reálných rizicích spojených s novým zákonem. Je třeba si uvědomit, že konkrétně pěstování a příprava drogy byly trestné i před přijetím novelizace a nebyly spojovány s takovými obavami jako nyní.

4/4/1 Changes in Risk-laden Behaviour and Changes in the Drugs Market

Among the marijuana growers in the set, there were only few of those who sell marijuana occasionally or on a regular basis. The overwhelming majority of users in this group of the set regard marijuana sales as nonsense and they would buy it only exceptionally (approx. 70 %). However, they immediately mention that the number of such “orthodox” growers has been very significantly reduced in the last two years. In the set of all cannabis drugs users, two out of three respondents stated that they had quit growing and now go and buy marijuana because they fear sanctions and thieves (this relates to “outdoor” plants). Therefore, the group has far less members than two years ago; following from the available data, we estimate that the number of small growers has decreased by at least 50 %. The development of perception and attitudes has most likely led to a constant reinforcement of motivation for purchasing rather than growing marijuana. Therefore, there definitely appeared an indirect connection with the pressure of the law that cause the efforts of the user to have a “smaller” quantity of drugs on him/her, which in turn makes the person find his/her “supplier” (who obviously has to have a quantity greater than a few or even dozen or hundred grams on him/her or at home), or (and this is more frequent) they buy the drug. Of course, as we have mentioned, this phenomenon falls within the level of indirect impacts because it is completely evident that it feeds above all off the attitude components and shared beliefs among users, not their direct experiences or fears based on real risks connected with the new law. It is necessary to realise that for instance growing and preparation of the drug was penalised even before the passage of amendments; nevertheless, the fears were not nearly as great as today.

However, it is possible to say in general that there has been a gradual strengthening of position of a dealer in the market and there increases the risk that another drug will be offered during contact with the dealer at the expense of previously much more extensive growing for personal use, with

Obecně tak lze říci, že postupně dochází k posílení pozice dealera na trhu a zvýšení rizika, že při kontaktu s dealerem dojde k nabídce jiné drogy na úkor dříve mnohem rozšířenějšího samopěstitelství a ceny drogy devalvované na nulu. Poslední dva roky (po znovuoobjevení prodeje marihuany) jsme zpětně zaznamenali postupný nárůst ceny této drogy na černém trhu. Mezi oslovenými uživateli konopných drog jsou obecně známy kauzy týkající se pěstování a distribuce. Tito uživatelé „drogové kauzy“ většinou ve sdělovacích prostředcích sledují. Zdá se, že tyto medializované případy působí odstrašujícím způsobem – nikoli však ve smyslu zanechání pěstování či užívání, ale spíše ve smyslu větší obezřetnosti a důmyslnějších způsobů, jak eliminovat či snížit riziko odhalení. Tyto jevy vytvářejí nebo spoluvytvářejí nejsilnější část roviny nepřímých dopadů novelizace zákona.

UD z řad samopěstitelů hledají různé alternativy, které jsou méně nebezpečné z hlediska odhalení policií. Masověji rozšířenou novinkou posledních 2 let je tzv. pěstování „indoor“, které se podle uživatelů ukazuje být přirozeným řešením, a to jak po stránce relativně bezpečného prostředí pro užívání konopí, tak co do možnosti pěstování a vzájemného zásobování. Nástup technologií užívaných při pěstování indoor postupně zásadním způsobem mění možnosti a rizika pěstování konopí; pokud se pěstitel nedostane do konfliktu s policií nějakým svým excessem, není jej možné bez udání někoho z „odběratelů“ odhalit. Nové šlechtitelské trendy a technologie v pěstování paralelně neustále zvyšují kvalitu zboží na trhu.

U oslovených uživatelů vysoce rizikových drog byl potvrzen déletrvající trend přecházení z pervitinu na heroin, zaznamenaný dříve v Praze a Severních Čechách (1997 – 1999) než v mimopražských regionech (1999 – 2000). Ukazuje se, že postup policie (viz dále) tento trend akceleruje vytvářením nerov-

prices depreciated to zero. In the last two years (after marijuana sales reappeared), we observed a gradual increase in the price of this drug on the black market. The cases concerning cannabis growing and distribution are generally well known among the respondents. These users usually follow such “drug-related cases” in the media. However, it seems that these media-covered cases have a deterrent effect; however, it is not in the sense of quitting growing or using but rather in the sense of higher caution and sophisticated ways of eliminating or decreasing the risk of detection. In addition, they create or co-create the strongest part of the level of indirect impacts.

Drug users who grow cannabis look for various alternatives with a lower risk of detection by the Police. In the last two years, “indoor” growing represents the most recent development; and according to the users, it is the most natural outcome of looking for a solution, both in the view of a relatively safe environment for using cannabis, the possibility of growing and for mutual supplies. The entrance of technologies used in indoor growing gradually significantly changes the possibilities and risks of cannabis growing. Basically, when the grower is cautious and does not get in trouble with the Police due to some excess, it is practically impossible to detect him unless a “customer” turns him/her in. Furthermore, new cultivating trends and technologies constantly increase the quality of goods on the market.

As far as the responding heavy users were concerned, the long-lasting trend of conversion from pervitin to heroin, sooner recorded in Prague and Northern Bohemia (1997 – 2000) than in regions outside of Prague (1999 – 2000), was confirmed. Furthermore, it shows that the action of the Police (see below in the text) keeps accelerating this trend by means of producing an imbalance in the offer of pervitin or heroin in the market. According to the users, the impact of an overwhelming majority of Police actions manifests itself in a constant impairment of the possibilities of the traditional domestic pervitin market, which continues to place it at a further dis-

nováhy na trhu mezi nabídkou pervitinu a heroinu. Dopad naprosté většiny policejních akcí se na trhu dle údajů uživatelů projevuje především periodickým uzavíráním (snižováním přístupnosti) tradičního pervitinového trhu, který je tak proti heroinovému stále více znevýhodněn (protokol 603): „...spousta lidí přešla na herák...“ a dodává na účet dostupnosti při nástupu heroinu v regionu: „...tohle leželo na ulicích a čekalo to tam... za pervitinem jsem se musel honit, telefonovat, jezdit a čekat a tohle bylo na ulici..., takže to bylo jednodušší...“ Zajímavé cenové nabídky (zvýhodnění heroinu) a výrazně lepší dostupnost dokázaly při masovém nástupu této drogy na trh během velmi krátké doby (cca 2 – 3 roky) získat velkou část pervitinové scény. Stále je dle UD patrný rozdíl při prodeji obou drog na ulici, neboť heroin má údajně mezi pouličními dealery lepší kvalitu než pervitin, který v kvalitnější formě nabízí mnohem méně dealerů a pro získání této drogy v kvalitní formě je nejvýhodnější kontakt přímo na „vaříče“, kterých je však stále méně ochotných dodávat cizím lidem do prodeje na ulici v síti dealerů. Jednoznačně se ukazuje pervitinová scéna být defenzivní a tento proces probíhá pravděpodobně již minimálně 4 roky napříč všemi 6 regiony.

Při sledování spotřeby injekčního materiálu u obou hlavních skupin (uživatelů pervitinu a heroinu) se objevily zajímavé skutečnosti. Zatímco u heroinu jsou aplikace vyšších dávek rozšířené (v porovnání s pervitinem) a u dlouhodobých uživatelů obvyklé, u pervitinu jsme se s vysokými dávkami u UD v souboru tak často nesetkávali. U pervitinu jsme se u účastníků v souboru setkali nejčastěji s aplikací po 0,1 g na jednu aplikaci. I při relativně vysoké dávce (0,5 – 0,7 g/ den) udávali účastníci, že si toto množství aplikují po „lajně“ (0,1 g), pouze v několika případech po 0,2 – 0,3 g najednou. Jen výjimečně jsme se setkali s případy vyšších dávek.

advantage in comparison with the heroin market: (file 603): “...many people have converted to heroin...” and then he adds a comment on availability at the time when heroin entered the region: “...this was just lying on the street, waiting... I had to run around to get pervitin, make phone calls, travel and wait and this was on the street..., and so it was easier...” During the mass entrance of the drug onto the market within a relatively short time (2 – 3 years by estimation), attractive price offers (in favour of heroin) and markedly better availability managed to seize a large part of the pervitin scene. According to drug users, there is still an obvious difference in the sales of both drugs on the street because street dealers allegedly sell heroin of a better quality than pervitin. A lot less dealers offer good quality pervitin; therefore, it is necessary to find a direct contact with a “cook” in order to obtain good quality pervitin. However, there are less and less of those who are willing to supply pervitin to strangers for the purposes of selling it on the street in a dealer network. The pervitin scene definitely appears defensive and the process has been present in all six regions for at least four years.

There appeared interesting facts when we observed the consumption of injection materials of both main groups (pervitin and heroin users). While use of high doses by heavy heroin users is widespread (in comparison with pervitin), we did not encounter high doses of pervitin in the set so often. Participants in the set most frequently used 0.1 g doses. Despite a relatively high daily dose (0.5 – 0.7 g/day), the participants reported that they usually use “lines” (0.1 g), there were only a few cases of using 0.2 – 0.3 g doses at a time. We only exceptionally encountered cases of higher doses. On the contrary, we encountered 3 – 5 uses of various doses of heroin, depending on the level of addiction. Unfortunately, it is not possible to draw any further conclusions because there were not many participants with rich experiences with heroin. The data indicate that consumption of needles by pervitin or heroin users does not differ much; the ratio is 1:1 approximately. Even some of the detected patterns of use attest that there are isolated cases

U heroinu jsme se naopak setkali s aplikací 3 – 5krát za den různě vysoké dávky dle stupně závislosti. Bohužel vzhledem k počtu účastníků v souboru s bohatší zkušeností s heroinem není možné z uvedeného vyvodit pevné závěry. Data nasvědčují tomu, že spotřeba jehel u uživatelů pervitinu i heroinu se zásadním způsobem neliší, pohybuje se tedy okolo poměru 1:1. Některé ze zjištěných vzorců užívání dokonce nasvědčují, že v ojedinělých případech může být u pervitinu vyšší. Jednoznačně se ukázalo, že spotřeba jehel na uživatele je výrazně vyšší, nežli se odhadovalo v minulosti. Měsíční spotřeba jehel u dávky okolo 0,5 g/ den s sebou přináší cca 90 – 150 aplikací za měsíc. Poměr sdílení, výměn a nákupů v lékárnách je zřejmě jiný, nežli byl původní předpoklad. Při srovnání regionů z hlediska poměru výměn u klientů v programech se zdá, že výměnný program je u klientů mimo Prahu v poměru cca 1:3 – 1:5 (a více) v neprospěch výměnného programu (a ve prospěch sdílení a nákupu). V Praze se pak zdá, že u klientů v programech je poměr až 1:2, pravděpodobně jen výjimečně více ve prospěch, spíše však méně v neprospěch výměn.

U mimopražských regionů jsme zaznamenali určité stažení se rekreačních uživatelů z kontaktu (před rokem 1999 byla práce s touto skupinou u mnoha nízkoprahových programů běžná) a zřetelný je jejich úbytek zejména v menších městech (věkové kategorie do 20 let). Při rozhovoru se ukázalo, že zde existuje spojitost s obavou z kontaktu s policií a následně sociální stigmatizací. Do těchto programů tak přicházejí lidé v mnohem pokročilejším stádiu drogové kariéry. Podobně je tomu u léčebných programů, kde např. sekundární analýza dat v Olomouci (Havlíčková, 2001) ukázala, že paradoxně s nižším věkem nových uživatelů zůstává věk osob vstupujících do léčby stejný, nebo dokonce mírně narůstá, a dále, že dochází k výraznější polarizaci skupin osob žádají-

of pervitin users who consume even more needles. It has definitely shown that consumption of needles per user is apparently much higher than was previously estimated. Monthly consumption of needles when a 0.5-g/day dose is used represents 90 – 150 uses per month approximately. The proportion of sharing, exchanges and purchases in pharmacies apparently differs from the original estimate. Following from a comparison of regions with regard to the proportion of needle exchanges by clients participating in programs, it seems that the proportion of exchange programs outside Prague is approximately 1:3 – 1:5 (and more) to the disadvantage of the exchange program (in favour of sharing and purchasing). In Prague, it seems that the ratio of clients in programs is as high as 1:2. It is more than that only exceptionally; it is rather lower to the disadvantage of exchanges.

In regions outside of Prague, we have observed a certain withdrawal of recreational users from contact with treatment/helping facilities (before 1999, work with this group was common in many low-threshold programs), this reduction of contacts was especially apparent in small towns (age group of participants under twenty). It appeared during the interview that there is a connection with the fear of contact and consequent social stigmatisation. Therefore, people come to such programs in more advanced phases of their drug career. This is similar in treatment programs where, for instance, secondary analysis of data in Olomouc (Havlíčková, 2001) showed that the age of people entering treatment paradoxically remains the same or even increases slightly despite the lower age of new users. In addition, there is an increasingly significant polarisation of groups of people who ask for treatment. Young people, especially experimenters and recreational users who do not ask for treatment by themselves but rather do so due to pressure from families, schools or conflicts with the law form the largest group that decrease the age average of applicants.

It is necessary to grade the perception of risks associated with intravenous and intramuscular use.

cích o léčbu. Nejpočetnější skupinu snižující věkový průměr žadatelů o léčbu tvoří mladí lidé především z řad experimentářů a rekreačních uživatelů, kteří o léčbu žádají pod nátlakem rodiny, školy či po konfliktu se zákonem, nikoli na vlastní žádost.

Vnímání rizik spojených s i.v. a i.m. aplikací je třeba odstupňovat. Za nejrizikovější uživatelé vnímají sdílení jehly samotné. Opakované aplikace jednou jehlou již vnímají jako výrazně bezpečnější. Přibližně třetina dotázaných si myslí, že propláchnutí vodou stačí. Nejvíce podceněné je sdílení a ošetření (čistota) parafernálií, které UD za možný zdroj nákazy vůbec nepovažují.

Podobně jako ve všech ostatních regionech se jako jedna ze změn na trhu projevil tlak ze strany dealerů k odběrům většího množství najednou. Čím větší množství, tím lepší cena a kvalita, současně za dodržení hmotnosti, která se na ulici většinou nedodrží (kromě toho, že je droga již předtím nastavena). Na černém trhu se objevují různé způsoby, jak drogu ošidit a získat tak za ni více peněz, nebo aby zbylo více na samotného prodejce, který je také UD. Klasickým způsobem je ošizení hmotnosti. Objevuje se termín „vážený gram“ nebo „vážená lajna“, který vystihuje skutečnost, že se množství drogy vydávané za gram (či lajnu), skutečně této hmotnosti blíží. Pro zodpovězení otázky kvality heroinu jsme museli zohlednit více různých zdrojů dat. Skutečně se zdá, že s přibývajícím nabídkou se pro určitou privilegiovanou skupinu zkušených uživatelů zlepšila kvalita (pokud na ni mají peníze) a je tedy možné zaznamenat již od poloviny 90. let v Praze možnosti získat relativně velmi čistý a kvalitní heroin. Kvalita je však velice závislá na dodavateli dealera a tím tedy na jeho postavení v žebříčku a kvalitě celé horní části sítě zajišťující dovoz ze zahraničí a pro uživatele samotného je tedy klíčové získat co nejlepší „kontakt“ (tedy mobilní číslo na kva-

The users regard needle sharing as the most risk-laden. They perceive repeated use with one needle as markedly safer. Approximately one third of the respondents believe that it is sufficient to flush the needle with water. Sharing and treatment (purity) of paraphernalia that the users do not regard as a possible source of contamination at all is the most underestimated risk.

In analogy with all other regions, pressure from the dealers to buy large quantities at a time has been revealed as one of the changes on the market. The larger the quantity, the better the price and quality. Furthermore, the weight is maintained, which is not usually the case on the street (with the exception of cases when the drug has already been mixed). On the black market, there appear various manners in which to overcharge for the drug in order to get more money for it or preserve some for the actual seller who also uses drugs. Underweighing is a typical example. There appears the term “weighed gram” or “weighed line”, which shows the fact that the quantity of a drug declared as a gram (line) really comes close to this weight. We had to consider more data sources in order to explain the issues of heroin quality. With the increasing offer, it really seems that quality has improved for a certain privileged group of experienced users (when they can afford it). Since the mid-1990's, it has been possible to obtain relatively very pure and high-quality heroin in Prague. However, the quality very much depends on the supplier of the dealer, thus on his position on the market pyramid and the quality of the whole upper part of the network that ensures imports of the drug. For the users, it is of key importance to find the best possible “contact” (i.e. mobile phone number of a quality dealer). The quality of the drug on the street is in most cases much worse than how some of the participants describe it. In particular, there are huge differences between dealers on the street, especially with regard to the quantity of the substance with which heroin is cut, and with the quality of the substance. Some participants compare 0.1 g of quality (wholesale) pervitin to 0.5 g of street pervitin and then they add that

litního dealera). Kvalita drogy na ulici je ve většině případů mnohem horší, než jak ji popisují někteří oslovení účastníci a především v kvalitě drogy na ulici existují propastné rozdíly mezi dealery, zejména v závislosti na množství látky, kterou je heroin nastaven a její kvalitou. Někteří z účastníků přirovnávají 0,1 g kvalitního pervitinu k pouličnímu množství 0,5 g a tvrdí, že to ještě nelze srovnat. Mnoho nováčků vaří údajně na velmi nekvalitní a špatné aparatuře a ze špatných surovin. Pro uživatele tak bylo velmi důležité, zda mají kvalitní a bohaté „kontakty“ na scéně, nebo zda jsou odkázáni na malé pouliční dealery, kde zřejmě docházelo a dochází k výraznějším lokálním výkyvům. Při nákupu přímo od vaříčů bylo možné pervitin nakoupit i za 400 – 500 korun za gram. Ovšem pouze za předpokladu opravdu dobrého napojení a důvěry, čehož někdy byl podmínkou podíl na shánění surovin či zapojení do distribuce drogy dál.

Postupné zhoršení dostupnosti surovin pro výrobu pervitinu zasáhlo všechny regiony stejně. Stejně tak se ale ve všech regionech brzy objevili lidé, kteří nacházejí cestu i ze současného stavu a změnilo se jen to, že například do roku 1998 velmi běžný a rozšířený Solutan® se stal velmi žádaným zbožím a předmětem běžného, komerčního typu prodeje. V neposlední řadě se pak na našem trhu s farmaky našla sice neplnohodnotná, přesto funkční náhrada za Solutan® a to v podobě Modafenu®. Se zhoršující se dostupností surovin se zvyšuje napětí s jejich opatřováním. Cena Solutanu® na černém trhu se aktuálně pohybuje podle kvality „kontaktu“ od 100 – 170 Kč za lahvičku do přibližně 200 – 300 Kč za lahvičku.

U zkušenějších uživatelů (a současně dealerů) jsme se setkali s názorem, že přizpůsobování cen heroinu mělo plánovitý charakter a že jeho cílem od samého začátku je co největší potlačení domácí produkce pervitinu

the two are ‘incomparable’. Allegedly, many newcomers cook on very poor quality and bad apparatus and from very poor materials. Therefore, it was very important to the users whether they have quality and rich “contacts” on the scene or whether they have to rely on small dealers on the street where there apparently have been and still are the most pronounced local fluctuations. When pervitin was bought directly from cooks, it was possible to buy it for as little as CZK 400 – 500/gram. However, this was only the case when the connection was really good and trustworthy, which was sometimes conditioned by participation in going in pursuit of materials or involvement in further distribution.

The gradual reduction in availability of raw materials for pervitin production has equally affected all regions. Nevertheless, there soon appeared people in all of the regions who found a way despite the current conditions. The only change is that Solutan®, very common and widespread until 1998, became the subject of common, commercial sales. Last but not least, a less than full value, but nevertheless sufficient substitution for Solutan® has appeared on our pharmaceuticals market in the form of Modafenu®. With the worsening availability of material, the tension associated with procurement of the materials increases. The price of Solutan® on the black market varies from CZK 100 – 170/bottle to approximately 200 – 300/bottle depending on quality of the “contact”.

As far as experienced users (who are at the same time dealers) are concerned, we heard the opinion that the adjustment of the price of heroin was intentional and focused from the very beginning on the highest possible suppression of domestic production of pervitin and nationwide stimulation of conversion from pervitin to heroin.

Cellular phones control sales on the main market completely. However, the massive entrance of this type of sales most likely relates to the development of this technology and increased financial availability. On the other hand, it is also true that this technology is obviously more advantageous to the

a plošné stimulování přechodu z pervitinu právě na heroin.

Využití mobilních telefonů při prodeji zcela ovládlo většinový trh. Masivní nástup prodeje však zřetelně souvisí především s rozvojem této technologie a tím i její finanční dostupností nejširší populaci včetně drogové scény. Tato technologie je pro prodejce výhodná a skýtá mnohem více bezpečnosti díky pružnosti a rychlosti při prodeji. Právě u prodejců přes mobilní telefony je tlak na odběr většího množství zřejmě nejvýraznější. Tento tlak se projevuje především zhoršenou kvalitou a nižší váhou u menších odběrů. Někteří dealeri dokonce odmítají vůbec prodat drogu, pokud je množství příliš malé a pro ně nezajímavé. Zatímco tedy někteří koncoví prodejci na ulici uvádějí, že se snaží u sebe nemít více než 2 – 3 psaníčka a využívají mrtvých schránek apod., pak „zdatnější a výkonnější“ prodejci naopak preferují co největší odběr najednou. Tito také mnohem častěji obchodují výhradně pomocí telefonů a často jsou sami mobilní (v autech, taxících apod.). Při nákupu přes mobilní telefony je důležitý objem a frekvence odběru (na rozdíl od většiny prodejců na ulici): čím více, tím lepší ceny i kvalita. Dealeri tak motivují k co nejčastějším odběrům a v co nejvyšším množství. Tato zjištění nicméně neplatí pro trh univerzálně – ani zkušené dealeri (i když sami vyrábí drogu) nemusí získat od svých dodavatelů vždy nejlepší zboží (či kvalitní suroviny u pervitinu) a někdy tak nemohou ovlivnit kvalitu drogy, kterou pak prodávají mezi uživatele či nižší články řetězce. Celý trh se tak ukazuje být jakýmsi „živým organismem“, kdy se boj o co nejlacnější a nejčistší drogu odehrává od nejvyšších pater regionálních dealerů, až po koncové spotřebitele; nikdo z dealerů nechce riskovat ztrátu stálých zákazníků, mají-li na výběr.

Interview potvrzují zmíněnou výraznou nehomogenitu celé drogové scény. Ta má vždy

sellers and provides greater safety due to its flexibility and speed during sale, key properties of the current manner of very quick sales.

The pressure to take the largest possible quantity is probably the most apparent among dealers who sell drugs over the phone. The pressure manifests itself above all in the inferior quality and low weight of small purchases. Some dealers even refuse to sell the drug at all when the required quantity is too low and uninteresting for them. Therefore, whilst some of the end sellers on the street claim that they try not to have more than 2 – 3 envelopes on them and take advantage of caches, etc., the more proficient and efficient sellers prefer the largest possible taking at one time. They are more often only available over the phone or they are even mobile (in cars, taxis, etc.). When drugs are bought over mobile phones, the volume and frequency of purchases is important (in contrast to most street dealers): the more they buy, the better the price and quality. In doing so, the dealers motivate the customers to take the biggest possible deliveries as often as possible. On the other hand, it also appears that this finding does not universally apply to the market because even experienced dealers (even when they make the drug themselves) do not necessarily always get the best goods from their suppliers (or good quality material for pervitin production). Accordingly, they sometimes cannot influence (or only influence in a limited manner) the quality of the drug that they then sell to users and lower links of the chain. Consequently, the whole market appears to be a “living organism” where the struggle for the cheapest and purest drug starts at the highest levels of regional dealers and goes down to the level of end users, and none of the dealers wishes to risk having constant big customers when they can choose.

The interviews confirm the above-mentioned lack of homogeneity of the whole drugs scene. There are always several cores with different levels of openness. At the same time, the more open the scene is, the higher is the risk of detection and troubles with the Police because it is more likely

několik jader s různým stupněm otevřenosti, přitom čím otevřenější skupina je, tím je vyšší riziko odhalení a problémů s policií, neboť tím pravděpodobněji se začnou na takové jádro „nabalovat“ dvě nejrizikovější skupiny (z hlediska odhalení). Tyto „obchodně rizikové“ skupiny představují jednak:

- mladí a nezkušení uživatelé neznající poměry a pravidla ani ve scéně samotné, ani ve vztahu k represivním složkám,
- nejtěžší uživatelé, kterým je vše „úplně jedno“ a nejsou dostatečně obezřetní a snaží se jen získat co nejvíc z aktuálních nabízejících se možností, největší šanci na delší způsob fungování tak mají uzavřené skupiny na bytech, odkud se podařilo získat také několik účastníků

4/4/2 Somatický stav a využívání léčby

Rozdíl mezi těžkými dlouhodobými uživateli a rekreačními uživateli v potřebě a možnostech získání drog a vztahu k nim, se samozřejmě promítá kromě jiného také do somatického stavu. Zatímco u rekreačních UD jsme nezaznamenali prakticky žádné somatické problémy přímo vázané na užívání drog (žádné viditelné a oni samotní je neudávali), u těžkých uživatelů byla situace jiná. Celkově však díky omezením plynoucím z absence dat z kontrolního somatického vyšetření, jež nebylo součástí kontaktu s uživateli v rámci výzkumu, není možné některá zjištění verifikovat. Jednou z nejohroženějších skupin mezi UD (po všech stránkách) ve vztahu k rizikům somatických poškození spojených se získáním čisté látky, její přípravou a aplikací, vč. odhadu dávky, jsou začátečníci.

Zásadním problémem zůstává vztah UD k vlastnímu stavu a zdraví. Obecným znakem se zdá být to, že jedinou brzdou v jejich užívání je, dostanou-li se na úplné dno (což vnímají každý odlišně a jinde). Do té doby se zdá prakticky možné o čemkoli diskutovat

that two of the riskiest groups (from the point of view of detection) start to mingle with them. These “commercially risky” groups especially involve:

- young and inexperienced users who do not know the circumstances and rules of the scene itself or in relation to law enforcement branches
- the heaviest users who do not care about anything at all and are not sufficiently cautious and only try to get the most out of the current possibilities. Closed groups in apartments have the biggest chance of functioning and we also managed to recruit several participants from such groups.

4/4/2 Somatic Condition and Use of Treatment

The difference between long-term heavy users and recreational users in their requirement for and possibilities to get drugs, and their attitudes towards them is also reflected in the somatic condition of the users. Whilst we hardly recorded any somatic problems of recreational users directly associated with drug use (there were no apparent problems and they did not report any), the situation of heavy users was different. Nevertheless, due to the limitations following from an absence of data from follow-up somatic examinations that was not included in the contact with users within the framework of the research, it was not possible to verify some of the findings. In all respects, beginners are the most endangered group of drug users as concerns the risks of somatic damages connected with obtaining a pure substance, preparation and use thereof, including the ability to estimate the dose.

The attitude of drug users towards their own condition and health remains a fundamental issue. In general, it seems that they only start to limit use after they have reached the absolute bottom (which each of them perceives differently and in a different place). Until then, it is practically impossible to discuss anything at all and they play down the whole issue of their condition. Therefore, many of them only stop after they collapse and/or after one of their organs fails. We have also witnessed cases

a celou otázku svého stavu velmi bagatelizují. Mnohé z nich tak zastavují až různé kolapsy a selhání některých z orgánů. Setkali jsme se však též s případy, kdy ani těžké somatické problémy UD nezastavili v jejich užívání a tyto problémy byly jimi samotnými bagatelizovány, přestože všichni udávali, že ve svém okolí měli někoho, kdo na podobný styl užívání zemřel. Mezi těmito ostrějším uživateli není žádnou výjimkou naprostá lhostejnost k riziku infekčních onemocnění apod. (protokol 317): „...*(kašleš na to úplně?)*... no, no, no *(neděláš si ani testy na HIV nebo žloutenku?)*, ne, ne *(nikdy jsi je nedělal?)* ne...“ Celkový, prakticky lhostejný postoj k vlastnímu zdraví a rizikům je znatelný nejvýrazněji u mladších a současně těžkých UD a UD ve skupinách 4 a 5 (viz Tabulka / Table 10). Nejvíce alarmující je zjištění, jak velmi rozšířené napříč všemi regiony je zlehčování tak nebezpečného onemocnění, jakým je hepatitida typu C. Celkově je somatický stav u participantů v souboru získaném v regionu severní Morava při srovnání zřejmě nejhorší – přestože je tento závěr třeba brát s velkou rezervou díky nereprezentativnímu zastoupení uživatelů v souborech a navíc neprovedení řádného lékařského vyšetření (vycházíme z údajů participantů samotných a dále z pozorování a kvalifikovaného odhadu tazatelů).

Z popisu zkušeností UD se ukazuje, že ošetření u lékaře je pro somaticky a sociálně zdevastovanější UD obecně stále větším problémem. U praktických lékařů i u specialistů jsou ve většině případů odmítání a nejčastěji se tak i v oblasti somatických problémů léčí v průběhu pobytů na detoxifikačních jednotkách či v jiných zařízeních nebo jim nízkoprahová centra zařizují ošetření u lékaře, který je ochoten ke spolupráci, těch však nebývá obecně mnoho (protokol 324): „... *když jsem byl tady u doktora, tak mi řekl, že potřebuju tu kartičku, že mě jinak nemůže léčit*...“ Sami uživatelé drog však vnímají, že problém není jen ve zdravotním pojištění, ale

when drug users did not quit using drugs despite serious somatic problems; in addition, they played down these problems in spite of the fact that they all mentioned that there was someone in their environment who had died due to a similar manner of use. Absolute indifference regarding the risk of infectious diseases and so forth is not exceptional at all among such ‘experienced’ users: (file 317): “... *(Is it all completely the same to you?)*... Yeah, yeah, yeah. *(Don't you even go for HIV or hepatitis tests?)*, No, no. *(Have you never had any?)* No...” The overall, practically indifferent attitude towards their own health and risk is apparent; especially among young and at the same time heavy drug users and users in groups 4 and 5. The finding of how extensively widespread the casual attitude towards a disease as serious as hepatitis C was in all regions the most striking. In general, the somatic condition of participants in the Northern Moravian set is probably the worst; still, it is necessary consider this fact with a great margin due the non-representative coverage of users in the sets and the lack of a proper medical examination (we follow from data provided by the participants and then from observations and qualified estimation of the interviewers).

It appears from the experiences of drug users that obtaining medical treatment is increasingly complicated for somatically and socially devastated drug users. In most cases, general practitioners and specialists refuse to treat them; consequently, they usually get medical treatment during stays in detoxification units, or other facilities or low-threshold centres arrange for treatment by a physician who is willing to co-operate. However, there are not many of them: (file 324): “...*when I went to see that physician here, he told me that I need that little card, that he can't treat me otherwise*...” However, the drug users perceive that it is not just the issue of health insurance and that it is also a result of the fact that general practitioners respond to them negatively after several failed attempts of treatment where the failure was mostly caused by the users' irresponsibility and failure to observe the procedure, etc. Many drug users admit self-critically that many specialists usually don't like to see them

samozřejmě také v tom, že praktičtí lékaři na ně reagují negativně po několika neúspěšných pokusech o léčbu, kdy špatný výsledek byl způsoben především nezodpovědností a nedodržením postupu ze strany UD atd. Mnozí UD se tak sebekriticky vnímají, že mnozí specialisté je velmi neradi většinou vidí ve svých ordinacích především proto, že jim odrazují klientelu, vyvolávají často konflikty a problémy jsou také s hygienou (aplikace drogy na záchodech, vši apod. a samozřejmě také riziko infekčních onemocnění).

4/4/3 Trestná činnost UD

Rekreační uživatelé drog se prakticky na trestné činnosti podílejí minimálně a je zřejmé, že se jedná o jednotlivce, u nichž není spojitost mezi užíváním drog a trestnou činností a kteří by trestnou činnost provozovali pravděpodobně i kdyby drogy neužívali. Není zde vztah mezi nutností opatřovat si peníze na drogy a vyhnout se tím abstinencním příznakům, neboť tyto uživatelé nejsou na drogách v tomto smyslu závislí. Kromě sítě bazarů a zastaváren, které jsou největším odbytištěm kradeného zboží, je velmi rozšířené a obvyklé kradení na zakázku. U pří-
mého prodeje kradeného zboží na zakázku (např. v hospodě se s někým dohodnou, co by chtěl dotyčný ukrást, co potřebuje) se ukazuje být „výkupní cena“ výhodnější a to někdy až o polovinu či 3/4 proti prodeji v zastavárně a podobným podnikům.

Díky obrovskému nárůstu tohoto typu krádeží s následným prodejem je trh zřejmě velmi přesycen a nabídka mírně předbíhá poptávku. To musí zákonitě způsobit devaluaci „výkupních cen“. Reálné výkupní ceny se tak pohybují u nových věcí mezi 25 – 35 % (u starších věcí méně), někdy však překupníci dají i u nové věci méně, když je trh příliš přesycen a je problém s odbytem. Nejběžnější artikl pro krádeže kromě elektroniky (od fotoaparátů, přes mobilní telefony a diáře až po televize a magnetofony)

in their surgeries mostly due to the fact that they discourage their clientele, they often raise trouble and there are frequent hygienic issues (taking drugs in toilets, fleas, etc.; also, there is a risk of infectious diseases).

4/4/3 Criminal Activity of Drug Users

There is minimal practical participation of recreational users in criminal activities and it is apparent that such cases involve individuals with no connection between drug use and criminal activity, who would most likely carry out criminal activities even if they did not use drugs. There is no relationship between the necessity to procure money for drugs and avoid abstinence syndromes because these users are not addicted to drugs in this sense.

In addition to the network of bazaars and pawnshops, the biggest outlets of stolen goods, theft to order is very widespread and common. It appears that the “redemption price” of goods stolen on direct demand (for instance, the person talks to someone in a pub and agrees with him what he needs, what he wants him to steal) is more advantageous, 50 to 75 % higher than in pawnshops and similar places.

Due to a tremendous increase in this type of crimes with subsequent sales, the market appears to be over-saturated; supply has slightly surpassed demand. It obviously brings about a devaluation of “purchasing prices”. In the light of these individual facts, the actual purchasing price of new goods varies from 25 – 35 % (and less for old goods, naturally); however, sometimes traffickers pay less even for a new item when the market is over-saturated and it is difficult to sell it. The most frequently stolen articles include electronic equipment (photo cameras, mobile phones and digital diaries, TV sets and tape recorders) and expensive hygienic goods (creams, etc.). Then, there follows pickpocketing, books, CDs, jewels, watches, bikes, motorbikes. Small frauds are also a frequent source of income. Stealing of clothes and shoes are not exceptional either (for instance, a drug user comes to a shop in old shoes and leaves it in new shoes or puts new

představují dražší hygienické potřeby (krémy apod.), dále kapesní krádeže peněženek, knihy, CD, šperky, hodinky, kola, motorky. Poměrně častým zdrojem příjmu jsou i drobné podvody. Výjimkou nejsou krádeže oblečení a obuvi (probíhající např. tak, že UD přijdou do obchodu ve starých botách a odejdou v nových nebo si nové kalhoty natáhnou na staré apod.). Velmi zajímavým článkem pro UD jsou zahradní potřeby (různé dražší nářadí a pomůcky) a stroje (sekačky atd.). Speciální nářadí a vybavení dílen bývá ceněným zbožím (vrtačky, brusky, speciální nářadí atd.). Dále autodoplňky a díly, které lze výhodně a rychle prodat a je o ně zájem. Překvapivé bylo rozšíření krádeží potravin, které se vykupují stánkaři. Mezi potravinami se kromě alkoholu a cigaret k našemu překvapení objevilo také např. mražené maso, které díky své ceně začalo být zřejmě žádaným zbožím. Navíc např. u alkoholu se obchodníci chrání lepším dozorem a ukládáním ve skříňkách na klíč a krádež je mnohem složitější (protokol 205): „...*(Ty krádeže byly jakého druhu?)... Elektronika nebo kasa... (Z aut nebo odkud?)... Mm, z obchodu... (Elektronika z obchodu. Tvoji kámoši kradli taky z obchodu nebo...?) ... Jako jak myslíte jinde než z obchodu nebo nevím, co myslíte... (Třeba z auta nevykrádali...?) ... Z auta ne, právě to ne, vůbec jako ne!... (A kolik vás bylo, když jste vykrádali?) ... Jsme se střídali, jako takhle. Vždycky někdo něco dones nebo takhle... (Jistě, ale kolik vás bylo?)... To začalo tak, ze začátku to začalo nevinně, že jsme byli třeba tři nebo tak a prostě kámošů přibývalo, mě se to jako vůbec nelíbilo, bylo se mnou jako hodně lidí a ptali se na tohleto. No jich prostě přibývalo. ... (Chytli vás tedy policajti za ty krádeže?) ... Pak nás jako chytli, ale prostě nic z toho nakonec nebylo... (Kolik vám bylo let?) ... Já jsem byl právě pod 15 lety, takže...*“

V souvislosti s novým zákonným opatřením jsme neshledali v této oblasti další změny,

trousers under old ones, etc.). Gardening tools (various expensive tools and implements) and machines (lawnmowers, etc.) represent a very attractive article for drug users. Other highly valued goods include special tools and workshop equipment (drilling and grinding machines, special tools, etc.). Then there follow car accessories and parts that are possible to sell advantageously and quickly, for which there is a demand. The spread of thefts of foods that even get bought for outdoor sale was also surprising. Nevertheless, this type of thefts is not popular with drug users due to the low prices of the goods. To our surprise, in addition to alcohol and cigarettes it also appeared frozen meat that has apparently become a popular article. Moreover, for instance as far as alcohol is concerned, retailers prevent thefts with better attendance and placing alcohol in locked cabinets which makes stealing more difficult: (file 205): “...*(What type of theft was it?) ... Electronics or cash desks... (From cars or from where?) ... Well, from shops ... (Electronics from a shop. Did your friends also steal in shops or...?) ... Do you mean somewhere else than in a shop? Or I don't know what you mean ... (Maybe they didn't use to break into cars?)... Not from cars, not at all, no way! ... (How many of were there when you used to steal?) ... We used to alternate, you know. Each time someone would bring something, and stuff... (Sure, but how many of you were there?)... Well, it started innocently at the beginning, there were three of us, three friends or so and then others kept coming and I didn't like it at all, there were too many people with me and they used to ask about this. Well, the number of them simply kept increasing. ... (Did cops catch you in connection with those thefts?) ... Well, they arrested us later but then there was nothing out of it ... (How old were you then?) ... I was just under fifteen, and so...*“

We did not find any other changes in this field that might be in any way connected to the amendments, with the exception of the fact (also present before the amendments) that when the Police fail to prove the criminal activity of heavy long-term users, they reach for more easily demonstrable cri-

teré by s ním mohly mít nějakou souvislost s výjimkou toho (ovšem tento jev byl rozšířen i před novelizací), že policie při neúspěchu v prokázání trestné činnosti u těžkých dlouhodobých uživatelů sahá k tomu, že jim snadněji dokáže drobnou trestnou činnost a stíhání je tak zahájeno v souvislosti s ní a nikoli s užíváním či distribucí drog a to i přesto, že užívání drog je u obžalovaných zcela evidentní a policie o něm má i dostatek informací (ovšem nikoli na úrovni důkazu použitelného u soudu).

4/4/4 Změna zákona a její dopad z pohledu uživatelů

Znalost nové legislativní úpravy je z hlediska interpretace spornou oblastí, a to jak po stránce znalosti znění zákona, tak především schopnosti interpretovat praktický dopad tohoto znění. V souboru existují značně extrémní rozdíly mezi UD navzájem i mezi skupinami uživatelů navzájem. Přibližně polovina UD v souboru má základní představu o tom, co se vlastně novou úpravou změnilo. Nejhorší znalost jsme shledali mezi těžkými UD se zcela narušeným sociálním zázemím (bezdomovci), kteří mají většinou již velmi narušený kontakt se svým okolím a jevy okolo sebe interpretují velmi svérázným způsobem. Někde uprostřed zůstává zbytek souboru, který se svojí znalostí pohybuje okolo medializované věty „množství větší než malé“ a není schopen vysvětlit, co vlastně toto kritérium přesně znamená.

Životní styl a přístup jak k zákonům, tak k jakýmkoli jiným omezením a nepříjemným věcem zásadním způsobem formují přístup UD také k novému zákonu. Zřejmě nejvýstižněji svůj názor za skupinu těžkých a dlouhodobých UD shrnul jeden z participantů (protokol 338): „...*nějaký zákony mě nezajímají, já si dělám, co chcu, úplně na to seru... mě zajímá akorát pes, mařky, ty drogy, ten debilní chlast a cigáro si zapálím, trávu a to je všechno... já jenom tak jezdím...*“

minal activity and the person is prosecuted for petty crimes and not for use or distribution of drugs, despite the fact that it is clearly apparent and the Police even have sufficient information (however, not on a level admissible for use in a trial as a proof).

4/4/4 The Change of the Law and the Impact from the View of Users

With regard to interpretation, knowledge of the new legislative amendments is debatable both in the sense of knowledge of the wording of the law and especially in the view of ability to interpret the practical impact of this wording. There are extreme differences between drug users in the set and also between the individual groups. Approximately one half of the drug users in the set have a basic idea about what has actually changed due to the new amendment. We found the poorest awareness of the law among heavy drug users with a completely disturbed social background (homeless), whose contact with the environment is usually very impaired and who interpret things in a very peculiar manner. The rest of the set, whose knowledge is on the level of the media-covered sentence “a quantity greater than small,” remain somewhere in between and they are not able to explain what exactly the term actually means.

Lifestyle and attitude towards both the laws and any other limitations and unpleasant issues fundamentally form the attitude of drug users to the new law. One participant summarised his opinion on behalf of the group of heavy and long-term drug users, and it is probably the most trenchant (File 338): “...*I don't care about any laws, I do what I want to do and I don't give a fuck ... all I am interested in is my dog, girls, those drugs, that idiotic booze, sometimes I light a cigarette or joint, and that's it ... I just travel around ... Brno, Prague, Pilsen ... (...) ... I don't go to Ostrava much, I've only been there a couple of times, it's a poor region and it is hard to beg there ... Pilsen and Prague are the best for begging, the worst cops are in Brno ... especially the Municipal Police, it's not so bad with State Police, and than those in*“

Brno, Praha, Plzeň... (...) ... do Ostravy mocné, tam jsem byl jenom párkrát, tam je chudej kraj a blbě se tam žebrá... na žebrání je nejlepší ta Plzeň a Praha a nejhorší policajti jsou v Brně... hlavně městská (policie), státní ani ne, a ti, co jsou na nádraží, protože mají malý okruh... Ale to vždycky záleží, co to je za člověka...”

UD v souborech nezávisle na sobě potvrzují, že agresivněji se k nim chovají příslušníci městské policie a že fyzické napadení je nejčastěji právě od nich (ačkoli někteří mají i opačné zkušenosti) a že v posledních dvou letech se tento jev spíše stupňuje. Ačkoli některé z popisů při ověření a srovnání nejsou zcela věrohodné, zůstává dostatek dat vedoucích k podezření, že k fyzickému napadení zejména ze strany městských strážníků běžně dochází. Fyzická napadení ze strany policistů v nějaké podobě uvádějí prakticky všichni zkušení UD, kteří mají opakované a bohatší zkušenosti s policií. Fyzické donucovací prostředky při výsleších a jiných konfliktních situacích UD vnímají jako zcela normální a nepozastavují se nad nimi. V RT severní Čechy jsme se setkávali u těžkých uživatelů ve srovnání s jinými RT nejčastěji s případy fyzického napadení ze strany policisty. Z výpovědí se zdá, že k incidentům dochází především z řad nejmladších policistů, kteří nejsou dlouho činní ve službě a kterým je většinou méně než 30 let.

Přímo ve spojitosti s prokazováním závažnější – organizované – drogové trestné činnosti se novelizace ukazuje jako přítěž, neboť mnohá ze svědectví proti někomu jsou současně svědectvím proti sobě, čehož uživatelé po poradě s právními zástupci vesměs využívají.

V interview se objevily četné poznámky uživatelů k existenci policejní databáze, v níž mají být data o uživatelích, dealerech, ale i jejich přátelích a fakticky nezúčastněných osobách. Uživatelé (dokonce i rekreační) tvr-

the railway station because the circle of people is small there ...However, it always depends on the person, what kind of a man he/she is...

Drug users in the sets independently of each other confirm that members of the Municipal Police treat them more aggressively and that most of the attacks come from them (despite the fact that some participants had contradictory experiences). In the last two years, this trend has rather intensified. Although verification and comparison of several descriptions proves that they are not completely credible, there still remain enough data for a suspicion that there most likely do occur physical attacks by members of the Municipal Police on a regular basis. Practically all experienced drug users who have had repeated experiences with the Police report that they have experienced assaults by policemen. Drug users perceive physical coercion during interrogations and other conflict situations as absolutely normal and are not shocked by it. In comparison with other regions, the research team Northern Bohemia recorded the highest number of heavy users who described physical attacks by policemen. From the evidence it seems that such incidents especially happen with the youngest policemen, usually under thirty and with short practical experience.

In direct connection with the issues related to the evidence of the drug users, the amendment appears to present a burden because many testimonies against someone are testimonies against the witness him/herself and many users take advantage of this fact after consulting their lawyers.

In the interviews, there appeared numerous comments of the users regarding the existence of a Police database where records of the Police about users, dealers, and even friends and other factually disinterested persons. Users (even recreational) claim that the Police have detailed records and documentation about them. Allegedly, it also covers those who were and are not investigated and against whom criminal proceedings were not initiated. The users claim (approximately 50 % of

dí, že policie o nich má podrobné záznamy a dokumentaci. Ta je prý vedena i o těch, kteří nebyli a nejsou vyšetřováni a nebylo zahájeno trestní stíhání. Uživatelé tvrdí (asi 50 % z těch, kteří mají zkušenost s výslechy), že na ně byl vyvíjen nátlak; policisté dali najevo, že již má spoustu utříděných informací a vyhrožovali, že „když jim neřeknou co potřebují, že jim to stačí k zahájení stíhání“. Na základě těchto svědectví (a také množství různých dohadů a fám) se UD domnívají, že policie o nich má vedenou dokumentaci a pouze vyčkává na vhodnou příležitost: „...ví o všech lidech... tam spíš šlo o to, aby oni udeřili v tu pravou chvíli... když víjou, že třeba někde je, že třeba někde vaří... a tam jde spíše o to, kdo to nabonzoval, že se něco zrovna v tu chvíli děje...“ UD tak v podstatě nejsou schopni odlišit, co policie ví díky tomu, že někdo z nich udal další, od prostého blafování při výslechu. U některých UD (zejména z řad těžkých uživatelů) jsme se setkali až s paranoidními konstrukcemi živými pravděpodobně již spíše drogami než reálnými skutečnostmi. Z popisů průběhů výslechů a způsobů, jakým policie vytváří nátlak a jakými materiály dle UD disponuje, je zcela evidentní, že existuje systematicky vedená databáze informací o UD. Určitá souvislost mezi touto databází zde může vést směrem k ověřovanému předpokladu o nestíhání všech zjištěných trestných činů, kdy účastníci poukazují na to, že vědí, že na ně policie má mnoho různých důkazů a podkladů, ale není proti nim zahájeno trestní stíhání a tyto informace jsou dle nich používány především jako nátlakové prostředky při výsleších. Podobně jako v ostatních regionech (kde jsme byli díky počtu nezávislých zdrojů a možnostem schopni tyto zdroje vzájemně triangulovat) lze říci, že policie má v mnoha případech s velkou pravděpodobností k dispozici i průkazní materiály dostávající k zahájení a úspěšnému zakončení trestního stíhání, avšak některé trestné činy nejsou z různých důvodů stíhány.

those who have experiences with interrogations) that pressure was exerted on them by the fact that the Police already had a significant amount of classified information against them and had threatened them that they had enough information to institute criminal proceedings if they didn't tell them what they needed to know. On the basis of these testimonies and many other suspicions and rumours, drug users believe that the Police keep documentation about them and they only wait for an opportunity: “...they know about everyone... the thing there was that they want to strike at the right moment... when they know that he is somewhere, for instance that he is cooking somewhere... but it rather is a matter of who turned it in, who told them that something is happening at that moment...”

Accordingly, drug users are practically unable to distinguish what the Police know about them because someone else turned them in or whether they are just running bluffs at them during interrogations. Several drug users (namely heavy users) communicated almost paranoid constructions that mostly likely followed from the effects of drugs than from real facts. From the descriptions of the courses of interrogations and manners of how the Police exert pressure and the materials that it allegedly disposes of according to the drug users, it is absolutely apparent that there is a certain form of a systematic database of information about drug users. Certain connection with this database can also lead to the tested presumption that not all detected crimes are prosecuted: the participants mention that they know that the Police have a large amount of various evidence and documents, whilst criminal proceedings are not instituted; such information is then especially used as a coercive means during interrogations. As in other regions (where it is possible to mutually triangulate the sources due to the number of independent sources and possibilities), it is possible to say that in many cases the Police most likely have available probative evidences sufficient for the institution and probably even successful conclusion of criminal proceedings; however, many crimes are not prosecuted for various reasons.

Významnou otázkou je rozlišování UD od dealerů a různé skupiny dealerů od sebe. Opakovaně zazníval názor, že vše je ponecháno na rozhodnutí kriminalisty a že pokud se ten rozhodne „odstíhat malé ryby“, k nimž se dostane snadno a rychle a vykáže mnoho „vyřešených“ případů (hodnoceny jsou čárkovým způsobem), pak se dostane do značné výhody ve srovnání s kolegy, kteří pracují na velkém případě dlouho a přes množství malých dealerů se propracují k jednomu většímu – ovšem na konci budou mít jednu čárku za takovýto případ – na rozdíl od někoho, kdo čárky „dosáhne“ rychle přes malodealera. Uživatelé drog, kteří o tomto hodnotícím systému policistů vědí (uvedlo celkem 8 participantů v souboru) vyslovili obavu, že uvedený postup je přitažlivý zejména pro mladší policisty a zneužívaný při honbě za rychlými „čárkami“ a tím dobrými výsledky.

Substudie s poskytovateli služeb pro uživatele nelegálních drog

Skupina poskytovatelů služeb nemá s velkou částí jevů a událostí bezprostřední a přímou zkušenost (nákup drog, chování dealerů či policie k uživatelům, aplikace drogy atd.) a v tomto smyslu se jedná o práci se sekundárními daty. Naopak prostřednictvím své práce mají přímou zkušenost s UD a jejich chováním, způsobem využívání služeb atd. V prvním případě se tedy o data zprostředkovaná (ve smyslu absence vlastní zkušenosti s jevem), i když z přímého kontaktu s UD využívajícími služby, ovšem přesto bez možnosti bezprostřední přímé zkušenosti. V tomto kontextu rozumíme vlastní zkušenosti s užíváním drog, pohybu na otevřené scéně mezi uživateli a život s nimi, členství v jejich skupinách, kupování či překupování drog atd. Zde jsou profesionálové pouze v roli pozorovatelů. Přesto jsou získaná data velmi významná nejen proto, že expertní stanoviska a názory těchto profesních skupin jsou relativně kvalitní (díky vzdělání, přípravě a praxi), ale také proto, že počet lidí, kteří

Distinction of drug users from dealers, and distinction between various groups of dealers is an important issue. We frequently heard the opinion that everything is up to the decision of the criminal investigator. When he/she decides to prosecute “small fish” that he will get to easily and fast, he/she will report many “solved” cases (the cases are evaluated by means of an index system) and he will reach a considerable advantage in comparison with his/her colleagues who spend a long time on a big case using a number of small dealers; in the end, they will only score one index for a case like that – unlike someone who quickly “achieves” indexes for a small dealer. The drug users who know about this police evaluation system (reported by eight participants in the set) have expressed fears that the mentioned system is especially tempting for young policemen and it is abused during races for quick indexes and consequent good results.

Sub-study Involving Providers of Services for Illicit Drugs Users

The group of service providers does not have immediate and direct experiences with a large part of phenomena and events (purchasing of drugs, behaviour of dealers or the Police towards users, drug administration, etc.). In this sense, it is a case of work with secondary data. On the other hand, in their work they have direct experiences with drug users and their behaviour, manner of use of the services, etc. In the first case, the data are then mediated (in the sense of the absence of their own experiences with the phenomenon) even though the data comes from direct contact with drug users who use the services, although naturally without immediate direct experience. In this context, it means actual experiences with drug use, presence in the open scene among users and living with them, membership of their groups, purchasing or trafficking of drugs, etc. The professionals are only observers in such cases. But still, the data they acquire are very important both because such expert statements and opinions of such professional groups are of a quite good quality (due to education, preparation and practice) and also because the number of people who go through such

službami procházejí, dávají těmto profesním skupinám možnost srovnání.

5/1 Popis souboru

Soubor tvoří participanté vybraných zdravotnických a sociálních zařízení poskytujících péči a servis UD v regionech, kde výzkumná studie probíhala. Výběr těchto zástupců byl podřízen několika základním kritériím tak, aby skupina složená z těchto participantů obsahovala co nejširší zastoupení spektra poskytované péče v regionu pro vzájemnou triangulaci údajů: zastoupení státních i nestátních poskytovatelů péče a služeb, zastoupení lůžkové i ambulantní části (pokud je to organizačně možné). Důraz je kladen na zastoupení nízkoprahových zařízení, co největší a nejdelší zkušenost s klienty z řad UD nealkoholového typu. Důraz je přitom kladen na kontakt především s aktivními UD, tedy co nejbližší kontakt s otevřenou scénou, klíčoví poskytovatelé služeb, případně klíčové pracoviště v regionu s nejdelší zkušeností a propojeností s ostatními poskytovateli služeb.

Celkem bylo provedeno šetření 14 ohniskových skupin a 2 semistrukturovaná interview se zástupci 24 nestátních a 5 státních zařízení za všech 6 regionů.

Paradoxně proti očekávání se ukázalo, že ochota profesionálů k provádění výzkumu je velmi nízká a setkali jsme se s několika případy kategorického odmítnutí účasti s odkazy, které měly překvapivě argumentační rámec často velmi blízký rétorice UD. Odmítavý postoj a nedůvěra byly jedním z hlavních faktorů podílejících se na technických obtížích realizace substudie, které vedly k redukci počtu plánovaných ohniskových skupin. Při samotném provádění ohniskových skupin jsme se však již s těmito postoji nesetkávali a jejich existenci přičítáme kromě nedůvěry ve výzkumná data a smysl výzkumu samotného (což je u této skupiny z určitého úhlu pohledu překvapivým jevem)

services provides the professional groups with the possibility to compare.

5/1 Description of the Set

The set consists of participants of selected medical and social facilities providing care and service to drug users in the regions where the research study was carried out. The choice of the representatives was subject to several basic criteria in order to ensure that the group consisting of these participants represented the widest spectrum of services provided in the region and allowed for mutual triangulation of data: representation of governmental and non-governmental providers of care and services, representation of outpatient and residential facilities (wherever possible for organisational reasons). The emphasis was placed on the representation of low-threshold facilities, the greatest and longest experience with clients who use non-alkoholic drugs. At the same time, the emphasis was mainly placed on contacts with active drug users; that is, on the closest possible contact with the open scene, key service providers or key centres in the region with the longest experiences and interconnection with other service providers.

In total, we carried out two semi-structured interviews with representatives of 24 non-governmental and 5 governmental facilities from all six regions.

Paradoxically, contrary to the expectations it appeared that there is very low willingness on the part of professionals to conduct the research and we encountered several cases of categorical refusal to participate with reasons that were often very close to the rhetoric of drug users. A negative approach and distrust were some of the main factors that played a part in the technical difficulties of implementation of the sub-study and they made us reduce the number of planned focus groups. However, we did not see such attitudes during the actual implementation of focus groups. We attribute it to the lack of confidence in the research data and the sense of the actual research (which is rather surprising in this group from a certain perspective), work overload and economic problems

pracovnímu přetížení a ekonomickým problémům (účast nebyla honorována a dobu strávenou na výzkumu nebylo možné organizací ani jednotlivcům jakkoli finančně kompenzovat).

5/2 Přehled hlavních výsledků

Vzájemnou konfrontací hlavních výsledků jednotlivých ohniskových skupin a po vzájemné triangulaci zdrojů dat a po triangulaci prostřednictvím klíčových informantů bylo dosaženo následujících výsledků:

– Ve všech zastoupených regionech je vnímán velmi výrazný, déletrvající nárůst zneužívání heroinu a to nejen mezi novými klienty jednotlivých zařízení; zaznamenány jsou početné případy přechodu z pervitinu na heroin, či minimálně jejich vzájemné kombinace vedoucí postupem času pod tlakem abstinčních příznaků k úplnému přechodu na heroin.

– Mezi lety 1998 – 1999 došlo v regionech k opětovnému zahájení prodeje marihuany za komerčně výhodné ceny (z hlediska poměrů na černém trhu). Participantů se domnívají, že jedním z dopadů zákona je jeho vliv na stírání rozdílů mezi jednotlivými drogami: „...vše se dává do jednoho pytle...“ Dle jejich názoru se tento trend projevuje i na černém trhu, kde dochází k prolínání různých drog (marihuana s heroinem, pervitinem atd.). Dále se domnívají, že se tato skutečnost odráží také v celospolečenském postoji k drogám, tedy, že se stírá rozdíl mezi tvrdými a měkkými drogami.

– Komeracionalizace a profesionalizace drogové scény je dána do souvislosti s celospolečenským trendem v České republice. Komeracionalizaci drogové scény vnímají shodně všichni participantů a velmi výrazně se podle nich projevuje zejména v posledních 3 – 4 letech, spolu se změnou vztahů v dealerské síti (tvrdší přístup a pravidla, méně

(participation was not remunerated and it was impossible to compensate in any manner for the time the individuals or groups spent on the research).

5/2 Summary of Main Results

Using mutual confrontation of the main results of individual focus groups, triangulation of data sources and triangulation by means of key informants, we achieved the following results:

– In all regions, a very marked, long-term trend of increase in heroin abuse both among new clients of the individual facilities and in the form of a switch from pervitin use to heroin or combining of the drugs leading in any case to eventual primary heroin use as a consequence of the much more dramatic withdrawal symptoms is perceived in all represented regions.

– In 1998 – 1999, marijuana and hashish sales started to be sold again for commercially advantageous prices (in the view of circumstances on the black market). The participants relate this to the impacts of the law expressed in the blur of differences between individual drugs: “...everything is put into one sack.” According to them, it manifests itself on the black market where various drugs diffuse (marijuana is sold together with pervitin and heroin, and/or other drugs). Furthermore, they believe that this fact, the blurring of differences between soft and hard drugs, is also revealed in the attitude of the society towards drugs

– Commercialisation and professionalisation of the drug scene has been placed in connection with general social trend in the Czech Republic. All participants have agreed on the commercialisation of the drug scene and it is said that this has especially shown itself in the last 3 – 4 years, together with the change of relationships in the dealer network (harder approach and rules, less personal, with a strong economic emphasis, etc.). The open scene creates an impression that the number of drug users on the street has decreased and sales at well-known places have fallen – in contrast with the constant increase in consumption, the volume

osobní, silný ekonomický akcent apod.). Otevřená scéna vytváří dojem jen velmi nepatrného nárůstu počtu UD na ulicích a omezení prodeje na známých místech – paradoxně se stálým nárůstem rozsahu spotřeby zůstává přibližně stejný objem na ulici. Vše ostatní tedy zřejmě probíhá zcela nepovšimnuto jinde a není vidět na ulicích. Scéna se postupně dostává do stálého pohybu, UD stále více cestují, srocují se a zase rychle rozcházejí (nákupy ve větším množství, na různých místech a ve skupinách). Prodej se nejčastěji odehrává v pohybu; na stále se měnících místech i časech, o nichž jsou lidé informováni mobilem, se sjede více UD a mají možnost si drogu koupit. Cena a kvalita jednoznačně motivuje k nákupu co největšího množství. Čím méně je drogy, tím je její skutečné množství nižší proti udanému a kvalita horší. Na ulici, při přímém prodeji na známých místech dosahuje „nekvalita“ svého vrcholu – tam si většinou údajně chodí kupovat jen lidé v největší nouzi (když drogu nutně potřebují a právě nemají „kontakt“ na svého dealera, nebo je jejich „kontakt“ zatčen apod.) a nebo se jedná o „nováčky“ či nezkušené UD. Největší rozvoj mobilních telefonů zasazují do let 1998 – 1999. Mobilní telefony však nejsou participantů dávány do souvislosti se zákonem samotným, nýbrž do souvislosti s rozvojem této technologie a její technické i ekonomické dostupnosti v ČR.

– Klienti se dle participantů domnívají, že policie o nich vede údaje i pokud nejsou a dokonce ani nebyli nikdy v minulosti vyšetřováni. Klienti si dle participantů myslí, že existuje nějaký „seznam či kartotéka“, do něhož jsou zaznamenávány údaje různého původu, jak osobní, tak vztahující se k jejich pohybu na drogové scéně atd. Klienti se zkušeností z vyšetřování o tomto „databázovém systému“ údajně „vědí“ na základě toho, jak policie různých informací využívá při nátlakových výsledcích a má je k dispozici při zatýkání. Klienti si dále dle participantů mys-

of drugs on the street remains approximately the same. Therefore, everything else most likely takes place unnoticed in different places and it is not visible on the street. The scene gradually starts to move continually, drug users travels more, gather and then separate very quickly (purchases of large quantities, in various places and groups). Most frequently, sales take place on the move, in constantly changing places and times of which the people are informed over mobile phones. Then, more drug users come to the agreed place and they have the opportunity to purchase the drug. Quality and prices unambiguously motivate the clients to purchase the largest possible quantity of the drug – the smaller the amount they buy, the more disadvantageous the ratio between the claimed and real weight is; and the quality of the drug is worse. The “low quality” reaches its peak on the street during sales at well-known places – allegedly, people only go to buy it in the worst emergencies (when they need the drug badly and they just don’t have a “contact” of their own dealer, or when the “contact” has been arrested, etc.), or “newcomers” and inexperienced drug users go there. The use of mobile phones is said to have developed the most in 1998 – 1999. Nevertheless, the participants do not make use of mobile phones in connection with the actual law but rather with the development of the technology, availability and price in the Czech Republic.

– According to the participants, the clients believe that the police keep data about them even though they are not and have never even been examined in the past. According to the participants, the clients believe that there is a “list or file” where data of various origins, both personal and related to their appearance on the drug scene, etc. are kept. The clients who have experiences with investigations allegedly “know” about this “database system” on the basis of which the Police use different available information during arresting and/or high-pressure interrogations. Furthermore, according to the participants, the clients think that such records are kept about practically all long-term users, that the Police always “have something against them”

lí, že prakticky o všech dlouhodobějších uživatelích jsou tyto záznamy vedeny a že na ně policie „vždy něco má“ a může to kdykoli použít (zejména právě při výsledku atd.). Nového zákona (§ 187) prý policie (pokud vůbec) užívá pouze jako nátlakového prostředku, aby dosáhla získání potřebné informace vztahující se k výrobě či distribuci.

– V těch regionech, kde účastníci popisují výrazně úspěšné akce policie, kriminalistů a vyšetřovatelů, je v několika případech místními pomáhajícími institucemi zaznamenáno zvýšení rizikovitosti chování klientů navazující na změnu na trhu s drogami (viz dále). V méně zalidněných regionech, kde jsou vztahy více osobní (menší města, kde se lidé lépe znají) zřídka dochází (dle popisu účastníků) k ojedinělým pokusům o využití nízkoprahových zařízení ke sledování či zatýkání klientů. Ve všech místech, kde k tomuto jevu došlo, byla zásadním způsobem ohrožena důvěryhodnost zařízení vyjádřená v poklesu výměn, návštěvnosti atd. Ať již se jedná o rozsáhlé a koordinované akce, či akce jednotlivců (případně iniciativu některého z útvarů), vedou dle účastníků ohniskových skupin vždy ke stažení scény a přerušení využívání služeb. Problémy s policií jsou nejvýraznější na úrovni streetworku, méně již KC. V části regionů tento jev nebyl zaznamenán vůbec.

– Nejkonfliktnější se z hlediska problémů s policií dle účastníků shodně ve všech regionech jeví městská policie, a to jak co do arogance a agresivity jednání (jak s UD, tak s pracovníky pomáhajících institucí), tak odbornými znalostmi, připraveností, ochotou hledat kompromisní řešení v oblasti možné vzájemné spolupráce.

– Celkově lze u mimopražských zařízení hovořit o zaznamenaném zhoršení kvality (respektive výraznější proměnlivosti dostupnosti) jednotlivých typů drog. Přestože ceny

and are ready to use these records at any time (especially during interrogations, etc.). Allegedly, the Police only (if at all) use the new law (Section 187a) as a coercive means in order to obtain necessary information related to production or distribution of drugs.

– In the regions where participants mentioned markedly successful actions of the Police, criminologists and investigators, several helping institutions have observed increases in risk-laden behaviour of the clients as a consequence of the change in the drugs market (see below). According to the descriptions of the participants, in less populated regions where relationships are more personal (small towns where people know each other better), there are isolated attempts to use low-threshold facilities for monitoring or arresting of the clients. Everywhere where it took place, the credibility of the facilities was fundamentally endangered, attendance and the number of exchanges of injection tools decreased, etc. Whether this concerns extensive and co-ordinated actions, or actions of individuals (or it is an initiative of one of the branches), they always make the participants of focus groups withdraw from the scene and discontinue using the services. Conflicts with the Police are the most apparent on streetwork level; there are less of them on the level of low-threshold contact centres. This phenomenon was not observed at all in some of the regions.

– Participants in all regions have agreed that actions of individual Municipal Police forces seem the most conflict-laden in the view of problems with the Police; both in their arrogance and the aggressive approach (with which they treat both the drug users and the workers of helping institutions), and in the level of their professional knowledge, readiness and willingness to look for a compromise solution within mutual co-operation.

– In general, it is possible to say that facilities outside Prague observe impairment of quality (or, more precisely, more pronounced variability of availability) of individual types of drugs. While the prices remain relatively the same, the “weight of a gram”

zůstávají relativně stále stejné, mění se „hmotnost gramu“ při prodeji, tedy snižuje se celkové množství drogy udávané jako gram. Dále se při pouličním prodeji zhoršuje kvalita samotná. Na ulici je výrazně horší kvalita drog, jak po stránce „nežádoucích“ nečistot, tak prostředků k „nastavení“ množství drogy.

– Zaznamenán (opět v mimopražských zařízeních) mírný nárůst problémů spojených se zvládnutím infekčních onemocnění, zejména hepatitidy typu B a C. Celkově se ale prý péče o somatický stav v oblasti služeb za poslední 4 roky zlepšila. Uvedený údaj není aktuálně možné adekvátním způsobem triangulovat s údaji v centrálních registrech těchto typů onemocnění.

– Zástupci profesní skupiny zabývající se léčbou a poskytováním služeb UD se domnívají, že v posledních 3 – 4 letech dochází k postupné radikalizaci postojů ve společnosti vzhledem k tématu užívání drog a zejména pak k jejich uživatelům. Tuto radikalizaci vnímají nejvýznamněji ve třech rovinách:

a) Na politické úrovni dochází ke stále výraznějšímu prosazování politických opatření a kroků, které jen velmi zřídka respektují odborné stanovisko a zkušenosti z praxe. Drogy se tak stávají stále více otázkou politických a nikoli odborných diskusí.

b) Na úrovni státních úředníků a institucí dochází k výraznému diferencování dvou skupin úředníků. Účastníci je vnímají jako radikální křídla stojící proti sobě a zastávající vůči drogám opačná stanoviska. Bez ohledu na obsah těchto stanovisek je významným upozorněním, že účastníci tento trend vnímají jako negativní jev způsobující úbytek neutrálních úředníků a stálý proces radikalizace obou skupin.

c) Paralelně s radikalizací úředníků státní správy účastníci poukazují na stále více se množící případy UD, kteří se setkávají s negativními reakcemi zdravotnického per-

varies from one sale to another; thus the total quantity of the drug declared as a gram decreases. Furthermore, the actual quality of drugs sold on the street becomes worse. On the street, the quality of drugs is worse both in the content of “undesirable” contaminations and the media used to “cut” the drug.

– (Again in facilities outside Prague), a slight increase in problems related to management of infectious diseases, hepatitis B and C in particular, was recorded. However, it was said that the care of the somatic condition in the field of services has improved in the last four years. It is currently impossible to adequately triangulate the mentioned data with the data recorded in central registers of such types of diseases.

– Representatives of the professional group dealing with treatment and provision of services to drug users believes that there has been a gradual radicalisation of attitudes in society towards drug use and users in the last three or four years in particular. They perceive the radicalisation most significantly in three levels:

a) On the political level, there is an increasingly marked enforcement of political measures and actions that seldom respect expert standpoints and practical experiences. Therefore, drugs increasingly became the topic of political, and not expert discussions.

b) On the level of public officers and institutions, there has been a marked differentiation of two groups of officers. The participants perceive them as in-fighting radical wings that maintain opposite attitudes towards drugs. Without any regard to the content of the attitudes, it is an important warning that the participants regard this trend as a negative phenomenon that causes the disappearance of “neutral officers” and the continuous process of radicalisation of both groups.

c) In parallel with the radicalisation of the officers, the participants point to the continuously increasing number of cases of drug users who encounter negative responses from medical staff of general practitioners, specialists and staff of inpatient

sonálu zejména v oblastech praktických lékařů, specialistů a personálu lůžkových zařízení nespecializovaných na oblast závislosti. Dle participantů se zdá, že zdravotníci podléhají celospolečenskému trendu podobným způsobem jako obě předešlé skupiny úředníků, ovšem zásadní rozdíl je ve skutečnosti, že jejich postoje ovlivňují zásadním způsobem chování k UD v přímém kontaktu a jak se z popisu konkrétních situací jeví, je tento způsob zcela kontraproduktivní. Kontraproduktivitu vidí především v demotivaci klientů ke kontaktu a zájmu o něj, neošetření a následné komplikaci běžných problémů spojených s injekční aplikací drog atd.

– Na přímou otázku na posouzení vlivu nového zákona na chování klientů se participant prakticky jednoznačně shodli na výkladu, že zákon nejvíce zasáhl nejmladší skupinu uživatelů do 16 – 20 let. Ti dnes údajně do žádného zařízení „jen tak“ nepřijdou, protože mají větší strach ze stigmatizace a dopadu v případě, že by se někdo z jejich okolí dozvěděl o tom, že užívají drogy, což by vedlo k výraznému zhoršení jejich sociální situace ve smyslu problémů v rodině, ve škole či práci nebo partnerském vztahu. Tato skupina mívá toto zázemí relativně zachovalé a snaží se svoji situaci nezhoršit dalšími podobnými problémy. Klienti tak prý přicházejí znatelně později až v době, kdy jsou jejich problémy spojené s užíváním drog natolik výrazné, že je nedokáží zvládnout. Naopak starší klientela na zákon prakticky nereaguje a je jí zcela lhostejný. Mnozí údajně ani nevědí o jeho existenci a když ano, tak neznají obsah. Ovšem celkově jsou těžší klienti s delší drogovou anamnézou k novému zákonu prakticky úplně lhostejní, což demonstrují výroky typu: „...že jich se ,tyhle hry‘ netýká-jí...“

facilities that do not specialise in the field of therapy. According to the participants, it seems that members of the health service give in to the general trend of society in a similar manner as both previous groups; however, the principal difference is based on the fact that the attitudes of the staff in principle influences the way they treat drug users in direct contact and it seems from the descriptions of concrete situations, that this attitude is completely counterproductive. They see this counterproductivity especially in the de-motivation of clients to establish a contact and in the interest in the contact, resulting in lack of treatment and consequent complication of common problems connected with intravenous drug use etc.

– When the participants were asked directly about the impact of the law on the clients, they consistently agreed on the interpretation that the law had had the biggest impact on the youngest group of users (16 – 20). The young users will not come to any facility “just so” because they fear stigmatisation and impact in the case that someone from their social environment learned about it (which would significantly impair their social situation in the sense of problems in the family, school or in partner relationships. The social background of this group is relatively preserved and the members try not to make the situation worse with similar problems. Therefore, the clients are said to come to the centres perceptibly later – by the time when their drug-related problems are so profound that the clients are unable to manage them. On the contrary, the older clientele hardly respond to the law and they are absolutely indifferent to it – professedly, many of them do not even know that it exists and when they do, they do not know the content of the law. Nevertheless, they are still indifferent to it and they say that “they are not involved in ‘such games’”.

6 Diskuse

Jak bylo poznamenáno v úvodu přehledu výsledků substudie SPPO PAD, jsou tyto výsledky zatíženy určitým omezením daným vyšší mírou zjednodušení a tedy vyšší mírou obecnosti, nežli je pro běžnou práci s kvalitativními daty obvyklé. I přes toto výrazné zjednodušení se výsledky v klíčových oblastech jeví jako dostatečně specifické a dostávající k zodpovězení výzkumných otázek a provedení jednoduché deskripce významných identifikovaných jevů a jejich uvedení do vzájemné souvislosti.

Trend postupného nárůstu zneužívání heroínu, který jsme v datech zaznamenali a který je ve všech regionech jednoznačně na vzestupu, je patrný také ze statistických údajů a odpovídá zjištěným datům z jiných substudií PAD. Komplikace vznikající kombinovaným užíváním pervitinu a heroínu sice nejsou doposud uspokojivě v naší odborné literatuře podchyceny, nicméně dynamika rozvoje těžších forem somatické závislosti, v souladu s klinickými zkušenostmi, zvýšeně pravděpodobně přivede klienta do situace, kdy se heroin stane primární drogou a není tak v rozporu z popisovaným stavem na drogové scéně. Tento pravděpodobně u nás v současnosti frekventovaný fenomén kombinovaného užívání s sebou pro uživatele přináší nové komplikace, které pro ně, jako uživatele pervitinu, jsou nové a neobvyklé a představují poměrně značné množství různých rizik.

Obchod s marihuanou znovu nabyl v poměrech současného černého trhu rozměru komerční zajímavosti. To s sebou přináší velmi vysoké riziko dalšího propojování trhu s jinými drogami, k čemuž skutečně také dle získaných údajů dochází. Uvážíme-li tedy počty pravidelných, dlouhodobých i rekreačních uživatelů v populaci a zvláště pak mezi středoškoláky a vysokoškoláky (viz sekundární analýza výsledků školních studií a celopopu-

6 Discussion

As we have mentioned in the introduction of the summary of results of the SPPO PAD sub-study, the results are encumbered with a certain limitation that follows from the higher level of simplification and consequent generalisation than it is usual in work with qualitative data. In spite of this, the specificity of the achieved results appears as sufficient to answer the basic questions related to the sub-study, and for a simple description of significant identified phenomena and identification of interrelations.

The trend of the gradual increase in heroin abuse in all regions that follows from the data is also evident from statistical data and it complies with the data obtained in other PAD sub-studies. Whilst the complications that develop after combined use of pervitin and heroin have not been satisfactorily covered in our professional literature, according to clinical experiences, the dynamics of development of more serious forms of somatic addiction will more likely lead the client to a situation in which heroin becomes the primary drug, which then does not contradict the described conditions in the drugs scene. This probably frequent current phenomenon of combined use brings about new complications for the users. For pervitin users, they are new and unusual and feature a relatively considerable quantity of various risks.

In the circumstances of the current black market, trade with marijuana has started to become commercially attractive. This brings about a great risk of further connecting this market to markets of other drugs. According to our data, this is genuinely taking place. When we consider the number of regular, long-term and recreational users in the population and especially among high-school and university students (see the Secondary Analysis of Results of School Surveys and Population Surveys), it is apparent that the risk of shortening the perceived distance between recreational patterns of use and risk-laden use of dangerous drug types, and it occurs due to the intermingling of these markets. The increased offer of highly dangerous types of

lačních studií), je zřejmé, že se zvyšuje riziko zkrácení pomyslné vzdálenosti mezi rekreačním vzorcem užívání a rizikovým užíváním nebezpečných typů drog právě díky prolnutí trhu. Zvýšená nabídka vysoce nebezpečných typů drog v oblasti rekreační drogové scény se tak ukazuje být jedním z důsledků popisovaného trendu. Paradoxně k argumentaci vztahené k obhajobě zákona je zde zřejmým faktem skutečnost, že současná situace (díky obavě a strachu spojenými s výrobou, držením a distribucí marihuany) vede k mnohem vyšší rizikovosti (pro rekreační uživatele drog) vyvolané zvýšenou dostupností více nebezpečných substancí prostřednictvím dealerské sítě s nimi. Pravděpodobnost kontaktu s uživateli těchto rizikovějších drog, či dokonce přímo s těmito drogami je vyšší a to i pro velmi nízké věkové kohorty.

Vyslovení domněnky a popis situací dokládajících existenci záznamového databázového systému vedení dat ze strany policie o UD je velmi zajímavým okruhem témat. Za povšimnutí stojí jeho objevení se prakticky ve všech vzorcích všech zkoumaných skupin. Přestože zde pracujeme se sekundárními daty, neboť pracovníci servisních zařízení a organizací mají podobné informace prakticky výhradně zprostředkovány od klientů a nemají většinou přímou zkušenost s popisovaným jevem, máme k dispozici alternativní zdroj údajů. Jeho výjimečnost je dána zejména citlivostí tématu a všech dopadů s tím souvisejících. Početné řady exuserů v léčebných a servisních zařízeních (z předešlých výzkumných studií i každodenní praxe) nás vede k závěru potvrzení existence takového systému (viz např. také substudie s uživateli drog v rámci projektu PAD). Máme tak výjimečnou možnost srovnat údaje pracovníků s údaji pracovníků-exuserů, kteří na rozdíl od předchozích přímou zkušenost jako UD s policií a využíváním takovéto databáze mají. Participanti v rámci substudie SPPO PAD s drobnými nuancemi popisují obdobné jevy

drugs in the field of the recreational drug scene therefore appears as one of the consequences of the described trend. Contrary to the argument used to defend the law, it is an evident fact that the current situation (due to the fears and anxieties connected with production, possession and distribution of marijuana) leads to much higher risks (for recreational drug users) caused by the higher availability of more dangerous substances in the dealer network. The likeliness of contact with users of such more dangerous drugs or even directly with the drugs themselves is higher even for very young age groups.

Expression of the presumption and description of situations documenting the existence of a database system for keeping data about drug users by the Police represents a very interesting sphere of topics. It is worth noting that it appeared in nearly all of our samples of all tested groups. Even though we work with secondary data, since the workers of service facilities and organisations almost exclusively obtain such data implicitly from clients and they usually do not have direct experience with the described phenomenon, there is another alternative data source at our disposal. Its exceptional nature especially follows from the sensitivity of the topic and all related impacts. The large number of ex-users in treatment and service facilities (according to previous research studies and everyday practice) leads us to conclude that such a system exists (also see the sub-study involving drug users within the framework of the PAD project). Therefore, we have a unique opportunity to compare the data provided by workers and 'ex-user' workers who, in contrast with the previously mentioned ones, have had direct experience with the Police and use of such database when they used to use drugs. With minor nuances, participants of the SPPO PAD sub-study describe similar phenomena that support the data provided by drug users. On the one hand, the existence of material containing detailed personal data and data connected with use of drugs may bring about a number of important auxiliary tools for investigation purposes; on the other hand, the material, about a rela-

podporující údaje UD. Existence materiálu obsahujícího detailní osobní údaje a údaje zejména spojené s užíváním drog s sebou jistě může přinášet množství důležitých pomocných nástrojů v případě vyšetřování, ovšem stejnou mírou představují velmi nebezpečný a zneužitelný materiál o poměrně velkém počtu osob. Nabízejí se zde různé dohady o zajištěnosti a ochraně takových materiálů, způsobu zacházení s nimi a především přístupu k nim.

Závěr

V rovině přímých dopadů (tedy konkrétního uplatňování předmětného ustanovení) nebyl v kvalitativní analýze PAD v substudii s uživateli drog zjištěn žádný významný dopad, který by byl verifikován více než jednou skupinou uživatelů. V jejich chování a vzorcích užívání nebylo možné identifikovat žádný dopad mající přímou spojitost s novelizací zákona. Věkově starší uživatelé udávají nižší návštěvnost nízkoprahových zařízení mladšími ročníky uživatelů, je ale otázkou, zda nejde o výraz rivality mezi „veterány“ scény a „nováčky“, kteří ohrožují jejich sociální status v této subkultuře; nováčci jsou totiž „veterány“ považováni za nositele vyšší komercializace drogové scény, kterou „veteráni“ vnímají jednoznačně negativně.

Rovina nepřímých dopadů je mnohem efemérnější oblastí, neboť hybatelem změn je nikoliv vlastní zákon, ale zvýšená medializace drogové problematiky v době předložení novelizací a diskuse o nich. Důkazem je, že nastartování všech popsanych změn udávají účastníci ve všech skupinách do let 1997 – 98. Na dříve popsaném příkladu skupiny uživatelů konopných drog masivně zanechávajících venkovního pěstování marihuany pro vlastní potřebu nebo pro úzkou skupinu přátel (tedy jednání, které bylo trestné již před zavedením novelizace (!)) a přecházejí z menší části k „indoor“ pěstování v improvizovaných bytových podmínkách, ve větší mí-

tively high number of people, may also be very dangerous and open to abuse. It is possible to make several estimates regarding the security and protection of such data, manner of handling of such data and especially access thereto.

Conclusion

On the level of direct impacts (i.e. concrete enforcement of the subject provision), the PAD qualitative analysis involving drug users did not identify any significant impact verified in more than one group of users. It was not possible to determine any impact directly associated with the amendment in the behaviour and patterns of use of the users. Older users report that young users do not visit contact centres so often; however, it remains a question as to whether this is not an expression of in-fighting between “veterans” and “newcomers” who endanger the social status of the veterans in the subculture; the reason is that the “veterans” regard the “newcomers” as bearers of the higher commercialisation of the drugs scene, which the veterans perceive unambiguously negatively.

The level of indirect impacts is much more transient, since the changes were not moved forward by the actual law but rather by the increased media coverage and discussion of drug-related issues at the time when the amendments were brought up. This has been proven by the fact that the participants of all groups claim that the mentioned changes took place in 1997 – 98. Users of cannabis drugs massively quit outdoor marijuana cultivation for personal use or for a close circle of friends (i.e. behaviour that had been punishable even before the amendment was introduced (!)) and some of them have switched over to indoor cultivation in improvised indoor conditions; and the majority of them have become customers of the continually growing black market; the content of the effective substance in sold product is higher. Further evidence is in the phenomenon of the intermingling of the markets of individual drugs – in particular, cannabis drugs and other more risk-laden drugs. It is also impossible to dismiss the attitude of hard drug users who perceive the introduction of the law in

ře se stávají zákazníci černého trhu, který neustále nabývá na objemu; u prodáváných produktů se zvyšuje obsah účinné látky. Dalším důkazem je všemi skupinami identifikovaný jev prolínání trhů s jednotlivými drogami – především konopných s více rizikovými drogami. Nepodstatný není také postoj dlouhodobých uživatelů tvrdých drog, kteří vnímají zavedení zákona jednoznačně negativně a přejí si, aby dopadal nikoliv na uživatele, ale na dealery, aniž by si připustili, že při distribuci menších množství drog se z pohledu zákona sami dealery stávají; tak velmi nekonzistentně přejímají postoj větší nové společnosti.

Pozitivní dopady trestnosti držení drog ve smyslu signifikantní změny chování v kterékoliv z participantských skupin nebyly prokázány. Identifikované dopady jsou interpretovatelné především v kontextu posunu ve společenském vědomí, který předcházal zavedení trestnosti držení nelegálních drog pro vlastní potřebu do praxe a dokonce i schválení příslušného návrhu (duben 1998). Projevily se zejména prohloubením sociální stigmatizace všech zkoumaných skupin uživatelů drog (od experimentátorů s konopnými drogami po veterány scény tzv. „tvrdých“ drog) a stále se stupňujícím prolínáním trhů se všemi typy drog.

U skupiny poskytovatelů služeb se v rovině nepřímých dopadů objevuje několik identifikovaných vztahů, které profesionálové v oblasti pomoci lidem užívajícím drogy považují za významné. Personál zařízení léčby a služeb pro uživatele nelegálních drog vnímá státní úředníky a zástupce politické scény jako stále více ostřeji rozdělené v otázce kriminalizace držení drog pro vlastní potřebu („liberálové“ versus „represionisti“) a udává neexistenci „zlatého středu“, aniž by bylo jasné, jak má být tento kompromisní názor charakterizován. Shodně s daty od UD (viz substudie s uživateli nelegálních drog) uvádějí

an absolutely negative manner and wish that it struck upon dealers, not users, without ever admitting that they also become dealers according to the law when they distribute small quantities of drugs; therefore, they inconsistently adopt the attitude of the mainstream society.

No positive impacts of the punishability of drug possession in the sense of a significant change of behaviour were demonstrated in any participant group. The identified impacts were described in the shift of social awareness that had preceded the implementation of punishability of possession of illicit drugs for personal use and even in the approval of the appropriate bill (April 1998). In particular, they came to light by the deepening of social stigmatisation of all surveyed groups of users (from experimenters with cannabis drugs to veterans of the so-called “hard drugs” scene) and increasing intermingling of markets of all types of drugs.

As far as the level of indirect impacts is concerned, the group of service providers mentions several important identified relationships. The staff of treatment and service facilities for illicit drug users perceive that civil servants and representatives of the political scene have completely different opinions about the criminalisation of possession of drugs for personal use (“liberals” versus “repressionists”) and they claim that there is no a “happy medium” – without any clear definition of how this compromise opinion should be characterised. Identically with the data from drug users (see the sub-study involving users of illicit drugs), they consistently mention that it is increasingly more difficult to provide basic somatic care for socially and somatically devastated illicit drug users in regular health facilities, which usually refuse to provide treatment to them much more than they used to in the past. Furthermore, congruently with the data provided by drug users, they also describe the process of intermingling of markets of individual drugs; in particular this refers to the market of cannabis drugs and its increasing proximity to the market of highly dangerous drugs.

zvýšenou obtížnost zajištění základní somatické péče pro sociálně a zdravotně devastované uživatele nelegálních drog v běžných zdravotnických zařízeních, kde bývají klienti údajně odmítáni více, než kdykoli v minulosti. Dále shodně s daty od UD také popisují proces prolínání trhů s jednotlivými drogami, především trhu s konopnými drogami s trhem s vysoce rizikovými drogami.

Zneužívání zákonné moci ze strany Police ČR k narušování práce zařízení služeb a léčby bylo sice v substudii zachyceno, je ale hodnoceno jako netypický excés, ačkoli v jedné ze zkoumaných lokalit (Olomoucko) podle pracovníků zařízení s velmi negativními následky pro návštěvnost a důvěru klientů v zařízení. Modelově tak tento případ posloužil k dobré ilustraci dopadů nevhodné aplikace postupů ze strany represivních složek. Pozitivní dopady trestnosti držení drog ve smyslu signifikantní změny chování v kterékoliv ze skupin uživatelů nebyly v této substudii prokázány. Dopady byly podobně jako v případě zbývajících skupin participantů popsány ve smyslu posunu ve společenském vědomí, který předcházal zavedení trestnosti držení nelegálních drog pro vlastní potřebu do praxe a dokonce i schválení příslušného návrhu (duben 1998). Projevily se zejména prohloubením sociální stigmatizace všech zkoumaných skupin uživatelů drog (od experimentátorů s konopnými drogami po veterány scény tzv. „tvrdých“ drog) a stále se stupňujícím prolínáním trhů se všemi typy drog.

Abuse of office by the Police of the Czech Republic related to the work of treatment and service facilities was also recorded; however, it was regarded as atypical excess. Nevertheless, the abuse of office had very negative consequences in the view of attendance and confidence of clients of service and treatment facilities in the particular locality (Olomouc region) according to staff of the facilities. This case also served as a model for good illustration of the impacts of inappropriate application of procedures of repressive branches. No positive impacts of punishability of drug possession in the sense of a significant change of behaviour were demonstrated in any participant group. The identified impacts were described in the shift of social awareness that had preceded the implementation of punishability of possession of illicit drugs for personal use and even in the approval of the appropriate bill (April 1998). In particular, they came to light through the deepening of social stigmatisation of all surveyed groups of users (from experimenters with cannabis drugs to veterans of the so-called “hard drugs” scene) and the increasing intermingling of markets of all types of drugs.

Michal Miovský

Psychologický ústav Akademie věd ČR /
Institute of Psychology, Academy of
Science of Czech Republic
miovsky@cmail.cz

Hana Gajdošíková

Advokátka, stálá výzkumná
spolupracovnice Národního
monitorovacího střediska pro drogy
a závislosti / Barrister, Permanent
Research Fellow of the Czech National
Focal Point for drugs and Addiction

Kateřina Skutilová

Právní poradna A.N.O. / Law consulting
service – Association of NGOs in the
Drug Field

Tomáš Zábranský

Ústav preventivního lékařství LF UP
Olomouc / Institute of Preventive
Medicine, Medical Faculty,
Palacky University Olomouc

Supervize / Scientific Supervision

Bruce B. Bullington

Associate Professor
Florida State University, School of
Criminology and Criminal Justice

abstrakt

Přehled výsledků substudie provedené s policisty, vyšetřovateli, kriminalisty a soudci ve vztahu k trestné činnosti uživatelů nelegálních drog: kvalitativní analýza

*Summary of Results of a Sub-study Involving
Police Officers, Investigators, Criminologists
and Judges and Dealing with Criminal Activities
Committed by Users of Illicit Psychoactive
Substances: Qualitative Analysis*

Substudie se zabývá aplikací trestněprávních, příp. správněprávních norem. Zaměřili jsme se na zkušenosti se stíháním tzv. drogových trestných činů, event. přestupků, s důrazem na postih pachatelů trestného činu dle ust.

§ 187a trestního zákona, tj. držení drogy v množství větším než malém pro vlastní potřebu. Kromě průběhu vlastního trestního procesu se substudie zabývala také postojem jednotlivých profesních skupin k problematice drog a k uživatelům drog. Autoři se zabývali rovněž otázkou změn na drogovém trhu v důsledku novelizované právní úpravy. Pozornost byla věnována i ostatní, tj. „nedrogové“ trestné činnosti, páchané uživateli drog zejména v souvislosti s nutností obstarat si prostředky na drogu. Mezi metodami užitými v rámci substudie dominují kvalitativní metody a techniky. Jako nominační techniky bylo využito metody sněhové koule. Pro získání dat jsme využili semistrukturovaného interview, pozorování a kvalifikovaného odhadu. Tyto metody, včetně způsobu vyhodnocení výsledků jimi získaných, jsme použili v rámci metodiky Rapid Assessment, kterou zdarma pro potřeby výzkumu poskytla Světová zdravotnická organizace.

Klíčová slova: Droga, uživatel drog, trestný čin, zákon, prosazování práva, police, soudy, soudci, kvalitativní metody

The sub-study deals with the application of criminal or administrative standards. We focused on experiences with prosecution of so-called drug-related criminal offences or violations, and it emphasized the penalization of offenders of a criminal offence according to Section 187a of the Criminal Code, i.e. possession of illicit drugs in a quantity greater than small for personal use. In addition to the course of the actual criminal proceedings, the sub-study also dealt with the attitude of individual professional groups towards drug issues and users. The authors also dealt with the issue of changes in the drug market as a consequence of the amended legislative arrangement. Attention was also paid to other, i.e. non-drug-related, criminal activities, committed by drug users especially in connection with the necessity to provide means for the drug. Qualitative methods and techniques dominate among the methods used within the framework of the sub-study. The snowball sampling method was selected as a nomination technique. In order to obtain data, we made use of semi-structured interviews, observation and qualified estimates. We used these methods, including the manner of evaluation of the obtained results, within the framework of the Rapid Assessment methodology provided free of charge by WHO for the purposes of the research.

Key words: Drug, drug user, criminal offence, offender, law, semi-structured interview, qualitative methods

1 Úvod

Profesionálové v oblasti prosazování práva, kteří byli zahrnuti do substudie (policisté z řad kriminalistů a vyšetřovatelů, státní zástupci a soudci), vytváří mezi ostatními skupinami participantů ve výzkumu z určitého úhlu pohledu zcela svébytný celek. Přestože je v konečném důsledku cíl všech profesních skupin v oblasti závislosti shodný – efektivní negativní ovlivnění nabídky i poptávky, tedy omezení (či alespoň zastavení dalšího nárůstu) zneužívání omamných a psychotropních látek a řešení problémů způsobených samotnou existencí tohoto jevu -, je třeba také vnímat, že prostředky, jichž jednotlivé skupiny užívají, jsou velmi odlišné a jsou to mj. právě tyto prostředky, které mohou být podkladem pro ideologickou předpojatost, narušující či přímo destruuující možnosti spolupráce mezi těmito profesními skupinami. Tento faktor je pravděpodobně také jedním z hybatelů současného „mediálního obrazu dvou nesmiřitelných světů re-

1 Introduction

Among other groups of research participants, the professionals working in the field of law enforcement who were included in the sub-study (Police officers – criminologists and investigators, public prosecutors and judges) from a certain point of view form a completely independent unit standing on the opposite side from the other groups of participants. Despite the fact that the final objective of all professional groups working in the field of addiction is identical – effective negative impact on the supply and demand, i.e. limitation (or at least discontinuation of further increase) of abuse of narcotic and psychotropic substances and problems caused by the mere existence of the phenomenon – it is also necessary to consider that the resources that the individual groups use vary a lot; among other facts, the resources can also form the basis of various ideological intrusions that interfere with or directly exclude several possibilities of cooperation between these professional groups. This factor is probably one of the moving elements of the current “media picture of two irreconcilable worlds of

pressionistů a liberálů“, který se v průběhu výzkumu ukázal být syčen a akcelerován právě diskusemi o testované novelizaci trestního zákona.

Přestože substudie nepatří v rámci projektu PAD k nejrozsáhlejším, představovala pro realizační tým velmi náročný úkol daný obtížným kontaktem s profesionály v oblasti prosazování práva. Ti jsou nejen velice opatrní na poskytování jakýchkoli informací o své práci, ale – jak se v průběhu výzkumu ukázalo – také neradi vyjadřují svůj osobní názor a stanovisko k určitému problému. Tato neochota (někdy až agresivní odmítnutí) vyjádřit vlastní názor na sledovaný jev byla – s výjimkou soudců – charakteristická pro celý proces získávání dat v této substudii. Přestože byl výzkum po etické stránce ošetřen velmi důkladně (ochrana údajů a identifikovatelnosti participantů, způsob archivace dat a jejich hodnocení), byla její faktická realizace od samého počátku ohrožena především obtížností získat data – a to i přes splnění všech formálních požadavků odpovědných / nadřízených orgánů a přes získání všech potřebných doporučení a potvrzení umožňujících participantům podobná data poskytovat.

Substudie byla navržena jako samostatná výzkumná studie využívající kvalitativních metod a technik celosvětově aplikovaných při výzkumu závislosti pod označením Rapid Assessment (Stimson et al., 1998). Důvodem k užití kvalitativních metod byl především zájem výzkumníků zaměřit se na hodnocení vlivu novelizace zákona na práci sledovaných profesních skupin (v čem spatřují zlepšení a zhoršení, jak konkrétně novelizace ovlivnila některé specifické problémy apod.), především s ohledem na § 187a tr. zákona. Těmto cílům odpovídalo jednak zaměření substudie a jednak doplňkové využití kvantifikujících metod (Zábranský, 2000).

repressionists and liberals.” It has shown in the course of the research that this picture was saturated and accelerated by discussions about the tested amendment to the Criminal Code.

Despite the fact that this sub-study is not one of the most extensive ones within the framework of the PAD project, it was a very demanding task for the implementation team due to the difficulties of establishing contacts with professionals in the field of law enforcement (with the exception of judges). They were/are very cautious about providing any information about their work; in addition, it was shown during the research that they are also extremely reluctant to express their personal opinions and statements regarding particular issues. With the exception of the judges, this unwillingness (sometimes even aggressive refusal) to express one's own opinion on the monitored phenomenon was typical for the whole course of data acquisition from these groups. Despite the very high ethical treatment of the whole study (protection of data and identifiability of the participants, manner of data archiving and evaluation), the actual implementation was endangered from the very beginning especially due to large difficulties in data acquisition – even though we complied with all the formal requirements of all bodies in charge and obtained all the necessary recommendations and certificates that allowed the participants to provide such data.

The sub-study was designed as a separate research study that employs qualitative methods and techniques used worldwide in researches of drug addiction under the name of Rapid Assessment (Stimson et al., 1998). The qualitative methods were especially used due to the interest of the researchers in focusing on the area of attitudes and opinions on the impact of the amendment to the law on the work of the monitored professional groups (possible improvements or impairments, in particular how the amendment has changed some specific problems, etc.), namely with regard to Section 187a of the Criminal Code. Both the focus of the study and the additional use of quantifying

2 Cíl substudie

Cílem substudie zaměřené na profesní skupinu pracovníků v oblasti prosazování práva, tedy policistů, státních zástupců a soudců, byly oblasti shodné se zbývajících dvěma substudiemi kvalitativní části studie PAD. Základní témata v rámci této substudie lze rozdělit na tři hlavní skupiny:

a) Praktická aplikace § 187a tr. zákona (jeho využívání při práci – „kde a jak se projevuje“), výklad termínu „množství větší než malé“ a jeho praktické naplnění v každodenní praxi, zapojení policistů do struktur černého trhu a riziko korupce, hodnocení vlivu lokálních represivních opatření a akcí na místní drogovou scénu a poměry v ní.

b) Zjištění postojů a názorů na cílovou skupinu „spotřebitelů“ poskytované péče a služeb, jejich chování, problémy, potřeby atd. ve vztahu k práci represivních orgánů. Vnímání a expertní posouzení změn na drogovém trhu: „chování scény“ (otevírání/uzavírání apod.), obecné indikátory (cena, kvalita, čistota, dostupnost a časový sled změn), používání nových/jiných prostředků a technologií při prodeji drog, chování dealerů, národnostní zastoupení dealerů, oddělení/propojení trhu s jednotlivými látkami – změny v postavení jednotlivých látek na černém trhu, změny v seskupení a struktuře prodeje.

c) Zjištění expertních odhadů a stanovisek k vybraným tématům v souladu s obecnými cíli kvalitativní části studie PAD (Zábranský, 2000).

methods corresponded with these objectives (Zábranský, 2000).

2 Objective of the Study

The objectives of the sub-study that focused on the professional group working in the field of law enforcement, i.e. Police officers, public prosecutors and judges, were identical to the objectives of the other two sub-studies included in the qualitative part of the PAD study. It is possible to divide the basic topic covered within the framework of this study into three main groups:

a) Practical application of Section § 187a of the Criminal Code (use of the section in practice – where and how it is shown), explanation of the term “quantity greater than small” and practical use in everyday practice, integration of Police officers into black market structures and risk of corruption, evaluation of the impact of local repressive measures and actions on the local drug scene and circumstances within the scene.

b) Determination of attitudes and opinions on the target group of “consumers” of provided care and services; their behavior, problems, needs, etc. in connection with the work of the law enforcement bodies. Perception and expert evaluation of changes in the drugs market: “behavior of the scene” (opening/closing etc.), general indicators (price, quality, purity, availability and time line of the changes), use of new/other resources and technologies for drug sales, behavior of dealers, nationality of the dealers, separation/interconnection of markets of individual substances – changes in the position of individual substances on the black market, changes in the grouping and structure of sales.

c) Detection of expert estimations and statements to selected topics in compliance with the general objectives of the qualitative part of the PAD study (Zábranský, 2000).

3 Metody

Metodika Rapid Assessment (dále jen RAR) je souborem několika kvalitativních metod a technik, tvořících jednotný metodologický rámec vhodný pro rychlý orientační výzkum drogové scény a oblastí s ní souvisejících. Základní kolekci nástrojů tvoří metoda sněhové koule (jako nominační technika pro výběr účastníků), semistrukturované interview, ohniskové skupiny, zúčastněné pozorování a kvalifikovaný odhad. Metodika RAR je po několika let vyvíjena a zdokonalována různými výzkumnými týmy po celém světě. Koordinaci ve zpracování poznatků z těchto různých míst o možnostech i omezeních této metodiky převzala WHO, která také doposud zajišťovala jejich inovaci a publikování. V rámci projektu bylo využito aktualizované metodiky z roku 1998. Naše poznatky o způsobu a možnostech jejího použití byly odeslány koordinátnímu pracovišti⁷ WHO, od kterého byly získány další studijní materiály k této metodice. Metodologický rámec RAR byl využit také v další původní výzkumné studii Copernicus (Miovský, Zábranský, 2001d), která v České republice probíhala v roce 2000 a která využívala zdrojových dat získaných v projektu PAD.

V rámci substudie byla dominantní metoda semistrukturovaných interview (Stimson et al., 1998; Seidmann, 1997; Barker, 2000), která byla dále kombinována se zúčastněným pozorováním a kvalifikovaným odhadem (Stimson et al., 1998, str. 93 – 110). Pravidla, jimiž se průběh semistrukturovaných interview řídil:

a) Se souhlasem účastníků byl pořízen audio záznam každého interview.

⁷ The Centre for Research on Drugs and Health Behaviour, Department of Social Science and Medicine, Imperial College School of Medicine, University of London, UK. Koordinátor projektu WHO: Chris Fitch, PhD. a Gerry Stimson, PhD.

3 Methods

The Rapid Assessment methodology (hereinafter referred to RAR) is a set of several qualitative methods and techniques that form a uniform methodological framework suitable for a quick reference survey of the drug scene and the related areas of interest. The snowball method represents the basic set of instruments (as a nomination technique used for selection of participants), semi-structured interviews, focus groups, involved monitoring and qualified estimation. Research teams around the world have been developing the RAR methodology for several years. WHO undertook coordination in processing of knowledge from various places about the possibilities and limitation of this methodology; WHO also provides for innovation and publishing of the methodology. Updated methodology from 1998 was used within the framework of the project. Our knowledge regarding the manner and opportunities of using it were sent to the WHO coordination center⁹, from which we received additional educational materials about the methodology. The RAR methodological framework was also used in another original research study Copernicus (Miovský, Zábranský, 2001d) carried out in the Czech Republic in 2000; the study also used data sources obtained in the PAD project.

Within the framework of the sub-study, the method of semi-structured interviews was dominant (Stimson, Fitch, Rhodes, 1998; Seidmann, 1997; Barker, 2000); it was then combined with involved monitoring and qualified estimation (Stimson et al. 1998, pp. 93 – 110). The following rules were used during the semi-structured interviews:

a) With the consent of the participants, each interview was recorded.

b) At the beginning of each interview, the interviewer explained the purpose of making the recording or taking notes.

⁹ The Centre for Research on Drugs and Health Behaviour, Department of Social Science and Medicine, Imperial College School of Medicine, University of London, UK. WHO project coordinator: Chris Fitch, PhD. and Gerry Stimson, PhD.

b) Na začátku každého interview tazatel objasnil účastníkovi smysl porřízení záznamu, příp. poznámek.

c) Interview se uskutečnilo na předem dohodnutém, klidném místě.

d) Na začátku interview tazatel objasnil základní pravidla, obzvláště pak dobrovolnou účast, způsob utajení identity participantů, vysvětlil, k čemu budou získané informace použity a objasnil charakter projektu. Rozhovor trval zpravidla devadesát minut (nejdelší rozhovor 3,5 hodiny, nejkratší 50 minut). Pokrýval pět základních okruhů, které byly rozvíjeny doplňujícími otázkami podle vývoje samotného rozhovoru. Otázky se týkaly procesních zkušeností dotazovaných a důležitým momentem byly i vlastní postoje a názory dotazovaných vyplývající z jejich praxe. Úvodní okruh otázek byl zaměřen (1) na profesní kariéru respondenta, další na (2) oblast drogové problematiky v České republice, na (3) strategii boje proti drogám a (4) drogovou legislativu. Poslední okruh byl zaměřen na (5) vlastní názory respondentů, které se týkaly prevence a léčby drogových závislostí.

4 Popis souboru

Soubor je složen z 29 policistů (z toho 16 kriminalistů a 13 vyšetřovatelů), a dále z 10 soudců. Tento malý vzorek sice neumožňuje generalizaci závěrů na celou oblast prosazování práva, ovšem naším cílem zde bylo získat především základní představu o konkrétní praxi naplňování novelizovaného zákona v praxi optikou uvedených čtyř profesních skupin, a to bez nároku na komplexní obsáhnutí celé oblasti prosazování práva. S ohledem na skutečnost, že se nepodařilo získat souhlas Nejvyššího státního zastupitelství ČR k realizaci interview se státními zástupci, bylo nutno využít výročních zpráv Nejvyššího státního zastupitelství, zabývajících se danou problematikou.

c) The interview took place in a previously agreed on and quiet location.

d) At the beginning of the interview, the interviewer explained the basic rules; especially voluntary participation, principle of confidentiality of identity of the participants, how the obtained information will be used, and then clarified the nature of the project. The conversation usually took ninety minutes (the longest was 3.5 hours long and the shortest only took fifty minutes). Again, the interviews covered five basic areas of interest that were developed by means of additional questions according to the development of the actual conversation. The questions related to procedural experiences of the interviewed; personal attitudes and opinions of the interviewed persons following from practical experience were also important. The initial cycle of questioning focused on 1) the professional career of the respondent, 2) on the field of drugs issues in the Czech Republic, 3) strategy of combating drugs and 4) drug-related legislation. The final part focused on 5) the respondents' own opinions on the prevention and treatment of drug addictions.

4 Description of the Set

The set consists of 29 Police officers (thereof 16 criminologists and 13 investigators) and 10 judges. It is true that such a small sample does not allow for generalization of the conclusions about the whole field of law enforcement; however, our objectives were especially based on obtaining a basic idea about the concrete practice of enforcement of the amended law in the view of the mentioned four professional groups without any claim on complex comprehension of the whole field of law enforcement. As we did not manage to obtain an approval from the office of the Supreme Prosecutor of the Czech Republic to implement interviews with public prosecutors, it was necessary to use annual reports of the Office of the Supreme Prosecutor that deal with the issues in question. A brief excerpt of these materials is included in a separate chapter.

Stručný výtah z těchto materiálů je obsahem samostatné kapitoly.

5 Hlavní výsledky

5.1 Policie ČR

Těto skupiny se změna legislativy dotkla nejcitelněji a jako jediná ji v interview popisuje naprosto pravidelně sama, bez vyzvání. Při hodnocení změn na drogové scéně si kriminalisté nejvíce všímají rozmachu obchodu s léky a registrují ústup pervitinové scény ve prospěch scény heroinové. Dokladované změny v dostupnosti surovin pro výrobu pervitinu se promítají také ve zjištěných změnách a trendech ve výrobě. Obtížnost získávání čistého efedrinu a lépe kontrolovaná oblast výdeje Solutanu® způsobuje tlak na hledání nových možností. Mezi nimi se jako vstupní surovina objevil především Modafen®. Dochází ke změnám v prodejních strategiích. S nástupem mobilních telefonů a nových operátorů, a tedy se zvýšenou dostupností této technologie, je prodej drog dynamičtější a pro policii obtížně sledovatelný.

Změny týkající se drogové legislativy identifikované oslovenými účastníky nejsou vnímány jednotně a mezi oslovenými panuje neshoda v hodnocení přínosů nového zákona. Podobně je tomu také u hodnocení dopadu novelizace zákona na drogovou scénu. Účastníci nepopisují žádné výrazné změny v chování osob pohybujících se na otevřené drogové scéně, které by nastaly přijetím novely trestního zákona.

Všeobecně je účastníky z řad Policie ČR udávána stále větší neochota svědčit v drogových kauzách ze strany uživatelů; důvody vidí ve zdlouhavém procesu řízení a v obavách z komplikací, které v důsledku svědecké výpovědi mohou svědkům vzniknout.

V souvislosti s objasňováním trestné čin-

5 Main Results

5.1 Police of the Czech Republic

This group was the most affected by the change of the legislation and it was the only group that regularly started to describe it on their own without any invitation. Upon evaluation of the changes in the drug scene, the criminologists most often point to the expansion of trade with medicaments and notice the decline of the pervitin scene in favor of the heroin scene. The documented changes in availability of materials necessary for pervitin production are also reflected in the detected changes and trends of production. The difficulty of obtaining pure ephedrine and the better-controlled field of issue of Solutan® increases pressure on efforts to find new possibilities. One of the changes was that Modafen® started to be used as an input material. There are also changes in sales strategies. With the onset of mobile phones and new phone operators and the consequent increased availability of this technology, sales are more dynamic and hard to monitor.

The changes related to the drugs legislation identified by the approached participants were not perceived in an unambiguous manner and there was disagreement in the evaluation of the benefits of the new law. As far as evaluation of the impact of the amendment to the law on the drug scene is concerned, the situation is similar. The participants do not mention any significant changes in the behavior of people who appear on an open drug scene that would take place as a consequence of implementation of the amendment.

In general, the participants from the Police of the Czech Republic report an increasing level of unwillingness to provide testimony in drug-related cases; they think that it is due to the fact that the proceedings are lengthy and people fear the complications that might occur to the witnesses in the case of testimony.

In connection with clearing up of criminal activities related to drug-related criminal offences, several

nosti související s drogovými delikty někteří kriminalisté využívají předvolávání a výpovědi v souvislosti s § 187a trestního zákona k tomu, aby jejich prostřednictvím získali výpovědi a svědectví týkající se dealerství – výměnou za „neodstíhání“ trestného činu podle § 187a trestního zákona. Setkali jsme se se zajímavým výrokem, dokládajícím, že některé osoby nejsou postihovány vzhledem k množství látky, které mají ve vlastní držbě, ale vzhledem ke kontextu možnosti poskytnutí důkazních výpovědí či materiálů, týkajících se potírání trestné činnosti vyšších článků hierarchizovaného prodejního řetězce drog. Záleží tedy převážně na osobnosti kriminalisty, jakým způsobem se svědeckými výpověďmi pracuje (protokol 23): „Když má někdo něco u sebe, tak to může zafungovat jako podpůrný argument pro to, aby vám řekl, co chcete. Proto říkám, že jsem za to nikdy nikoho neodstíhal. To znamená – dostane se mi do rukou klient, kterej má u sebe nějaký množství, ať už na přestupek nebo na trestný čin, to je šumák ... ale mně nejde o nic jinýho, než abych měl výpověď na dealera. Budeš mluvit? Nebudeš? (naznačuje, jak klientovi ukazuje drogu...) Protože bližší košile než kabát. Proč on by měl být obviněnej, když nemusí? Je docela dobře možný, že pokud bychom se nedohodli, tak bych možná toho zákona využil... K takovému případu ještě nedošlo... Ale to se bavíme na akademický rovině, ještě k tomuhletomu lámání chleba nedošlo... (...) To znamená, jestliže já budu mít na dealera 20 výpovědí, a z toho 4 vod mladistvejch, tak to, že ve chvíli, kdy ho seberem, má u sebe 20 psaníček heráku, tak to je... Jenom když si vezmete ty sazby – u nás se to ani nesčítá – tak to není vo ničem. Za ty mladistvý má 8 až 12 let a za to, že má u sebe to psaníčko heráku má asi kolik, já nevím, do roka?“ Zákon tak dává do rukou operativních složek policie značné možnosti a prostor (protokol 1): „Tudletu možnost nám tento nový zákon dal do ruky... a my ji

criminologists use a summons in connection with Section 187a in order to obtain testimonies and evidence related to dealers – in exchange for “overlooking” a criminal offence according to Section 187a of the Criminal Code. We also encountered a very interesting statement that documents that some people are not prosecuted for the quantity of drugs they possess but rather because of the possibility of providing probative evidence or materials related to fighting the criminal activities of high levels of the hierarchy of the drug sales chain. Therefore, it mostly depends on how the criminologist works with testimonies. (File 23) “When someone has something on him, then it may also serve as a supporting means in order for him to tell you what you want to hear. That’s why I am saying that I’ve never prosecuted anyone for it. It means – a client who had a quantity on him, which would qualify for a violation or criminal offence – that doesn’t matter, gets to me ... then the only thing I care about is to get a testimony against the dealer. Are you going to speak? No? he is showing how he would show a drug to the client ... Because, you know, self comes first. Why would he face a charge when he does not have to? It is quite possible that I would use the law if we didn’t come to an agreement. ... However, that has never happened yet. But we’re still talking on an academic level, the crunch hasn’t come yet. (...) ... It means that when I get twenty pieces of evidence against a dealer, four of them made by juveniles, then it means that if he has twenty envelopes with heroin on him when we arrest him, then it is... Just when you consider those sentence rates, we don’t even accumulate them, then it is nothing. He will be sentenced for eight to twelve years for those juveniles; and as far as that envelope he has on him is concerned, he would not even be sentenced for a year or so.” Therefore, the law provides the operative branches with considerable opportunities and room for manoeuvre (File 1): “The new law pretty much gave us this opportunity ... and we are able to use when we need it ... although I must admit that it is not completely legal. In a way, it is a bit of blackmail.”

v případě potřeby jsme schopni využít... i když připouštím, že asi není úplně zákonná. Je to svým způsobem trošičku vydírání.“

Kontakty s informátory jsou postaveny na výhodnosti spolupráce pro obě strany, při otázce, jakým způsobem tato spolupráce funguje, respondent odpověděl (protokol 26): „To může spočívat na vzájemných sympatiích, nebo že za vás občas někde něco zaplatím, nebo že vám budu přehlížet nějakou trestnou činnost, což je samozřejmě nejčastější.“ Toto tvrzení odpovídá zjištěním a plně potvrzuje výsledky substudie s uživateli drog, kteří udávají, že u spolupracujících uživatelů či dealerů dochází k „přehlížení“ trestné činnosti (protokol 26) „... pokud by to nebylo na bázi přehlížení trestné činnosti, což se samozřejmě nesmí, tak to je právně krytý. Protože jestli je mi někdo sympatický a občas mi něco řekne, proč ne a jestli já ho občas pozvu na pivo, taky proč ne?“

Dalším důležitým tématem byla oblast policejních statistik. Z několika interview je patrná snaha vyšších složek Policie ČR po umělém snížení obrazu kriminality ve statistikách. (protokol 26): „A díky tomu, že ty statistický pohledy na objasňování drogové trestné činnosti se stále mění a stále zpřísňují, tak dřív nám brali ve statistice každý prokazatelný případ prodeje, ty čísla byly astronomický. Pak se najelo na systém, že se to bralo u každého takzvaného poškozeného – já to slovo používám velmi nerad, protože ten člověk si to dělá dobrovolně, že jo – po měsících. To znamená, když ten distributor měl 10 odběratelů a všem jim dával 10 měsíců, tak to bylo 100 skutků. Pak se to zpřísnilo dál, tlakem na snížení nápadu, že už jenom co odběratel, to kus. Ale je jedno kolikrát, jak dlouho a tak. A ten tlak směřuje k tomu, že nám budou možná brát jenom co distributora, po kuse.“ Policie tedy nadále nevykazuje počet zjištěných útoků na objekt zájmu chráněný společností (v tomto

The contacts with informants are based on the advantageousness of co-operation for both parties. When a respondent was asked about how such an operation works, he answered: (File 26): “Well, it may consist of mutual sympathies, or I may sometimes pay for you somewhere or I will overlook some criminal activity, which is obviously the most frequent.” The claim corresponds with the findings and it fully supports the results of the sub-study focusing on drug users who report that criminal activities of co-operating users or dealers get “overlooked” (File 26) “...had it not been based on overlooking criminal activities, which, obviously, is not allowed, then it would be covered by the law. You know, the thing is, when you like someone and he tells you something sometimes, then why not, and then, when I invite him for a glass of beer, again, why not?...”

The field of Police statistics was another important topic. The efforts of high branches of the Police of the Czech Republic to reduce the picture of crime in the Czech Republic in statistics were apparent in several interviews. (File 26): “And since the statistical views related to the ventilation of drug-related criminal activities keep changing constantly and they are increasingly strict, they usually used to accept any demonstrable case of drug sales for statistical purposes, and the numbers were astronomical. Then, a different system was implemented and data were considered for each so-called damaged person – I hate using that term because the person does it voluntarily – in four-week terms. That means that when the distributor had ten customers and supplied them all with drugs for ten months, then there were one hundred facts. Then they made it even stricter, there was pressure for reduction of the number of the cases, and so now they regard each customer as one case. However, it doesn’t matter how many times or how long for and so on. The thing is that the pressure keeps leading to the fact that they will only accept dealers from us, one by one.” Therefore, the Police of the Czech Republic henceforth do not report the number of detected attacks on subjects of interest protected by the society (in this case, the interest of

případě zájmu na omezování nebezpečí pro lidské životy a zdraví, které vznikají požíváním OPL), ale je již vykazován pouze počet trestných činů jako takových bez ohledu na počet útoků spáchaných jedním pachatelem. Takto konstruované statistiky nejsou schopny postihnout vývoj kriminality ani v jednotlivých regionech, a stávají se bezcennými a nemohou ani sloužit k relevantním kriminologickým závěrům, které by mohly vydatně prospět také aplikační praxi.⁸

Někteří z respondentů se přímo zmínili o neoficiálním hodnocení výsledků práce, tzv. čárkovém systému (protokol 23): „*Když řeknete čárkový systém, tak všichni vám řeknou, že oficiálně neexistuje... Oficiálně ne, neoficiálně ano.*“

Hypotéza týkající se zvýšení cen po novelizaci tzv. drogového zákona se na základě výpovědí kriminalistů a vyšetřovatelů nepotvrdila. Cena drog zůstává stejná, mění se pouze krátkodobě v závislosti na dostupnosti těchto látek v určitých lokalitách, což není přímým důsledkem výše zmiňovaného zákona.

Z hlediska věkové struktury osob užívajících drogy, dochází k výrazným posunům směrem ke snížení věkové hranice (protokol 13): „... *v poslední době přibývá závislých od třinácti let. Vlastně se setkáváme i s nezletilcema* (myslí osoby mladší 15 let – pozn. tazatele), *kteří drogy začínají užívat...*“ (Protokol 21): „*Tlačí se to k věku 14, 15 let*“ (Protokol 24): „... *už i osoby pod 15 let...*“

Z hlediska práce vyšetřovatelů se co do změny související s přijetím nového zákona objevují dva typy protichůdných, zhruba stejně často zastoupených názorů. První

reduction of danger to human lives and health resulting from use of narcotic and psychotropic substances), but rather only report the number of criminal offences as such without any regard to the number of attacks committed by one offender. Statistics designed in this manner are not even able to reflect the development of crime in individual regions, and they become worthless and cannot serve for relevant criminological conclusions that would substantially serve application practices.¹⁰

Some of the respondents have also mentioned the unofficial manner of evaluation of work results, the so-called index system (File 23): “*Well, everybody will tell you that there is no official index system... Well, it doesn't exist officially, but it certainly does exist unofficially.*”

The hypothesis related to the increase in prices after the implementation of the “drug law” amendment has neither been confirmed in the statements of the criminologists nor in the interviews made with the investigators. The price of drugs has remained the same; there are only short-term changes in connection with availability of the drugs in certain localities, which is not a direct consequence of the above-mentioned law.

As far as the age structure of people who use drugs is concerned, there are marked shifts towards a decrease in age (File 13): “...*Recently, the number of addicted people who are as young as thirteen had been continuously increasing. Actually, we even encounter juveniles* (people under fifteen – interviewer's note) *who start using drugs...*” (File 21): “*The age has gone down to fourteen or fifteen.*” (File 24): “... *there are even people under fifteen...*”

As far as the work of the investigators and changes related to the implementation of the new law

vyslovuje názor, že efekt dopadu nového zákona považují za zanedbatelný, druhým pohledem je, že novela usnadňuje policejní práci (protokol 23): „... *dovoluje... nám to postihovat lidi, který sice my víme, že oni se hájej tím, že oni jsou závislí, oni tu dávku potřebují, musí jí mít u sebe. To je sice všechno pěkný, ale ten dealer anebo ten malinkéj distributorek vlastně vždycky měl u sebe jenom pár tý drogy a tu potom prodával dál, takže tam je reálnej předpoklad, že má-li tu drogu ve větším množství, tak už ji nemá jen pro sebe...*“ Protokol 22: „... *myslím, že... policie získala dobrý nástroj k potírání toho nejnižšího dealingu, tím nemyslím uživatelů, ale těch nejnižších vrstev, které vlastně dělají to nejhorší, sami neberou, ale prodávají.*“ Zarážejícím faktem zůstává, že účastníci, zastupující druhou názorovou skupinu, nebyli schopni či ochotni ani na přímou výzvu svůj náhled dokumentovat žádným konkrétním případem.

5/2 Soudci

Obecně v této skupině převažuje názor, že změna byla nutná a zaplnila legislativní mezeru. Objevil se však i názor, že stávající právní úprava není zrovna šťastná, zejména z důvodu absence rozlišení mezi uživateli a potažmo i „distributory“ tzv. měkkých drog, zejména marihuany. Soudci zdůrazňují nutnost individuálního přístupu.

Za velmi podstatné lze označit to, že se soudci až na jednu výjimku shodují v tom, že slibované zlepšení a zefektivnění postihu dealerů, spojované se zavedením § 187a, se nesplnilo a že v této oblasti žádnou zásadní změnu a zlepšení nezaznamenali. Někteří jsou dokonce přímo zastánci negativního názoru na začlenění § 187a do našeho trestního řádu s poukazem na to, že trestního postihu dealerů lze dosáhnout za využití existujícího § 187 tr. zákona (tj. nedovolené nakládání s OPL, např. dovoz, vývoz, prodej atd.).

are concerned, there are two types of contradictory and approximately equally frequently represented opinions. The first one is that the effect of the impact of the new law is regarded as negligible, and the second view is that the amendment has made police work easier (File 23): “... *it allows us ... to prosecute people who we know defend themselves by saying that they are addicted and they need the dose, they simply have to have it on them. That is all very nice but the dealer, or that very small distributor always had a very small quantity of that drug on him and then he kept reselling, and therefore, there is a realistic assumption that the person did not only have it for his personal use when he had a large quantity of the drug on him...*” (File 22): “... *I think that the Police really got a good tool for fighting against dealing on the lowest level, and I don't mean the users by that, I mean the lowest levels level of the dealers, those who actually do the worst thing, they don't use it but they sell it.*” It remains rather striking that the participants who represented this opinion group were not able or willing to substantiate their opinions with any particular examples even when they were directly asked to do so.

5/2 Judges

In general, there is a prevailing opinion in this group that the change was necessary and that it filled in a legislative gap. However, there was also an opinion that the existing legislative arrangement is not very advantageous, especially due to the absence of differentiation between users and “distributors” of so-called soft drugs, and marijuana in particular. The judges have emphasized the necessity of an individual approach.

It is possible to say that it is very substantial that the judges, apart from one exception, have consistently agreed that there has been none of the promised improvement and increased efficiency of sanctions against dealers related to the implementation of Section 187a and that they did not observe any principal change or improvement in this field. Some judges even directly hold the view of

⁸ V této souvislosti je nutno upozornit, že pojmy, využívané v policejních statistikách, nelze beze zbytku ztotožnit s obsahem těchto pojmů dle teorie práva resp. trestního zákona.

¹⁰ In this context, it is necessary to mention that the terms used in the police statistics cannot be completely identified with the content of the terms according to the theory of law, or, more accurately, of the Criminal Code.

Názory na neurčitost termínu „množství větší než malé“ se pohybovaly od nutnosti potřeby toto množství přesně specifikovat až po souhlas s takto neurčitou úpravou. Důležitá je poznámka jedné ze soudkyň, která se dotkla problému posuzování dávky nutné pro osobní potřebu závislého: „... je problematické jednak určit, kolik toho konkrétně takový člověk potřebuje a dále pak, že potřebuje-li dávku v určitém množství, pak pokud má pro sebe na několik dní – překročí stejně tabulkové množství...“

Objevil se zajímavý názor, že s ohledem na nerozlišení tzv. „měkkých“ a „tvrdých“ drog a nerozlišení způsobů distribuce v rámci skutkové podstaty § 187 je škála a výše trestů nedostatečně diferencovaná, což přináší problémy zejména v případech kuřáků marihuany, kdy předání byť jediné cigarety je posuzováno dle ust. § 187 tr. zákona.

Participanté upozorňovali na to, že s ohledem na shora uvedenou nedostatečnou diferenciaci, soudy potom často využívají ust. § 40 odst. 1 tr. zák., tedy tzv. institutu mimořádného snížení trestu odnětí svobody. Toto ustanovení lze využít, má-li soud vzhledem k okolnostem případu nebo vzhledem k poměrům pachatele za to, že by použití trestní sazby odnětí svobody stanovené trestním zákonem bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné a že lze účelu trestu dosáhnout i trestem kratšího trvání.

Velmi zajímavé bylo sdělení participantky, že policie má zjevně o pachatelích drogových trestných činů povědomost, používá je jako svědky, ale evidentně nezasahuje, neboť tyto případy se před soud nedostanou. Zřetelně se tak potvrzuje, že kriminální policie zřejmě má často dostatek informací a přesto není trestní řízení zahájeno – u těch uživatelů, kteří spolupracují a dodávají informace (protokol 40): „... má svůj okruh lidí, které ta kri-

a negative opinion about the inclusion of Section 187a into our Criminal Code with reference to the fact that the provisions of Section 187 of the Criminal Code were sufficient for drug control (i.e. unauthorized handling of narcotic and psychotropic substances, e.g. import, export, trafficking, etc.).

The views of the vagueness of the term “quantity greater than small” varied from the necessity to specify the quantity to an approval of such a vague arrangement. One judge made an important comment on the issue of judging the dose necessary for personal use of the addicted person.: “...it is very difficult to determine how much exactly a person like that needs and then, he/she will exceed the quantity specified in the charts anyway when he/she needs a particular quantity of the drug and has supplies for several days on him/her...”

There was also an interesting opinion that since there is no differentiation between “soft” and “hard” drugs and between manners of distribution within the framework of the facts of the case according to Section 187, the range and term of punishment are also not differentiated, and this brings about problems, especially in the cases of marijuana smokers where even passing of one cigarette is viewed according to the provisions of Section 187 of the Criminal Code.

The participants called attention to the fact that the courts then often use the provisions of Section 40 article 1 of the Code with regard to the above-mentioned erroneous differentiation; this means that the courts use the institute of extraordinary abridgement of a term of imprisonment. It is possible to use the provisions provided that the court believes that the sentence would be inadequately strict and that it is possible to achieve the purpose of the sentence even with a short sentence with regard to the circumstances of the case or offender.

A female participant made a very interesting comment that the Police apparently know about the offenders of drug related criminal offences, they use

minální policie i zná. Já jsem často tyhle lidi vyslýchala jako svědky, takže jsem se na kriminální policii obrátila a oni přesně věděli, ano tenhle ten vaříč bydlí tam a tam a on je doma mezi pátou a šestou a jinak tam není...“

Důraz byl kladen zejména na citlivost soudce při posuzování tzv. materiální stránky trestného činu, tj. nebezpečnosti trestného činu pro společnost. (protokol 36): „Od toho je ten soudce soudcem, aby mohl rozvážit, zda tento případ, který nese už všechny formální znaky trestného činu od důvodů ryze materiálních, protože jde o bagatelní množství..., tak vždycky je možnost přes tu materiální stránku tr. činu, říct „Ne, tohleto ještě tr. čin není“. To si myslím, že je tedy výhoda toho materiálního a formálního pojetí, byť je nám někdy jaksi vyčítána.“

Převládá názor, že soudci dokáží s danou škálou trestů pracovat. Soudci se taktéž shodují na nutnosti přísného postihu dealingu, naopak jsou ve svém postoji umírněnější ve vztahu k uživatelům drog jako takovým (protokol 34): „Pokud by šlo o dealery, tak jsem pro přísné tresty, pokud zůstane ustanovení to nové, to 187a, tak potom je to velký problém trestat někoho, kdo není dealer, ale nakonec je to on sám, kdo si ničí zdraví a svou osobnost.“ Ve svých odpovědích se však všichni soudci a soudkyně vyhnuli komentáři posuzování kombinace obojího, tedy kdy uživatel drogy je nucen sám prodávat, aby si vůbec vydělal na drogu, nechce-li páchat jinou trestnou činnost (nejčastěji majetkovou).

Aplikace „drogové novely“ také přinutila mnohé soudce k úvahám o otázce liberalizace marihuany (protokol 34): „... teda postihovat prokazatelně dealery, tam vidím problém, nevidím problém v marihuaně. Ne teda tak velký problém. Samozřejmě je otázka, jestli povolit - nepovolit měkké drogy?“ (Participantka tazateli sdělila, že má pově-

them as witnesses but they apparently do not intervene because the cases never get to be processed in a trial. Therefore, this is an evident confirmation that Criminal Police often have sufficient information and yet, criminal proceedings are never instituted – regarding those users who cooperate and supply information (File 40): “... They have their own circle of people that the Criminal Police even know about. I often heard those people as witnesses; therefore, I just approached the Police and they knew exactly – yes, this cook lives here and there and he is at home between five and six, not at any other time.”

The sensitivity of the judge during qualification of the so-called material part of the criminal offence, i.e. dangerousness of the criminal offence for the society, was especially emphasized. (File 36): “That is why the judge is a judge, in order to be able to make a decision as to whether this case bears all the formal attributes of an offence for purely material reasons, because the quantity is always a petty case... therefore, it is always possible to take the material attributes of the case into account and say: no, this is not an offence yet. I think this is the advantage of the material and formal approach, even though we get somewhat criticized for it sometimes.”

There prevailed an opinion that the judges are able to work with the given range of punishments. The judges have also agreed that it is necessary to sanction dealing severely; on the other hand, they are rather moderate in relation to drug users as such (File 34): “As far as dealers are concerned, I am in favour of strict punishment. Provided that the new provision, Section No. 187a, remains applicable, it will be difficult to punish someone who is not a dealer. In the end, it is he who destroys his health and personality.” Nevertheless, all of the judges hesitated to comment upon the evaluation of combination of both facts, that is, when a drug user is forced to sell drugs in order to make money for the drug when he does not wish to commit other criminal activities (crimes against property are the most frequent).

domost o tom, že její děti na základě vlastního vyjádření mají zkušenost s marihuanou.)

Někteří participanti se přímo vyjádřili v tom smyslu, že rozlišení drog na tzv. měkké a tvrdé bude nutné. Za velmi podstatný považujeme fakt, že soudci relativně velmi do hloubky přemýšlejí nad riziky spojenými s užíváním drog a jsou si vědomi toho, že mezi drogami existují propastné rozdíly v oblasti zdravotních a sociálních rizik, které se nepromítají do roviny rizik právních (protokol 35): „... a myslím, že i ten seznam látek by mohl být udělaný trochu jinak... dejme tomu říct, co je v seznamu ‚a‘, v seznamu ‚b‘ a podle toho to posuzovat. A to by muselo být ve větě právní (rozuměj popis skutkové podstaty). Eventuelně pro tento druh drog, měkřejších drog, vymezit jiný ustanovení.“

6 Závěr

V rovině přímých dopadů (tedy konkrétního uplatňování předmětného ustanovení) nebyl v kvalitativní analýze PAD u skupiny profesionálů v oblasti prosazování práva zjištěn žádný významný dopad, který by byl verifikován více než jednou skupinou primárních pramenů dat; napříč všemi skupinami se naopak objevuje popření těchto dopadů. Orgány činné v trestním řízení vnímají dopady značně rozporuplné a nemožná je triangulace (validizace) dat již jen uvnitř této jediné skupiny substudie. Jen malá část policistů (přibližně 1/3) udává využívání trestnosti držení drog pro vlastní potřebu pro získání vyšší ochoty uživatelů nelegálních drog ke svědectví při prokazování závažnější drogové kriminality a/nebo udání (potvrzené několika uživateli nelegálních drog); z analýzy Nejvyššího státního zastupitelství (Analytický a legislativní odbor Nejvyššího státního zastupitelství, 2000) ale vyplývá, že státními zastupiteli jsou taková svědectví na podkladě soudní praxe vnímána jako nepoužitelná. Přibližně polovina z oslovených vyšetřovatelů vnímá zavedení zmíněné

Application of the drug-related amendment also caused many judges to contemplate the issue of marijuana liberalization (File 34): “*I guess the thing is to prosecute dealers demonstrably, that’s where I feel the problem is; I don’t see a problem as far as marijuana is concerned. Or, at least, not a big problem. Of course, it is a question as to whether soft drugs should or should not be allowed...*” (The respondent told the interviewer that her own children told her that they had experienced marijuana.)

Some respondents said directly that it would be necessary to distinguish between soft and hard drugs. We think that it is very important that the judges thought relatively very deeply about the risks related to drug use and that they are aware of the fact that there are huge differences between drugs in the field of health and social risks and that the risks are not reflected in the level of legal risks (File 35): “*... and I think that the list of substances could be a bit different. Let’s say, they should say what is included in List ‘A’ or List ‘B’ and then they should judge that according to the lists. And that would have to be included in a clause of the decision (that is, description of the facts of the case). Or, there should be some other provisions regarding this type of drugs.*”

6 Conclusion

The PAD Qualitative Analysis did not discover any significant impact on the group of professionals working in the field of law enforcement verified in more than one group of primary data sources at the level of direct impacts (that is, particular enforcement of the subject provisions); conversely, contradictions of the following impacts emerged across all of the groups. The bodies acting in judicial proceedings perceive the impacts very incongruously; it was also impossible to carry out data triangulation (validation) even within the framework of this one group of the sub-study. Only a small section of the policemen (one third approximately) report cases of application of the penalization of possession of illegal drugs for personal use in order to acquire higher willingness of illicit drug users to provide testimonies for proof of more serious

trestnosti jako možnost, jak stíhat „malodelalery, kteří nejsou zároveň uživateli“; nejsou ale schopni nebo ochotni takové využívání novelizace doložit příklady; druhá polovina vyšetřovatelů takové využívání ve shodě s názorem státních zástupců a soudců popírá.

Jak kriminalisté, tak vyšetřovatelé až na výjimky shodně udávají a popisují proces postupného prolínání trhů s jednotlivými drogami – především konopných s více rizikovými drogami. Zneužívání zákonné moci ze strany Police ČR k narušování práce zařízení služeb a léčby bylo sice zachyceno, je ale hodnoceno jako netypický exces, i když v dané lokalitě (Olomoucko) podle pracovníků zařízení s velmi negativními následky. Pozitivní dopady trestnosti držení drog ve smyslu signifikantní změny chování v kterémkoliv z participantských skupin nebyly prokázány.

Nepřímé dopady byly popsány ve smyslu posunu ve společenském vědomí, který předcházela zavedení trestnosti držení nelegálních drog pro vlastní potřebu do praxe a dokonce i schválení příslušného návrhu (duben 1998).

Z pohledu zkoumaných profesních skupin se projeví zejména stále se stupňujícím prolínáním trhů se všemi typy drog. Tato oblast je mnohem efemérnější; hybatelem změn je nikoliv vlastní zákon, ale zvýšená medializace drogové problematiky v době předložení novelizací a diskuse o nich.

Při triangulaci údajů nacházíme nezávisle u všech participantských skupin potvrzení, že k „nastartování“ popisovaných změn došlo mezi lety 1997 – 1998. Při sledování časové osy zaznamenaných policejních akcí tak docházíme k hypotetickému předpokladu, že tyto změny pravděpodobně musely mít souvislost také s procesem změn uvnitř jednotlivých policejních složek. Údaje na-

crime and/or informing (several illicit drug users confirmed this fact); however, it follows from the analysis carried out by the office of the Supreme Prosecutor (Analytical and Legislative Department of the office of the Supreme Prosecutor, 2000) and judicial practice that public prosecutors regard such testimonies as inadmissible. Approximately one half of the investigators perceive the implementation of the above-mentioned penalization as a possibility for prosecution of “small dealers who deal but do not use the drugs at the same time”; however, they are not able or willing to provide examples of such application of the amendment; in accordance with the opinion of public prosecutors and judges, the second half of the investigators deny such application of the amendment.

Apart from a few exceptions, both the criminologists and the investigators agree in mentioning and describing of a process of gradual diffusion of the individual drug markets – in particular, cannabis and other more risk-laden drugs. Abuse of office by the Police of the Czech Republic related to the work of treatment and service facilities was also recorded; however, it was regarded as atypical excess. Nevertheless, the abuse of office had very negative consequences in a particular locality (Olomouc region) according to the staff of the facility. Positive impacts of penalizing drug possession in the sense of a significant change of behavior in any participant group were not demonstrated.

Indirect impacts were described in the shift in social awareness that had preceded the implementation of penalization of possession of illicit drugs for personal use and even in the approval of the appropriate bill (April 1998).

In terms of the surveyed professional groups, they especially came to light via the increasing the increasing diffusion of markets of all types of drugs. This field is much more ephemeral; the changes were not moved forward by the actual law but rather by the increased media publicity and discussion of drug-related issues at the time when the amendments were brought up.

svědčují proběhnuvší restrukturalizaci práce těchto složek a proměně subordinace aktivit, vztahujících se k odhalování a vyšetřování trestných činů se vztahem k omamným a psychotropním látkám, změnám ve způsobu hodnocení práce atd. To vše jsou, vzhledem ke kontextu zasazení těchto změn na časové ose, určité signály o tom, že pro důkladnější analýzu vývoje celé situace je třeba provést mnohem rozsáhlejší a zevrubnější výzkumné šetření, než jaké bylo možné v rámci studie PAD.

Je zřejmé, že proces změn uvnitř policejních a kriminalistických složek ve vztahu ke zkoumané oblasti je jedním z klíčových faktorů souvisejících s přímými i nepřímými dopady, majícím zcela zásadní význam nejen v oblasti postojů, názorů, znalostí a motivace u policistů a kriminalistů, ale také v oblasti nepřímého vlivu na vyšetřovatele, státní zástupce a soudce.

Nepřímý, avšak zcela zásadní vliv jmenovaných složek je nutné také spatřovat v oblasti práce s médii a způsobu, jakým jsou média informována o různých kauzách a jakým způsobem jsou do těchto faktických informací vkládány právě postoje, názorové a především ideologické a emotivní výroky. To vše pak určitým způsobem spoluvytváří velmi specifický a poněkud zkreslený „mediální obraz“ drog, šířený především Policií ČR; takový nesoulad v pojmoslovném aparátu pak jen přispívá k zdánlivě černobílému rozdělení odborné obce na „repressionisty“ a „liberály“.

When we triangulate the data, we find that all the groups of participants confirm that the above-mentioned changes “started” in 1997 – 98. When we follow the time line of the recorded Police actions, we come to a hypothetical assumption that these changes were most likely connected with the process of changes inside the Police branches. The data suggest that there has been a certain form of restructuring of the work of these branches and that the subordination of activities related to the detection and investigation of criminal offences connected with narcotic and psychotropic substances changed; the manner of work evaluation has also changed. With regard to the context of the time of these changes in the time series, all of the above-mentioned fact show certain signals that it is necessary to carry out a much more extensive and thorough analysis of the development of the whole situation than it was possible within the framework of the PAD study.

It is obvious that the process of changes within Police and criminologist branches in connection with the surveyed area of interest is one of the key factors related to direct and indirect impacts, and they have an absolutely principal significance not only in the area of attitudes, opinions, experience and motivation but also in the field of indirect impact on investigators, public prosecutors and judges.

The indirect, yet very fundamental influence of the mentioned branches must be seen in the area of work with the media and the manner of how the media are informed of various cases and how such factual information is completed with attitudes, opinions and especially ideological and emotive statements. All of this then somehow produces a very specific and slightly distorted “media picture” of drugs that is spread especially by the Police. Such discordances of terms then only contribute to the illusory black and white division of the professional public into “repressionists” and “liberals”.

Závěr / Conclusion

Hana Gajdošíková
Advokátka, stálá výzkumná
spolupracovnice Národního
monitorovacího střediska pro drogy
a závislosti / Barrister, Permanent
Research Fellow of the Czech National
Focal Point for Drugs and Addiction
gajdosikova@ak-ps.cz

abstrakt

Stručný výťah z materiálů poskytnutých Nejvyšším státním zastupitelstvím ČR ve věci drogových trestných činů

*Brief Extract of Materials Provided by the Office
of the Supreme Prosecutor of the Czech
Republic over Drug-Related Criminal Offences*

Nejvyšší státní zastupitelství ČR zpracovalo v letech 2000 a 2001 poznatky týkající se aplikace zákona č. 112/1998 Sb., kterým byl zejména novelizován zákon č. 140/1961 Sb. trestního zákona. Obsahem novely bylo kromě zavedení nové skutkové podstaty § 187a – držení omamných a psychotropních látek pro sebe – také zpřesnění a rozšíření skutkových podstat, týkajících se ostatních, tzv. drogových trestných činů, včetně zpřísnění trestních postihů. Tento materiál obsahuje stručný výťah z citovaných zpráv, týkajících se prvních dvou let aplikace předmětné novely trestního zákona, který byl využit v rámci kvalitativní analýzy projektu PAD namísto původně plánovaných interview se státními zástupci.

Klíčová slova: Drogy, novela, státní zastupitelství, trestný čin, trestní zákon

In 2000 and 2001, the Office of the Supreme Prosecutor of the Czech Republic processed knowledge about the use of law No. 112/1998 Coll. which especially amended the law No. 140/1961 Coll. of the Criminal Code. In addition to introduction of new facts of the case of Section 187a – possession of narcotic and psychotropic substances for personal use – the law also contained specification and extension of the facts of the case related to other so-called drug-related criminal offences including the increase in penalties. This material contains a brief synopsis of the mentioned reports related to the first two years of use of the subject amendment of the Criminal Code used within the framework of a qualitative analysis of the PAD project instead of the originally planned interviews with public prosecutors.

Key words: Drugs, amendment, prosecution, criminal offence, Criminal Code

1 Úvod

V rámci QA PAD bylo původně plánováno odebrání nejméně deseti interview se státními zástupci, kteří se ve své praxi setkali s obžalobou ve věci drogových tr. činů (tj. dle ust. § 187 až 188a tr. zák.) s důrazem na novou skutkovou podstatu dle ust. § 187a tr. zák. S ohledem na průtahy ve věci při poskytování spolupráce se státními zastupitelstvími ze strany Nejvyššího státního zastupitelství ČR (dále jen „NSZ“), bylo posléze z časových i personálních důvodů od tohoto záměru upuštěno.

Podstatnou částí interview mělo být hodnocení časové náročnosti drogových kauz státními zástupci pro účely COI PAD. Po získání souhlasu NSZ s odebráním interview byl navázán kontakt s některými státními zástupci, kteří byli ochotni zodpovědět otázku týkající se časové náročnosti. S ohledem na změnu metodologie v rámci COI PAD však byl odběr těchto interview po konzultaci se supervizory zastaven.

Pro získání úplnějšího obrazu o stíhání drogových trestných činů proto byly využity:

- 1) Zvláštní zpráva o poznatcích k aplikaci novely trestního zákona č. 112/1998 Sb., zejména skutkové podstaty trestného činu podle § 187a trestního zákona (zpracováno analytickým a legislativním odborem NSZ dne 13. 4. 2000, 1 Spr 169/2000) – referenční rok 1999 (Analytický a legislativní odbor Nejvyššího státního zastupitelství, 2000)
- 2) Výpis ze zprávy NSZ o činnosti státního zastupitelství v roce 2000, poskytnuté dne 16. 5. 2001 řešitelům projektu PAD prostřednictvím Meziresortní protidrogové komise Úřadu vlády ČR – referenční rok 2000

S ohledem na skutečnost, že shora citované materiály nemají totožnou strukturu, je podán stručný přehled o jejich obsahu pro každou zprávu zvlášť. Je třeba zdůraznit, že výroky NSZ nebyly nijak obsahově pozměněny.

1 Introduction

Within the framework of the PAD qualitative analysis, it was originally planned to conduct at least ten interviews with public prosecutors who had encountered a suit for a drug-related criminal activity (i.e. according to the provisions of Sections 187 to 188a of the Criminal Code) with emphasis on the new facts of the case according to the provisions of Section 187a of the Criminal Code. However, this intention was abandoned for time and personal reasons with regard to delays in provision of cooperation on the part of the Office of the Supreme Prosecutor of the Czech Republic.

Evaluation of the time demand factor of drug-related cases by the public prosecutors for the purposes of COI PAD was intended to be a substantial part of the interviews. After the Office of the Supreme Prosecutor had authorised us to conduct the interviews, we approached several public prosecutors who were willing to answer our questions related to the time demand factor. However, these interview were discontinued after consultation with the supervisors with regard to the change of methodology within the framework of COI PAD.

Therefore, the following materials were used in order to obtain a more complete picture of the prosecution of drug-related criminal offences:

1. Special report about Knowledge Related to the Application of Amendment to Criminal Law No. 112/1998 Coll., in particular, about the Application of Facts of a Case of Criminal Offence according to Section 187a of the Criminal Code (drawn up by the Analytical and Legislative Department of the Office of the Supreme Prosecutor on April 13, 2000, 1 Spr 169/2000) – reference year 1999 (Analytický a legislativní odbor Nejvyššího státního zastupitelství, 2000)
2. Excerpt from the Report of the Office of the Supreme Prosecutor about the activities of prosecution in 2000, provided to the solvers of the PAD project through the mediation of the National Drug Commission of the Government of the Czech Republic on May 16, 2001 – reference year 2000

Separate summary reports were drawn up for each

2 Zvláštní zpráva o poznatcích k aplikaci novely trestního zákona č. 112/1998 Sb., zejména skutkové podstaty trestného činu podle § 187a trestního zákona (zpracováno analytickým a legislativním odborem NSZ dne 13. 4. 2000, 1 Spr 169/2000)

2/1 Hodnocení četnosti drogových trestných činů

V roce 1999 se prozatím nesplnil předpoklad, že zavedení nové skutkové podstaty tr. činu dle ust. § 187a tr. zák. povede k neúměrné kriminalizaci mladých lidí, experimentátorů a prvotrestaných. Nelze však vyloučit, že k nárůstu stíhaných, žalovaných, popř. odsouzených pro tr. čin. dle § 187a tr. zák. ještě dojde.

Shora uvedené prognóze by mohl nasvědčovat alarmující trend vývoje u skutkové podstaty tr. činu podle § 187 tr. zák.

Je také možno předpokládat, že jen díky velice liberálnímu postoji police nedošlo k extrémnímu vzestupu trestné činnosti dle citovaného ustanovení, určitou roli sehrála nepochybně masivní kampaň ve sdělovacích prostředcích a cílevědomé zaměření činnosti Policie ČR v souvislosti s vydáním závazného pokynu policejního prezidenta č. 39/1998⁹, jehož přílohu tvořila tabulka s orientačním množstvím OPL se zřetelem na postižitelné množství a druh drogy.

2/2 Aplikační problémy ve vztahu k ust. § 187a tr. zák.

Při posuzování naplnění formálních znaků skutkové podstaty trestného činu podle ust. § 187a odst 1 tr. zák. dochází zjevně ke zcela rozpornému výkladu ve vztahu ke znaku „množství větší než malé“. Většinou se při nedostatku jiné sjednocující úpravy či judikatury vychází z tabulky, která tvoří přílohu pokynu policejního prezidenta č. 39/1998.

⁹ pokyn obecné povahy NSZ byl vydán až v roce 2000 pod č. 6/2000

of the studies with regard to the fact that the above-mentioned materials do not have an identical structure. It is necessary to emphasise that the contents of the statements from the reports of the Office of the Supreme Prosecutor were not changed.

2 Special report about Knowledge Related to the Application of Amendment to Criminal Law No. 112/1998 Coll., in particular, about the Application of Facts of a Case of Criminal Offence according to Section 187a of the Criminal Code (drawn up by the Analytical and Legislative Department of the Office of the Supreme Prosecutor on April 13, 2000, 1 Spr 169/2000) – reference year 1999

2/1 Assessment of Frequency of Drug-Related Criminal Offences

In 1999, the assumption that the introduction of a new factual basis of a criminal act according to the provisions of Section 187a of the Criminal Code would lead to disproportionate criminalisation of young people, experimenters and first offenders has not yet been confirmed. However, it is impossible to exclude that an increase in the number of people prosecuted, accused of or convicted of a criminal offence according to Section 187a of the Criminal Code is yet to come.

The alarming trend of development of the factual basis of a criminal act according to Section 187 of the Criminal Code might support the above-mentioned prognosis.

It is also possible to assume that it is only due to the very liberal approach of the Police that there has not been an extreme increase in criminal activities according to the above-mentioned section; a massive media campaign and purposeful focusing of the activities of the Police of the Czech Republic in connection with the publication of the obligatory instruction of the Police President No. 39/1998⁹, the appendix of which is formed by the

¹¹ The General instruction of the Office of the Supreme Prosecutor was issued as late as in 2000 under No. 6/2000 and it essentially agrees with reviewed “police charts”

Objevují se však i myšlenky o individuálním přístupu ke každé konkrétní věci; vyskytují se však zcela rozdílná pojetí.

Při individuálním posouzení množství OPL je považováno za množství větší než malé takové množství OPL, které vzhledem k osobě pachatele, jeho eventuální závislosti na těchto látkách, přesahuje denní dávku, neboť jde o množství, které převyšuje množství OPL, jež osoby takové látky zneužívající běžně přechovávají.

Aplikace ustanovení § 187a odst. 1 tr. zák. praxi působí závažné obtíže. I když jde o úpravu skutkové podstaty tr. činu, který nevykazuje zvlášť výrazný stupeň společenské nebezpečnosti, přesto jde o úpravu neúměrně nákladnou, komplikovanou a z řady důvodů navíc rozpornou. V této souvislosti je nutno poukázat na obtíže spojené s dokazováním závažnější trestné činnosti, kdy dříve svědci se nyní stali potenciálními pachateli a nemusí tedy v dané věci vypovídat.

2/3 Hodnocení efektivity novely tr. zákona, provedené zák.č. 112/1998 Sb. Novela nepřinesla žádoucí efekt ani ve vztahu k ostatním skutkovým podstatám drogových trestných činů. U trestných činů podle § 187 a § 188 tr. zák. není zajištěna náležitá provázanost základních a kvalifikovaných skutkových podstat, chybí také návaznost trestních sazeb.

Novela vede až k absurdním důsledkům, kdy na jedné straně neumožňuje odpovídajícím způsobem postihnout závažné případy např. zvlášť rozsáhlých drogových zásilek, na druhé straně k uplatnění zásady soudní individualizace trestu je nezbytné aplikovat ustanovení § 88 odst. 1 tr. zák. v tom smyslu, že k okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby se nepřihlízí i v případech, které jsou sporné, nebo se nesprávně aplikuje ustanovení § 40 odst. 1 tr. zák. o mimo-

chart with orientation values of narcotic and psychotropic substances regarding punishable quantities and types of drugs, also played a certain role.

2/2 Application Problems Related to the Provisions of Section 187a of the Criminal Code

It is apparent that there is a completely contradictory interpretation of the definition "a quantity greater than small" in the evaluation of what constitutes the formal attributes of the factual basis of a criminal act according to the provisions of Section 187a article 1 of the Criminal Code. Usually, the lack of other unifying arrangements or judicial measures results in the use of the chart attached to the instruction of the Police President No. 39/1998¹¹. However, there were also ideas about the necessity of an individual approach to each particular case; although there were also several completely different interpretations.

For the purposes of individual evaluation of the quantity of narcotic and psychotropic substances, "a quantity greater than small" is a quantity that exceeds the daily dose of the offender determined in terms of the person and contingent addiction because it is a quantity which exceeds the quantity of narcotic and psychotropic substances that people who abuse such substances commonly possess.

Practical application of the provisions of Section 187a article 1 of the Criminal Code brings about serious troubles. Although it concerns an arrangement of the factual basis of a criminal offence that does not show a significant level of social danger, the arrangement is still disproportionately costly, complicated and controversial in many respects. In this context, it is necessary to call attention to the troubles related to evidencing of serious criminal activities where former witnesses became potential offenders and consequently, they do not have to give evidence in the particular case.

2/3 Evaluation of Effectiveness of the Amendment of the Criminal Code Established in Law 112/1998 of the Code.

The amendment has not brought about the desi-

rádném snížení trestu odnětí svobody i tam, kde to není možné.

Jeví se jako žádoucí odstranit nedostatky vyplývající z konstatované nedostatečné provázanosti skutkových podstat v § 187 odst. 2, 3, 4 a § 188 odst. 2, 3 tr. zák. a zvažovat i větší rozpětí trestních sazeb v těchto ustanoveních.

S ohledem na shora uvedené se jeví jako nezbytné využívat všech stávajících alternativ trestního postihu, resp. všech forem odklonů v trestním řízení.

3 Výpis ze zprávy NSZ o činnosti státního zastupitelství v roce 2000, poskytnuté dne 16. 5. 2001 řešitelům projektu PAD prostřednictvím Meziresortní protidrogové komise Úřadu vlády ČR

3/1 Hodnocení četnosti drogových trestných činů

Dle zprávy NSZ se počet osob stíhaných i obžalovaných pro trestný čin nedovolené výroby a držení OPL podle § 187 tr. zák. v roce 2000 zvýšil a dosáhl nejvyšších hodnot za posledních deset let. Je nesporné, že Česká republika prochází „drogovým boomem“.

K nejvyššímu nárůstu došlo u trestného činu nedovolené výroby a držení OPL podle § 188 tr. zák., když pro něj bylo stíháno i obžalováno nejvíce osob za posledních deset let.

Zvýšil se i počet osob stíhaných a obžalovaných pro trestný čin nedovolené výroby a držení OPL dle ust. § 187a tr. zák., avšak toto zvýšení neodpovídá katastrofickým scénářům. Absolutní počty stíhaných i žalovaných osob tvoří přibližně 10 až 15 % hodnoty tohoto ukazatele u nejčtetnějšího ukazatele drogového tr. činu dle ust. § 187 tr. zák.

Pokles byl zaznamenán toliko u trestného činu šíření toxikomanie dle ust. § 188a tr. zák., kde se však jednalo o pokles velmi ne-

table effect even in connection with other factual bases of drug-related criminal offences. As far as criminal offences according to Section 187 and Section 188 of the Criminal Code are concerned, due cohesion of basic and qualified facts of a case, articulation of terms of sentences is also missing.

The amendment leads to almost absurd consequences. On the one hand, it does not allow for adequate sanctions of serious cases, e.g. very extensive drug consignments; and on the other hand, in order to enforce the principles of court individualisation of punishment, it is necessary to apply the provisions of Section 88 article 1 of the Criminal Code, in the sense that the circumstances requiring the use of the higher term will not be taken into consideration even in cases that are disputable, or the provisions of Section 40 article 1 of the Criminal Code on extraordinary reduction of term of incarceration are incorrectly used even in cases where it is not possible to use them.

It seems desirable to remove the insufficiencies that result from the claimed insufficient cohesion of the facts of a case in Section 187 article 2, 3, 4 and Section 188 article 2, 3 of the Criminal Code and to consider a wider range of sentence terms to be included in these provisions.

With regard to the above-mentioned information, it appears necessary to take advantage of all the existing alternatives of criminal sanction, or all manners of bypassing criminal proceedings.

3 Excerpt from the Report of the Office of the Supreme Prosecutor about the Activities of Prosecution in 2000, provided to the solvers of the PAD project through the mediation of the National Drug Commission of the Government of the Czech Republic on May 16, 2001

3/1 Evaluation of the Rates of Drug-Related Criminal Offences

According to the report of the Office of the Supreme Prosecutor, the number of people prosecuted for or

výrazný, který navíc následoval po období neustálého vzestupu počtu stíhaných i žalovaných osob.

3/2 Dokazování drogových deliktů

Ve velké většině případů řeší státní zastupitelství případy, kdy svědci jsou konzumenty drogy, ze strany obhajoby je namítána jejich nevěrohodnost pro tuto skutečnost a možnost narušení objektivitu vnímání apod. Duševní zdraví a nenarušenost vnímání rozhodujících svědků tak musí být znalecky posuzovány, což značně prodlužuje a prodražuje řízení.

Obvinění z drogových tr. činů jsou svědky zpravidla usvědčováni v řízení před sdělením obvinění, avšak ti po tomto úkonu svou výpověď změni a odmítají konkrétního pachatele označit, či využívají oprávnění dle ust. § 100 odst. 2 tr. řádu a odpírají vypovídat.

Při odhalování závažné drogové kriminality se vyskytly problémy v souvislosti s nasazením operativně pátracích prostředků. Obhajoba se snaží zpochybnit činnost příslušných policejních orgánů s poukazem na skutečnost, že trestná činnost byla vyprovokována policií. NSZ připravuje k této otázce výkladové stanovisko.

3/3 Aplikační problémy ve vztahu k ust. § 187a tr. zák.

Aplikační problémy se týkají jednak hledisek při stanovení množství drogy, jednak požadavků na zkoumání duševního stavu obviněného.

Složitost dokazování znaku „množství větší než malé“ nastává zejména ohledně marihuany, zvláště když ke stíhání dochází jen na základě výpovědí svědků a pachatelů, aniž by se podařilo zajistit věcné důkazy.

V souvislosti s vyšetřením duševního stavu

accused of the criminal offence of unauthorised production and possession of narcotic and psychotropic substances according to Section 187 of the Criminal Code increased in 2000, reaching its highest value in the last ten years. There is no doubt that there is a “drug boom” in the Czech Republic.

The highest increase was related to the crime of unauthorised production and possession of narcotic and psychotropic substances according to Section 188 of the Criminal Code. In comparison with the last ten years, there was the highest number of people prosecuted for or accused of this criminal offence.

In addition, there was an increase in the number of people prosecuted for and accused of unauthorised production and possession of narcotic and psychotropic substances according to the provisions of Section 187a of the Criminal Code. However, the increase does not correspond with catastrophic scenarios. The absolute numbers of prosecuted and accused people represents approximately 10 to 15 % of the value of the indicator related to the most frequent indicator of a criminal offence according to the provisions of Section 187 of the Criminal Code.

The only decrease was reported for the criminal offence of propagation of drug addiction according to the provisions of Section 188a of the Criminal Code; however, the decrease was very inexpressive and it followed a period of continuous increase in the number of prosecuted and accused people.

3/2 Evidence of Drug-Related Criminal Offences

In the majority of cases, public prosecutors usually deal with cases when the witnesses are drug users; the defence usually objects that the witnesses are not plausible with regard to this fact and the possibility of disturbed objectivity of perception, etc. Therefore, mental health and the clarity of perception of critical witnesses must undergo expert analysis, which considerably prolongs the process and makes it more costly.

obviněného byl zaznamenán případ požadavku soudu na obligatorní vyšetření duševního stavu obviněného, ačkoli nebyly žádné důkazy, které by vedly k závěru, že se jedná o osobu zneužívající v době činu nebo předtím návykové látky.

Vyšetřovatelé nezřídka jednání obviněných posuzují současně jak podle ustanovení § 187 tr. zák., tak podle ustanovení § 187a tr. zák., přestože jednočinný souběh je u těchto trestných činů vyloučen.

Při posuzování tr. činů podle § 187a tr. zák. státní zástupci postupují podle pokynu NSZ, kterým byla stanoveny orientační hodnoty množství OPL. Někdy se však vyskytují problémy s právní kvalifikací u marihuany, kdy soudy neuznaly orientační hodnotu hmotnosti drogy uvedené v tabulce zmíněného pokynu, ačkoli množství zjištěné drogy zcela zřetelně převyšovalo množství uváděné v tabulce s odkazem na to, že se jedná toliko o marihuanu a uvedly, že zajištění množství nenaplnuje znak skutkové podstaty tr. činu dle § 187a odst. 1 tr. zák., aniž by blíže odůvodnily, z čeho v tomto směru vycházely a věc postoupily k projednání jako přestupek.

3/4 Aplikační problémy ve vztahu k ostatním drogovým tr. činům

Zásadní zpřísnění trestní sazby v ust. § 187 odst. 3 tr. zák. působí soudcům a v návrzích i státním zástupcům nemalé problémy, když i při opatření, resp. předání jediné dávky drogy osobě mladší patnácti let, je zde trestní sazba v rozsahu od 8 do 12 let trestu odnětí svobody. Některé orgány činné v tr. řízení, zejména v případech distribuce marihuany nedospělé osobě, úvahou o nižším stupni společenské nebezpečnosti mohou zmírnit právní posouzení tr. činu nebo v odůvodněných případech aplikovat ust. § 40 odst. 1 tr. zák. o snížení trestu pod dolní hranici tr. sazby. Tato situace zřejmě vede

People accused of drug-related criminal offences are usually convicted by the witnesses during the proceedings before the charge is made; however, the witnesses usually change their testimony after the act and refuse to indicate the particular offender or make use of their right according to the provisions of Section 100 article 2 of the Criminal Code and refuse to testify.

During the detection of drug-related criminality, there were problems in connection with the employment of efficient investigative means. The defence usually tries to question the reliability of activities of appropriate police branches with reference to the fact that the Police instigated the activities of the offender. The Office of the Supreme Prosecutor is preparing an interpretation statement with regard to this issue.

3/3 Application Problems Related to the Provisions of Section 187a of the Criminal Code

The application problems relate to a) determination of the quantity of the drug, and b) requirements for examination of the mental health of the accused person.

The complexity of proving the attribute “a quantity greater than small” takes place especially with regard to marijuana, particularly when the prosecution's case is based on testimonies of the witnesses and offenders without managing to supply material evidence.

In the context of examination of the mental condition of the accused person, there was a case when the court required obligatory examination of the mental condition although there was no evidence that the person in question had abused addictive substances at the time of commission of the criminal offence or before.

The investigators rather frequently judge the actions of the accused people simultaneously under the provisions of Section 187 of the Criminal Code and according to the provisions of Section 187a of

k výrazné odlišnosti posuzování konkrétních případů v různých soudní obvodech. Přitom by zřejmě postačovalo přiměřené snížení dolní hranice trestní sazby.

Dalším zřejmým nedostatkem je neodlišení věku oběti útoku uvedených v § 188 a § 188a tr. zák., tedy absence přísnější ustanovení pro postih pachatelů ve vztahu k osobám mladším patnácti let.

Aplikační problémy se týkají i posuzování znaku „ve větším rozsahu“, zejména u tr. činu dle ust. § 187 tr. zák. V případech, kdy není droga prodávána, ale darována nebo poskytována za protislužby, nelze vycházet z výše prospěchu, získaného distribucí drogy.

4 Závěr

Lze konstatovat, že hodnocení NSZ je v souladu s dalšími posuzovanými součástmi tr. řízení ve věci postihu drogových tr. činů, tj. Policie ČR a soudů. Všechny složky vykazují obdobné aplikační problémy při posuzování a projednávání tr. činů dle ust. § 187a tr. zák., případně dalších drogových deliktů.

the Criminal Code despite the fact that concurrence of the criminal offences is excluded.

During judgement of criminal offences according to Section 187a of the Criminal Code, public prosecutors usually follow the instruction of the Office of the Supreme Prosecutor by which the orientation values of quantities of narcotic and psychotropic substances were established. However, sometimes there are problems with legal qualification of marijuana cases where the courts did not recognise the orientation weight value of the drug included in the table of the above-mentioned instruction even though the quantity of the detected drug considerably exceeded the quantity included in the table with reference to the fact that it is only marijuana, arguing that the seized quantity does not meet the attribute of factual basis of a criminal act according to Section 187a article 1 of the Criminal Code, without giving any detailed reasons of what criteria they were following in this regard, assigning the case for hearing as a violation.

3/4 Application Problems in Relation to Other Drug-Related Criminal Offences

The radical tightening of sanctions in the provisions of Section 187 article 3 of the Criminal Code brings about many problems for judges and public prosecutors, when even provision or delivery of one dose of a drug to a person under fifteen years of age is punished with a sentence of eight to twelve years' imprisonment. Several bodies acting in judicial proceedings, especially in the cases of distribution of marijuana to a juvenile, may ease the legal qualification of the crime with reference to the low level of public danger, or in justified cases apply Section 40 article 1 of the Criminal Code on reduction of sentence beneath the lower limit of the penalty. The situation apparently leads to a high level of differences in judgements of particular cases in different judicial districts. Let us note that it would probably be sufficient to reduce the minimum sentence by a sufficient degree.

The lack of differentiation between the age of victims of the attacks included in Section 188 and Section 188a of the Criminal Code, that is, the absence of stricter provisions for sanctions of offenders in relation to people under fifteen, represents another apparent insufficiency.

Problems of application also relate to the judgement of the attribute "in a larger scope", especially with regard to criminal offences according to the provisions of Section 187 of the Criminal Code. In cases when the drug was not sold but given as a gift or provided as per contra, it is not possible to follow from the volume of benefits obtained by distribution of the drug.

4 Conclusion

It is possible to claim that the evaluation of the Office of the Supreme Prosecutor complies with the other evaluated components in criminal proceedings related to sanctions of drug-related criminal offences, i.e. the courts and the Police of the Czech Republic. All of the branches show similar application problems related to judgement and dealing with criminal offences according to the provisions of Section 187a of the Criminal Code, or other drug-related offences.

Viktor Mravčík

Epidemiologické centrum OHS Karviná /
Centre of Epidemiology
of the Hygienic Station Karviná
mravcik.viktor@vlada.cz

Tomáš Zábranský

Ústav preventivního lékařství LF UP
Olomouc / Institute of Preventive
Medicine, Medical Faculty,
Palacky University Olomouc

Data provision and assistance:

**Ladislav Csémy, Běla Studničková,
Michal Miovský**

abstrakt

Sekundární analýza školních dotazníkových studií

*Secondary Analysis
of School questionnaire Surveys*

Byla provedena komparace výsledků školských studií zaměřených na drogy v populaci českých šestnáctiletých s ohledem na vliv novely trestního zákona („drogových paragrafů“), platné od r. 1999. Srovnány byly výsledky zejména dvou studií: ESPAD a „Mládež a drogy“, a to jak vlastní zkušenosti s drogami, tak postoje k nim a informovanost o nich.

Celkem překvapivě konstatujeme mezi českými šestnáctiletými zpomalení až zastavení nárůstu některých negativních ukazatelů, a to s nejvyšší pravděpodobností ještě před zavedením zákonné změny. V období vymezeném na začátku roky 1996 – 1999 a na konci roky 2000 – 2001 došlo ve skupině šestnáctiletých k diferenciaci zkušeností a postojů k nelegálním drogám. Tato diferenciaci spočívá v rozdílných trendech u tzv. problémových drog (heroinu, pervitinu) a ostatních nelegálních drog. U heroinu a pervitinu pravděpodobně došlo ke stagnaci prevalence, stagnaci dostupnosti a zvýšení povědomí o jejich škodlivém a protispolečenském působení. U marihuany, extáze a halucinogenů je možno konstatovat, že k tomuto příznivému trendu nedošlo. Souvislost výše uvedených změn s předmětnou novelizací je nepravděpodobná.

Klíčová slova: Celoživotní prevalence, postoje, školské studie, pervitin, heroin, LSD, extáze, marihuana

A comparison of results of school surveys focusing on drugs in the population of Czech sixteen-year-olds was carried out with regard to the impact of the amendment to the Criminal Code (“drug-related sections”) applicable since 1999. In particular, the results of two studies: ESPAD and Mládež a drogy (Youth and Drugs) were compared concerning own experiences with drugs, attitudes towards and informedness about them.

It is quite surprising that we can state that the increase in several negative indicators among Czech sixteen-year-olds has decelerated or nearly stopped – most likely even before the implementation of the amendment. The period,

starting in 1996 – 1999 and ending in 2000 – 2001 witnessed a differentiation of experiences and attitudes towards illicit drugs in the group of sixteen-year-olds. The differentiation is based on different trends of so-called hard drugs (heroin, pervitin) and other drugs. As far as heroin and pervitin are concerned, prevalence and availability have most likely stagnated, coupled with an increase in awareness of their harmful and antisocial effects. As far as marijuana, ecstasy and hallucinogenic drugs are concerned, it is possible to state that this favourable trend did not take place. It is not likely that there was a connection between the above-mentioned changes and the amendment in question.

Key words: Lifetime prevalence, attitudes, school surveys, pervitin, heroin, LSD, ecstasy, marijuana

1 Úvod

Školní studie jsme považovali za významný preexistující zdroj dat pro potenciální testování hypotéz studie PAD. Provedení komparační analýzy školských průzkumů realizovaných v ČR a její podmínky se diskutovaly na setkání Prevalenční skupiny Rady PAD, které se konalo 5. 4. 2001; od zpracovatelů těchto průzkumů (viz dále) byl získán souhlas s poskytnutím dat pro tuto komparaci. Na další schůzce Prevalenční skupiny Rady PAD dne 12. 9. 2001 se diskutovaly výsledky provedené analýzy. Tato zpráva zohledňuje připomínky účastníků této schůzky.

2 Metodika a materiál

2/1 Hypotézy PADu, které lze zkoumat školními studiemi (Zábranský et al., 2001b):

- Dojde ke snížení prevalence užívání OPL (nebo alespoň zastavení jejího nárůstu) – hypotéza I.
- Dojde ke zvýšení obecného povědomí o škodlivém a protisociálním působení OPL – hypotéza II.
- Dojde ke snížení dostupnosti OPL – hypotéza III.

2/2 Výběr a stručný popis jednotlivých studií

Pro účely zkoumání hypotéz PADu a pro vzájemnou komparaci zejména z důvodu je-

1 Introduction

We regarded school surveys as a significant pre-existing source of data for potential testing of hypotheses of the PAD study. The conditions and implementation of the comparative analysis of school surveys implemented in the Czech Republic (CR) were discussed at the meeting of the Prevalence Group of the PAD Board on April 5, 2001; the processors of these researches (see below) have agreed to provide data for such comparison. The results of the analysis were discussed at another meeting of the Prevalence Group of the PAD Board on September 12, 2001. This report takes into account the comments of the participants of the meeting.

2 Methodology and Material

2/1 PAD hypotheses testable in school surveys (Zábranský et al., 2001b):

- Prevalence of use of illicit drugs will decrease (or, the increase will at least discontinue) – hypothesis I.
- Social awareness of the harmful and antisocial effects of narcotic and psychotropic substances will increase – hypothesis II.
- Availability of illicit drugs will decrease – hypothesis III.

2/2 Selection and Brief Description of the Individual Studies

Due to the scope and comparability of the issues, it is possible to use the following studies for the purposes of testing the PAD hypotheses and mu-

jich rozsahu a srovnatelnosti otázek připadají v úvahu tyto studie: ESPAD, MLÁDEŽ A DROGY (dále MAD), NEAD.

2/1/1 ESPAD

Jedná se o multicentrickou evropskou studii za účasti 26 zemí za použití jednotné metodiky, realizovanou pod záštitou Rady Evropy (Pompidou Group) a koordinovanou Švédskou radou pro informace o alkoholu a drogách (Hibbell et al., 1999). Výsledky v jednotlivých zemích jsou tedy srovnatelné. Zpracovatel: Psychiatrické centrum Praha, hlavní autor PhDr. Ladislav Csémy; časová řada: 1995, 1999; věková skupina: v obou letech šestnáctiletí; počet osob: 1995 – 2 962 osob, 1999 – 3 579 osob; reprezentativita: ČR.

2/1/2 MLÁDEŽ A DROGY

Jedná se o celorepublikovou studii realizovanou hygienickou službou ČR (Polanecký et al., 2001; Polanecký et al., 1998). V r. 1994 probíhala ve velkých městech (Praha, Brno, Č. Budějovice, Hradec Králové, Ostrava, Plzeň, Ústí nad Labem, Kladno). V r. 1997 byla zařazena všechna (bývalá) krajská města a nejméně 3 okresy v (bývalých) krajích. V r. 2000 byla zařazena všechna (bývalá) krajská města a nejméně 2 okresy v (bývalých) krajích. Zpracovatel: Centrální pracoviště drogové epidemiologie Hygienická stanice hl. m. Prahy, hlavní autor MUDr. Vladimír Polanecký; časová řada: 1994, 1997, 2000; věková skupina 1994: 14 – 19 let; počet osob: 1994 – 8 334 ve věku 14 – 19, z toho 1 031 ve věku 16 let, 1997: 14 282 ve věku 14 – 19, z toho 4 265 ve věku 16 let, 2000: 12 115 ve věku 14 – 19, z toho 1 822 ve věku 16 let; reprezentativita: ČR.

2/1/3 NEAD

V roce 1996 proběhla studie ve dvou okresech (Jihlava, Třebíč). V r. 1998 probíhala studie v pěti jihomoravských městech (Brno, Jihlava, Třebíč, Hodonín, Zlín) (Miovský and Urbánek, 1999). V r. 2000 byla rozšíře-

tual comparability: ESPAD, MLÁDEŽ A DROGY (hereinafter referred to as MAD or Youth And Drugs), NEAD.

2/1/1 ESPAD

This is a multi-centric European survey with participation of twenty-six countries, using unified methodology; it was implemented under the auspices of the European Council (Pompidou Group) and coordinated by the Swedish Council for Information about Alcohol and Drugs. Therefore, it is possible to compare data from the individual countries. Elaborated by: Prague Psychiatric Centre, main author: PhDr. Ladislav Csémy; timescale: 1995, 1999; age group: sixteen-year-olds participated in both years; number of participants: 1995 – 2,962 persons, 1999 – 3,579 persons; representative scope: CR.

2/1/2 MLÁDEŽ A DROGY (Youth and Drugs)

(also referred to as MAD) – this is a national survey implemented by the hygienic service of the CR (Polanecký et al., 2001; Polanecký et al., 1998). It took place in large towns (Praha, Brno, Č. Budějovice, Hradec Králové, Ostrava, Plzeň, Ústí nad Labem, Kladno) in 1994. In 1997, all (former) regional towns and at least three districts of the (former) regions were included. In 2000, all (former) regional towns and at least two districts of the (former) regions were included. Elaborated by: Central Station of Drug Epidemiology of the Hygiene Station of the Capital city Prague, main author: MUDr. Vladimír Polanecký; timescale: 1994, 1997, 2000; age group 1994: 14 – 19 years; number of participants: 1994 - 8,334 within the age of 14 – 19, thereof 1,031 aged 16, 1997: 14,282 within the age of 14 – 19, thereof 4,265 aged 16, 2000: 12,115 within the age of 14 – 19, thereof 1,822 aged 16; representative scope: the CR.

2/1/3 NEAD

This study was carried out in two districts (Jihlava, Třebíč) in 1996. In 1998, the study took place in five Southern Moravian towns (Brno, Jihlava, Třebíč, Hodonín, Zlín) (Miovský and Urbánek, 1999). In

na do 31 okresů (Miovský and Urbánek, 2001). Zpracovatel: 1996 – Sdružení Podané ruce Brno, 1998 – Sdružení Podané ruce, 2000 – Sdružení Podané ruce, Akademie věd Brno; hlavní realizátor vždy Mgr. Michal Miovský; časová řada: 1996, 1998, 2000; věková skupina: 14 – 19 let; počet osob 1996: 1 730, 1998: 4 900, 2000: 27 000; reprezentativita: 1996 – Okresy Jihlava a Třebíč, 1998 – jižní Morava, 2000 – jižní, severní Morava, východní Čechy, Praha 10.

2000, it was extended and covered 31 districts (Miovský and Urbánek, 2001). Elaborated by: 1996 – Sdružení Podané ruce Brno, 1998 – Sdružení Podané ruce, 2000 – Sdružení Podané ruce, Academy of Science Brno; main Implementiator: always Mgr. Michal Miovský; timescale: 1996, 1998, 2000; age group: 14 – 19; number of participants 1996: 1,730, 1998: 4,900, 2000: 27,000; representative scope: 1996 – districts Jihlava and Třebíč, 1998 – Southern Moravia, 2000 – Southern and Northern Moravia, Eastern Bohemia, Prague 10.

Rok / Year	1994	1995	1997	1998	1999	2000
Realizátor / Implemented by	Youth and Drugs	ESPAD	Youth and Drugs	NEAD	ESPAD	Youth and Drugs
Počet šestnáctiletých / Number of sixteen-year-olds	1 031	2 962	4 265	840	3 579	1 822 4 418

Časová řada s počátkem v roce 1994 nezahrnuje pouze r. 1996. Rok 2000 je obsažen ve dvou studiích. Komparace ESPAD 95 a Mládež a drogy 1997 byla publikována (Polanecký et al., 1999). / The timescale starting in 1994 does not only cover the year 1996. The year 2000 is included in two studies. Comparison of ESPAD 95 and Youth and Drugs 1997 was published (Polanecký et al., 1999).

Tabulka 11 / Table 11

Časová řada, která je k dispozici pro komparaci všech tří studií / Timescale available for Comparison of all Three Surveys

2/3 Podmínky sestavení společné časové řady

Věk / Protože ESPAD zahrnuje pouze skupinu šestnáctiletých, je výše uvedenou časovou řadu možno sestavit pouze pro tuto skupinu.

Místo / ESPAD a Mládež a drogy jsou průzkumy celorepublikové. NEAD 1998 je v podstatě studie lokální (jižní Morava), NEAD 2000 s počtem 31 okresů také nesplňuje podmínku celostátní reprezentativnosti, navíc převahu mají okresy moravské, „velká“ Praha zařazena není. Proto nebyl NEAD do časové řady zařazen, trendy NEAD v letech 1998 – 2000 ve srovnatelných okresech slouží k diskusi nad výsledky komparační analýzy.

2/3 Conditions of Establishment of Common Timescale

Age / As ESPAD only covers a group of sixteen-year-olds, it is only possible to establish the above-mentioned time series for this group.

Place / ESPAD and Youth and Drugs are nationwide surveys. NEAD 1998 is basically a local study (Southern Moravia), NEAD 2000, with the number of 31 districts also does not fulfil the condition of nationwide representative scope; furthermore, Moravian districts prevail in the study, the City of Prague was not included. Therefore, NEAD was not included in the timescale, and the trends identified in NEAD in 1998 – 2000 in comparable districts serve for the purposes of discussion of the results of the comparative analysis.

Operacionalizace / Podmínkou sestavení řady je srovnatelný způsob kladení otázek a škálování odpovědí.

2/4 Výběr proměnných / otázek pro komparaci

Vybrané proměnné zkoumají 4 oblasti a lze jim přiřadit následující hypotézy:

Operationalisation / A comparable manner of interrogating and scaling of the answers was the condition of establishment of the timescale.

2/3 Selection of Variables / Questions for Comparison

Four areas of interest in the questionnaire were identified, and it is possible to assign the following hypotheses to them:

Oblast / Area	Hypotéza / Hypothesis
Vlastní zkušenosti / Own experiences	Dojde ke snížení prevalence užívání OPL / Prevalence of illicit drug use will decrease
Přípustnost experimentu s drogou / Admissibility of experiment with a drug	Dojde ke zvýšení obecného povědomí o škodlivém a protispoločenském působení OPL / General level of knowledge about harmful and anti-social effects of illicit drugs will increase
Rizikovost experimentu s drogou / Risk level of experiment with a drug	
Dostupnost drog / Availability of drugs	Dojde ke snížení dostupnosti OPL / Availability of illicit drugs will decrease

Zdůrazňujeme, že postojové proměnné týkající se povědomí o škodlivosti užívání drog se týkají postoje k experimentu, čili ojedinelému užití dané drogy. Postojové proměnné a proměnné týkající se dostupnosti drog byly sledovány ve dvou bipolárních kategoriích: (1) má zkušenost s drogou, (2) nemá zkušenost s drogou.

2/4/1 Ukazatele vybrané pro komparaci

2/4/1/1 Vlastní zkušenosti

- celoživotní prevalence (podíl respondentů s alespoň jedním užitím za celý život)
- opakované užívání (více než 5x) za celý život
- prevalence za 30 dní (podíl respondentů s alespoň jedním užitím v posledních 30 dnech)
- U všech tří ukazatelů v případě jakékoliv drogy, konopných drog, opiátů, amfetaminů (včetně extáze), halucinogenů, rozpouštědel.

2/4/1/2 Přípustnost experimentu

- relativní četnosti odpovědí v kategorii „ne-

We emphasise that attitude variables concerning awareness of harmfulness of drug use relate to the attitude towards an experiment or isolated use of a particular drug. Attitude variables and variables related to the availability of drugs were monitored in two bipolar categories: (1) subject has an experience with a drug; (2) subject does not have any experience with a drug.

2/4/1 Indicators Selected for Comparison

2/4/1/1 Own Experiences

- lifetime prevalence (the share of respondents who have used a drug at least once in their lives)
- repeated use (more than five times) in whole life
- prevalence of use in 30 days (share of respondents who have used a drug at least once in the last 30 days)
- All three indicators concern use of any drug, cannabis drugs, opiates, amphetamines (including ecstasy), hallucinogens, and volatile solvents.

2/4/1/2 Admissibility of Experiment

- Relative rates of answers in category “I don’t di-

odsuzují“ na otázky „Vy osobně odsuzujete lidi, kteří dělají následující věci: užití marihuany 1 – 2x, užití marihuany příležitostně, užití extáze 1 – 2x, užití pervitinu 1 – 2x, užití heroinu 1 – 2x?“

2/4/1/3 Rizikovost experimentu

– relativní četnosti odpovědí v kategorii „velké riziko“ na otázky „Co myslíte, jak velké je riziko, že si lidé uškodí (tělesně nebo nějak jinak), když dělají následující věci: užití marihuany 1 – 2x, užití marihuany příležitostně, užití extáze 1 – 2x, užití pervitinu 1 – 2x, užití LSD 1 – 2x?“

2/4/1/4 Dostupnost drog

– relativní četnost součtu odpovědí v kategoriích „celkem snadné“ a „velmi snadné“ na otázky „Co myslíte, jak obtížné by pro vás bylo sehnat si následující věci, kdybyste o to stál/a: marihuanu/hašiš, LSD, extázi, pervitin, heroin?“

sapprove of them“ to the question “Do you personally disapprove of people who do the following things: 1 – 2 uses of marijuana, occasional use of marijuana, 1 – 2 uses of ecstasy, 1 – 2 uses of pervitin, 1 – 2 uses of heroin?“

2/4/1/3 Risk Level of Experiment

– Relative rates of answers in category “high risk” to the question “What do you think, how high is the risk that the people will harm themselves (physically or otherwise), if they do the following things: 1 – 2 uses of marijuana, occasional use of marijuana, 1 – 2 uses of ecstasy, 1 – 2 uses of pervitin, 1 – 2 uses of LSD?“

2/4/1/4 Availability of Drugs

– Relative rates of the summary of answers of sixteen-year-olds in the categories “rather easy” and “very easy” to the question: “What do you think, how difficult would it be for you to obtain the following substances if you ever wished to do so: marijuana/hashish, LSD, ecstasy, pervitin, heroin?“

3 Výsledky

Prázdná políčka v tabulkách znamenají, že daný ukazatel se v příslušné studii nesbíral tak, aby mohl být zařazen do komparace.

3 Results

Blank cells in the following tables mean that the particular indicator was not collected in the appropriate study in a manner that would allow for inclusion for comparative purposes.

3/1 Vlastní zkušenosti¹²

Typ drogy / Type of drugs	Ukazatel / Indicator	MAD 1994			ESPAD 1995			MAD 1997			ESPAD 1999			MAD 2000		
		pvo	abs.	%	pvo	abs.	%	pvo	abs.	%	pvo	abs.	%	pvo	abs.	%
Jakákoliv droga a/nebo těkavé rozpouštědlo / Any drug and/or volatile solvent	CZP	1 025	264	25,8	2 939	666	22,7	4 265	1992	46,7	3 579	1249	34,9	1 822	782	42,9
	OU	1 025	74	7,2	2 939	212	7,2	4 265	829	19,4	3 579	623	17,4	1 822	423	23,2
	30d							4 214	655	15,5				1 822	351	19,3
konopí / Cannabis	CZP	1 022	238	23,3	2 956	644	21,8	4 250	1643	38,7	3 557	1231	34,6	1 818	643	35,4
	OU	1 022	69	6,8	2 956	188	6,4	4 250	760	17,9	3 557	576	16,2	1 818	415	22,8
	30d				2 942	205	7,0	4 211	614	14,6	3 503	562	16,0	1 817	280	15,4
opiáty / Opiates	CZP	1 023	11	1,1	2 959	51	1,7	4 254	195	4,6	3 570	152	4,3	1 820	65	3,6
	OU	1 023	2	0,2	2 959	12	0,4	4 254	60	1,4	3 570	30	0,8	1 820	13	0,7
	30d				2 889	14	0,5	4 205	51	1,2	3 495	36	1,0	1 820	15	0,8
amfetaminy / Amphetamines	CZP	1 023	29	2,8	2 960	54	1,8	4 256	314	7,4	3 573	190	5,3	1 822	147	8,1
	OU	1 023	7	0,7	2 960	7	0,2	4 256	104	2,4	3 573	52	1,5	1 822	29	1,6
	30d				2 890	20	0,7	4 202	108	2,6	3 498	67	1,9	1 820	45	2,5
halucinogeny* / Hallucinogens*	CZP	1 021	61	6,0	2 949	71	2,4	4 243	292	6,9	3 561	193	5,4	1 822	103	5,7
	OU	1 021	7	0,7	2 949	15	0,5	4 243	75	1,8	3 561	48	1,3	1 822	37	2,0
	30d													1 821	23	1,3
rozpouštědla / Solvents	CZP	1 022	80	7,8	2 959	226	7,6	4 254	303	7,1	3 571	258	7,2	1 822	97	5,3
	OU	1 022	6	0,6	2 959	25	0,8	4 254	40	0,9	3 571	34	1,0	1 822	23	1,3
	30d				2 888	37	1,3	4 197	32	0,8	3 495	42	1,2	1 821	12	0,7

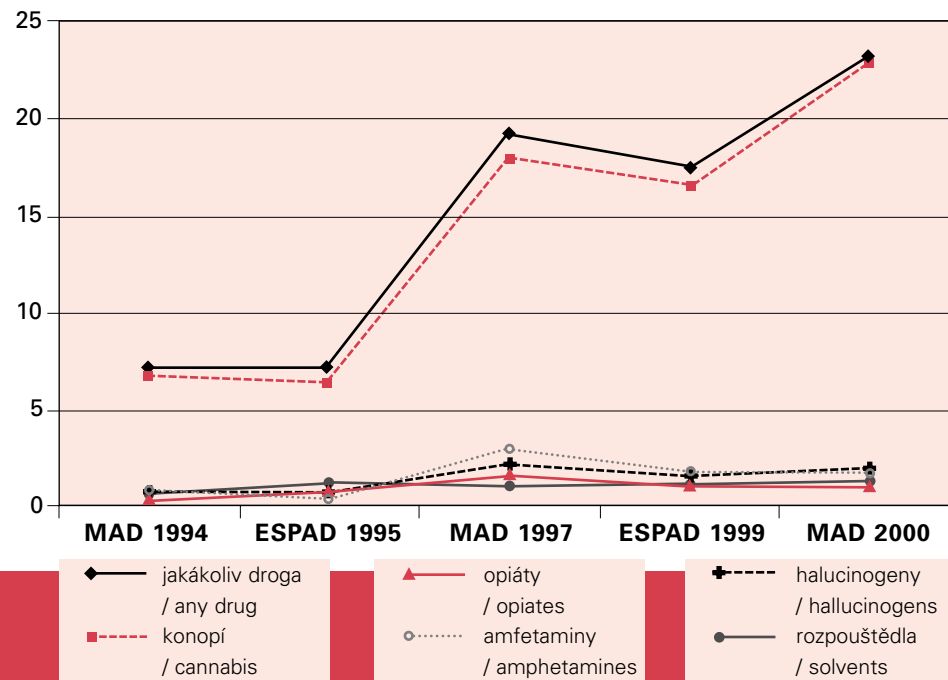
Tabulka 12 / Table 12

Komparace školních studií – vlastní zkušenosti / Comparative analysis of School Surveys – Own Experiences

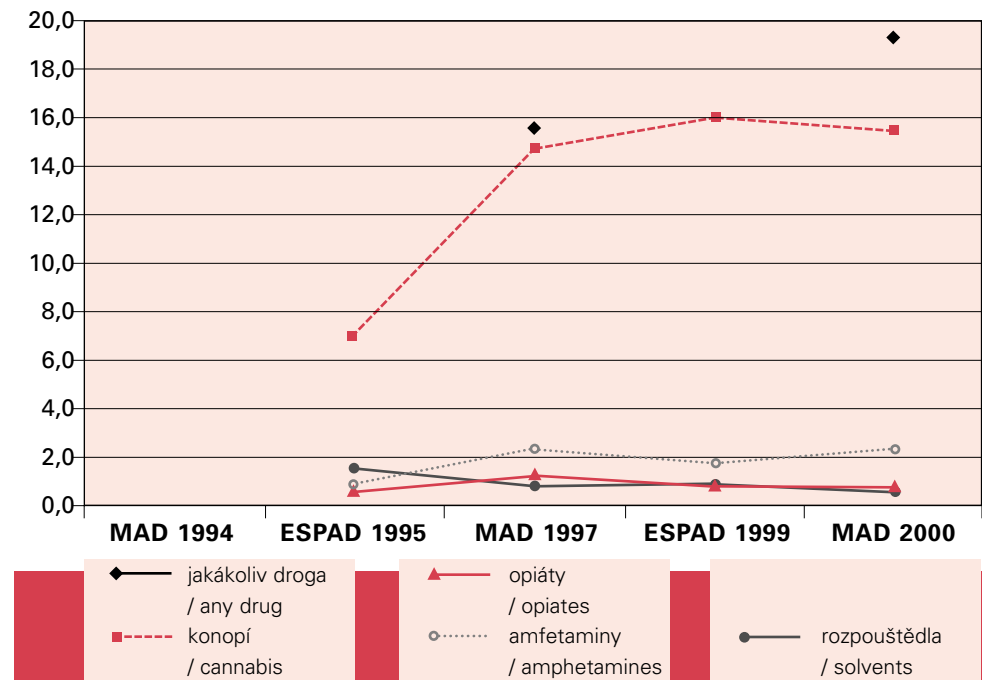
¹² Pozn: CZP – celoživotní prevalence (alespoň jednou), OU – celoživotní opakované užití (> 5x), 30d – prevalence v posledních 30 dnech (alespoň jednou), amfetaminy včetně halucinogenních aminů, pvo – počet validních odpovědí, abs. – absolutní počet sledovaných odpovědí, % – sledované odpovědi relativně v % / CZP – lifetime prevalence (at least once), OU – lifetime repeated use (> 5 times), 30d – prevalence in the last thirty days (at least once), amphetamines including hallucinogenic amines, pvo – number of valid answers, abs. – absolute number of monitored answers, % – relative percentage of monitored answers

Výsledky / Results

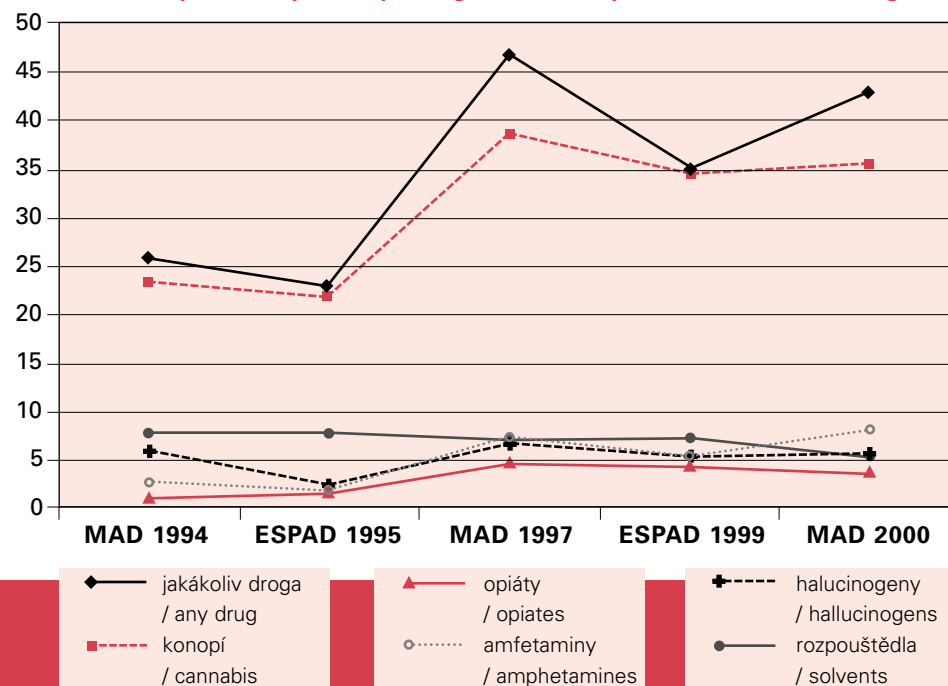
Opakované užívání (%) / Repeated use (%)

30-denní prevalence (%) / 30-day prevalence (%)

Celoživotní prevalence jednotlivých drog (%) / Lifetime prevalence of individual drugs (%)

3/2 Přípustnost experimentu

Absolutní a relativní četnosti odpovědí šestnáctiletých v kategorii „neodsuzují“ na otázku typu „Vy osobně odsuzujete lidi, kteří dělají následující věci (užijí danou drogu v těchto případech)?“

3/2 Admissibility of Experiment

Absolute and relative rates of answers of sixteen-year-olds in category “I don't disapprove of them” to the question “Do you personally disapprove of people who do the following things (use a particular drug in these cases)?”

otázka / Question – – typ drogy / drug type	skupina group	ESPAD 1995			MAD 1997			ESPAD 1999			MAD 2000		
		pvo	abs.	%	pvo	abs.	%	pvo	abs.	%	pvo	abs.	%
Marihuana / Marijuana 1 - 2x / 1-2 times	NZD	2 245	431	19,2	2 260	596	26,4	2 311	668	28,9	849	232	27,3
	MZD	664	451	67,9	1 978	1 473	74,5	1 237	1 029	83,2	653	468	71,7
Marihuana / Marijuana příležitostně / occasional	NZD	2 236	331	14,8	2 257	477	21,1	2 313	576	24,9	851	323	38,0
	MZD	662	421	63,6	1 978	1 315	66,5	1 234	945	76,6	653	470	72,0
Extáze / Ecstasy 1 - 2x / 1-2 times	NZD	2 244	193	8,6	2 264	332	14,7	2 310	365	15,8	850	121	14,2
	MZD	663	112	16,9	1 969	687	34,9	1 240	485	39,1	654	228	34,9
Pervitin / Pervitin 1 - 2x / 1-2 times	NZD	2 245	211	9,4	2 259	299	13,2	2 320	297	12,8	851	75	8,8
	MZD	657	117	17,8	1 976	615	31,1	1 242	385	31,0	654	131	20,0
Heroin / Heroin 1 - 2x / 1-2 times	NZD	2 241	186	8,3	2 260	262	11,6	2 302	267	11,6	851	68	8,0
	MZD	657	109	16,6	1 967	494	25,1	1 230	299	24,3	654	94	14,4

Tabulka 13 / Table 13

Komparace školních studií –
přípustnost experimentu /
Comparison of School Surveys –
admissibility of experiment

3/3 Rizikovost experimentu

Absolutní a relativní četnosti odpovědí šestnáctiletých v kategorii „velké riziko“ na otázku typu „Co myslíte, jak velké je riziko, že si lidé uškodí (tělesně nebo nějak jinak), když ... (užijí danou drogu v těchto případech)?“

3/3 Risk Level of Experiment

Absolute and relative rates of answers provided by sixteen-year-olds in category “high risk” to the question “What do you think, how high is the risk that the people will harm themselves (physically or otherwise), if they... (use a particular drug in these cases)?”

otázka / Question – – typ drogy / drug type	skupina group	ESPAD 1995			MAD 1997			ESPAD 1999			MAD 2000		
		pvo	abs.	%	pvo	abs.	%	pvo	abs.	%	pvo	abs.	%
Marihuana / Marijuana 1 – 2x / 1-2 times	NZD	2 243	980	43,7	2 258	781	34,6	2 315	618	26,7	1 044	512	49,0
	MZD	659	81	12,3	1 968	267	13,6	1 224	71	5,8	777	135	17,4
Marihuana / Marijuana příležitostně / occasional	NZD	2 244	1 041	46,4				2 302	686	29,8	1 043	514	49,3
	MZD	661	117	17,7				1 234	95	7,7	779	155	19,9
Extáze / Ecstasy 1 – 2x / 1-2 times	NZD	2 232	1 060	47,5	2 258	1 011	44,8	2 314	817	35,3	1 043	677	64,9
	MZD	656	290	44,2	1 970	682	34,6	1 231	330	26,8	778	381	49,0
Pervitin / Pervitin 1 – 2x / 1-2 times	NZD	2 240	1 019	45,5	2 258	1 059	46,9	2 306	867	37,6	1 044	594	56,9
	MZD	654	285	43,6	1 969	790	40,1	1 220	405	33,2	778	539	69,3
LSD / LSD 1 – 2x / 1-2 times	NZD	2 239	1 050	46,9	2 263	1 017	44,9	2 310	813	35,2	1 043	808	77,5
	MZD	660	252	38,2	1 972	599	30,4	1 237	303	24,5	778	587	75,4

Tabulka 14 / Table 14

Komparace školních studií –
rizikovost experimentu / Comparison
of School Surveys – Risk level of
experiment

3/4 Dostupnost drog

Absolutní a relativní četnosti součtu odpovědí šestnáctiletých v kategoriích „celkem snadné“ a „velmi snadné“ na otázku „Co myslíte, jak obtížné by pro vás bylo sehnat si následující věci, kdybyste o to stál/a?“

3/4 Availability of Drugs

Absolute and relative rates of the summary of answers of sixteen-year-olds in categories “rather easy” and “very easy” to the question “What do you think, how difficult would it be for you to obtain the following substances if you ever wished to do so?”

otázka / Question – – typ drogy / drug type	skupina group	ESPAD 1995			MAD 1997			ESPAD 1999			MAD 2000		
		pvo	abs.	%	pvo	abs.	%	pvo	abs.	%	pvo	abs.	%
Marihuana / Marijuana Hašiš / Hashish	NZD	2 244	552	24,6	2 256	831	36,8	2 318	832	35,9	1 042	427	41,0
	MZD	664	455	68,5	1 978	1346	68,0	1 242	960	77,3	780	573	73,5
LSD / LSD	NZD	2 241	186	8,3	2 255	278	12,3	2 331	296	12,7	1 042	187	17,9
	MZD	663	165	24,9	1 976	527	26,7	1 240	429	34,6	780	275	35,3
Extáze / Ecstasy	NZD	2 226	69	3,1	2 257	223	9,9	2 318	299	12,9	1 043	179	17,2
	MZD	659	56	8,5	1 976	401	20,3	1 241	345	27,8	779	250	32,1
Pervitin / Pervitin	NZD	2 246	146	6,5	2 254	274	12,2	2 316	220	9,5	1 043	134	12,8
	MZD	665	117	17,6	1 977	552	27,9	1 241	366	29,5	778	209	26,9
Heroin / Heroin	NZD	2 262	95	4,2	2 255	55	2,4	2 310	164	7,1	1 043	92	8,8
	MZD	661	80	12,1	1 977	309	15,6	1 244	204	16,4	778	119	15,3

Tabulka 15 / Table 15

Komparace školních studií –
dostupnost drog / Comparison of
School Surveys – Availability of Drugs

3/5 Diskuse

Již z prvního pohledu na komparovaná data ESPAD a MAD – zejména vlastní zkušenosti – je patrné, že spojení těchto dvou průzkumů nemůže zůstat bez metodických výhrad. Vlastní zkušenosti odečtené MAD jsou obecně četnější než vlastní zkušenosti zjištěné ESPAD. Kromě nízkého počtu šestnáctiletých v r. 2000 se pravděpodobně projevuje rozdílné samplování. Z hlediska srovnatelnosti výběrových souborů by zřejmě bylo pro ilustraci vhodné vybrat jen jednu lokalitu – např. Prahu nebo Brno – kdy bychom ale získali extrémně malé, nereprezentativní vzorky. Další významnou otázkou je vážení vzorků podle pohlaví. Vzhledem k rozdílným výsledkům u mužů a u žen je tato otázka klíčová.

Další výhradou je sloučení standardních amfetaminových derivátů s halucinogenními aminy¹⁰, uniklo nám tím hodnocení zkušeností s pervitinem coby bezkonkurenčně nejrozšířenější „tvrdé“ drogy.

Posuzujeme-li izolovaně data CPDE (které má jediné řadu 3 průřezových šetření – 1995, 1997, 2000), je zřejmé, že závažnost/nepříznivost řady ukazatelů dosáhla vrcholu v r. 1997 a k roku 2000 došlo ke zlepšení. To platí pro celoživotní prevalence jakékoliv drogy, marihuany, opiátů, halucinogenů i rozpouštědel, u kterých došlo ke snížení tohoto ukazatele (u marihuany jen mírně). Ze sledovaných drog jen u amfetaminů včetně halucinogenních aminů došlo ke zvýšení celoživotní prevalence (toto zvýšení lze velmi pravděpodobně připsat ecstasy). U opakovaného užívání došlo ke snížení u opiátů a amfetaminů včetně halucinogenních (!) – čili u drog, jejichž dlouhodobé užívání je klasifikováno jako problémové. U ostatních skupin drog má opakované užívání v letech 1995 – 2000 rostoucí trend. Je však nutno poznamenat, že kromě konopí, jehož opakované

3/5 Discussion

The first look at the compared data of ESPAD and MAD – especially the area of own experiences – makes it obvious that the combination of the surveys is objectionable from the point of view of methodology. Own experiences according to MAD are generally more frequent than own experiences detected in ESPAD. In addition to the low number of sixteen-year-olds in 2000, there are probably also manifestations of different sampling methods. In the view of comparability of the sets, it would probably be appropriate to select just one locality for illustration purposes – e.g. Prague or Brno – but then we would obtain extremely small, non-representative samples. Weighing of samples according to gender represents another important issue. It is a key issue with regard to the different results of males and females.

We also object to the lumping together of standard amphetamine derivatives with hallucinogenic amines¹⁴ which prevents evaluation of experiences with pervitin as the absolutely most popular “hard” drug.

It follows from an isolated consideration of the CPDE data (with a series of only sectional surveys – 1995, 1997, 2000) that the relevance/undesirability of a number of indicators reached its peak in 1997 and then the situation improved by the year 2000. This applies to lifetime prevalence of any drug, marijuana, opiates, hallucinogens and solvents where this indicator decreased (only slightly regarding marijuana). As far as the monitored drugs are concerned, lifetime prevalence only increased in the cases of amphetamines including hallucinogenic amines (it is very likely that the increase was due to ecstasy). Repeated use of opiates and amphetamines including hallucinogenic ones decreased (!) – that is, of drugs whose long-term use is classified as problem use. There was an increasing trend of repeated use of other groups of drugs in 1995 – 2000. However, it is necessary to note that the prevalence of repeated use of other monitored groups of drugs is around 1 % while prevalence of

¹⁰ nutné díky tomuto omezení ve studii MAD

¹⁴ necessary due to this limitation of the MAD study

užívání dosahuje prevalence 22,8 %, se prevalence opakovaného užití ostatních sledovaných skupin drog pohybuje kolem 1 %. Podobná je situace u aktuálního užití v posledním měsíci – k mírnému nárůstu došlo u konopí, u ostatních k poklesu.

Tato zjištění jsou v souladu s výsledky lokální školské studie v okrese Karviná, prováděné na středních školách v letech 1995, 1998, 2001. K obdobnému zlomu došlo právě v r. 1998 u pervitinu a heroinu (opiátů), a tento pozitivní trend týkající se pervitinu a heroinu byl pozorován u obou pohlaví. Opačný, tj. rostoucí trend je pozorován u celoživotní prevalence marihuany, extáze, LSD. Dále tato zjištění korespondují s výsledky srovnání zkušeností mezi respondenty studie NEAD 1998 a NEAD 2000 v okresech, kde byla studie provedena v obou uvedených letech. Rostoucí trend byl pozorován u celoživotních zkušeností s marihuany, LSD a extází. Zkušenosti s marihuany za poslední měsíc vykazují pokles. Celoživotní zkušenosti s pervitinem se nezměnily, u rozpouštědel došlo k poklesu.

Percepce přípustnosti užití, pokud ji posuzujeme v obou studiích (ESPAD, MAD) zvlášť, má rostoucí trend u marihuany v obou studiích. Roste tedy přípustnost ojedinělého užití marihuany. Data ESPADu 1995 – 99 mají rostoucí trend přípustnosti také u ostatních sledovaných drog, zejména však u heroinu je trend nejmírněji rostoucí¹¹. V případě MAD došlo v letech 1997 – 2000 k poklesu přípustnosti u ojedinělého užití pervitinu a opiátů, u extáze je trend setrvalý. A platí to pro obě skupiny – z hlediska vlastního užití drogy zkušenými i nezkušenými respondenty.

Trend percepce rizikivosti je strmý, data MAD 2000 se vymykají a prudce zvedají per-

peated use of cannabis reaches 22.8 %. The situation of current use in the last month is similar – there was a slight increase in cannabis use, and use of other drugs decreased.

These findings comply with the results of a local study carried out in high schools in the Karviná district in 1995, 1998 and 2001 respectively. As regards pervitin and heroin (opiates), a similar break occurred exactly in 1998, and this positive trend concerning pervitin and heroin was observed in both genders. A contrary, i.e. increasing trend was observed in lifetime prevalence of marijuana, ecstasy and LSD. Furthermore, the findings correspond with the results of comparison of experiences of respondents of the studies NEAD 1998 and NEAD 2000 in the districts where the study was carried out in the two years. An increasing trend was observed in lifetime prevalence of experiences with marijuana, LSD and ecstasy. There was a decrease in experiences with marijuana in the course of the last month. Lifetime experiences with pervitin have not changed; there was a decrease of lifetime experiences with solvents.

The perception of admissibility of use when we consider it separately in both studies (ESPAD, MAD) reveals an increasing trend for marijuana use in both studies. Therefore, admissibility of isolated uses of marijuana increases. The data of ESPAD 1995 – 99 also show an increasing trend of admissibility of use of other monitored drugs; however, the trend of admissibility of heroin use increases the most slightly.¹⁵ As far as MAD is concerned, the admissibility of isolated use of pervitin and opiates in 1997 – 2000 decreased, while the trend of ecstasy remained steady. Let us note that this applies to both groups of experienced or inexperienced respondents from the point of view of actual drug use.

There is a steep trend of perception of the risk level, the data of MAD 2000 surpass all the other

cepci rizikivosti experimentu se všemi sledovanými drogami. A to ve skupině zkušených i nezkušených. S podezřením na artefakt jsme ještě jednou zrevidovali správnost dat, způsob kladení otázky a kategorizaci odpovědí. Rok 1997 a 2000 se u MAD liší v kategorizaci odpovědí (v r. 2000 je o kategorii „mírně rizikové“ méně), avšak pouze této změně nelze přičítat změnu v percepce rizikivosti.

V otázce percepce dostupnosti drog je patrný rozdíl mezi skupinou zkušených a nezkušených. U respondentů bez vlastní zkušenosti s užitím drogy, pokud posuzujeme obě studie zvlášť, je patrný rostoucí trend dostupnosti všech sledovaných drog. U zkušených, posuzujeme-li stále obě studie separátně, mají data ESPAD 1995 – 99 také rostoucí trend u všech sledovaných drog. V případě MAD 1997 – 2000 roste trend dostupnosti uváděný zkušenými u marihuany a LSD. U pervitinu, heroinu a extáze klesá. Posuzujeme-li obě studie dohromady, trend dostupnost uváděný zkušenými se láme a klesá od r. 1999 u všech sledovaných drog kromě LSD. Trend dostupnosti dle nezkušených je rostoucí až k r. 2000. Vzhledem k tomu, že u nezkušených bude percepce dostupnosti drog založena více na zprostředkovaných informacích, budeme v posuzování dostupnosti vycházet spíše z odpovědí zkušených respondentů.

4 Závěry

S vědomím jisté míry nejistoty vyplývající z možné nesrovnalosti posuzovaných studií (viz diskuse) a tedy s důrazem na jejich separátní posuzování, s přihlédnutím k výsledkům opakovaných lokálních průřezových studií ve dvou moravských regionech se nyní pokusíme zformulovat možné odpovědi na otázky vyplývající z výzkumných hypotéz.

V populaci českých adolescentů:

1. Došlo velmi pravděpodobně v období vy-

studies and they rapidly increase the perception of the risk level of experimenting with any of the monitored drugs in both groups of the experienced or the inexperienced users. We suspected that artificial influence occurred and so we re-reviewed the correctness of the data, the manner of asking the questions and categorisation of the answers. In the view of MAD, the years 1997 and 2000 differ in the categorisation of the answers (the study in 2000 is short of one “slightly risky” category). But still, it is not possible to attribute the change in perception of the risk level only to this particular change.

As far as the issue of perception of drug availability is concerned, there is an apparent difference between the group of experienced and the group of inexperienced respondents. From a separate evaluation of the two studies, it follows that the group of respondents with zero personal experience with drug use shows an apparent increasing trend of availability of all of the monitored drugs. When we consider the two studies separately again, the ESPAD 1995 – 99 data also show an increasing trend of all of the monitored drugs. In the case of MAD 1997 – 2000, there increases the trend of availability reported by respondents with experiences with marijuana and LSD. The trend concerning pervitin, heroin and ecstasy decreases. When we consider both studies together, the trend of availability reported by the experienced respondents breaks and declines after 1999 with regard to all of the monitored drugs with the exception of LSD. According to the inexperienced respondents, the trend of availability only started to increase by 2000. As the perception of availability of drugs claimed by inexperienced respondents rather follows from mediated information, we will pay more attention to the answers of the experienced respondents during evaluations of availability of drugs.

4 Conclusions

We are aware of a certain level of uncertainty following from a possible incomparability of the evaluated studies (please refer to Discussion), and so we emphasise the necessity of separate evalua-

¹¹ a tak může maskovat sestupný trend při nezasaženém vrcholu křivky

¹⁵ and so it can mask the descending trend even though the top of the curve was not reached

mezeném na začátku roky 1997 – 98 a na konci roky 2000 – 01 k poklesu celoživotní prevalence u heroinu. Vysoce pravděpodobný je i pokles celoživotní prevalence pervitinu nebo zastavení jejího růstu. Na základě dostupných dat je obtížné hodnotit trend celoživotní prevalence u LSD a rozpustidel. Překvapivě příznivý (mírně klesající) trend zjištěný ve studii MAD u celoživotní prevalence marihuany v letech 1997 – 2000 ostatní data nepotvrzují. K nárůstu došlo u celoživotní prevalence extáze, vzhledem k jejímu spojení s pervitinem v této komparační analýze¹² však nelze tento trend vyčíslit, svědčí však pro něj i výsledky lokálních studií.¹³ Výskyt opakovaného užívání pervitinu a heroinu má klesající trend, naopak LSD, extáze a zejména marihuany rostoucí trend.

K velmi pravděpodobnému snížení ojedinělého i opakovaného užívání došlo tedy v l. 1997 – 2001 u drog, jejichž dlouhodobé užívání je definováno jako problémové, tedy u těch drog, jejichž užívání je spojeno s vyšší mírou rizika – u heroinu a pervitinu. U konopí a extáze je v tomto období pozorován nárůst.

2. V letech 1997 – 2000 došlo k poklesu přípustnosti ojedinělého užití pervitinu a heroinu. Percepce přípustnosti ojedinělého užití marihuany se zvyšuje. Percepce rizikovosti ojedinělého užití drogy je prozatím nehodnocena vzhledem k možnému arteficiálnímu ovlivnění dat (viz výše).

3. Percepce dostupnosti pervitinu, heroinu a extáze do r. 2000 poklesla. Je obtížné lokalizovat moment počátku tohoto poklesu přesněji než „mezi r. 1997 – 1999“. U marihuany k poklesu nedošlo.

tions. With regard to the results of repeated local sectional studies carried out in two Moravian regions, we will attempt to address the contingent issues resulting from the research hypotheses.

In the population of Czech adolescents:

1. It is very likely that lifetime prevalence of heroin use decreased in the period between 1997 – 98 and 2000 – 01. It is also very probable that lifetime prevalence of pervitin use decreased or stopped increasing. On the grounds of the available data it is difficult to evaluate the trend of lifetime prevalence of LSD and solvents. Other data do not confirm the surprisingly favourable (slightly decreasing) trend detected by the MAD study regarding lifetime prevalence of marijuana. There was an increase in lifetime prevalence of ecstasy; however, it is not possible to quantify the trend in this comparative analysis¹⁶ due to the connection with pervitin. Nevertheless, even the results of local studies support it.¹⁷ There is a decreasing trend of repeated use of pervitin and heroin; on the contrary, there is an increasing trend of use of LSD, ecstasy and especially marijuana.

In 1997 – 2001, there was very likely decreased isolated and repeated use of drugs whose long-term use is defined as problem use; i.e. heroin and pervitin, drugs whose use is connected with a higher risk level. As far as cannabis and ecstasy are concerned, an increase was observed.

2. In 1997 – 2000, the admissibility of isolated use of pervitin and heroin decreased. The perception of admissibility of isolated use of marijuana increases. The perception of risk level of isolated use of a drug has not yet been evaluated due to possible artificial influences on the data (see above).

3. The perception of availability of pervitin, heroin

Tato zpráva tedy konstatuje, že ve druhé polovině 90. let došlo ke zlepšení situace v oblasti užívání drog středoškolskou mládeží. Okamžik „zlomu“ leží někde mezi roky 1996 – 1999, nejpravděpodobněji v letech 1997 – 1998. Analýza možných příčin zlepšení trendu ukazatelů u pervitinu a heroinu je mimo rámec této analýzy.

Z hlediska zkoumání nastolených hypotéz tedy v souladu se závěry prevalenční skupiny konstatujeme:

Nelze vystopovat změnu chování českých šestnáctiletých v důsledku zavedení testované zákonné změny. Přesto lze mezi českými šestnáctiletými konstatovat zpomalení až zastavení nárůstu některých negativních ukazatelů (zkušeností s užíváním opiátů a pervitinu), a to velmi pravděpodobně ještě před zavedením intervence.

V období vymezeném na začátku roky 1996 – 1999 a na konci roky 2000 – 2001 došlo ve skupině šestnáctiletých k diferenciaci zkušeností a postojů k nelegálním drogám. Tato diferenciaci spočívá v rozdílných trendech u tzv. problémových drog (heroinu, pervitinu) a drog dalších. U heroinu a pervitinu pravděpodobně došlo ke stagnaci prevalence (hypotéza I), stagnaci dostupnosti (hypotéza III) a zvýšení povědomí o škodlivém a protispolečenském působení (hypotéza II). U marihuany, extáze a halucinogenů je v případě všech tří hypotéz možno konstatovat, že k tomuto příznivému trendu nedošlo. Souvislost výše uvedených změn s předmětnou novelizací je nepravděpodobná.

and ecstasy decreased by 2000. It is difficult to localise the moment of the beginning of this decrease more precisely than “in 1997 – 1999”. The availability of marijuana did not decrease.

Therefore, this report claims that the situation of drug use among the high-school population improved in the second half of the 1990's. The “breaking point” was between 1996 – 1999, most likely in 1997 – 98. Analysis of possible causes of the trend of indicators of pervitin and heroin is beyond the framework of this analysis.

From the perspective of testing the tabled hypotheses, we claim the following in compliance with the conclusions of the Prevalence Group:

It was not possible to trace any change in the behaviour of Czech sixteen-year-olds as a consequence of the implementation of the tested legislative change from 1999. Nevertheless, it is possible to mention that the increase in several negative indicators (experience with opiates and pervitin) decelerated or stopped, most likely even before the amendment of the Criminal Code was implemented.

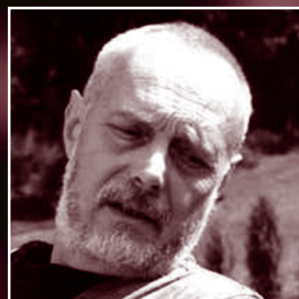
In the periods of 1997 – 1998 and 2000 – 2001, there was a differentiation of experiences and attitudes towards illicit drugs in the group of sixteen-year-olds. The differentiation is based on various trends related to the so-called problem drugs (heroin, pervitin) and other drugs. As far as heroin and pervitin are concerned, there was probably a stagnation of prevalence (hypothesis I), stagnation of availability (hypothesis IV) and increase of awareness of the harmful and antisocial effects (hypothesis II). As far as marijuana, ecstasy and hallucinogenic drugs are concerned, it is possible to claim that such a favourable trend did not take place in any of the three hypotheses. It is unlikely that the above-mentioned changes were connected with the subject amendment.

¹² díky již zmíněnému nerozlišení v MAD a nutnosti pracovat s „nejmenším společným jmenovatelem“

¹³ Pokles celoživotní prevalence pervitinu a nárůst u extáze byl konstatován na schůzce prevalenční skupiny PAD 12. 9. 2001 (Dr. Studničková).

¹⁶ due to the mentioned non-differentiation in the MAD study and necessity to work with the “lowest possible denominator”

¹⁷ decrease of lifetime prevalence of pervitin and increase in lifetime prevalence of ecstasy was expressed at the meeting of PAD Prevalence Group on September 12, 2001 (Dr. Studničková).

Kamil Kalina

Společnost pro výzkum zdravotního systému; o.p.s. Sananim / Association for Health System Research; Sananim NGO
kalina@sananim.cz

abstrakt

Vlastní náklady rodin pacientů / klientů v léčebném procesu

Private Costs of Families of Patients / Clients in the Treatment Process

V rámci kvantitativní části PAD byla podniknuta dílčí studie, usilující o přibližnou kvantifikaci nákladů rodiny uživatele v souvislosti s jeho drogovou kariérou, léčbou a resocializací. Byla zvolena metoda identifikační nákladové analýzy (Cost Identification Analysis – CIA) u nenáhodného vzorku 64 rodin klientů/pacientů, kteří v r. 2001 procházeli kauzální léčbou závislosti na nelegálních drogách v psychiatrické léčebně nebo terapeutické komunitě. Tyto rodiny odpovídaly na otázky dotazníku nebo strukturovaného rozhovoru, týkající se: (1) nákladů odborné péče a spolupráce rodiny při této péči včetně návštěv člena rodiny v odborném zařízení, účasti na rodinné terapii a rodičovských skupinách, (2) nákladů souvisejících s trestnou činností člena rodiny včetně návštěv ve vazbě či výkonu trestu, (3) jiných nákladů rodiny, zejména úhrady dluhů, kapesné a vedení domácnosti. Údaje získané z výzkumného vzorku byly extrapolovány na celkový počet pacientů a klientů v ústavní a rezidenční léčbě v r.1998. Přes jisté metodologické problémy pokládáme výsledky této dílčí studie za cenný a více než jen ilustrativní příspěvek k COI, protože dostupné zahraniční studie (Cooper and Rice, 1976; Institut suisse de prophylaxie de l'alcoolisme, 1990; Cooper and Rice, 1976; Hodgson and Meiners, 1979; Institut suisse de prophylaxie de l'alcoolisme, 1990; Rice, 1967; Xie et al. 1996) tento okruh nákladů nezahrnují.

Klíčová slova: Ekonomické náklady zneužívání drog, rodinné náklady, náklady přímé, ztracená produktivita, náklady nemoci

The framework of the quantitative part of PAD study included a sub-study that attempted to provide an approximate quantification of costs of families of users in connection with drug career, treatment and resocialisation. The Cost Identification Analysis (CIA) method was used for a non-random sample of 64 families of clients/patients who went through causal treatment for addiction to illicit drugs in a psychiatric treatment institution or therapeutic community. The families answered questionnaire questions or participated in a structured interview that concerned: (1) costs of professional care and participation of the family in such case including visits of a family member in a treatment facility, participation in family therapy and parent groups, (2) costs related to the criminal activity of the family member including visits in custody prisons or during execution of punishment, (3) other costs of the family, namely settlement of debts, pocket money and housekeeping costs. The data obtained from the research sample were extrapolated to the total number of patients and clients in institutional and residential treatment in 1998. Despite several methodological problems, we regard the results of this sub-study as a valuable and more than illustrative contribution to COI because the available foreign studies (Cooper and Rice, 1976; Institut suisse de prophylaxie de l'alcoolisme, 1990; Cooper and Rice, 1976; Hodgson and Meiners, 1979; Institut suisse de prophylaxie de l'alcoolisme, 1990; Rice, 1967; Xie et al. 1996) do not include this type of costs.

Key words: Economic costs of drug abuse, family costs, direct costs, lost productivity, cost of illness

1 Úvod

Mezi nepřímými nukleárními náklady nemoci hrají roli i vlastní náklady členů rodiny uživatele v souvislosti s jeho drogovou kariérou, léčbou a resocializací. Tato složka celkových „nákladů nemoci“ (COI) se v zahraničních studiích dosud neobjevila, i když se její zařazení doporučuje (Single et al., 1996). Rovněž práce sledující celkové náklady na zdravotní péči (viz seznam zvláštní literatury) doporučují zahrnout vlastní náklady rodin, například:

1. úhrada ceny péče nebo spoluúčasti za léčeného člena rodiny, který nemá vlastní příjem (ani dávky, podpory atd.),
2. náklady návštěv léčeného člena rodiny v léčebném zařízení (zejména, jsou-li tyto návštěvy indikovány terapeuticky),
3. účast na rodinných terapiích, rodičovských skupinách a jiných formách zapojení členů rodiny do léčebného procesu,

1 Introduction

Indirect nuclear costs also include own costs of members of the family of the user in connection with his/her drug career, treatment and re-socialization. Foreign studies have not included this component of the total "Cost of Illness" (COI), even though its inclusion has been recommended (Single et al., 1996). At the same time, even studies that monitored total costs of health care (see List of Special Literature) recommend including own costs of families, e.g.:

- 1) Compensation of costs of care or co-insurance for a treated family member who does not have his/her own income (nor social benefits, social security payments, etc.)
- 2) Costs of visits of the treated family member in a treatment facility (especially when such visits were indicated for therapy),
- 3) Participation in family therapies, parent groups and other forms of involvement of family members to the treatment process,

4. náklady domácnosti léčeného člena rodiny (případně jeho podíl na domácích nákladech), pokud nemá vlastní příjem nebo má příjem pouze minimální.

Položky 2 a 3 v tomto případě mají zahrnout jednak cestovné, jednak náklady času, případně další platby, jako jsou úhrady terapeutických intervencí. Náklady času (ztracená produktivita) přicházejí v úvahu i u položky 4.

U rodin s drogově závislým členem je kromě toho možné identifikovat další položky, zejména náklady, které rodina závislého nese v souvislosti s jeho případnou trestnou činností či s jiným opatřováním prostředků na drogy.

Uvedené náklady jsme se rozhodli započíst do COI a identifikovat je samostatnou sub-studií.

2 Metodika

Pro dílčí studii byla zvolena metoda Cost Identification Analysis (CIA) u nenáhodného vzorku rodin.

Pro získání údajů byl vypracován dotazník, zahrnující tyto hlavní okruhy:

1. náklady odborné péče a spolupráce rodiny při této péči včetně návštěv člena rodiny v odborném zařízení,
2. náklady související s trestnou činností člena rodiny včetně návštěv ve vazbě či výkonu trestu,
3. jiné náklady, zejména úhrady dluhů, kapesné a vedení domácnosti.

U každé položky se sledovaly náklady v r. 2000 a v roce předchozím (1999).

S ohledem na dosažitelnost byly do vzorku zařazeny pouze rodiny, jejichž člen-uživatel drog byl v r. 2000 klientem některého zařízení sekundární a terciární prevence, jako

4) Housekeeping costs of the family of the treated family member (or, his/her contribution to housekeeping costs), unless he/she has own income or has only minimum income.

In these cases, items 2 and 3 should include travel costs, time costs, or other contingent payments such as payments of therapeutic interventions. Time costs lost productivity can also apply to item 4.

As far as families with a drug-addicted family member are concerned, it is also possible to identify other items, especially the costs that the family of the drug-addicted person has to bear in connection with his/her contingent criminal activity or other manners of provision of means for drugs. We decided to include such costs in the Cost of Illness study and identify them in a separate study.

2 Methodology

The Cost Identification Analysis (CIA) method was used in the sub-study of a non-randomised families sample.

A questionnaire including the following main spheres of interest was drawn up for the purposes of data acquisition:

- 1) Costs of professional care and co-operation of the family in such care including visits of the family member in a professional facility,
- 2) Costs related to the criminal activity of the family member including visits in custody prisons or during execution of punishment,
- 3) Other costs of the family, namely settlement of debts, pocket money and housekeeping costs.

The costs of each item in 2000 and 1999 were monitored.

With respect to availability, only families in which a member – drug user – was a client of a secondary or tertiary prevention facility in 2000: (1) contact centres, (2) intensive outpatient programs (day-care and after-care centres), (3) specialised departments of psychiatric treatment institutions, (4) therapeutic communities.

jsou: (1) kontaktní centra, (2) intenzivní ambulantní programy (denní stacionáře a doléčovací centra), (3) specializovaná oddělení psychiatrických léčeben, (4) terapeutické komunity.

Dotazník byl spolu s vysvětlujícím dopisem zaslán deseti zařízením z výše uvedeného okruhu sekundární a terciární prevence. K dotazníku byl přiložen dopis pro respondující rodiny. Konkrétní zařízení byla vybrána na základě předběžného screeningu ochoty a schopnosti požadovaný úkol zajistit; po tomto screeningu jsme vyloučili jako zdroj údajů kontaktní centra.

Vedoucí vybraných zařízení, případně jimi pověřené pracovníci, dostali telefonickou nebo osobní instrukci, jak s dotazníkem zacházet: tj. buď jej s patřičným výkladem předat spolupracujícímu členu rodiny pacienta/klienta, nebo mu pomoci s jeho vyplněním, případně jej použít jako schéma strukturovaného rozhovoru. Byla vyloučena cesta předat dotazník rodině prostřednictvím pacienta / klienta, který je v péči daného zařízení nebo využít přímo pacienta/klienta jako respondenta jménem rodiny. Rodiny měly odpovídat anonymně. Vyplněné dotazníky se měly buď shromažďovat v daném zařízení a odtud hromadně odeslat autorovi dílčí studie, nebo jej rodiny mohly odeslat samy na jeho adresu, uvedenou v průvodním dopisu k dotazníku.

Výsledky

Konečný vzorek zahrnuje 64 respondující rodiny, jejichž jeden člen-uživatel drog byl v r. 1999 a/nebo 2000 v odborné péči se zaměřením na dosažení abstinence a změnu životního stylu (dále „kauzální léčba“) v zařízení typu „psychiatrická léčebna“ nebo „terapeutická komunita“.

Souhrnné údaje zachycují následující tabulky:

Ten of the above-mentioned secondary and tertiary prevention facilities received a questionnaire with an explaining letter. A letter for responding families was attached. Particular facilities were selected on the basis of preliminary screening of willingness and ability to fulfil the required task; we excluded contact centres as data sources after this screening.

Heads of the selected facilities or employees in charge received an explanation of how to work with the questionnaire orally or by phone: they were either supposed to present the questionnaire to a co-operating family member with adequate explanation or to help the person fill it out, or use the questionnaire as the framework of a structured interview. It was excluded that a patient/client who attends the appropriate facility might deliver the questionnaire to the family or that the patient/client would answer the questions on behalf of the family. Families were supposed to answer the questions anonymously. Filled-out questionnaires were either supposed to be gathered in the appropriate facility and mailed in bulk to the author of the sub-study, or the families were supposed to send it directly to his address included in the accompanying letter.

Results

The final sample includes 64 responding families of which a member, drug user, underwent professional care, abstinence-oriented or focusing on change of lifestyle (hereinafter referred to as “causal treatment”) in a facility of a “mental hospital” or “therapeutic community” type in 1999 and/or 2000.

The following tables capture summary data:

Položka / roční průměr (N = 64 rodin) Item / annual average (N = 64 families)	1999 Kč / CZK	2000 Kč / CZK	Oba roky (průměr) Kč / Both years (average) CZK
Náklady na léčbu a spolupráci při léčbě			
/ Costs of treatment and cooperation in treatment	5 007	14 626	9 817
Náklady na trestní či přestupkové řízení			
/ Costs of criminal or transgression proceedings	3 784	5 334	4 559
Domácí a jiné náklady / Housekeeping and other costs	46 441	34 540	40 490
Celkem / Total	55 232	54 500	54 866

Tabulka 16 / Table 16

Peněžní náklady rodin celkem (Kč)
/ Total Financial Costs of Families (CZK)

Položka / roční průměr (N = 64 rodin) Item / annual average (N = 64 families)	1999 – hod. / hours	2000 – hod. / hours	Oba roky (průměr) hod. / Both years (average) hours
Náklady na léčbu a spolupráci při léčbě			
/ Costs of treatment and cooperation in treatment	66	133	100
Náklady na trestní či přestupkové řízení			
/ Costs of criminal or transgression proceedings	7,5	16,7	12,1
Domácí a jiné náklady / Housekeeping and other costs	75	119	97
Celkem / Total	148,5	268,7	209,1

Tabulka 17 / Table 17

Náklady času celkem (hod)
/ Total Time Costs (hours)

Do konečné zprávy COI 1998 jsou zahrnuty pouze průměrné náklady identifikované na rok 1999, nikoliv průměr za oba sledované roky. Rovněž nejsou započteny náklady času. Extrapolace na celkový počet pacientů a klientů v ústavní a rezidenční léčbě v r. 1998 je popsána v souborné zprávě COI 1998.

Only the average costs identified for 1999, not the average of both monitored years were included in the 1998 Final COI Report. At the same time, time costs were not included. Extrapolation to the total number of patients and clients in institutional and residential treatment in 1998 is described in the 1998 Summary COI Report.

Diskuse

Výsledky, jak je zřejmé z metodologie použité u této dílčí studie, jsou pouze přibližné.

Především zachycují pouze určitý semireprezentativní vzorek rodin, zvolený s ohledem na dosažitelnost respondentů prostřednictvím odborných zařízení, kde se drogově závislý člen rodiny podrobil kauzální léčbě. Lze předpokládat, že rodiny daleko většího počtu drogově závislých, kteří se neléčí, by vykazovaly v položkách „náklady na trestní a přestupkové řízení“ a „domácí a jiné náklady“ minimálně stejné částky jako rodiny našeho vzorku. Podíl vlastních nákladů rodin na COI

Discussion

As it follows from methodology used in this sub-study, the results are only approximate.

Most of all, they only capture a certain semi-representative sample of families selected with regard to the availability of respondents via professional facilities where the drug addicted family member underwent causal treatment. It is possible to assume that families of a far higher number of drug addicted people who do not go for treatment would exhibit at least equal amounts in the items “costs of criminal and transgression proceedings” and “housekeeping and other costs” as the families included in our sample. The share of own costs of

by pak byl daleko vyšší a můžeme jej odhadnout na desetinásobek. Tento propočet jsme však neprováděli.

Analýza odpovědí k jednotlivým položkám dotazníku ukazuje, že jistým problémem mohou být částky, které rodina vynakládá na výkup věcí ze zastaváren a zakoupení nových věcí (např. spotřební elektroniky) tam, kde původní majetek drogově závislý člen rodiny doma zcizil, aby si opatřil finanční prostředky na nákup drog. Bylo chybou, že tyto položky nebyly v dotazníku specifikovány. Některé rodiny je specifikovaly samy, jiné je zřejmě zahrnuly do jiných položek, některé však přímo uvedly, že je nezapočítávají.

Přenesení údajů z r. 1999 do r. 1998, tj. do roku, jehož se týkají ostatní data a částky ve studii COI, může být pokládáno za metodologicky sporné. Průměrné náklady rodin v kalendářním roce 1998 však zjišťovány nebyly. Pro velký časový odstup (dotazník byl distribuován počátkem r. 2001) jsme pokládali za možné získat věrohodné údaje pouze za rok 2000 a rok předchozí.

Přes tyto metodologické problémy a případné výhrady pokládáme výsledky této dílčí studie za více než jen ilustrativní. Jak jsme uvedli na počátku této zprávy, dostupné zahraniční studie tento okruh nákladů nereflektují vůbec, ačkoliv jejich výše není zanedbatelná. Podrobnější kvantitativní i kvalitativní analýza získaných údajů bude předmětem další práce.

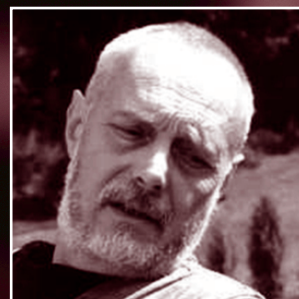
families for COI would then be much higher and we can estimate that it would be at least ten times higher. However, we did not carry out such a calculation.

The analysis of answers to individual items of the questionnaire shows that the amounts spent by the families on repurchasing items from pawn shops and purchasing of new goods (e.g. consumer electronics) after the drug-addicted member of the family had stolen them from the home in order to provide means for drug purchases. It was a mistake that these items were not specified in the questionnaire. Some families specified them, others probably included them in other items; however, some families stated explicitly that they had not included them.

Translation of costs from 1999 to 1998, that is, to the year to which all other data and amounts in COI studies refer, can be regarded as disputable from a methodological point of view. However, the average costs of families in 1998 were not detected. With regard to the large lapse of time (the questionnaire was distributed in the beginning of 2001), we decided that it was only possible to obtain credible data for 2000 and the previous year, 1999.

Despite these methodological problems and contingent objections, we regard the results of this sub-study as more than merely illustrative. As we have mentioned in the beginning of this report, the available foreign studies do not include this type of costs at all despite the fact that they are by far negligible. A detailed quantitative and qualitative analysis of the obtained data will be carried out in another study.

Diskuse / Discussion

Kamil Kalina

Společnost pro výzkum zdravotního systému; o.p.s. Sananim / Association for Health System Research; Sananim NGO
kalina@sananim.cz

abstrakt

Náklady primární prevence a náklady sekundární a terciární prevence mimo systém veřejného zdravotního pojištění

Costs of Primary Prevention and Costs of Secondary and Tertiary Prevention Outside the Framework of Public Health Insurance

V rámci kvantitativní části PAD byly podniknuty dvě dílčí studie, usilující o kvantifikaci nákladů na primární prevenci a na prevenci sekundární a terciární, nehrazenou ze systému veřejného zdravotního pojištění. V této zprávě jsou obě studie sloučeny. Pro stanovení nákladů byla zvolena metoda plošné identifikační nákladové analýzy (Cost Identification Analysis – CIA) dotací z veřejných zdrojů počínaje ústředními orgány státní zprávy přes statutární města až na úroveň okresních úřadů. Odděleně se sledovaly investiční a neinvestiční náklady a do výsledku byla z investičních nákladů zahrnuta jen jejich spotřeba ve sledovaném roce 1998. Vzhledem k tomu, že byly získány údaje pouze od 52 z celkového počtu 72 okresních úřadů, byla provedena extrapolace pro všechny okresy v ČR. Cenným vedlejším údajem bylo zjištění podílu státních a nestátních organizací jako příjemců dotací. Studie se nezabývaly hodnocením efektivity vynaložených prostředků, identifikační nákladová analýza je však nezbytným krokem k tomu, aby se v budoucnosti mohlo k analýze efektivity přistoupit.

Klíčová slova: Primární, sekundární, terciární prevence, přímé náklady, společenské náklady, veřejné zdroje

Within the framework of the quantitative part of PAD were two sub-studies that attempted to quantify the costs of primary prevention and secondary and tertiary prevention not covered by the system of public health insurance. This report synthesises both studies. Cost Identification Analysis – CIA method was selected for determination of costs and it analyses allocations from public resources starting from central state administration bodies through statutory towns down to the level of county authorities. Investment and non-investment costs were monitored separately and the result only included consumption of the resources in the monitored year 1998. With regard to the fact that data from only 52 of 72 county authorities were obtained, extrapolation for all Czech Republic districts was carried out. Determination of the share of public or non-governmental organisations as recipients of grants was a valuable side product. The studies did not engage in assessment of the efficiency of expended resources; however, an identification cost analysis will be necessary as a first step of any future analysis of efficiency.

Key words: Primary, secondary, tertiary prevention, direct costs, social costs, public resources.

1 Úvod

Podle definice (World Health Organisation, 1994) je cílem primární prevence obecně předcházet vzniku onemocnění, v konkrétním případě zneužívání drog a drogových závislostí zabránit, aby se jedinec-potenciální uživatel nestal skutečným uživatelem drog, případně posunout vznik užívání do pozdějšího věku. Do primární prevence se často zahrnují i aktivity, týkající se cílové skupiny osob, které už se s drogou do kontaktu dostaly, s cílem předejít drogové kariéře a vzniku závislosti.

Sekundární prevence (dále jen SP), jak ji WHO (1994) u drogových závislostí definuje, pak zahrnuje oblast včasné intervence a léčby, zatímco terciární prevence (dále jen TP) oblast předcházení trvalým poškozením, do níž patří jednak pracovní a sociální rehabilitace závislých po léčbě, jednak prevence jiných poškození vyvolaných užíváním drogy (zejména aktivity typu harm reduction, zaměřené na prevenci infekčních nemocí přenášených sdíleným náčiním u nitrožilních uživatelů drog). Přesnou dělící čáru mezi SP

1 Introduction

According to the definition (World Health Organisation, 1994), it is the objective of primary prevention to generally prevent development of disease, drug abuse and drug addictions in this particular case, to prevent an individual – potential user – from becoming a real drug user, or to delay the commencement of use until a later age. Primary prevention often even includes activities that concern the target group of persons who have come into contact with a drug with the objective of preventing the ensuing of a drug career and addiction.

Secondary prevention (SP), according to the definition of drug addictions provided by WHO (1994), then includes the field of early intervention and treatment, while tertiary prevention (TP) covers the field of prevention of permanent damage. It includes work and social rehabilitation of addicted people after treatment, and prevention of other damages caused by drug use (especially harm reduction type activities that focus on prevention of infectious diseases transmitted by means of shared equipment of intravenous drug users). It is not always possible to draw an exact dividing line between SP

a TP není vždy možné vést, proto oba okruhy pojednáváme společně, avšak odděleně od prevence primární.

Náklady primární, sekundární i terciární prevence drogových závislostí patří *per definitionem* do COI (nebyly by vynaloženy, kdyby problém – tj. drogová závislost – neexistoval) (Single et al., 1996). U primární prevence (dále jen PP) je však nezbytným požadavkem, aby se jednalo o specifické aktivity: nespecifická primární prevence s obecně formulovaným cílem (například „podpora zdravého životního stylu“, „obecná prevence kriminality a sociálně patologických jevů“) nemůže být do těchto nákladů započítána (Single et al., 1996).

V ČR nejsou tyto náklady nikde souhrnně vykazovány. Financování PP je vícezdrojové, zdroje jsou značně nepřehledné a často obtížně identifikovatelné. Totéž platí o SP a TP, kde pouze část odborné péče o problémové uživatele drog a drogově závislé je financovaná jako zdravotní péče ze systému veřejného zdravotního pojištění, a značný podíl je hrazen nejrozličnějšími veřejnými dotacemi.

Pro doplnění COI o oblast nákladů PP, SP a TP bylo proto nutné podniknout samostatné dílčí studie, z nichž první se zaměřila na náklady specifické PP, druhá na náklady SP a TP vynaložené mimo systém veřejného zdravotního pojištění. Pro publikační účel obě dílčí studie slučujeme.

2 Metodika

V obou dílčích studiích byla použita plošná identifikační nákladová analýza (CIA) s oddělením investičních a neinvestičních nákladů. Dále byly oddělovány náklady nestátních organizací a náklady organizací zřizovaných státem nebo obcemi; toto členění je ovšem pro metodologii COI nedůležité.

and TP; therefore, we discuss both of these spheres together but still separately from primary prevention.

Per definition, costs of primary, secondary and tertiary prevention of drug addictions belong to COI (they would not be expended if the problem – drug addiction – did not exist) (Single et al., 1996). However, as far as PP is concerned, it is an indispensable requirement that they have to involve specific activities: non-specific primary prevention with a generally formulated goal (e.g. “support of healthy life style,” “general prevention of crime and socially pathological phenomena”) cannot be included in such costs (Single et al., 1996).

In the Czech Republic, there is no summary statement of such costs. There is multiple-source funding of PP, the sources are markedly unclear and often difficult to identify. The same also applies to SP and TP, where only a fraction of professional care for problem drug users and drug-addicted people is funded as health care from the public health insurance system; a considerable share is covered from various public grants.

In order to complete the COI with the addition of the field of PP, SP and TP, it would be necessary to carry out separate sub-studies. One would focus on specific PP costs, and the other would focus on SP and TP costs expended outside the framework of public health insurance. We have consolidated both sub-studies for the purpose of this publication.

2 Methodology

Cost identification analysis (CIA) with separated investment and non-investment costs was used in both sub-studies. In addition, costs of non-governmental organisations and costs of organisations operated by the state or communities were also separated; however, such structuring is irrelevant for COI methodology.

Identification focused on costs from the following resources:

Identifikace se zaměřila na náklady z následujících zdrojů:

- 1) Ústřední orgány státní správy (jednotlivá ministerstva a zdroje Všeobecné pokladní správy, vynakládané cestou dotačního systému MPK)
- 2) Hlavní město Praha
- 3) Městské části hl. m. Prahy
- 4) Ostatní statutární města (kromě hl. m. Prahy)
- 5) Okresní úřady
- 6) Všeobecná zdravotní pojišťovna ČR (jen u nákladů PP)

V prostředcích vynaložených ze zdrojů 1 a 2 bylo nutno dále identifikovat a definovat odděleně přímé dotace na konkrétní projekty státních a nestátních organizací a plošné dotace, které poskytla MPK okresním úřadům a statutárním městům, a hlavní město Praha městským částem hl. m. Prahy. Tento rozklad se pak nezbytně promítl na úroveň zdrojů 3, 4 a 5, kde bylo nutné identifikovat „náklady z vlastních prostředků“, aby se zabránilo duplicitě, i když nakonec vlastní prostředky i prostředky přidělených plošných dotací byly na této úrovni vynakládány jako dotace na konkrétní projekty státních a nestátních organizací.

Údaje na úrovni 1, 2 a 3 byly získány z dostupných databází ústředních orgánů státní správy a magistrátu hl.m.Prahy, v případě VZP z její výroční zprávy (VZP ČR, 1999). Pro získání údajů na úrovni 3, 4 a 5 byla provedena dvoukolová dotazníková rešerše. V prvním kole se jednalo o rešerši pilotní (tj. vybrané okresní úřady atd.), která potvrdila předpoklad, že vynaložené vlastní prostředky okresních úřadů, statutárních měst a městských částí hl. m. Prahy představují nemalou částku celkových nákladů PP a nejsou spolehlivě identifikovatelné v centrálních databázích. Ve druhém kole proto byla provedena rešerše plošná vždy v daném okruhu zdrojů (tj. všechny okresní úřady,

- 1) Central state administration bodies (individual ministries and resources of General Cash Administration expended via NDC grant system).
- 2) Capital city of Prague
- 3) Municipal districts of Capital city of Prague
- 4) Other statutory towns (except Capital city of Prague)
- 5) County authorities
- 6) General Health Insurance Company of the Czech Republic (only PP costs)

In the resources expended from sources 1 and 2, it was then necessary to identify and separately define direct grants for particular projects of governmental and non-governmental organisations and nationwide grants that NDC provided to county authorities and statutory towns, and that the Capital city of Prague provided to the Prague municipal districts. This distribution was then reflected in the level of sources 3, 4 and 5 where it was necessary to identify “costs from own resources” in order to prevent duplicity, although, in the end, own resources and even resources from public grants were expended as grants for particular projects of governmental and non-governmental organisations at this level.

The data on levels 1, 2 and 3 were acquired from special databases of central state administration bodies and Prague City Council, and from the annual report of the National Health Insurance Company – VZP (VZP ČR, 1999). A two-round questionnaire research was carried out in order to obtain data on levels 3, 4 and 5. The first round concerned a pilot research (i.e. selected county authorities etc.) and it confirmed the assumption that expended own resources of county authorities, statutory towns and municipal districts of the Capital city of Prague represent a rather considerable part of the total costs of PP and it is impossible to identify them reliably in central databases. Therefore, nationwide research was carried out in the second round in the appropriate sphere of resources (i.e. all county authorities, all statutory towns, all municipal districts of the Capital city of Prague).

všechna statutární města, všechny městské části hl. m. Prahy).

Údaje z některých zdrojů, zejména co se týče rozdělení investičních a neinvestičních prostředků, byly v řadě případů telefonicky konzultovány s odpovědným pracovníkem příslušného orgánu.

3 Výsledky

3/1 Primární prevence

In many cases, data from several resources, especially with regard to investment and non-investment resources, were consulted by phone with the employee in charge of the appropriate body.

3 Results

3/1 Primary Prevention

Zdroj / tis. Kč Source / CZK thousands	Celkem Total	Státní / Governmental	Nestátní / Non-governmental	Invest. / Investment	Neinvest. / Non-investment
MŠMT / Ministry of Education ¹⁸	8 164	7 658	506	1 232	6 932
HMP central ¹⁴					
/ Capital city of Prague central ¹⁹	1 344	199	1 145	0	1 344
HMP mč 1 ¹⁵ / Capital city of Prague – municipal parts 1 ²⁰	2 000	346	1 654	0	2 000
HMP mč 2 ¹⁶ / Capital city of Prague – municipal part 2 ²¹	2 857	1 444	1 413	0	2 857
MPK ¹⁷ / NDC ²²	3 566	797	2 769	0	3 566
MZ – NPZ ¹⁸ / Ministry of Health – National Health Program ²³	2 043	1 362	681	0	2 043
MZ – drogy ¹⁹ / Ministry of Health – drugs ²⁴	1 200	1 200	0	0	1 200
Okresy ²⁰ / Districts 1 ²⁵	5 736	0	0	0	5 736
Okresy ²¹ / Districts 2 ²⁶	9 460	5 549	3 911	2 298	7 162
Statut. města ²² / Corporate towns ²⁷	3 531	1 580	1 951	114	3 417
VZP ²³ / National Health Insurance Company ²⁸	16 454	0	0	0	16 454
Celkem / Total	56 355	20 135	14 030	3 644	52 711

Tabulka 18 / Table 18

Primární prevence 1998
/ Primary prevention 1998

¹⁴ Přímé dotace hl. m. Prahy (resp. Magistrátu hl. m. Prahy) na konkrétní projekty nestátních i státních organizací

¹⁵ Dotace Magistrátu hl. m. Prahy městským částem Praha 1 – 14, přidělené dále městskou částí na konkrétní projekty

¹⁶ Dotace na konkrétní projekty z vlastních zdrojů městských částí hl. m. Prahy (Praha 1 – 14)

¹⁷ Přímé dotace z Všeobecné pokladní správy přidělované cestou dotačního systému MPK na konkrétní projekty nestátních i státních organizací

¹⁸ Ministry of Schools, Youth and Physical Education

¹⁹ Direct grants of Capital city of Prague (or the Magistrate of the Capital city of Prague) to concrete projects of governmental and non-governmental organizations

²⁰ Grant of the Magistrate of Capital city of Prague to Municipal parts 1 – 14; then earmarked to concrete projects.

²¹ Grants of concrete projects from own resources of Municipal parts of Capital city of Prague (Praha 1 – 14)

²² Direct grants from the General Cash Administration earmarked to concrete projects of governmental and non-governmental organizations via grant system of the National Drug Commission of the Government of the Czech Republic

Neinvestiční náklady činily 52 711 000 Kč. V tabulce uváděné investiční náklady (3 644 000 Kč) byly pro započítání do COI přepočteny na 437 000 Kč vynaložených pro daný kalendářní rok.

Náklady (přímo hrazené) specifické primární prevence zneužívání nelegálních drog v roce 1998 činily tedy 53 148 tis. Kč.

3/2 Sekundární a terciární prevence

Výsledky dílčí studie „Náklady sekundární a terciární prevence mimo systém veřejného zdravotního pojištění“ jsou obsaženy v tabulce 19.

Bylo tedy identifikováno 93 780 tis. Kč neinvestičních a 22 441 tis. Kč investičních dotací. Tyto investiční náklady představují 2 639 000 Kč vynaložených pro rok 1998.

Pojišťovny nehrzené náklady odborné péče (sekundární a terciární prevence) přiřaditelné v roce 1998 zneužívání nelegálních drog v ČR, činily 96 424 000 Kč.

Non-investment costs were CZK 52,711,000. The investment costs included in the chart (CZK 3,644, 000) were recalculated to CZK 437,000 expended in the particular calendar year for the purposes of inclusion in Cost of Illness.

In 1998, the (directly paid) costs of specific primary prevention of illicit drugs abuse were then CZK 53,148,000.

3/2 Secondary and Tertiary Prevention

The results of the sub-study “Costs of secondary and tertiary prevention outside the framework of public health insurance” are included in Table 19.

Therefore, CZK 93,780,500 of non-investment and CZK 22,441,000 of investment grants were identified. The investment costs represent the amount of CZK 2,639,000 expended in 1998.

The costs of professional care (secondary and tertiary prevention), attributable to illicit drugs abuse in the Czech Republic in 1998 and not covered by insurance companies were CZK 96,424,000.

Zdroj / tis. Kč Source / CZK thousands	Celkem Total	Státní / Governmental	Nestátní / Non-governmental	Invest. / Investment	Neinvest. / Non-investment
MŠMT / Ministry of Education	16 964	0	16 964	1 065	15 899
HMP central ²⁴ / Capital city of Prague – central ²⁹	10 666	551	10 115	3 040	7 626
HMP mč 1 ²⁵ / Capital city of Prague – municipal parts 1 ³⁰	0	0	0	0	0
HMP mč 2 ²⁶ / Capital city of Prague – municipal part 2 ³¹	1 425	317	1 108	0	1 425
MPK ²⁷ / NDC ³²	26 334	4 072	22 262	2 070	24 264
MZ / Ministry of Health	46 292	28 035	18 257	15 000	31 292
Okresy ²⁸ / Districts 1 ³³	899	?	?	0	899
Okresy ²⁹ / Districts 2 ³⁴	4 326	2 303	2 023	580	3 746
Statut. města ³⁰ / Corporate towns ³⁵	9 340	3 800	5 540	686	8 654
Celkem / Total	116 246	39 078	76 269	22 441	93 805

Tabulka 19 / Table 19

Náklady sekundární a terciární prevence 1998
/ Costs of Secondary and Tertiary Prevention in 1998

²⁴ Dotace HMP na projekty organizací

²⁵ Dotace HMP městským částem hl. m. Prahy

²⁶ Vlastní zdroje městských částí hl. m. Prahy

²⁷ Dotace MPK na projekty organizací

²⁸ Dotace MPK okresním úřadům a statutárním městům, „státní“ a „nestátní“ příjemce dotací není možné určit

²⁹ Vlastní zdroje okresních úřadů – údaje z 52 okresních úřadů

³⁰ Vlastní zdroje statutárních měst mimo hl. m. Prahu

4 Diskuse a závěry

Ani celoplošná studie tohoto typu pochopitelně nemá a nemůže mít ambice identifikovat úplně všechny náklady na daný účel. Musíme uvést několik okruhů možných zdrojů finančních prostředků, které nejsou do studie zahrnuty:

- 1) vlastní prostředky nestatutárních měst (okresních a menších),
- 2) prostředky vynaložené na podporu primární prevence jinými veřejnými zdravotními pojišťovnami než VZP,
- 3) prostředky soukromého sektoru poskytované formou sponzorských darů fyzických nebo právnických osob.

²⁹ Grants of the Capital city of Prague to projects of organizations

³⁰ Grants of the Capital city of Prague to municipal parts of Capital city of Prague

³¹ Own resources of municipal parts of Capital city of Prague

³² NDC grants for projects of organizations

³³ NDC grants to district authorities and statutory towns – it is not possible to determine which grant receivers are “governmental” or “non-governmental”

³⁴ Own resources of district authorities – data from 52 district authorities

³⁵ Own resources of statutory towns outside Capital city of Prague

4 Discussion and Conclusions

It is understandable that even a nationwide study of this type does not and cannot have any ambition to completely identify all of the costs expended for the particular purpose. We must present several spheres of possible sources of financial resources that have not been included in the study:

- 1) Own resources of non-statutory towns (district towns and small towns),
- 2) Resources expended in order to support primary prevention by insurance companies other than VZP, and
- 3) Private sector resources provided as sponsorship gifts from natural persons or legal entities.

¹⁸ Dotace Ministerstva zdravotnictví (MZ) prostřednictvím Národního programu zdraví (jen specifická PP drogových závislostí)

¹⁹ Dotace MZ ze zvláštního programu protidrogové politiky MZ

²⁰ Dotace okresních úřadů plošné dotace přidělované MPK – oddělení „státních“ a „nestátních“ příjemců dotací nebylo možné z databáze MPK zjistit

²¹ Dotace z vlastních zdrojů okresů – uvedeny jsou údaje získané z 52 okresních úřadů

²² Dotace z vlastních zdrojů statutárních měst

²³ Prostředky vynaložené VZP mimo systém veřejného zdravotního pojištění – oddělení „státních“ a „nestátních“ příjemců dotací nebylo možné zjistit

²³ Grant of the Ministry of Health via the National Health Program (only specific primary prevention of drug addictions)

²⁴ Grant of the Ministry of Health from a special program of drugs policy of the Ministry of Health

²⁵ Grants of district authorities from the nationwide grant earmarked by the National Drug Commission of the Government of the Czech Republic – it was impossible to separate governmental and non-governmental receivers of grants from the NDC database.

²⁶ Grants from district own resources – data obtained from 52 district authorities are presented

²⁷ Grants from own resources of statutory towns

²⁸ Resources expended by VZP outside the system of public health insurance – it was not possible to detect the separation of governmental and non-governmental receivers of grants

V prvním případě jsme podnikli orientační dotaz na městském úřadě deseti náhodně vybraných měst, která jsou sídlem okresu, a to s nulovým výsledkem. Plošné šetření jsme proto neprováděli. S ohledem na dominantní postavení (pokrývá 75 % pojištěné populace) a zvláštní status VZP jsme se rovněž nezabývali případnými dotacemi na PP drogových závislostí od ostatních zdravotních pojišťoven. Co se týče sponzorských darů ze soukromého sektoru, jejich význam může být nejvýš okrajový.

Metodologickým problémem může být skutečnost, že naše výsledky sice zahrnují všechny udávané vlastní prostředky statutárních měst a městských částí hl.m.Prahy, ne však přímé údaje ze všech okresních úřadů v ČR. Z celkového počtu 72 okresních úřadů jsme ke dni ukončení studie získali údaje jen z 52.

Extrapolaci na všechny okresy (viz tabulky 3 a 4) jsme provedli dvojím způsobem:

- podle počtu okresů: respondující okresy představují 72 % všech okresů ČR
- podle počtu obyvatel: respondující okresy představují 74,8 % obyvatelstva ČR.

In the first case, we asked a benchmark question to municipal authorities in ten randomly selected district towns, with zero result. Therefore, we did not conduct a nationwide survey. With regard to the dominant position (75 % of insured population) and special status of VZP, we also did not deal with contingent subsidies of primary prevention of drug addiction from other health insurance companies. The significance of sponsoring from private sector can only be regarded as marginal.

However, although, the fact that our results contain all indicated own resources of statutory towns and municipal districts of the Capital city of Prague, the fact that they do not include direct data from all county authorities in the Czech Republic may represent a methodological problem. On the day of completion of the study, we had only received data from 52 of 72 county authorities.

We carried out an extrapolation for all districts (see Tables 3 and 4) in two manners:

- 1) According to the number of districts: responding districts represent 72 % of all districts in the Czech Republic
- 2) According to the number of inhabitants: responding districts represent 74.8 % of population of the Czech Republic.

Z údajů dále vyplývá, že 93,5 % všech nákladů na PP tvořily neinvestiční náklady a pouze 6,5 % náklady investiční. V okruhu SP a TP z celkové identifikované částky nákladů mimo rámec veřejného zdravotního pojištění tvoří investiční náklady 19,3 %, neinvestiční 80,7 %.

Analýza distribuce dotací mezi „státní“ a „nestátní sektor“ ukazuje, že z prostředků, kde toto rozdělení bylo možné bezpečně učinit, bylo 41 % dotací na PP přiděleno nestátním organizacím a 59 % organizacím zřizovaných státem nebo obcemi. V okruhu SP a TP je podíl nestátních organizací vyšší a činí 66,2 %, zatímco podíl organizací zřizovaných státem nebo obcemi je 33,8 %.

Závěrem nutno uvést, že studie rovněž ukázala značné problémy s dostupností údajů. Podle vyjádření několika okresních úřadů posílají tyto úřady každoročně (i v r. 1998) MPK zprávu o využití všech prostředků včetně vlastních, v dostupných databázích MPK však přehled vlastních prostředků okresních úřadů chybí.

Podrobná kvantitativní a kvalitativní analýza získaných údajů bude předmětem další práce. Pokus o odpověď na klíčovou otázku o nákladové efektivitě primární prevence, zacházející mimo rámec popisované (sub)studie zůstává zatím ve výhledu. Slibnější v tomto směru je oblast sekundární a terciární prevence, kde se v současnosti rozbíhá pilotní projekt hodnocení účinnosti odborné péče. Souběh těchto dvou linií zkoumání by měl v budoucnosti odpovědět na podstatnou otázku, zda vynaložené prostředky jsou „málo“ nebo „hodně“ a zda se dotační politika řídí principem „hodnota za peníze“. Nebylo záměrem studie na tuto otázku odpovídat, shromážděná data však k tomu mohou aspoň částečně přispět.

It also follows from the data that 93.5 % of all costs of PP were non-investment costs and only 6.5 % were investment costs. In the sphere of SP and TP, investment costs represent 19.3 % and non-investment costs represent 80.7 % of the total identified costs outside the framework of public health insurance.

Analysis of distribution of grants between “governmental” and “non-governmental” sectors shows that 41 % of PP resources for which it was possible to determine the distribution safely were allocated to non-governmental organisations and 59 % were allocated to organisations established by the state or communities. In the sphere of SP and TP, the share of non-governmental organisations is higher – 66.2 %, while the share of organisations founded by the state or by communities is 33.8 %.

In conclusion, it is necessary to mention that the study also revealed considerable problems with data availability. According to statements of several county authorities, they send a report to the National Drug Commission (NDC) about the use of all resources, including own resources, every year (even in 1998). However, a summary of own resources is missing in the available databases of NDC.

A detailed quantitative and qualitative analysis of acquired data will be the subject of further studies. An attempt to answer the key question regarding cost efficiency of primary prevention is still to come. More promising in this direction is the field of secondary and tertiary prevention, where a pilot project of evaluation of efficiency of professional care is currently commencing. In the future, the concurrence of these two lines should provide an answer to the substantial question as to whether the expended resources are “too little” or “too high” and whether the grant follows the principle of “value for money.” It was not the purpose of the study to answer this question; however, the data gathered can at least partly contribute to it.

Zdroj / CZK thousands Source / CZK thousands	Celkem / Total	Investiční / Investment	Neinvestiční / Non-investment
52 okresů / districts	9 460	2 298	7 162
72 okresů – extrapolace			
/ districts – extrapolation 1	13 139	3 192	9 947
72 okresů – extrapolace			
/ districts – extrapolation 2	12 647	3 072	9 575

Tabulka 20 / Table 20

Primární prevence – extrapolace získaných údajů / Primary Prevention – Extrapolation of Obtained Data

Zdroj / CZK thousands Source / CZK thousands	Celkem / Total	Investiční / Investment	Neinvestiční / Non-investment
52 okresů / districts	4 326	580	3 746
72 okresů – extrapolace			
/ districts – extrapolation 1	6 008	805	5 203
72 okresů – extrapolace			
/ districts – extrapolation 2	5 783	775	5 008

Tabulka 21 / Table 21

Sekundární a terciární prevence – extrapolace získaných údajů / Secondary and Tertiary Prevention – Extrapolation of Acquired Data

Tomáš Zábranský

Ústav preventivního lékařství LF UP
Olomouc / Institute of Preventive
Medicine, Medical Faculty, Palacky
University Olomouc
tomas@zabransky.cz

Michal Miovský

Psychologický ústav Akademie věd ČR /
Institute of Psychology, Academy of
Science of Czech Republic

Hana Gajdošíková

Advokátka, stálá výzkumná
spolupracovnice Národního
monitorovacího střediska pro drogy
a závislosti / Barrister, Permanent
Research Fellow of the Czech National
Focal Point for drugs and Addiction

Viktor Mravčík

Epidemiologické centrum OHS Karviná /
Centre of Epidemiology
of the Hygienic Station Karviná

Kamil Kalina

Společnost pro výzkum zdravotního
systému; o.p.s. Sananim / Association for
Health System Research; Sananim NGO

Jiří Vopravil

Český statistický úřad /
Czech Office for Statistic

abstrakt

Ekonomické náklady společnosti na zneužívání nelegálních („pouličních“) drog v České republice 1998

*Social Costs of Abuse of Illicit (Street) Drugs in
the Czech Republic in 1998*

V tomto výzkumu, jenž je součástí širšího „Projektu analýzy dopadů novelizované drogové legislativy“ (dále jen PAD), jsme se snažili na podkladě mezinárodní metodologie, standardizované v roce 1996 v kanadském Torontu, určit společenské náklady na zneužívání nelegálních drog v ČR za rok 1998. Za použití řady externích dat a substudií tohoto projektu jsme došli k úhrnné výši 2,8 mld. Kč. To reprezentuje 0,20 % hrubého domácího produktu. Tato hodnota je srovnatelná s výsledky obdobných studií, které vznikly ve světě.

Klíčová slova: Společenské náklady, hrubý domácí produkt, ilegální drogy, zneužívání

In this research, included within the framework of a wider “Impact Analysis Project of New Drugs Legislation” (PAD), we attempted to determine the social costs of illicit drug abuse in the Czech Republic in 1998 in virtue of international methodology standardized in Toronto, Canada in 1996. By utilizing a number of external data and substudies included in this project, we arrived at the amount of CZK 2.8 billion. This represents 0.20% of gross national product. The amount is fully comparable with results of similar studies carried out throughout the world.

Keywords: Social costs, gross national product, illicit drugs, abuse

1 Úvod

Studie určení nákladů na (zne)užívání návykových látek se řadí mezi semieconomické studie, které kombinují epidemiologická³¹ data s daty peněžními, aby tak dospěla k výsledné sumě, která reprezentuje náklady, které společnost nese v souvislosti s existencí a užíváním dané látky.

Studie COI – a zejména ty, které se týkají zneužívání legálních a nelegálních návykových látek – nejsou žádnou zvláštní novinkou a obecný postup provádění těchto studií je poměrně dobře standardizován. Drtivá většina studií ideově vychází ze směrnic, jež vypracoval *U.S. Health Service* s explicitním záměrem standardizovat metody pro posouzení nákladů mnoha typů nemocí. V roce 1993 se v kanadském Torontu sešli vědci z celého světa, kteří podobné studie prováděli. Výsledkem jejich několikaleté práce se staly Mezinárodní standardy pro určování ekonomických nákladů zneužívání návykových látek (Single et al., 1996), platné univerzálně pro legální i nelegální návykové látky. Ty jsou také metodickým podkladem předkládané studie.

Zneužívání drog a závislost na nich představuje náklady, které jsou kladeny na společnost; jednak jde o zdravotnické zdroje, jež jsou použity pro léčbu a další péči a na rehabilitaci resp. resocializaci (ex)uživatelů a na prosazování práva v oblasti drog a související kriminality; nezanedbatelnou část takových nákladů představuje také ušlá produktivita.

Přestože je velmi složité kvantifikovat všechny složky zátěže, kterou zneužívání drog pro společnost představuje, celosvětově se považuje za mimořádně důležitý převod této zátěže do ekonomických pojmů a termínů.

³¹ míněno v širším smyslu – tedy jako epidemiologie infekčních i neinfekčních nemocí, epidemiologie kriminality atd.

1 Introduction

The survey of determination of the costs of (ab)use of addictive substances is a semi-economic study that combines epidemiological³⁶ data with financial data in order to arrive at a final amount that represents the costs defrayed by the society in connection with the existence and use of a particular substance.

Cost of Illness (COI) studies – and especially those related to abuse of licit and illicit addictive substances – are not anything special and new, and the general procedure of implementation of such studies has been standardized relatively well. The overwhelming majority of the studies follow from the guidelines drawn up by the *U.S. Health Service* with the explicit intention of standardizing the methods for the evaluation of the costs of many types of diseases. In 1993, researchers from around the world who have carried out similar studies met in Toronto, Canada. The years of work of these specialists resulted in the International Guidelines for Estimating the Costs of Substance Abuse (Single et al., 1996), universally applicable for legal and illegal addictive substances. The guidelines were also the methodological basis of the presented study.

Drug abuse and addiction to drugs create costs that the society has to bear. First, they represent health resources used for treatment and further care and rehabilitation or re-socialization of (ex)users and enforcement of the law in the field of drugs and related crime; lost productivity also represents a significant part of such costs.

Although it is very difficult to quantify all components of the load imposed on the society in connection with drug abuse, it is regarded as a world-wide priority to convert the load into economic terms in order to facilitate decision making related to political, legislative and other interventions in this field.

³⁶ Meant in a wider sense – as epidemiology of infectious and non-infectious diseases, epidemiology of crime, etc.

nů, aby tak bylo usnadněno rozhodování o politických, legislativních, léčebných a dalších intervencích na tomto poli.

Za tímto účelem vznikla i tato studie. Jejím vlastním smyslem bylo poskytnout kvantitativní podklady pro peněžní analýzu nákladů a výnosů trestnosti držení drog pro vlastní potřebu coby zastřešující části studie „Projekt analýzy dopadů novelizované drogové legislativy v ČR“ (PAD).

2 Obecná metodologie studií nákladů na nemoc (Cost of Illness – COI)

2/1 Historie studií „Určování nákladů na nemoc“

Studie COI, zaměřené na zneužívání alkoholu a nelegálních drog, se provádějí již déle než čtvrt století. O dalších patnáct let hlouběji do historie lze vystopovat studie COI, zaměřené na jiné zdravotní problémy. Zejména na severoamerickém kontinentě se jak teoretické podklady, tak specifické metodologické postupy průběžně rozvíjely. S postupným zpevňováním metodologie se zvyšoval také důraz na lepší konzistenci a vzájemnou komparabilitu studií. Lze tedy tvrdit, že tyto studie jsou nyní na podkladě obecně uznávaných principů ekonomické valuace standardizovány.

Za milníky v metodologii jsou považovány studie a teoretické práce prof. Dorothy Rice z americké NIDA (Cooper and Rice, 1976; Max et al., 1990; Rice et al., 1986; Rice, 2000; Rice, 1967; Rice, 1999; Rice and Hodgson, 1982; Rice et al., 1985; Rice et al., 1991; Rice, 1990; Rice et al., 1983), australské studie (Collins and Lapsley, 1991) (Collins and Lapsley, 1996) a studie kanadské (Single, 1996; Single et al., 1994; Single et al., 1998; Xie et al., 1996).

V průběhu posledního desetiletí byly COI studie iniciovány i v některých zemích Evropské unie; pravděpodobně nejširší zá-

This study was also carried out for this purpose. It was the actual purpose to provide quantitative data for the financial analysis of costs and benefits of penalizing possession of drugs for personal use that will represent an umbrella part of study “Impact Analysis Project of New Drugs Legislation in the Czech Republic” (PAD).

2 General Methodology of Cost of Illness Studies (COI)

2/1 History of Cost of Illness Studies

Cost of Illness studies focusing on abuse of alcohol and illicit drugs have been implemented for more than twenty-five years. Cost of Illness studies focusing on other health issues can be traced back a further fifteen years before that. Especially in North America, both the theoretical background and specific methodological procedure have developed continuously. With the gradual enforcement of the methodology, emphasis on better consistency and mutual comparability of studies has also increased. Therefore, it is possible to claim that these studies now follow from generally appreciated standardized principles of economic valuation.

The studies and theoretical works of Prof. Dorothy Rice from the American NIDA (Rice, 1967; Rice & Cooper, 1967; Cooper & Rice, 1976; Rice & Hodgson, 1982; Rice, Hodgson, & Kopstein, 1985; Max, Rice, & Mackenzie, 1990; Rice, 1990; Rice, Kelman, & Miller, 1991a; Rice, Kelman, & Miller, 1991b; Rice, 1999; Rice, 2000), Australian studies (Collins & Lapsley, 1991; Collins & Lapsley, 1996) and the Canadian study (Single & Canadian Centre on Substance Abuse, 1996; Single, Robson, Xie, & Rehm, 1998) are regarded as milestones of methodology.

In the course of the last ten years, Cost of Illness studies have also been initiated in several European Union countries; the scope of the French study is probably the largest (Kopp & Fénoglio, 2000), studies with a limited scope emerged in Britain and Netherlands (Fazey & Stevenson, 1990) and Switzerland (Institut suisse de prophylaxie de l'alcoolisme, 1990).

běr má studie francouzská (Kopp, 1998; Kopp and Fénoglio, 2000), rozsahem omezenější vznikly v Británii a Nizozemí (Fazey and Stevenson, 1990) a Švýcarsku (Institut suisse de prophylaxie de l'alcoolisme, 1990). V roce 1993 proběhla v kanadském Torontu první Mezinárodní konference o určování sociálních nákladů zneužívání návykových látek pod vedením profesora Erica W. Singlea (*Canadian Centre on Substance Abuse*). Z konference vzešly Mezinárodní standardy pro určování sociálních nákladů zneužívání návykových látek (Single et al., 1996). Tento dokument, který zpracovává obecné směrnice pro určování „společenských nákladů nemoci“, je výchozím metodickým materiálem i pro naši studii.

2/2 Principy studií určení společenských nákladů na zneužívání návykových látek

Základním kamenem ekonomického konceptu COI je předpoklad, podle nějž jsou všechny relevantní náklady oportunními náklady (náklady obětovaných příležitostí), tedy předpoklad, že jeden jev (jako je nemoc), brání tomu, aby byly zdroje užity pro jiný účel – a v takovém případě je příležitost (*opportunity*) považována za příležitost ušlou. Studie COI tedy stojí na předpokladu, že pokud by daná nemoc neexistovala, pak by zdroje, jež společnost užívá na léčení a za dalšími souvisejícími účely, mohly být vynaloženy jinak.

Jiné vysvětlení oportunních nákladů poskytuje protikladné tvrzení, tedy popis alternativního stavu věcí, podle nějž se oportunní náklady určují. Tak například protikladné tvrzení pro virovou hepatitidu B by mohlo znít, že žádná virová hepatitida neexistuje.

2/2/1 Ekonomická definice zneužívání drog

Ekonomická definice zneužívání drog zahrnuje nezdravotní náklady typu nehod a pro-

In 1993, the first International Conference on Determination of Social Costs of Substance Abuse took place in Toronto, Canada under the guidance of Prof. Eric W. Single (*Canadian Centre on Substance Abuse*). The conference resulted in the International Guidelines for Estimating the Costs of Substance Abuse (Single et al., 1996). The document provides general guidelines for determination of “social costs of illness” of substance abuse and it is also the initial methodological material for our study.

2/2 Principles of Studies of Determination of Social Costs of Illicit Drug Abuse

The assumption that all relevant costs are opportunity costs (costs of lost opportunities) is the foundation stone of the economic concept of Cost of Illness studies. It means that one phenomenon (such as a disease) prevents from using resources for other purposes – in such cases; *opportunity* is regarded as a lost opportunity. Accordingly, COI studies are based on the presumption that if such a disease did not exist, then the resources expended by the society for treatment and other related purposes could be expended in a different manner.

Contradictory statement provides another explanation of opportunity costs. It is a description of the alternative state of affairs according to which opportunity costs are determined. For instance, a contradictory statement for hepatitis B could be expressed as a statement that virus hepatitis does not exist at all.

2/2/1 Economic Definition of Drug Abuse

The economic definition of drug abuse includes non-medical costs such as accidents and law enforcement, and the wording is as follows: “Drug abuse takes place when use of such substances includes net social costs in addition to the costs of provision of such a substance.” Therefore, abuse takes place when the society suffers net (economic) damage.

In this study, “drug abuse includes any use of an illicit drug that incurs a social cost with the excep-

sazování zákona a zní: „Zneužívání návykových látek nastává, pokud užívání takových látek zahrnuje kromě nákladů na obstarání látky i čisté společenské náklady.“ Zneužívání tedy nastává, pokud společnost v jeho důsledku utrpí čistou (v ekonomickém smyslu) škodu.

V této studii „zneužívání drog zahrnuje jakékoliv užití nezákonné drogy, které znamená společenský náklad s výjimkou nákladu na pořízení drogy“ (Collins and Lapsley, 1991).

2/2/2 Prevalenční přístup

Tato studie zahrnuje hmotné náklady, které vytváří užívání nelegálních drog společností. Je založena na prevalenčním přístupu, odhaduje tedy společenské náklady zneužívání drog pro (kalendářní) rok 1998.

Prevalenční přístup poskytuje odhad přímé a nepřímé ekonomické zátěže pro dané období (základní periodou je nejčastěji jeden rok), vyplývající z prevalence dané nemoci během téže základní periody. Zahrnuje náklady na manifestaci této nemoci i příčinně související nezpůsobilost, začínající během daného období nebo před ním. Prevalenční přístup měří hodnotu zdrojů, použitých či ztracených během specifického období, a to bez ohledu na počátek nemoci. Drtivá většina dosavadních studií COI používá právě tento design (Kopp, 1998).

2/2/3 Typy nákladů zahrnované do studií

Primárními kategoriemi COI studií jsou přímé a nepřímé náklady.

Přímé náklady nemoci představuje cena hmotného zboží a služeb, které jsou využity za účelem řešení následků dané nemoci. Jde tedy o hodnotu zdrojů, jež by při neexistenci zneužívání OPL mohly být alokovány (umístěny) jinak. Zahrnuje sumy vynaložené na péči o jedince, trpící zneužíváním OPL, a to včetně péče ve specializovaných zařízeních

tion of the costs of provision of the drug” (Collins & Lapsley, 1991).

2/2/2 Prevalence Approach

The study comprises material costs of society that develop as a consequence of drug abuse. It is based on a prevalence approach; therefore, it estimates the social costs of drug abuse for (calendar) year 1998.

The prevalence approach provides an estimate of direct and indirect economic burden in a particular period (usually one year) that follows from prevalence of a particular illness during the same basic period. It involves costs of manifestation of the illness and causally related incapacity that starts during or before the mentioned period. The prevalence approach measures the value of resources used or lost in the given period with no regard to the start of the illness. An overwhelming majority of existing COI surveys uses this design (Kopp, 1998).

2/2/3 Types of Costs included in the Studies

The “direct” and “indirect” costs represent the primary categories of Cost of Illness studies.

Direct costs of illness represent the price of materials and services used for the purpose of solution of the consequences of a particular illness. Therefore, it is the value of resources that could be allocated differently provided that there was no abuse of illicit drugs. It includes the sums spent on care for an individual who suffers from abuse of illicit drugs, including care provided in special facilities and special departments of mental hospitals, short-term hospitalization and medical care and care provided by the so-called “caring professions.” The costs of other activities directly connected with abuse of illicit drugs are also included. For instance, they include costs of research and operational costs of treatment programs. Other directly correlated costs include costs resulting from crime, including costs of (protective) Police branches; other parts of the law enforcement system and correction of damage to property represent other directly correlated costs.³⁷

a specializovaných odděleních psychiatrických léčen, dále krátkodobé hospitalizace a medicínskou péčí a péčí tzv. „pomáhajících profesí“. Zahrnuty jsou i náklady na další činnosti, které mají k léčbě zneužívání OPL přímý vztah, jako jsou náklady na výzkum a provozní náklady léčebných programů. Další přímo souvztažné náklady zahrnují náklady, plynoucí z kriminality, a to včetně nákladů na (ochranně působící) policejní složky, další součásti represivního systému a na nápravu škod na majetku.³²

Nejsou zahrnuty náklady na pořízení drog, stejně jako transferní platby typu nemocenských dávek pro uživatele drog; jsou ale zahrnuty administrativní náklady na tyto platby a právě tak jsou v přímých nákladech zahrnuty náklady na vyšetřování a trestání majetkové a další kriminality, jež se spojuje s užíváním drog.³³

Další přímo souvztažné náklady zneužívání OPL zahrnují náklady na: trestně-právní systém, kontrolu obchodu s OPL, privátní obhajobu (obžalovaných) a na provozování (administraci) sociálního zabezpečení.

Přímé náklady zneužívání OPL se určují coby výsledek dvou komponent: úhrnné uti-
lizatione služeb a jednotkové ceny (či finančního zatížení).

Ztráty produktivity v důsledku předčasných úmrtí, přiřaditelných zneužívání drog, se v této studii určují ze současné hodnoty budoucích výdělků, tedy pomocí přístupu lidského kapitálu (human capital approach) – „nejčastěji používaného přístupu pro ocenění ušlé produktivity“ (Max et al., 1990).

The costs of provision of drugs were not included, neither were transfer payments such as sickness benefits for drug users; however, the administrative costs of these payments and costs of investigation and punishment of acquisitive and other crime usually related to drug use were included.³⁸

Other directly correlated costs of illicit drug abuse include the costs of: the criminal system, illicit drug trade control, private defense (of the accused) and operation (administration) of social security.

Direct costs of abuse of narcotic and psychotropic substances are determined as a score of two components: total utilization of services and unit price (or financial load).

In this study, determination of lost productivity resulting from early deaths possibly related to drug abuse follows from the current value of future wages, that is, by means of the human capital approach – “the most frequently used approach for appraisal of lost productivity” (Max et al., 1990).

The human capital method requires calculation of the current values of future income lost as a consequence of illicit drugs abuse. The choice of appropriate discount rate significantly influences estimates of the value of lost productivity (Single et al., 1996). In the interest of international comparability, this study uses a 6% discount rate that consists of 5% effective discount rate and 1% estimated interim growth of productivity.

In compliance with international methodology (Single et al., 1996), the average wages presented by the Czech Statistical Office (Český statistický úřad, 1999) were used for the estimates of lost productivity as a consequence of morbidity (prevalen-

Metoda lidského kapitálu vyžaduje kalkulaci současné hodnoty budoucího příjmu, ztraceného v důsledku zneužívání nezákonných drog. Volba příslušné diskontní sazby má na odhady hodnoty ušlé produktivity významný dopad (Single et al. 1996). Tato studie v zájmu mezinárodní komparability používá diskontní sazbu 6 %, složenou z efektivní diskontní sazby 5 % a předpokládaného me-
ziročního růstu produktivity 1 %.

Pro odhady ušlé produktivity v důsledku morbidity, mortality i kriminálních kariér, spjatých se zneužíváním drog, bylo použito ve shodě s mezinárodní metodologií (Single et al. 1996) hodnot průměrných mezd, uvedených Českým statistickým úřadem (Český statistický úřad, 1999). Vzhledem k tomu, že jsme neidentifikovali relevantní český odhad hodnoty domácí práce, vychází tato studie z předpokladu, že domácí práce má přibližně stejnou hodnotu jako průměrná (zaměstnanecká) práce a je tedy pro tuto studii ohodnocena průměrnou mzdou.³⁴

2/3 Členění společenských nákladů na zneužívání nezákonných drog

V textu výše byly uvedeny jednotlivé typy nákladů, zahrnovaných do studií COI. Převáděno do praktické použitelnosti, existují tři základní typy nákladů, z nichž jen první dva (přímé a nepřímé náklady) se do studií ekonomických nákladů zahrnují. Třetí typ – nehmotné náklady³⁵ – z definice nemůže být předmětem ekonomické studie.

Přehledné členění podává Graf / Figure 1. To bylo také výchozí pro naši (sub)studii.

ce of illness), mortality (death rate) and criminal careers connected with drug abuse. As regards the fact that we did not identify a relevant Czech estimation of the value of domestic work, the study follows from an assumption that domestic work has approximately the same value as average work (employment); therefore, domestic work was rated as average wages.³⁹

2/3 Distribution of Social Costs of Illicit Drug Abuse

The individual types of costs included in the COI studies were included in the text above. In practical words, there are three basic types of costs and only the first two types (direct and indirect costs) are usually included in economic cost studies. The third type – intangible costs⁴⁰ – cannot be subject to economic research by definition.

Graph Functional Structure of Types of Public Costs of Drug Abuse (according to Single et al., 1996) provides an easy-to-research division. This was the initial material for our study.

³² další rozlišení, jež se často objevuje v COI studiích, je rozlišení na nukleární (primárně uvnitř zdravotního systému) a extranukleární (mimo něj) náklady

³³ pro podrobnější vysvětlení typu nákladů, nezahrnovaných do studií COI, odkazujeme na podrobnější metodologický materiál (Zábranský et al., 2001b)

³⁷ costs of illness studies often include another type of differentiation to nuclear (primarily inside the health-care system) and extra-nuclear (outside the system) costs

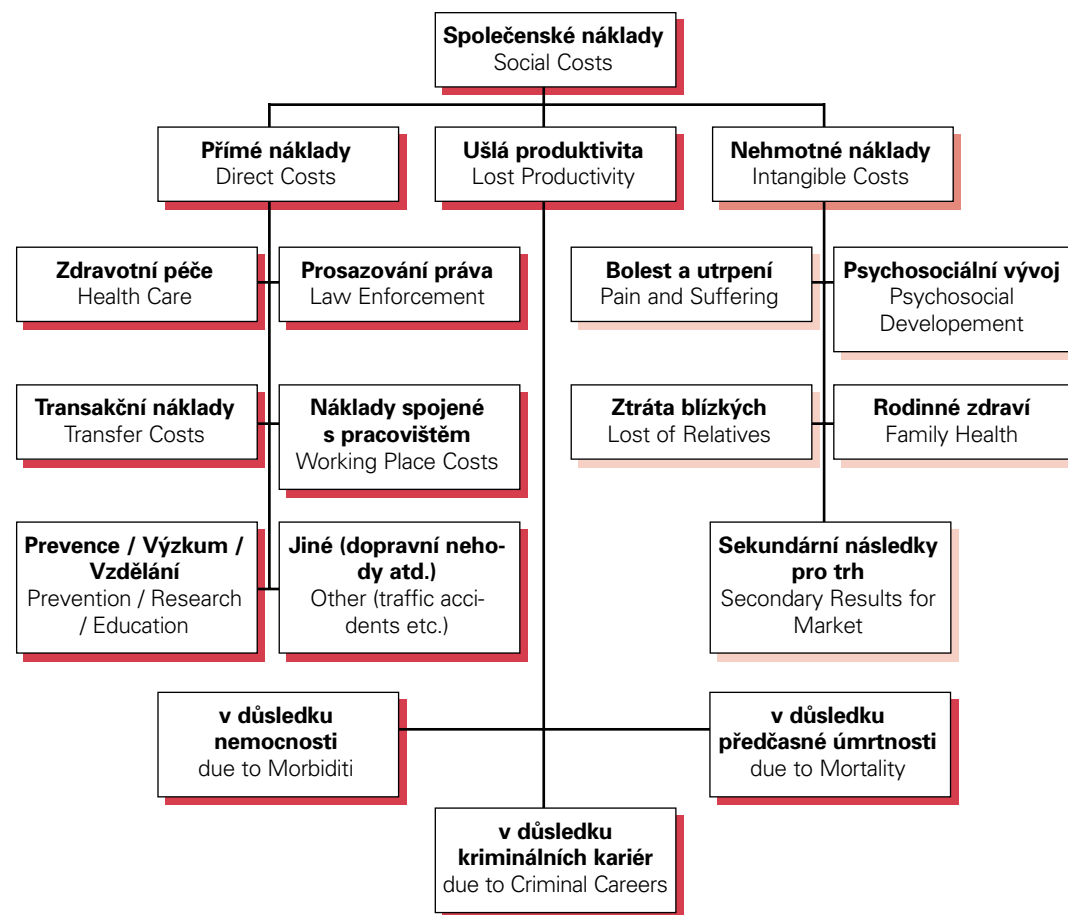
³⁸ A more detailed explanation of the types of costs not included in Cost of Illness studies is included in the detailed methodological material (Zábranský et al., 2001)

³⁴ což znamená jisté přecenění (upward-bias) údajů o ušlé produktivitě

³⁵ tedy (1) bolest a utrpení, (2) ztráta blízkých, (3) rodinné zdraví, (4) psychosociální vývoj a (5) sekundární následky pro trh (Single et al., 1996)

³⁹ which means a certain upward-bias of data on lost productivity

⁴⁰ namely (1) pain and suffering, (2) loss of relatives, (3) family health (4) psycho-social development and (5) secondary consequence for the market (Single et al., 1996)

Graf 1 / Graph 1

Funkční struktura typů společenských nákladů zneužívání drog (podle (Single et al., 1996) / Functional Structure of Types of Public Costs of Drug Abuse (according to Single et al., 1996)

3 Přímé náklady na zneužívání nezákonných drog v ČR – 1998

3/1 Zdravotní péče

Zdravotní a související péče o uživatele nezákonných drog byla v roce 1998 v České republice zajišťována dvěma základními způsoby:

– sektorem veřejného zdravotnictví, financovaného formou zdravotního pojištění, a to:

1) ve formě léčby onemocnění, bez zbytku souvisejících se zneužíváním nezákonných drog (etiologický faktor $Fe = 1$ – viz kapitola *Etiologické frakce*)

2) ve formě léčby onemocnění, jejichž část

3 Direct Costs of Illicit Drugs Abuse in the Czech Republic – 1998

3/1 Health Care

In 1998 in the Czech Republic, health and related care for illicit drug users was provided in two basic manners:

– Funded by public health sector in the form of health insurance, namely

1) In the form of treatment of illness explicitly connected with illicit drug abuse (etiologický faktor $Fe = 1$ – see chapter *Etiological fractions*)

2) In the form of treatment of illness of which a part can be causally attributed to illicit drug abuse ($0 < Fe < 1$)

lze kauzálně přičíst zneužívání nelegálních drog ($0 < Fe < 1$)

– sektorem mimo sféru veřejného zdravotnictví, vesměs neziskovými nestátními subjekty, jejichž jedinými klienty jsou právě uživatelé drog (etiologický faktor $Fe = 1$), financovaného ovšem z veřejných prostředků formou přidělování dotací v několika resortech a na nejrozličnějších úrovních

3/1/1 Zdravotní péče financovaná zdravotním pojištěním

3/1/1/1 Datové zdroje

Jako datový zdroj pro tuto část studie COI byly zvoleny databáze Všeobecné zdravotní pojišťovny ČR (VZP), doplněné údaji z její Výroční zprávy.

Vedly nás k tomu především tyto důvody:

– VZP disponuje poměrně sofistikovaným informačním systémem

– studie, která by data sbírala ze všech pojišťoven v ČR, nebyla v rámci projektu PAD logisticky proveditelná

– VZP obsazuje na trhu zdravotních pojišťoven podíl zcela splňující nároky na reprezentativní vzorek (viz Tabulka / Table 22)

– Sector outside the public health sphere, mostly non-profit making non-governmental organizations where drug addicted people are the only clients (etiologic factor $Fe = 1$); however, these organizations are funded from public resources by means of allocated grants from various ministries and different levels

3/1/1 Health care funded by health insurance system

3/1/1/1 Data Sources

Databases of the National Health Insurance Company of the Czech Republic (VZP) completed with data from the VZP Annual Report were used as data sources for this part of the COI study.

Main reasons for this conclusion:

– VZP has a rather sophisticated information system at its disposal

– For logistical reasons, it was impossible to carry out a study that would gather data from all health insurance companies in the Czech Republic within the framework of the PAD project.

– In the market of health insurance companies in the Czech Republic, the share of VZP certainly complies with the demands for a representative sample (see Table 22)

Rok / Year	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Počet pojištěnců / Number							
of insurance policy holders	9 312 144	7 551 008	6 508 629	7 573 351	7 795 476	7 727 734	7 612 836

Tabulka 22 / Table 22

Vývoj počtu pojištěnců VZP (podle VZP ČR (1999) a osobní komunikace s odborem matematických analýz VZP ČR) / Development of the Number of Insurance Policy Holders of VZP (according to VZP ČR, 1999) and Personal Communication with the Department of Mathematical Analyses of VZP ČR)

3/1/1/2 Metodologie

Etiologické frakce

Pro jednotlivé typy nosologických jednotek (členěných podle Mezinárodní klasifikace nemocí – desáté revize MKN-10, (World Health Organisation, 1992) byly určeny etiologické frakce (faktory). Ty vyjadřují formou desetinného čísla nebo procenta podíl, v němž je daná příčina (užívání drog) kauzálně zodpovědná za patologický stav (nemoc nebo přidružený zdravotní problém podle MKN-10). Jako výchozí metodický materiál sloužila dosud nejobsažnější monografie, zabývající se určením etiologických frakcí pro morbiditu a mortalitu v souvislosti se zneužíváním návykových látek (English et al. 1995). Převodli jsme diagnózy z MKN-9 do MKN-10 a tam, kde to bylo možné, jsme při použití aktuálního prevalenčního odhadu pro rok 1998 (Mravčík and Zábanský, 2001a) provedli vlastní určení etiologické frakce na podkladě dostupných dat.

Etiologická frakce $Fe = 1$ byla určena u nemocí, spadajících podle MKN-10 do skupiny F10 – F19 (Poruchy duševní a poruchy chování způsobené užíváním psychoaktivních látek) s vyloučením skupiny F10 (... způsobené užíváním alkoholu), F17 (... užíváním tabáku), diagnóz O355 (Péče o matku pro (podezření) poškození plodu drogami (léčiv)), P044 (Postižení plodu a novorozence při toxikomanii matky), P961 (Novorozenec-ké abstinční syndromy u toxikomanie matky), R781 – 784 (Nález opiátových drog, kokainu, halucinogenů a jiných drog s možným návykem v krvi), a skupiny T40 (Otrava narkotiky a psychodysleptiky [halucinogeny]).

Etiologickou frakci $0 < Fe < 1$ jsme určili pro rok 1998 u následujících skupin nemocí³⁶:

³⁶ algoritmus výpočtu viz (Zábanský et al., 2001b)

3/1/1/2 Methodology

Etiological Fraction

For individual types of nosological units (diversified according to International Classification of Diseases – Revision 10 (MKN-10) (WHO, 1992), etiological fractions (factors) were determined. In the form of decimals or percentage, they express the share of how the particular cause (drug use) is causally responsible for a pathological condition (disease or associated health problem according to MKN-10). As initial methodological material, we selected the currently most extensive monograph dealing with the determination of etiological fractions for morbidity and mortality in connection with illicit drug abuse (English et al., 1995). We transferred diagnoses from MKN-9 to MKN-10 and where possible, we used the current prevalence estimation for 1998 (Mravčík and Zábanský, 2001a) and carried out our own determination of the etiological fraction in virtue of the available data.

The etiological fraction $Fe = 1$ was determined for diseases that fall within category F10 – F19 according to MKN-10 F10 – F19 (Mental disorders and behavioral disorders caused by use of psychoactive substances) with exclusion of group F10 (... caused by alcohol use), F17 (... by use of tobacco), diagnoses O355 (Care for mother as a consequence of (suspicion) of fetus damage (by medications)), P044 (Injury of fetus and newly-born child as a consequence of mother's drug addiction), P961 (Newly-born withdrawal syndromes as a consequence of mother's drug addiction), R781 – 784 (Finding of opiate drugs, cocaine, hallucinogens and other possibly addictive drugs in blood), and T40 group (Poisoning with narcotics and psychodysleptics (hallucinogens)).

We also determined the etiological fraction $0 < Fe < 1$ for the following groups of diseases in 1998:⁴¹

⁴¹ for calculation algorithm, see (Zábanský et al., 2001b)

Název (skupiny) onemocnění / Name of disease (groups)	Diagnózy / Diagnoses	Etiologická frakce / Etiological fraction	Zdroje dat / Data sources
Virová hepatitida B / Viral hepatitis B	skupina / group B16, diagnózy / diagnoses B170, 180, 181	$Fe = 8,03 \%$	EPIDAT (Státní zdravotní ústav / National Health Institute) + PAD prevalenční odhad / prevalence estimate (Mravčík & Zábanský, 2001b) + (Mravčík V., Šebáková H., & Kania A., 2000)
Virová hepatitida C / Viral hepatitis C	Diagnosis B171 a B182	$Fe = 29,63 \%$	EPIDAT (Státní zdravotní ústav / National Health Institute) po sloučení „akutních“ a „chronických“ hepatitid C / after merger of “acute” and “chronic” hepatitis C (Řehák V.: osobní konzultace / personal consultation) + (Mravčík V. et al., 2000) + PAD prevalenční odhad / prevalence estimate
HIV/AIDS	skupiny / groups B20, B21, B22, B23, B24, Z21	$Fe = 5,02 \%$	Národní referenční laboratoř pro HIV a AIDS / National Reference Laboratory for HIV and AIDS (Státní zdravotní ústav – prevalenční registr / National Health Institute – prevalence register)
Akutní a subakutní infekční endokarditis / Acute and sub-acute infectious endocarditis	I330	$Fe = 4,96 \%$	Osobní konzultace a semireprezentativní prevalenční vzorek Infekční kliniky III. LF UK – Nemocnice na Bulovce (Beneš J., Kabelková M.: osobní konzultace) / Personal consultation and semirepresntative prevalence sample of Clinic of Infectious Diseases of III. Medical Faculty UK – Nemocnice na Bulovce (Beneš J., Kabelková M.: personal consultation)

Tabulka 23 / Table 23

Etiologické faktory některých somatických onemocnění se vztahem ke zneužívání drog / Etiological Factors of Several Somatic Diseases with Relation to Drug Abuse

Naopak u (skupin) nemocí

- neurčená virová hepatitida a virová hepatitida non-A, non-B, non-C (B178, 188 a 189, skupina B19)
- flebitida a tromboflebitida (skupina I80)
- infekční myokarditis (I400)
- polyneuropatie (G622, G628)
- pyoderma (L080)
- lokalizované (L270) a generalizované (L271) kožní erupce užitím léků a drog
- poruchy těhotenství, porodu a fetu (O441, O450, O458, O459, O460, O468)

On the other hand, we came to a conclusion that etiological factor for 1998 equals zero in the following (groups) of diseases

- Unrecognized virus hepatitis and non-A, non-B, non-C virus hepatitis (B178, 188 a 189, group B19)
- flebitis and thrombophlebitis (group I80)
- infectious myocarditis (I400)
- polyneuropathy (G622, G628)
- pyodermatitis (L080)
- localized (L270) and generalized (L271) dermal eruption after use of medicaments and drugs
- disorders of pregnancy, childbirth and fetus (O441, O450, O458, O459, O460, O468)

jsme došli k závěru, že etiologický faktor pro rok 1998 je roven nule. To platí pro pojišťovnami hrazenou péči i u flebitid a tromboflebitid, kde se drtivá většina předmětné péče děje v ordinacích, operujících v rámci zařízení mimo systém pojišťoven a jako taková je zahrnuta v následující části studie (podrobněji viz Kalina, 2001a).

Všechny etiologické faktory jsme konfrontovali s frekvenční analýzou souběhu diagnóz z databáze VZP pro rok 1998. Obecně platí, že etiologické faktory, jež jsme určili různé od nuly za použití epidemiologických dat a subrepresentativního vzorku, by při použití prosté frekvenční analýzy sekundárních diagnóz z databáze VZP byly podhodnoceny. Na druhé straně rovněž platí, že pro ty diagnózy, pro něž jsme určili etiologický faktor rovný nule, frekvenční analýza náš závěr potvrzuje.

Podle hypotézy, kterou vysvětlujeme tento jev,
– je utilizace služeb „pojišťovenského“ zdravotnictví uživateli nezákonných OPL obecně nižší, než by odpovídalo somatickému stavu – pokud dojde k ošetření akutních somatických poruch (především povrchových defektů kůže a poruch periferních cév), děje se tak v rámci zdravotních služeb specializovaných zařízení bez smluv s pojišťovnou
– do nemocnice/ za lékařem – specialistou uživatele drog přivádějí až závažnější, chronické poruchy; v mnoha takových případech se vzhledem k marginalizovanému statutu uživatelů nezákonných drog snaží své užívání skrýt
– obecně nepanuje velká kázeň praktických lékařů ani specialistů, co se správného vykazování vedlejších diagnóz týče.

Všechny tyto aspekty vedou k „podhlášenosti“ vedlejších diagnóz kategorie F1x v databázi VZP.

This applies to care covered by health insurance companies even as far as phlebitis and thrombo-phlebitis are concerned, where the overwhelming part of the subject care takes place in consultation rooms that operate within the framework of facilities outside the health insurance system and as such, it is also included in the following part of the study (a more detailed description is included in Kalina, 2001a).

We confronted all etiological factors with a frequency analysis of the concurrence of diagnoses from VZP database for 1998. In general, it holds true that etiological factors that we determined as other than zero using epidemiological data and a sub-representative sample would be undervalued using a simple frequency analysis of secondary diagnoses from VZP database. On the other hand, it also holds true that frequency analysis confirms our conclusion for the diagnoses for which we identified the etiological factor as equal to zero.

According to the hypothesis by which we explain this phenomenon,
– utilization of “insurance-covered” health care services by users of narcotic and psychotropic substances is generally lower than it would be appropriate with regard to the somatic condition of the users
– in the case that there is treatment of acute somatic disorders (especially surface skin defects and injuries of peripheral vessels), it takes place within the framework of health care provided by specialized facilities without a contract with a health insurance company
– drug users usually come to a hospital / physician specialist only after more serious, chronic disorders develop; in many cases, they try to hide the fact that they use drugs with regard to the marginalized status of illicit drug users
– in general, neither the general practitioners nor the specialists are very disciplined as far as proper reporting of secondary analyses is concerned.

All of these aspects lead to “underreporting” of F1x category secondary analyses in VZP databases.

Extrahovaná data z databází VZP

Po konzultacích s Odborem matematických analýz VZP jsme – po zaslepení osobních údajů a citlivých údajů o typu zařízení³⁷ – získali požadované údaje extrakcemi z databází pro výše uvedené diagnostické jednotky, a to jak pro ambulantní, tak pro lůžkovou péči.

Po osazení vykalkulovanými hodnotami vážených průměrů proplácených za body pro jednotlivé typy péče a zařízení jsme získali výsledky, přehledně shrnuté v následující tabulce:

Data Extracted from VZP databases

After consultation with the Department of Mathematical Analyses of VZP – and blinding of personal data and sensitive data about the type of facility⁴² – we obtained the required data by extracting from databases with regard to the above-mentioned diagnostic units, both for the inpatient and outpatient treatment care.

After we added the calculated values of weighed averages paid for points for individual types of care and facilities, we obtained the results presented in the following table:

skupina / group (MKN-10)	etiologický faktor / etiological factor	proplacené „ústavní“ body (Kč) / paid “institutional” points (CZK)	zvlášť účtovaný materiál a léčiva v ústavní péči (Kč) / separately accounted material and medications in institutional care (CZK)	proplacené „ambulantní“ body (Kč) / paid “outpatient” points (CZK)	zvlášť účtovaný materiál a léčiva v ambulantní péči (Kč) / separately accounted material and medications in outpatient care (CZK)	pravděpodobná hodnota preskripce (Kč) / probable value of prescription (CZK)	celkem přiřaditelné náklady zneužívání nezákonných drog (Kč) / total attributable costs of illicit drugs abuse (CZK)
F1X (s vyloučením alkoholu a tabáku) / F1X (with exclusion of alcohol and tobacco)							
	100,00 %	91 344 673	2 583 511	17 163 960	50 868	19 090 889	130 233 900
Virová hepatitida B / B virus hepatitis	8,02 %	17 525 085	1 383 319	10 072 603	171 262	11 203 413	3 238 543
Virová hepatitida C / C virus hepatitis	29,62 %	9 906 066	801 259	13 061 951	212 177	14 528 364	11 408 533
HIV/ AIDS	5,02 %	2 700 680	1 089 009	3 753 107	492 421	4 174 453	612 596
akutní a subakutní endokarditida / Acute and subacute endocarditis	4,96 %	10 703 182	3 586 880	530 207	4 986	589 731	764 069
Celkem / Total							146 257 643

Tabulka 24 / Table 24

Zpracovaná data z databází VZP ČR
/ Processed Data from VZP ČR Databases

³⁷ ve shodě se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 227/2000 Sb.

⁴² in compliance with law 101/2000 of the Code, on Protection of Personal Data and Changes to Several laws, in the Version of Law 227/2000 of the Code

„Pravděpodobná hodnota preskripce“ je vykalkulována z průměrného poměru *ambulantní péče – výkony/ambulantní péče – preskripční léky*, získaného z VZP ČR, 1999. VZP ani jiné pojišťovny totiž nevedou evidenci proplácených léků, která by umožňovala přiřadit ten který předepsaný a proplácený lék určité diagnóze.

Po přizpůsobení našeho výsledku celkovému počtu pojištěnců v ČR (střední stav obyvatelstva – zdroj: Český statistický úřad, 1999) docházíme k výsledku 200 694 802 Kč oportunních nákladů, které v souvislosti se zneužíváním nelegálních drog proplatily zdravotní pojišťovny v ČR.

Závěrečnou úpravou je dopočet přiřaditelných nákladů na léčbu HIV/ AIDS ze zvláštní dotace Ministerstva zdravotnictví ČR. Podle sdělení příslušného odboru (MUDr. Gustav Werner: pracovní korespondence) se v roce 1998 jednalo o:

– 35 000 000 Kč neinvestiční dotace

1) léčení nehrazená zdravotními pojišťovnami (AIDS centra) – 15 700 000 Kč

2) Národní referenční laboratoř SZÚ – 10 700 000 Kč

3) ostat. klinická pracoviště (mikrobiologie, venerologie) 1 300 000 Kč

4) prevence – 7 300 000 Kč

– 7 000 000 Kč investiční dotace

1) dovybavení AIDS center, Národní referenční laboratoře, a dalších zdrav. pracovišť – 2 700 000 Kč

2) obč. sdruž., ČSAP a R-R – 4 300 000 Kč

Přiřaditelné náklady z této zvláštní dotace jsou tedy 1 756 055 Kč u neinvestičních dotací a 210 727 Kč u dotací investičních (po přizpůsobení *interest rate*³⁸ 12 %.

³⁸ interest rate – též úroková sazba; používá se pro ocenění (současné/ roční) konzumace (dlouhodobých) investic. V zájmu mezinárodní komparability studie bylo rozhodnuto jednotně používat interest rate 12 %.

The “probable prescription value” was calculated from the average ratio *outpatient care – performance / outpatient care – prescribed medicaments* obtained from VZP ČR, 1999. The reason is that neither the VZP nor the other health insurance companies keep registers of discharged medicaments that would allow for association of a prescribed and discharged medicament to a particular diagnosis.

After we adjust our result to the total number of insurance policy holders in the Czech Republic (medium size of population – source: Czech Statistical Office, 1999), we attain the result of CZK 200,694,802 of opportunity costs paid out by the health insurance companies in the Czech Republic in connection with illicit drug abuse.

In the end, we added the costs attributable to HIV / AIDS treatment from a special grant of Ministry of Health of the Czech Republic. According to the statement of the appropriate department (MUDr. Gustav Werner: work correspondence), the amounts in 1998 were:

– CZK 35,000,000 non-investment grants

1) Treatment not covered by health insurance companies (AIDS centers) – CZK 15,700,000

2) National reference laboratory of the National Health Institute SZÚ – CZK 10,700,000

3) Other clinical departments (microbiology, venereology) CZK 1,300,000

4) Prevention – CZK 7,300,000

– CZK 7,000,000 investment grants

1) Refurbishment of AIDS centers, National reference laboratory, and other health care facilities – 2,700,000 Kč/CZK

2) Civic associations, ČSAP and R-R – CZK 4,300,000

Therefore, the attributable costs from this special grant are CZK 1,756,055 (non-investment grants) and 210,727 (investment grants) – after adjustment to 12% interest rate⁴³

⁴³ it is used for appraisal (current/annual) consumption of (long-term) investments. We decided to use a 12% interest rate in order to ensure the international comparability of the study.

Oportunní náklady pojišťovenské zdravotní péče v souvislosti s nezákonnými drogami v ČR v roce 1998.

Při použití popsané metodologie činí odhad pojišťovenských oportunních nákladů přiřaditelných v roce 1998 zneužívání nelegálních drog v ČR 202 661 584 Kč.

3/1/2 Odborná péče financovaná mimo systém zdravotního pojištění

Do této složky zdravotních nákladů zahrnujeme dotace nestátním a nezdravotnickým organizacím, provádějícím převážně tzv. sekundární (léčbu, vyhledávání aktivních případů) a terciární (snižování škod) prevenci.

Podle dotazníkové studie, detailně popsané na jiném místě této publikace (Kalina, 2001a) byly náklady na sekundární a terciární prevenci mimo systém veřejného zdravotního pojištění po extrapolaci na počet respondujících okresů 97 783 320 Kč. Tato částka nezahrnuje přiřaditelnou část personálních a administrativních nákladů specializovaného aparátu státní správy (viz *Náklady na specializovaný aparát státní správy*).

Pojišťovnami nehrazené oportunní náklady odborné péče o uživatele nezákonných drog (sekundární a terciární prevence) přiřaditelné v roce 1998 zneužívání nelegálních drog v ČR, činily 97 783 320 Kč.

3/2 Transakční náklady

3/2/1 Pojišťovnictví

Všeobecná zdravotní pojišťovna ve své výroční zprávě (VZP ČR, 1999) uvádí transakční náklady na vlastní činnost ve výši 3,11 %. Budeme-li uvažovat, že tato hodnota je stejná v celém pojišťovenském (tržním) sektoru, pak při použití předchozí hodnoty (před započtením zvláštních dotací na HIV / AIDS)

Opportunity Costs of Health Care Covered by Health Insurance Companies in Connection with Illicit Drugs in the Czech Republic in 1998.

Utilizing the described methodology, the estimated opportunity insurance costs attributable to illicit drug abuse in the Czech Republic in 1998 were CZK 202,661,584.

3/1/2 Professional Care Funded Outside the Health Insurance System

This component of health costs includes grants allocated to non-governmental and non-medical organizations that mainly provide so-called secondary (treatment, retrieval of active cases) and tertiary (harm reduction) prevention.

According to the questionnaire study, described at length in this publication (Kalina, 2001a), the costs of secondary and tertiary prevention outside the framework of health insurance after extrapolation to the number of responding districts were CZK 97,783,320. The amount does not include the attributable part of personal and administrative costs of specialized state administration apparatus (see *Costs of specialized state administration apparatus*).

Opportunity costs of professional care provided to illicit drugs users (secondary and tertiary prevention) that were not covered by health insurance companies and attributable to drug abuse in the Czech Republic in 1998 were CZK 97,783,320.

3/2 Transaction Costs

3/2/1 Insurance Industry

The annual report of the National Health Insurance Company (VZP ČR, 1999) presents transaction costs of its own activities at the amount of 3.11%. If we consider that this value is the same in the whole insurance (market) industry, then if we use the previous value (before inclusion of special grants for HIV/AIDS), a simple calculation (our identified costs of insurance system attributable to drugs multiplied with this percentage value) will lead us to the conclusion that:

dojdeme jednoduchým výpočtem (kde vynásobíme tímto procentem námi identifikované náklady pojišťovenského systému přiřaditelné drogám) k závěru, že:

Oportunní transakční náklady zdravotních pojišťoven přiřaditelné v roce 1998 zneužívání nelegálních drog v ČR činí 6 241 608 Kč.

3/2/2 Sociálního systému

Na podkladě přehledu prostonaných dnů a ukončených případů pracovní neschopnosti, poskytnutého laskavostí Ústavu zdravotnických informací a statistiky České republiky (Holub, 2000), jsme sestavili tabulku zohledňující etiologické frakce (faktory), uvedené v kapitole *Etiologické frakce*:

Opportunity transaction costs of health insurance companies attributable to illicit drug abuse in the Czech Republic in 1998 were CZK 6,241,608.

3/2/2 Social System

Taking into account the summary of sick days and the completed cases of incapacity to work kindly provided by the Institute of Health Information and Statistics of the Czech Republic (Holub, 2000), we drew up a chart that reflected etiological fractions (factors) included in chapter *Etiological fractions*:

Nemoc / Disease	Muži / Males	Ženy / Females	Celkem / Total	Attributable část / Attributable part
Akutní hepatitida B / Acute B hepatitis	5 822	3 857	9 679	776,26
Akutní hepatitida C / Acute C hepatitis	3 978	2 519	6 497	1 924,41
Chronická hepatitida B a/nebo C				
Chronic B and/or C hepatitis	7 410	7 136	14 546	2 737,56
HIV/ AIDS	669	1 510	2 179	325,97
F11 (opioidy / opioids)	4 219	3 646	7 865	7 865,00
F12 (kanabinoidy / cannabinoids)	317	730	1 047	1 047,00
F13 (sedativa a hypnotika / sedatives and hypnotics)	979	1 405	2 384	2 384,00
F14 (kokain / cocaine)	412	17	429	429,00
F15 (stimulanty / stimulants)	2 051	1 391	3 442	3 442,00
F16 (halucinogeny / hallucinogens)	189	38	227	227,00
F18 (rozpouštědla / solvents)	934	682	1 616	1 616,00
F19 (polyvalentní užívání / poly-drug use)	3 366	947	4 313	4 313,00
T40 (otrava narkotiky / poisoning with narcotics)	342	1 162	1 504	1 504,00
Z21 (HIV bez klinických příznaků / HIV without clinical symptoms)	14	415	429	21,52
celkem všech (proplácených) dnů / Total of all (paid) days	610 892	628 003	1 238 895	2,31 %

Tabulka 25 / Table 25

Zpracovaná data z databáze ÚZIS: proplacené prostonané dny a pracovní neschopnosti 1998 / Processed Data From Health Information and Statistics Institute Database: Paid Sick Days and Incapacity for Work in 1998

Z tabulky vyplývá, že 2,31 % operačních (transfernih) nákladů věnovaných k proplácení „nemocenských“ dávek lze pro rok 1998 přiřadit zneužívání nezákonných drog.

Tyto dávky proplácí Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (MPSV).

Ze Zprávy o státním účtu (Zeman and Svoboda, 1999) vyplývá, že na nemocenských dávkách MPSV v roce 1998 vyplatilo 18 600 000 000 Kč. Potom, pokud lze zneužívání drog přiřadit 2,31 % proplacených nemocenských dávek, a pokud víme, že vlastní operační náklady (běžné výdaje) MPSV v témž roce a podle téhož zdroje činily 4 648 478 580 Kč a investiční výdaje 1 382 091 690 Kč (po přizpůsobení interest rate 12 % představuje konzumaci investičních nákladů ve výši 165 851 003 Kč) – to vše potřebné k administraci celkem 237 228 000 000 Kč (kap. 41, 42 a 43 výdajů státního rozpočtu podle funkčního členění) – pak

$$ON_{MPSV} = (BV_{MPSV} + KI_{MPSV}) \times Fe_{MPSV} \times NN/N_{SVPZ} = 8\,718\,280 \text{ Kč}$$

ON_{MPSV} – operační náklady MPSV

BV_{MPSV} – běžné výdaje MPSV

KI_{MPSV} – konzumované investiční výdaje MPSV

Fe_{MPSV} – přiřaditelná frakce všech vyplacených nemocenských dávek

NN – vyplacené nemocenské dávky (v Kč)

N_{SVPZ} – vyplacené dávky v rámci sociálních věcí a politiky zaměstnanosti

Bylo by možno argumentovat, že podobně je třeba vypočítat i transakční náklady pro sociální dávky a podporu v nezaměstnanosti. Z empirického pozorování, sdělení pracovníků kontaktních zařízení i výsledků kvalitativní studie (Miovský, 2001a) ale lze usuzovat, že tohoto systému využívá jen minimum předmětné populace (problémoví uživatelé nezákonných drog).

It follows from the table that 2.31% of operating (transfer) costs appropriated to payment of “sick” benefits in 1998 can be assigned to illicit drug abuse.

The Ministry of Labor and Social Affairs of the Czech Republic settles payments of such benefits.

It follows from the National Account Report (Zeman and Svoboda, 1999) that the Ministry of Labor and Social Affairs (MPSV) expended CZK 18,600,000 000 CZK on sickness benefits. Then, if it is possible to assign 2.31% of the discharged sickness benefits and if we know that the own operating costs (current expenses) of the Ministry of Labour and Social Affairs in the same year were CZK 4,648,478,580 according to the same source, and investment expenditures were CZK 1,382,091,690 (after adjustment to 12% interest rate it represents consumption of investment costs of the amount of CZK 165,851,003) – all of it necessary for administration of the total amount of CZK 237,228,000,000 (chapters 41, 42 and 43 of state budget expenditures according to functional division)

$$ON_{MPSV} = (BV_{MPSV} + KI_{MPSV}) \times Fe_{MPSV} \times NN/N_{SVPZ} = CZK\,8,718,280$$

ON_{MPSV} – operating costs of the Ministry of Labour
 BV_{MPSV} – current expenditures of the Ministry of Labour

KI_{MPSV} – consumed investment expenditures of Ministry of Labour

Fe_{MPSV} – attributable proportion of all paid sickness benefits

NN – paid sickness benefits (in CZK)

N_{SVPZ} – paid benefits within the framework of social affairs and employment policy

It would be possible to argue that it is also necessary to calculate transaction costs of social benefits and unemployment benefits in a similar manner. However, it follows from empirical monitoring, statements of employees of contact centers and results of the qualitative study (Miovský, 2001a) that it is possible to conclude that only a minimum

Oportunní transakční náklady sociálního systému přiřaditelné v roce 1998 zneužívání nelegálních drog v ČR činí 8 718 280 Kč.

3/2/3 Výše transakčních nákladů, přiřaditelných zneužívání nezákonných drog v ČR 1998

Oportunní transakční (operační) náklady, přiřaditelné v roce 1998 zneužívání nelegálních drog v ČR, činí 14 959 888 Kč.

3/3 Primární prevence

Do této položky studie ve shodě s mezinárodní metodologií (Single et al., 1996) zahrnujeme náklady na primární specifickou prevenci užívání nezákonných drog a závislostí – nikoliv tedy nespecifickou primární prevenci (obecnou prevenci kriminality a sociálně patologických jevů).

Podle dotazníkové studie, detailně popsané na jiném místě v této publikaci (Kalina, 2001a) lze po extrapolaci na počet respondujících okresů pro rok 1998 určit náklady primární prevence ve výši 55 654 160 Kč.

Oportunní náklady (přímo hrazené) specifické primární prevence zneužívání nelegálních drog v roce 1998 činily 55 654 160 Kč.

3/4 Náklady na výzkum

Prohledáním databází grantových agentur se nepodařilo identifikovat žádný výzkumný projekt, kterému by pro rok 1998 byl udělen grant v souvislosti se zneužíváním nelegálních návykových látek.

Standardní monitorování a školské studie byly hrazeny ze zdrojů, uvedených v kapitole *Odborná péče, financovaná mimo systém zdravotního pojištění* a pravděpodobně zčásti i ze zdrojů v kapitole *Primární prevence*.

of the subject population (problem users of illicit drugs) take advantage of this system.

Opportunity transaction costs of the social system attributable to illicit drug abuse in the Czech Republic in 1998 were CZK 8,718,280.

3/2/3 Amount of Transaction Costs Attributable to Illicit Drug Abuse in the Czech Republic in 1998

Opportunity transaction (operative) expenditures attributable to illicit drug abuse in the Czech Republic in 1998 are CZK 14,959,888.

3/3 Primary Prevention

In compliance with international methodology (Single et al., 1996), we include the costs of specific primary prevention of illicit drugs use and addiction – therefore, we do not include any non-specific primary prevention (general prevention of criminality and socially pathological phenomena).

According to the questionnaire study described at length in this publication (Kalina, 2001a), after extrapolation to the number of responding districts, it is possible to determine the costs of primary prevention in 1998 at the amount of CZK 55,654,160.

Opportunity costs of (directly paid) specific primary prevention of illicit drugs abuse in 1998 were CZK 55,654,160.

3/4 Costs of Research

After searching in the databases of grant agencies, we did not manage to identify any research project that would receive a grant in 1998 in connection with the abuse of illicit addictive substances.

Standard monitoring and school studies were covered from resources included in the chapter *Professional Care Funded Outside Health Insurance System* and partly probably even from the resources included in chapter *Primary prevention*.

3/5 Náklady na specializovaný aparát státní správy

V České republice existuje a v roce 1998 existoval specializovaný systém protidrogových koordinátorů, z definice se zabývajícími pouze problematikou související přímo se zneužíváním nelegálních drog (etiologický faktor = 1). Zdrojem dat pro tuto kapitolu našeho výzkumu byla monotematická analýza sekretariátu Meziřesortní protidrogové komise (dále jen MPK) (Sekretariát Meziřesortní protidrogové komise vlády ČR, 1999).

V rámci této analýzy byly obeslány celkem 102 subjekty:

3/5 Costs of Specialized State Administration Apparatus

In the Czech Republic, there exists and there also existed in 1998 a specialized system of drug coordinators who by definition only deal with the issues that directly relate to illicit drugs abuse (etiological factor = 1). A monothematic analysis of the secretariat of National Drug Commission of the Government of the Czech Republic (hereinafter also referred to as NDC) (Sekretariát Meziřesortní protidrogové komise vlády ČR, 1999) was the source of data for this chapter of our research.

Within the framework of this analysis, a total of 102 subjects were summoned:

úřad / Authority	referát, odbor soc. věci / Department of Social Affairs	referát, odbor zdravotnictví / Department of Health	kancelář přednosty / Office of the Senior Clerk	Jiné / Other	Neuvedeno / Unlisted
okresní úřad / District Authority	44	13	9	94	
magistrátní úřad / Magistrate authority	1	2	1	–	
úřad statut. města / Corporate town authorities	3	–	–	1	2
obv. Úřad m. č. Praha / District authority of Municipal part Prague	7	4	1	3	
Celkem / Total	55	19	11	8	2

Tabulka 26 / Table 26

Přehled zařazení protidrogových koordinátorů v rámci úřadů (Sekretariát Meziřesortní protidrogové komise vlády ČR, 1999) / Summary of Posts of Drug Coordinators within the Framework of Authorities (Secretariat of National Drug Commission of the Government of the Czech Republic, 1999)

Podle údajů z citované práce byla výše úvazků na počátku roku 1999 následující:

- 47 koordinátorů vykonává činnost protidrogového koordinátora na plný úvazek,
- 28 na částečný úvazek v rozpětí 0,2 až 0,9
- 3 pracovníci na 0,0 úvazku,
- 10 úřadů výši úvazku neuvedlo.

According to data from the mentioned study, in the beginning of 1999, the distribution of part or full time employments was:

- 47 coordinators are full-time drug coordinators,
- 28 part time coordinators (0.2 to 0.9),
- 3 workers with 0.0 employment,
- 10 authorities did not submit the value.

Koordinátoři jsou zařazeni do platových tříd v rozpětí 7 – 11 (Sekretariát Meziřesortní protidrogové komise Úřadu vlády ČR, 1999). Při zvážení platů ve státní správě je tedy možno uvažovat, že okresní protidrogoví koordinátoři se nijak významně neodchyľují od „průměrného platu v roce 1998“ podle: Český statistický úřad, 1999.

Dále je nutno přičíst provozní (administrativní) náklady na metodický orgán státní správy – Meziřesortní protidrogovou komisi, operující v rámci Úřadu vlády ČR. Podle Zprávy o státním účtu (Zeman & Svoboda, 1999) vykazoval Úřad vlády v ČR v roce 1998 355 tabulkových a 310 skutečně naplněných míst, běžné výdaje 195 514 000 Kč a kapitálové výdaje 42 633 000 Kč

Při:

- extenzi těchto údajů (47 plných úvazků, 28 úvazků á 0,55, 3 úvazky á 0; celkem údaje pro 78 subjektů) pro celkový počet koordinátorů (102), a při
- přičtení nákladů na sekretariát MPK (7 pracovníků)
- a přepočtu přiřaditelných provozních nákladů Úřadu vlády ČR na 7 pracovníků MPK

platí, že oportunní náklady na specializovaný aparát státní správy v roce 1998 lze vyjádřit rovnicí

$$N_o = (((n_k : n_R) \times U_{RR} + n_{MPK}) \times W_a) + (n_{MPK} : n_{UV} \times (C_{NI} - n_{MPK} \times W_a) + (0,12 \times C_i)) = 16\,952\,908 \text{ Kč}$$

n_k – počet tabulkových míst koordinátorů
 n_R – počet odpověďevších (okresních, magistrátních, obvodních) úřadů
 n_{MPK} – počet pracovníků MPK
 n_{UV} – počet pracovníků Úřadu vlády ČR
 U_{RR} – celkem úvazků při dané response rate
 W_a – průměrná roční mzda

The coordinators are paid in salary grades 7 – 11 (Sekretariát Meziřesortní protidrogové komise vlády ČR, 1999). If we compare this range to salaries in the state administration, it is possible to mention that the salaries of district drug coordinators do not significantly differ from the “average salaries in 1998” according to: Czech Statistical Office, 1999.

In addition, it is necessary to add operational (administrative) costs of methodological state administration body – National Drug Commission operating within the framework of the Office of Government of the Czech Republic. According to the National Account Report (Zeman & Svoboda, 1999), the Office of the Government of the Czech Republic reported 355 table and 310 of actually occupied work positions, CZK 195,514,000 current expenditure and CZK 42,633,000 capital expenditure

Provided that we:

- extend these data (47 full time positions, 28 part time positions (á 0.55), 3 positions á 0.0; data from the total of 78 subjects) to the total number of the coordinators (102), and
- add the costs of the secretariat of the National Drug Commission (7 employees)
- and recalculate the attributable operational costs of the Office of the Government of the Czech Republic to the seven employees of the NDC

then it applies that opportunity costs of the specialized state administration apparatus in 1998 can be expressed with the following formula:

$$N_o = (((n_k : n_R) \times U_{RR} + n_{MPK}) \times W_a) + (n_{MPK} : n_{UV} \times (C_{NI} - n_{MPK} \times W_a) + (0.12 \times C_i)) = \text{CZK } 16,952,908$$

in which

n_k – number of table positions of coordinators
 n_R – number of respondents (district, magistrate, local) authorities
 n_{MPK} – number of NDC employees
 n_{UV} – number of employees of the Office of the Government of the Czech Republic
 U_{RR} – total positions with the given response rate
 W_a – average annual earnings

C_{NI} – neinvestiční náklady Úřadu vlády ČR
 C_i – investiční náklady Úřadu vlády ČR

Oportunní náklady specializovaného aparátu státní správy, zaměřeného na problematiku přímo související se zneužíváním nelegálních drog, lze pro rok 1998 vyjádřit sumou 16 952 908 Kč.

Zbývá rozhodnout, do které z kapitol tyto položky zařadit. Podle konzultací se sekretariátem MPK, který je zodpovědný za metodické řízení celého systému, je majorita práce protidrogových koordinátorů věnována specifické primární prevenci a léčbě; represe nepředstavuje (s výjimkou vedoucích míst sekretariátu MPK) významnou pracovní zátěž. Proto jsme identifikované oportunní náklady specializovaného státního aparátu v závěrečné tabulce i grafu zařadili rovným dílem mezi přímé náklady na specifickou primární prevenci a přímé náklady na léčbu.

3/6 Náklady na podporu avertivního chování a náklady spojené s pracovištěm
 Podpora avertivního chování je v České republice považována za součást primární prevence (v alkoholologii i za součást abstinence léčby) a nelze ji z této kapitoly odseparovat, takže je její součástí.

V České republice neprobíhaly v roce 1998 žádné pravidelné programy na testování pracovníků na přítomnost zákonných ani nezákonných drog, v této souvislosti tedy nevznikly žádné společenské náklady.

3/7 Náklady na škody typu dopravních nehod, požárů apod.

Přestože útvar dopravní policie Policie ČR každoročně vykazuje několik nehod za přítomnosti nezákonných drog a/nebo léčiv, nepodařilo se rozlišit příčinnou souvislost a ko-incidenci; stávající systém také neumožňuje zjistit, v kolika dopravních nehodách bylo

C_{NI} – non-investment costs of the Office of the Government

C_i – investment costs of the Office of the Government

The opportunity costs of the special state administration apparatus that focuses on issues that directly relate to illicit drugs abuse in 1998 were CZK 16,952,908.

There remains a decision as to which chapter the items ought to be included into. According to consultations with the NDC Secretariat accountable for methodological coordination of the whole system, the majority of the work of drug coordinators is dedicated to specific primary prevention and treatment; repression does not represent any significant workload (with the exception of leading positions of the NDC Secretariat). Therefore, we evenly distributed the identified opportunity costs of the specialized state apparatus in the final chart and graph to direct costs of specific primary prevention and direct costs of treatment.

3/6 Costs of Preventive Behavior Support and Costs Related to this Work Station

In the Czech Republic, support of preventive behavior is regarded as a part of primary prevention (in alcoholology, it is also regarded as a part of abstinence-oriented treatment). It is impossible to separate it from this chapter; therefore, it is a component of it.

In 1998, there were no regular programs of employee testing for the presence of illicit or legal drugs in the Czech Republic; therefore, there were no related social costs.

3/7 Costs of Damages such as Road Accidents, Fires, etc.

Despite the fact that the Department of Traffic Police of the Czech Republic reports several accidents with the presence of illicit drugs and/or medicaments every year, we did not manage to distinguish between causal relationship and

zjištěno (terapeutické) užití léčiv a v kolika šlo o abusus nelegální drogy.

Přestože mezinárodní prameny udávají zvýšené riziko nehody za přítomnosti téměř všech nezákonných drog³⁹ (ve stadiu akutní intoxikace aktivního účastníka dopravy), v našich podmínkách se zdá, že tento jev byl v roce 1998 relativně zanedbatelný. Nasvědčují tomu i výsledky dlouhodobého testování aktivních účastníků fatálních dopravních nehod v Jihočeském kraji (Vorel, 2001).

Pro rok 1998 tedy neidentifikujeme pro tuto položku v České republice žádné oportunní náklady.

3/8 Prosazování práva

Celoplošné (republikové) prosazování práva v oblasti nezákonných drog a související kriminality bylo v roce 1998 zajišťováno na pěti odlišných úrovních:

- Policie ČR, resp. její příslušné útvary (viz Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 1997)
- Státní zastupitelství
- Soudy
- Generální ředitelství cel a jeho příslušné útvary
- Vězeňská správa

Mimo tento systém se zařazují obecní policie; přestože část jejich práce, spočívající především v ochranné/pořádkové funkci může mít souvislost s existencí nezákonných drog, je jasné, že hlavní zatížení na odhalování trestných činů a na procesu, který vede k prosazení práva v této oblasti, nenese.

To nás spolu s faktem, že zjištění jejich roz-

coincidence; the existing system also does not allow for detection of how many times it was a case of (therapeutic) use of medicaments or illicit drug abuse.

Despite the fact that the international sources report an increased risk of accident in the presence of nearly all illicit drugs⁴⁴ (in the stage of acute intoxication of the active traffic participant), it seems in our environment that this phenomenon was relatively negligible in 1998. Even the results of the long-term testing of active participants of fatal road accidents in South Bohemian region support this statement (Vorel, 2001).

We do not identify any opportunity costs for this item in the Czech Republic in 1998.

3/8 Law Enforcement

Nationwide (republic) law enforcement in the field of illicit drugs and related crime was carried out on five different levels:

- Police of the Czech Republic, or appropriate departments (see Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 1997)
- Public prosecution
- Courts
- General directorate of customs and appropriate departments
- Prison administration

Local Police forces are classified outside this system; despite the fact that a part of their work, mainly based on protective/disciplinary function, may be connected with the existence of illicit drugs, it is clear that it does not bear the main burden of detection of crime and law enforcement process.

Together with the fact that the staff, time and material possibilities of the PAD study did not allow for identification of all budgets in all municipalities, and

počtů ve všech obcích v roce 1998 bylo mimo personální, časové i materiální možnosti studie PAD a že neexistuje český ani světový odhad příslušného etiologického faktoru pro práce, jimiž se obecní policie ze zákona (Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 1997) zabývá, vedlo k vyřazení obecních policií z prezentované studie.

3/8/1 Metodologie

Metodologie je v tomto případě poněkud odlišná od určení zdravotních nákladů, a to zejména proto, že účetní ani výkazový systém represivních složek nedovoluje adresné určení nákladů jednotlivých typů úkonů atd., jak je tomu v (pojišťovnickém) systému zdravotní péče. Přes existenci specializovaných útvarů (typu Národní protidrogové centrály Policie ČR a odboru Boje proti podloudnictví Generálního ředitelství cel) se tato problematika dotýká i mnohem obecněji zaměřených složek. Stejně jako v případě zdravotních nákladů bylo tedy třeba v souladu s mezinárodní metodikou (Single et al., 1996) určit etiologické faktory, jež udávají míru, v níž je práce té které represivní složky přiřaditelná existenci drog – tedy jakousi míru „oportunitu nákladů“.

3/1/1/2 Etiologický faktor

Etiologický faktor v kriminologii můžeme definovat jako desetinné číslo (vyjádřitelné v procentech), udávající míru, již je daný trestný čin přiřaditelný existenci drog.

Podobně jako ve zdravotnictví lze bez problémů určit trestné činy, pro něž je etiologický faktor $Fe = 1$. V roce 1998 to byly (členěno podle paragrafů):

- § 187 („nedovolené nakládání a přechovávání OPL pro jiného“)
- § 188 („předmět k nedovolené výrobě OPL“)
- § 188a („šíření toxikomanie“),

the fact that there is no Czech or worldwide estimate of the appropriate etiological factor for works that Municipal Police departments deal with according to the law (Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 1995), we decided to exclude the aforementioned Municipal Police branches from the presented study.

3/8/1 Methodology

In this case, the methodology rather varies from the determination of health costs; especially because neither the accounting nor the reporting system of repressive (law enforcement) branches allows for exact specification of costs of individual types of acts, etc. as is the case in the (health insurance) system of health care. Despite the existence of specialized branches (such as the National Drug Squad of the Police of the Czech Republic and Department of Combating Smuggling of the General Customs Headquarters), these issues also concern more generally focused branches. As was the case with regard to health costs, it was necessary to determine etiological factors in compliance with international methodology (Single et al., 1996) factors. The factors represent the level in which the work of the appropriate repressive branch can be attributed to the existence of drugs – thus, they represent a certain level of “cost opportunity.”

3/1/1/2 Etiological Factor

In criminology, we can define the etiological factor as a decimal number (also representable in percentage values) that expresses the level on which the particular criminal offence can be attributed to the existence of drugs.

In a similar manner as in the health care system, it is no problem to identify a criminal offence for etiological factor $Fe = 1$. In 1998, it related to the following sections:

- Section 187 (“unauthorized handling of narcotic and psychotropic substances and receiving of narcotic and psychotropic substances for another person”)

³⁹ v této souvislosti je zajímavé, že ani intoxikace „nejtvrdšími“ drogami nevykazuje takové zvýšení relativního rizika nehody, jako požití alkoholu již ve „střední míře opilosti“

⁴⁴ In this context, it is interesting that even intoxication with the “hardest” drugs shows a similar increase in the relative risk of accident as consumption of alcohol in the “medium level of drunkenness”

pro něž se vžilo také označení (v současnosti zahrnující i § 187a, jenž vstoupil v platnost 1. ledna 1999) „primární drogová kriminalita“.

U trestných činů, které nezahrnují nakládání s nezákonnou drogou, je situace nepoměrně složitější. V tomto případě tzv. „sekundární drogové kriminality“ se jedná zejména o násilnou a majetkovou kriminalitu a celý koncept vychází z hypotézy, podle níž je (problémový a/nebo závislý) zneuživatel drog nucen obstarávat si prostředky k obstarání drogy trestnou činností.

Tato hypotéza je podporována řadou studií, které popisují extrémně vysokou prevalenci užívání legálních i nelegálních drog mezi pachateli trestných činů (U.S. Department of Justice, 1994; Brochu and Douyon, 1990; Brochu, 1995) a vztah mezi drogovou kriminalitou a jinými typy trestné činnosti (Dobinson and Ward, 1986; Benson and Rasmussen, 1991)⁴⁰.

Přestože je tento koncept odbornou i laickou veřejností konsensuálně přijímán (a podpořen mj. i zjištěními extenzivní kvalitativní studie, provedené v rámci PAD), nebyl zatím v českých podmínkách nikdy podniknut pokus o kvantifikaci tohoto stavu. Drtivá většina zahraničních studií staví na rozsáhlých kvalitativních výzkumech, založených na semistrukturovaných interview s pachateli trestných činů a vstupních zkouškách moči. V rámci studie PAD nicméně nebylo možno takovou studii z procedurálních i časových a kapacitních důvodů podniknout.

³⁹ Obsáhlejší rozbor teoretických modelů obsahuje (Zábranský et al., 2001b); podrobněji se třemi možnými spojeními mezi zneužíváním drog a tzv. „sekundární drogovou kriminalitou“ zabývá především (Goldstein et al., 1987); prakticky zaměřenou práci na zmapování vztahu mezi primární a sekundární drogovou kriminalitou pak je (Benson et al., 1992)

– Section 188 (“an object designed for production of a preparation containing a narcotic or psychotropic substance”)

– Section 188a (“propagation of drug addiction”),

The sections are also known as “primary drug-related criminality” (at present it also includes Section 187a, applicable since January 1, 1999).

As far as criminal offences that do not involve handling of an illicit drug are concerned, the situation is much more complicated. In the case of so-called “secondary drug-related criminality”, it mainly concerns violent and acquisitive criminality and the concept follows from a hypothesis according to which a (problem and/or addicted) drug user necessarily procures means for drugs through criminal activities.

The hypothesis is also supported in many studies that describe the extremely high prevalence of use of legal and illicit drugs among criminal offenders (U.S. Department of Justice, 1994; Brochu and Douyon, 1990; Brochu, 1995) and the relationship between drug-related crime and other types of criminal activities (Dobinson and Ward, 1986; Benson and Rasmussen, 1991).⁴⁵

Despite the fact that both the professional and the lay public consensually accept this concept (in addition, the results of an extensive qualitative study carried out within the framework of PAD also support it), there has never been an attempt to quantify this condition in the Czech environment. The overwhelming majority of foreign studies build on extensive qualitative researches based on initial urine testing and semistructured interviews with offenders. However, it was impossible to carry out such a study within the framework of the PAD study for procedural, time and capacity reasons.

⁴⁴ A comprehensive analysis of theoretical models is included in Zábranský et al., 2001b; a detailed analysis of three possible connections between drug use and the so-called “secondary drugs criminality” is especially dealt with in Goldstein, Brownstein, Kurlander, Glasel, & Martinez, 1987; and Benson, Kim, Rasmussen, & Zuehlke, 1992 represents a practically focused work that maps the relationship between primary and secondary drug criminality

Rozhodli jsme se tedy požádat Radu PAD o sestavení Expertní skupiny pro určení etiologického faktoru v kriminologii, složenou z odborníků jednotlivých resortů a všech úrovní prosazování zákona. Ta nicméně uzavřela svou práci konstatováním, že pro určení etiologických faktorů nedisponuje žádný z resortů dostatečnými podklady ani znalostmi – přestože se všichni zúčastnění shodli na tom, že „sekundární drogová kriminalita je v České republice reálným a tíživým jevem“ (Gajdošíková and Zábranský, 2001).

Výzkumný tým PAD tedy po analýze dostupných pramenů Expertní skupině Rady PAD navrhl, aby byly pro účely předkládané studie použity hodnoty z amerických studií z doby před nástupem cracku (u nějž se předpokládá, že významně zvyšuje připravenost k páchání trestných – především násilných – trestných činů). Expertní skupina Rady PAD pro etiologický faktor takový postup odsouhlasila a vzala na vědomí připomínku Výzkumného týmu, že lze předpokládat, že vzhledem k sociálním rozdílům mezi oběma zeměmi bude odhad těchto etiologických faktorů pravděpodobně nadsazen. Použití etiologických faktorů ze Singlovy studie (Single, 1996) nicméně Výzkumný tým nedoporučil, a to především pro nezpracování majetkové kriminality, která je v českých podmínkách vnímána jako zásadní.

Pro kriminologickou část naší studie bylo tedy rozhodnuto pro jednotlivé typy kriminality použít následující etiologické faktory:

Therefore, we decided to ask the PAD Council to establish an Expert group for determination of the etiological factor in criminology, composed of experts from individual ministries and all levels of law enforcement. Nevertheless, the group concluded its work with a statement that neither of the ministries has sufficient source data or knowledge at its disposal for the purposes of determination of etiological factors – despite the fact that all participants agreed that “secondary drug-related criminality in the Czech Republic is a real and burdensome phenomenon” (Gajdošíková and Zábranský, 2001).

Accordingly, the PAD research team, after analyses of available sources (especially: Harwood et al., 1998; Rice, 1999; Single et al., 1996; Fazey & Stevenson, 1990), suggested to the PAD Expert Group to use values from American studies from the time before crack entered the scene (as it is expected that this drug significantly increases readiness to commit criminal – and especially, violent – offences). The PAD Expert Group for Etiological Factors has approved of such a procedure and acknowledged the comment of the Research Team that it is possible that the estimate of etiological factors will most likely be exaggerated with regard to the social differences between the two countries. However, the Research Team did not recommend utilization of etiological factors from Single's study (Single, 1996), mainly because the lack of inclusion of crimes against property, regarded as principal in the Czech environment.

For the criminological part of our study, we decided to use the following etiological factors for individual types of criminality:

Typ zločinu / Type of Crime	Fe
zabití a vraždy / homicide and murders	0,100
násilné napadení / criminal assault	0,100
sexuální napadení / sexual assault	0,100
jiná napadení / other assaults	0,000
loupeže / robberies	0,268
vloupání / burglary	0,224
krádeže / thefts	0,186
vloupání do vozidel and odcizení vozidel	
/ car breaking and car thefts	0,186
řízení pod vlivem / driving under the influence	
manipulace s kradenou věcí	0,000
/ handling of stolen goods	0,186

Tabulka 27 / Table 27
Etiologické faktory v kriminologii – ČR 1998
/ Etiological Factors in Criminology – Czech Republic 1998

Tabulka 28 / Table 28
Přiraditelní pachatelé podle zjištěných
trestných činů v působnosti Policie ČR
1998⁴¹ / Attributable Offenders according to
Discovered Criminal Offences within the
Competence of Police of the Czech
Republic 1998⁴⁶

Trestný čin (podle členění OTS) / Criminal offence (according to Police operational statistics division)	zjištěných pachatelů 1998 celkem (výběr) / total number of de- tected offenders 1998 total (selection)	přiraditelných / attributable
celkem násilné trestné činy		
/ violent crimes – total	23 464	
– vraždy /murders	313	31,30
– loupeže / thefts	4 306	1 154,01
mravnostní trestné činy		
/ offences against morality	2 771	277,10
celkem majetkové trestné činy		
/ crimes against property – total	314 249	
– krádeže vloupáním / burglaries	92 029	20 614,50
– krádeže prosté / ordinary thefts	189 926	35 326,24
ostatní trestné činy (jako drogové trest- né činy, podílnictví atd.)		
/ other criminal offences (such as drug- related criminal offences, collusion, etc.)	21 358	
– přechovávání a podílnictví / receiving and collusion	2319	431,33
– drogové trestné činy / drug-related cri- minal offences	5 234	5 234,00
Celkem (pro všechny zjištěné – není součtem sloupce) / Total (of all detected crimes – not a sum of the column)	129 271	11 296

3/8/3 Policie ČR

**3/8/3/1 Určení podílu trestných činů
(podle pachatelů), přiřaditelných
zneužívání nezákonných drog**

Na podkladě výše popsané metodologie a ta-
bulky, vypracované z údajů získaných laska-
vostí Policejního prezidia z databází OSŘI
(Odbor systémového řízení a informatiky),
jsme určili podíl zjištěných pachatelů podle
trestných činů, přiřaditelných existenci ne-
zákonných drog, na

$$Fe_{PP} = \Sigma N_{FeTC} / N_{TC} = 8,74 \%$$

Fe_{PP} – přiřaditelný podíl pachatelů trestných
činů, zjištěných Policií ČR
 ΣN_{FeTC} – součet všech přiřaditelných zjiště-
ných (potenciálních) pachatelů
 N_{TC} – počet všech zjištěných (potenciálních)
pachatelů trestných činů

To vše pro rok 1998.

**3/8/3/2 Určení podílu policejních slo-
žek, zabývajících se odhalováním
kriminality a ochranou proti kriminalitě,
a souvisejících servisních aj. orgánů**

Pro ekonomickou kalkulaci jsme měli
k dispozici Návrh státního účtu České re-
publiky za rok 1998 (Poslanecká sněmovna
Parlamentu České republiky, 1999; Zeman
& Svoboda, 1999) a jeho sekundární analý-
zu (Vopravil, 2002). Z nich pro rok 1998
u Policie ČR vyplývají neinvestiční výdaje
ve výši 15 946 481 313 Kč (z toho perso-
nální 9 452 346 000 Kč) a investiční výda-
je 1 824 672 000 Kč, které je nutno zkrátit
o mimořádnou část 3 651 000 (povodně);
pak pro rok 1998 představují konzumované
výdaje 218 960 640 Kč. Ani nejpodrobnější
členění však neobsahovalo rozpočty jednot-

⁴¹ terminologie zahraničních studií byla převedena
dle terminologie českého tr. zákona a terminologie
využívané Policejním prezidiem, která v rámci tak-
ticko – statistické klasifikace jednotlivé tr. činy dále
podrobněji rozčleňuje.

3/8/3 Police of the Czech Republic

**3/8/3/1 Determination of the Share of
Criminal Offences (according to
Offenders) Attributable to Illicit Drug
Abuse**

On the strength of the above-mentioned metho-
dology and table compiled from the data kindly pro-
vided by the Police Headquarters from databases
of the Department of system management and in-
formatics, we determined the share of detected
offenders according to criminal offences attribu-
table to the existence of illicit drugs:

$$Fe_{PP} = \Sigma N_{FeTC} / N_{TC} = 8.74 \%$$

Fe_{PP} – attributable share of criminal offenders de-
tected by Police of the Czech Republic
 ΣN_{FeTC} – sum total of all attributable detected (po-
tential) offenders
 N_{TC} – number of all detected (potential) criminal of-
fenders

All of this for calendar year 1998.

**3/8/3/2 Determination of the Share of
Police Branches Dealing with
Detection of Criminality and Protection
against Criminality and Related Bodies**

For the economical calculation, we made use of
the Design of National Account of the Czech
Republic in 1998 (Poslanecká sněmovna
Parlamentu České republiky, 1999; Zeman &
Svoboda, 1999) with a secondary analysis (Vopravil,
2002). From the sources, there follow non-invest-
ment expenditures of CZK 15,946,481,313 (per-
sonnel costs of CZK 9,452,346,000) and invest-
ment expenditures of CZK 1,824,672,000. The
investment expenditure must be reduced by an ex-
traordinary amount CZK 3,651,000 (floods); then,
consumed expenditure in 1998 represents the

⁴⁶ the terminology of the foreign studies was translated in
the context of terminology of the Czech Criminal Code and
the terminology used by the Police Presidium where there
is further specification of the individual criminal offences
within the framework of the tactical-statistical classification.

livých útvarů, definovaných zákonem (Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 1997) a podle sdělení Odboru vnějších rozpočtů Policejního prezidia není takové členění ani k dispozici.

Celkové oportunní náklady Police ČR tedy činí 16 165 441 953 Kč.

Po konzultacích s Odborem personální práce a vzdělávání Ministerstva vnitra ČR jsme získali tabulky průměrných (nepřepočtených) personálních stavů v Policii ČR v roce 1998 podle tzv. „zařazení po liniích“ (tedy podle odbornosti resp. náplně práce). Z nich jsme vyloučili personální stav dopravní policie, ochrany prezidenta a sídla prezidenta, uprchlíků, cizinecké a pohraniční policie, referátu cizinecké policie na hraničních přechodech, pasové policie, pohraniční policie, železniční, dálniční a poříční policie, hudby, tělovýchovy a vrcholového sportu, oddělení pohraniční policie, oddělení cizinecké policie, lustrace dle zákona č. 451/1991 Sb., ochrany utajovaných skutečností a hasičský záchranný sbor.

Po odečtu těch odborností, jejichž existence z popisu náplně práce není existencí nezákonných drog nijak ovlivňována (tj. nevykonávají objasňovací, vyšetřovací, ochrannou, servisní, organizační, technickou, podpůrnou funkci) jsme získali „přiraditelný kriminální podíl“ 86,06 %.

3/8/3/3 Určení oportunních nákladů Police ČR, přiraditelných nezákonným drogám

Celkové oportunní náklady Police ČR (neinvestiční výdaje a konzumovaná čistá investičních výdajů) v roce 1998 činily 16 165 441 953 Kč.

Specializovaný policejní útvar, jehož jedinou náplní je odhalování a stíhání „primárních drogových“ trestných činů ($Fe=1$) – Národní protidrogová centrála ČR – vykázal v roce

amount of CZK 218,960,640. However, even the most detailed classification did not include budgets of individual branches defined by the law (Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 1997). According to a statement from the Department of External Budgets of the Police Headquarters, such a classification is not even available.

Therefore, the total opportunity costs of the Police of the Czech Republic are CZK 16,165,441,953.

After consultations with the Department of Staff and Education of the Ministry of the Interior of the Czech Republic, we received tables with average (non-converted) numbers of employees of the Police of the Czech Republic in 1998 according to the so-called “line involvement” (that is, according to proficiency or job description). From these numbers, we excluded the number of employees of the Traffic Police, President’s bodyguards and guards of the residence of the President, refugees, foreign and border police, the Department of Foreign Police on border crossings, Passport Police, Border Police, Railway, Highway and Waterways Police, Music, Physical Training and Sports, Department of Border Police, Department of Foreign Police, screening according to Law 451/1991 of the Code, On Protection of Classified Information, and the Fire Squads.

After deduction of these professions, whose existence is not influenced by the presence of illicit drugs at all according to the appropriate job description (i.e. they do not carry out any detection, investigation, protective, service, organizational, technical or supporting function), the “attributable criminal share” is 86.06 %.

3/8/3/3 Determination of Opportunity Costs of the Police of the Czech Republic Attributable to Illicit Drugs

The total opportunity costs of the Police of the Czech Republic (non-investment expenditure and consumed part of investment expenditures) were CZK 16,165,441,953.

1998 běžné výdaje 24 964 000 Kč. Investiční výdaje nebyly vykázány.

Po započtení těchto údajů údaje do vzorce.

$$ON_{FePCR} = (BV_{PCR} + KIV_{PCR} - V_{NPDC}) \times Fe_{PP} \times Fk + V_{NPDC} = 1\,238\,740\,724 \text{ Kč}$$

ON_{FePCR} – oportunní náklady Policie ČR, přiraditelné zneužívání nezákonných drog
 BV_{PCR} – běžné (neinvestiční) výdaje Policie ČR

KIV_{PCR} – konzumované investiční výdaje Policie ČR

V_{NPDC} – běžné výdaje Národní protidrogové centrály

Fk – podíl (ve zlomku) policejních složek, zabývajících se odhalováním kriminality a ochranou proti kriminalitě, a souvisejících servisních a dalších orgánů

Fe_{PP} – podíl (ve zlomku) Policií ČR pachatelů zjištěných trestných činů, přiraditelných zneužívání nezákonných drog

To vše pro rok 1998.

Oportunní náklady, přiraditelné existenci nezákonných drog, dosáhly v roce 1998 pro Policii ČR hodnoty 1 238 740 724 Kč.

3/8/4 Státní zastupitelství

3/8/4/1 Určení podílu trestných činů, přiraditelných zneužívání nezákonných drog

Při určování etiologické frakce v tomto sektoru nebylo k dispozici tak podrobné členění jako u policejních statistik v rámci takticko-statistické klasifikace. Museli jsme tedy vycházet ze statistik, které jsou členěny dle jednotlivých paragrafů; proto nebylo k dispozici podrobnější členění např. u krádeží na krádeže prosté, krádeže vloupáním apod.

The National Drug Squad of the Czech Republic, a specialized police department whose only task is to detect and prosecute “primary drug-related” criminal offences ($Fe=1$), reported a current expenditure of CZK 24,964,000. Investment expenditures were not reported.

After we add the data to the following formula:

$$ON_{FePCR} = (BV_{PCR} + KIV_{PCR} - V_{NPDC}) \times Fe_{PP} \times Fk + V_{NPDC} = \text{CZK } 1,238,740,724$$

ON_{FePCR} – opportunity costs of the Police of the Czech Republic attributable to illicit drugs abuse
 BV_{PCR} – current (non-investment) expenditure of the Police of the Czech Republic

KIV_{PCR} – consumed investment expenditures of the Police of the Czech Republic

V_{NPDC} – current expenditure of the National Drug Squad

Fk – share (fraction) of Police branches that deal with detection of criminality and protection against criminality and related service and other bodies

Fe_{PP} – share (fraction) of offenders of crimes detected by the Police of the Czech Republic attributable to illicit drug abuse

All of this applies to 1998.

In 1998, opportunity costs of the Police of the Czech Republic attributable to existence of illicit drugs reached the amount of CZK 1,238,740,724.

3/8/4 Public Prosecution

3/8/4/1 Determination of the Share of Criminal Offences Attributable to Illicit Drug Abuse

During determination of the etiological fraction in this sector, the available breakdown was not as detailed as in the Police statistics within the framework of the tactic-statistic classification. We had to follow from the statistics that are divided according to individual sections; therefore, we did not possess a more detailed breakdown; e.g. division into simple robberies, burglaries in terms of thefts.

Při použití hodnot etiologických faktorů, shrnutých v kapitole *Etiologický faktor*, získáme následující tabulku:

When we use the values of etiological factors summarized in the chapter *Etiological Factor*, we obtain the following table:

		zjištěných pachatelů celkem / total number of detected offenders		přířaditelných / attributable
Celkem / Total		Fe	185 957	15 203
§§ (sections) 187 – 188	nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů / unauthorized production and possession of narcotic and psychotropic substances	100,0%	1 454	1 454
§ (section) 188a	šíření toxikomanie / propagation of drug addiction	100,0%	515	515
§ (section) 219	vražda / murder	10,0%	299	30
§§ (section) 221 – 222	ublížení na zdraví / bodily harm	10,0%	8 872	887
§ (section) 234	loupež / robbery	26,8%	2 840	761
§ (section) 241	znásilnění / rape	10,0%	563	56
§ (section) 247	krádeže / thefts	19,9% ^{42, 47}	48 423	9 620
§ (section) 251	podílnictví / copartnership	18,6%	2 565	477
Přířaditelný podíl / Attributable share				9,83 %

Tabulka 29 / Table 29
Přířaditelné trestné činy v působnosti Státních zastupitelství v roce 1998 / Attributable Criminal Offences within the Jurisdiction of Public Prosecutor's Offices in 1998

⁴² průměrný Fe, vypočtený z Fe pro vloupání, krádeže a vloupání do vozidel a odcizení vozidel: $(0,224 + 0,186 + 0,186)/3 = 0,199$, tj. 19,9 %

⁴⁷ average Fe calculated from Fe for robberies, thefts and car breaking and car thefts: $(0,224 + 0,186 + 0,186)/3 = 0,199$, i.e. 19,9 %

Podíl činnosti Státních zastupitelství, přiřaditelný zneužívání nezákonných drog, v roce 1998 činil 9,83 %.

3/8/4/2 Určení oportunních nákladů Státních zastupitelství, přiřaditelných nezákonným drogám

Státní zastupitelství (SZ) se z definice zabývají výhradně trestnou činností, odpadá tedy určování podílu „trestné a ochranné a servisní atd.“ činnosti SZ, protože ten je roven jedné. Neexistuje tu také obdoba policejní NPDC, tedy útvar/účetní jednotka, který/á by se zabýval(a) výhradně nezákonnými drogami.

Podle Zprávy o státním účtu (Zeman and Svoboda, 1999; Vopravil, 2002) byly v roce 1998 běžné výdaje Státních zastupitelství 911 715 000 Kč. Investiční výdaje dosáhly výšky 42 761 000 Kč, což při započtení úrokové sazby (interest rate) 0,12 představuje pro rok 1998 konzumované investiční výdaje 5 131 320 Kč.

Pak podle vzorce:

$$ON_{FeSZ} = (BV_{SZ} + KIV_{SZ}) F_{eSZ} = 90\,096\,565 \text{ Kč}$$

ON_{FeSZ} – oportunní náklady Státních zastupitelství, přiřaditelné zneužívání drog v ČR
 BV_{SZ} – běžné výdaje SZ
 KIV_{SZ} – konzumované investiční výdaje SZ
 F_{eSZ} – podíl (ve zlomku) trestných činů, přiřaditelných v práci SZ zneužívání nezákonných drog

To vše pro rok 1998.

Oportunní náklady státních zastupitelství, přiřaditelné nezákonným drogám, dosáhly v roce 1998 výše 90 096 565 Kč.

In 1998, the share of activities of Public Prosecutor's Offices attributable to illicit drugs abuse was 9.83%.

3/8/4/2 Determination of Opportunity Costs of Public Prosecutor's Offices Attributable to Illicit Drugs Abuse

Public Prosecutor's Offices by definition only deal with criminal activities; therefore, determination of the share of "criminal and protective and service, etc." activities of the Public Prosecutor's Offices is not necessary as it equals one. In addition, there is no equivalent of the Police National Drug Squad, a department/accounting entity that would solely deal with illicit drugs.

According to the National Account Report (Zeman and Svoboda, 1999; Vopravil, 2002), the current expenditures of Public Prosecutors' Offices in 1998 were CZK 911,715,000. Investment expenditure reached the amount of CZK 42,761,000, which represents consumed investment costs of CZK 5,131,320 in 1998 after we add the 0.12% interest rate.

Then, according to formula:

$$ON_{FeSZ} = (BV_{SZ} + KIV_{SZ}) F_{eSZ} = \text{CZK } 90,096,565$$

ON_{FeSZ} – opportunity costs of Public Prosecutor's Offices attributable to illicit drugs abuse in the Czech Republic
 BV_{SZ} – current expenditure of Public Prosecutors' Offices
 KIV_{SZ} – consumed investment expenditure of Public Prosecutors' Offices
 F_{eSZ} – share (fraction) of criminal offences within the competence of Public Prosecutors' Offices attributable to illicit drugs abuse

All of this applies to the year 1998.

In 1998, opportunity costs of Public Prosecutors' Offices reached the amount of CZK 90,096,565.

3/8/5 Soudy

3/8/5/1 Určení podílu trestných činů, přiřaditelných zneužívání nezákonných drog

I zde platí, že při určování etiologické frakce v tomto sektoru nebylo k dispozici tak podrobné členění jako u policejních statistik v rámci takticko-statistické klasifikace. Museli jsme tedy vycházet ze statistik, které jsou členěny dle jednotlivých paragrafů.

3/8/5 Courts

3/8/5/1 Determination of the Share of Criminal Offences Attributable to Illicit Drugs Abuse

It also applies in this case that we did not make use of detailed structuring similar to the one provided in the Police statistics used within the framework of the tactical-statistical classification. Therefore, we had to follow from statistics structured according to individual sections.

		zjištěných pachatelů celkem / total number of detected offenders		přiřaditelných / attributable
Celkem / Total		Fe	54 083	4 673
§§ (sections) 187 – 188	nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů / unauthorized production and possession of narcotic and psychotropic substances	100,0%	757	757
§ (section) 188a	šíření toxikomanie / propagation of drug addiction	100,0%	45	45
§ (section) 219	vražda / murder	10,0%	188	19
§§ (section) 221 – 222	ublížení na zdraví / bodily harm	10,0%	2 116	212
§ (section) 234	loupež / robbery	26,8%	1 619	434
§ (section) 241	znásilnění / rape	10,0%	203	20
§ (section) 247	krádeže / thefts	19,9% ^{43, 48}	15 473	3 074
§ (section) 248	podílnictví / copartnership	0,0%		
§ (section) 251	nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů / unauthorized production and possession of narcotic and psychotropic substances	18,6%	607	113
Přiřaditelný podíl / Attributable share				8,64 %

Tabulka 29 / Table 29
Přiřaditelné trestné činy v působnosti soudů ČR v roce 1998 / Attributable Criminal Offences within the Jurisdiction of the Czech Republic Courts in 1998

⁴³ průměrný Fe, vypočtený z Fe pro vloupání, krádeže a vloupání do vozidel a odcizení vozidel: $(0,224 + 0,186 + 0,186)/3 = 0,199$, tj. 19,9 %

⁴⁸ average Fe calculated from Fe for robberies, thefts and car breaking and car thefts: $(0,224 + 0,186 + 0,186)/3 = 0,199$, i.e. 19.9 %

Podíl činnosti trestních soudů, přiřaditelný zneužívání nezákonných drog, v roce 1998 činil 8,64 %.

3/8/5/2 Určení podílu trestních soudů na celkovém rozpočtu soudů

Podle sdělení personálního odboru Ministerstva spravedlnosti ČR bylo v roce 1998 v České republice průměrně (střední stav) 2 210 soudců, z nichž 578 bylo trestních.

Přibližný podíl trestních soudů na celkovém rozpočtu soudů tedy byl 26,2 %.

3/8/5/3 Určení oportunních nákladů soudní moci, přiřaditelných nezákonným drogám

Podle (Zeman & Svoboda, 1999) činily běžné výdaje soudů 3 870 006 000 Kč a výdaje investiční 358 887 000 Kč, což představuje konzumované investice 43 066 440 Kč.

V soudnictví neexistuje zvláštní složka nebo účetní jednotka, která by se zabývala výhradně drogovou problematikou.

Při použití vzorce, analogického pro celý represivní sektor, pak

$ON_{FeTS} = (BV_s + KIV_s) \times Fe_s \times Fk = 87\,579\,979 \text{ Kč}$

ON_{FeTS} – oportunní náklady (trestních) soudů, přiřaditelné zneužívání nezákonných drog
 BV_s – běžné výdaje soudů
 KIV_s – konzumované investiční výdaje soudů
 Fk – podíl (ve zlomku) trestních soudců k celkovému počtu soudců
 Fe – podíl (ve zlomku) pachatelů trestných činů, přiřaditelných zneužívání nezákonných drog, v práci trestních soudů

To vše pro rok 1998.

Oportunní náklady soudů, přiřaditelné nezákonným drogám, dosáhly v roce 1998 výše 87 579 979 Kč.

In 1998, the share of activities of criminal courts attributable to illicit drugs abuse was 8.64%.

3/8/5/2 Determination of the Share of Criminal Courts in the Overall Budget of the Courts

According to advice from the Personnel Department of the Ministry of the Interior of the Czech Republic, there was an average of (mean number) of 2,210 judges in the Czech Republic, 578 of whom were criminal judges.

The average share of criminal courts in the whole budget of the courts was 26.2%.

3/8/5/3 Determination of Opportunity Costs of Judicial Power Attributable to Illicit Drugs

According to (Zeman & Svoboda, 1999), current expenditure of courts was CZK 3,870,006,000 and investment expenditure was CZK 358,887,000, which represents CZK 43,066,440 worth of consumed investments.

In justice, there is no special branch or accounting entity that would solely deal with drug-related issues.

If we use the formula analogical for the whole repressive sphere, then

$ON_{FeTS} = (BV_s + KIV_s) \times Fe_s \times Fk = \text{CZK } 87,579,979$

ON_{FeTS} – opportunity costs of (criminal) courts attributable to illicit drugs abuse
 BV_s – current expenditures of the courts
 KIV_s – consumed investment expenditures of the courts
 Fk – share (fraction) of criminal judges in the total number of judges
 Fe – share (fraction) of criminal offenders accused of crimes attributable to illicit drugs abuse within the competence of criminal courts

All of this applies to the year 1998.

3/8/6 Generální ředitelství cel

Podle sdělení (Marek, 2001) velitele Odboru proti podlounictví Generálního ředitelství cel (GRČ) byl v roce 1998 jedinou specializovanou jednotkou v působnosti GRČ právě uvedený odbor, řídící příslušné pracovníky v celé republice.

Podle rozboru údajů, získaných touto cestou, pak běžné a personální – vlastní odbor, speciální skupina, psovodi, mobilní operativní skupiny (poslední jmenované při uvažovaném podílu „drogové“ práce 25 %) – činily:

– běžné výdaje 25 174 250 Kč
z toho personální výdaje (PV) 23 231 250 Kč

– investiční výdaje 13 275 000 Kč
konzumované investiční výdaje (interest rate 12 %) 1 593 000 Kč

V roce 1998 činila výše oportunních nákladů v Celní službě, přiřaditelná zneužívání drog, celkem 26 767 250 Kč.

3/8/7 Vězeňství

Určení přiřaditelného podílu za použití etiologického faktoru v tomto sektoru prosazování práva bylo svým způsobem nejsložitější. Přestože jsou statistické zdroje Ministerstva spravedlnosti ČR i Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR velmi podrobné (Vězeňská služba České republiky, 1999), neobsahují některé údaje, nutné pro korektní zhodnocení pro účely prezentované studie.

Proto jsme provedli vlastní vyhodnocení zdrojové databáze Vězeňské služby (se zaslpenými osobními a citlivými údaji ve shodě se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 227/2000 Sb.).

Databázi, tvořenou údaji, kde každý paragraf tvořil datovou větu, skládající se z:

Opportunity costs of the courts attributable to illicit drugs reached the amount of CZK 87,579,979.

3/8/6 General Customs Headquarters

According to advice from the commander of Department of Combating of Smuggling of the General Customs Headquarters (Marek, 2001), the aforementioned department that manages appropriate employees throughout the country was the only specialized unit within the competence of General Customs Headquarters.

According to an analysis of data obtained in this manner, the current and personnel costs - the actual department, special group, whippers, mobile operative groups (the last mentioned ones with a 25% estimated proportion of "drug" work) – were at the amount of:

– Current Expenditures 25,174,250
personnel costs thereof 23,231,250

– investment expenditure 13,275,000
consumed investment expenditure (12% interest rate) 1,593,000

In 1998, the amount of opportunity costs attributable to drugs abuse in the Customs Service was CZK 26,767,250.

3/8/7 Prison System

In certain aspects, determination of the attributable share with utilization of etiological factors in this law enforcement sector was the most complicated. Despite the fact that the statistical sources of the Ministry of the Interior of the Czech Republic and General Headquarters of the Prison Service of the Czech Republic are very detailed (Vězeňská služba České republiky, 1999), several data necessary for correct evaluation for the purposes of the presented study is missing.

Therefore, we carried out our own evaluation of the source database of the Prison Service (with blinded personal and sensitive data in compliance

– jedinečného identifikačního čísla odsouzeného/vazbeného,
– identifikátoru pohlaví a věku,
– čísla atd. paragrafu, pro nějž byl odsouzený ve vazbě a/nebo výkonu trestu,
– data nástupu,
– data ukončení vazby/trestu,

jsme zpracovali tak, aby zahrnovala jen kalendářní období 1998. Po zapracování do tabulky, zahrnující etiologické faktory pro jednotlivé trestné činy ve smyslu kapitoly *Etiologický faktor* vznikla následující tabulka:

Tabulka 31 / Table 31
Přiřaditelné „paragraforoky“ výkonu trestu a vazby v roce 1998 / Attributable "Section-years" of Execution of Punishment and Custody in 1998

Fe	Celkem / Total	Přiřaditelných / Attributable
všechny / all	42 059,24	4569,56
1	821,3753	821,38
0,268	3 248,036	870,47
0,199	12 862,89	2 559,72
0,186	402,8247	74,93
0,1	2 430,674	243,07

Tento algoritmus „paragraforoků“ je výhodnější pro určování váhy, s níž se ten který trestaný/vazbený ve výkonu odnětí svobody nebo vazbě ocitl – je tedy senzitivnější pro ty odsouzené, kteří vykonávají trest nebo jsou vazbeni za souběh trestných činů.

To umožňuje při známých běžných nákladech Vězeňské služby v roce 1998 (4 278 933 280⁴⁵ Kč (Český statistický úřad, 1999; Vopravil, 2002)) a při známých speciálních nákladech na protidrogovou politiku (4 400 000 Kč (Zeman & Svoboda, 1999)), výpočet:

with law 101/2000 of the Code, on protection of personal data and change of several laws, in the version of law 227/2000 of the Code).

We elaborated the database so that it only included the calendar period of 1998 and it consists of data where each section represented a data sentence that consists of:

– unique identification number of the condemned/in custody,
– identifier of gender and age,
– number etc. of the section according to which the condemned person is in custody and/or execution of punishment,
– entry data,
– data regarding termination of custody / punishment.

The following table is the result of inclusion of the data into a chart that involved etiological factors of individual criminal offences in the sense of chapter *Etiological factor*.

This algorithm of "section-years" is more advantageous for the determination of the significance of drug use for the committal of the appropriate criminal offence for which the person in prison/custody was accused – therefore, it is more sensitive for the condemned who execute punishment or are in custody as a consequence of concurrence of criminal offences.

With the known current costs of the Prison Service in 1998 (CZK 4,278,933,280⁴⁹ (Český statistický úřad, 1999; Vopravil, 2002)) and the reported special costs of drug policy (CZK 4,400,000 (Zeman &

$$ON_{FeSZ} = (V_{VS} - V_{PDP}) \times Y_{FeVS} / Y_{VS} + V_{PDP} = 468\,809\,858\text{ Kč}$$

ON_{FeVS} – oportunní náklady Vězeňské služby, přiřaditelné zneužívání nezákonných drog
 V_{VS} – výdaje Vězeňské služby spolu s konzumovanými investicemi
 V_{PDP} – výdaje na protidrogovou politiku
 Y_{FeVS} – součet paragraforoků, přiřaditelných zneužívání nezákonných drog Vězeňské službě v roce 1998
 Y_{VS} – součet všech „paragraforoků“ ve Vězeňské službě v roce 1998
 Y_{FeVS} / Y_{VS} – vyjadřuje vážený odhad míry zatížení vězeňské služby, přiřaditelný zneužívání nezákonných drog.

To vše pro rok 1998.

Oportunní náklady Vězeňské služby, přiřaditelné nezákonným drogám, dosáhly v roce 1998 výše 468 809 858 Kč.

3/9 Náklady rodin

Tato složka studie „Nákladů na nemoc“ je podle našich vědomostí inovativní; v zahraničních studiích se dosud neobjevila, i když se její zařazení doporučuje (Single et al. 1996). Využívá výsledků pilotní substudie, založené a provedené v rámci projektu PAD, jejíž metodologie je popsána na jiném místě v této publikaci (Kalina, 2001b).

Podle výsledku tohoto průzkumu, založeného na strukturovaných pohovorech a dotaznících semireprezentativního vzorku příbuzných pacientů v (pobytové) léčbě, platí, že náklady rodin zahrnují ročně v průměru:

(Svoboda, 1999)), we can carry out the following calculation:

$$ON_{FeSZ} = (V_{VS} - V_{PDP}) \times Y_{FeVS} / Y_{VS} + V_{PDP} = \text{CZK } 468,809,858$$

ON_{FeVS} – opportunity costs of the Prison Service attributable to illicit drug abuse
 V_{VS} – costs of the Prison Service together with consumed investments
 V_{PDP} – costs of drug policy
 Y_{FeVS} – sum of “section-years” attributable to the Prison Service in 1998 in connection with abuse of illicit drugs
 Y_{VS} – sum of all “section-years” in the Prison Service in 1998
 Y_{FeVS} / Y_{VS} – it expresses the estimation of the level of load of the Prison Service attributable to abuse of illicit drugs.

All of this applies to the year 1998.

In 1998, the opportunity costs of the Prison Service attributable to illicit drugs were CZK 468,809,858.

3/9 Costs of Families

According to our knowledge, this component of the Cost of Illness study is innovative; it has never appeared in foreign studies even though the inclusion was recommended (Single et al., 1996). It utilizes the results of the pilot study that was founded and carried out within the framework of the PAD project; and the appropriate methodology is described elsewhere in this publication (Kalina, 2001b).

According to the results of this survey, based on structured interviews and questionnaires of the semi-representative sample of related patients in (residential) treatment, it applies that the yearly costs of families reach the amounts of:

Tabulka 32 / Table 32
Náklady rodin pacientů v pobytové léčbě 1998 / Costs of Families of Patients in Residential Treatment in 1998
(podle/according to (Kalina, 2001b))

Položka / item	Suma (Kč) / Amount (CZK)
Příspěvek na léčbu	
/ Contribution towards treatment	5 007
Náklady na trestně-právní proces	
/ Costs of the criminal process	3 784
Náklady domácnosti	
/ Household costs	46 441
Celkem / Total	55 232

Jak vidíme z položek tabulky, zahrnují výsledky citované substudie i náklady na trestně právní proces, tedy položku, zařaditelnou též pod „náklady na kriminální kariéru“.

Sekundární analýzou extrahované databáze VZP, popsané v kapitole Extrahovaná data z databáze VZP, a jejím přizpůsobením celkovému počtu pojištěnců jsme zjistili 97 994 hospitalizačních dnů pro pacienty s diagnózou F1x (s vyloučením tabáku a alkoholu); telefonickým a korespondenčním průzkumem mezi všemi terapeutickými komunitami, operujícími na území ČR v roce 1998, jsme zjistili dalších 34 293 lůžkodnů.

Při znalosti těchto údajů je můžeme dosadit do jednoduchého vzorce:

$$ON_{FAM} = (LD_h + LD_k) / 365 \times N_{AF} = 20\,017\,790\text{ Kč}$$

ON_{FAM} – oportunní náklady rodin pacientů v léčbě
 LD_h – lůžkodny v (pojišťovnami hrazené) nemocniční péči
 LD_k – lůžkodny v (nehrazené) abstinenční léčbě
 N_{AF} – průměrné náklady rodiny pacienta v pobytové léčbě

Oportunní náklady rodin pacientů v kauzální léčbě zneužívání nelegálních drog v roce 1998 dosáhly 20 017 790 Kč.

As we can see from the items included in the table, the results of the mentioned sub-study also include the costs of the criminal process, i.e. an item that is also possible to include in the column “costs of criminal career”.

The secondary analysis of the extracted VZP database, described in detail in Chapter Data Extracted from VZP databases, and the accommodation of it to the total number of insurance holders, we detected a total of 97,994 hospital days for patients with diagnosis F1x (with the exclusion of tobacco and alcohol); our telephone and correspondence survey in all therapeutic communities operating in the Czech Republic in 1998 led to the detection of a further 34,293 hospital days.

It is possible to add the learned data to the following simple formula:

$$ON_{FAM} = (LD_h + LD_k) / 365 \times N_{AF} = \text{CZK } 20,017,790$$

ON_{FAM} – opportunity costs of families of patients in treatment
 LD_h – hospital days in hospital care (covered by insurance companies)
 LD_k – hospital days in (uncovered) abstinence-oriented treatment
 N_{AF} – average costs of a family of a patient in residential treatment

The opportunity costs of families of patients in causal treatment of abuse of illicit drugs in 1998 reached the amount of CZK 20,017,790.

⁴⁵ vypočítaných obdobně jako v předchozích případech coby součet běžných výdajů a konzumované části (12 %) investičních výdajů

⁴⁹ similarly as in the previous cases, it is calculated as a sum of current expenditures and the consumed part (12%) of investment expenditures

4 Nepřímé náklady na zneužívání nezákonných drog v ČR – 1998

Jak je již uvedeno výše v textu, nepřímé náklady na zneužívání nelegálních drog lze rozdělit do tří velkých skupin:

- ztráty produktivity v důsledku předčasné mortality (úmrtnosti)
- ztráty produktivity v důsledku morbidit (nemocnosti)
- ztráty produktivity v důsledku kriminálních kariér

4/1 Ztráty produktivity v důsledku předčasné mortality (úmrtnosti)

Problematikou určení mortality v roce 1998 se zabývala již dříve publikovaná studie (Zábranský and Vorel, 2001), založená a provedená v rámci výzkumu PAD.

Podle výsledků této studie platí, že v roce 1998 bylo jednoznačně identifikováno 61 úmrtí, přiřaditelných zneužívání nelegálních („pouličních“) drog a těmto smrtím lze přičíst 2 627 ztracených let života, a to ve skladbě 14 žen (průměrný věk 33,7 roku) a 48 mužů (průměrný věk 29,6 roku).

Odhady ušlé produktivity jsou dobře propracovaným výzkumným problémem. Využitím metody „lidského kapitálu“ a volbou hodnoty diskontní sazby (pro určení současné hodnoty budoucích výdělků) se zabývá kapitola *Typy nákladů, zahrnované do studií*. Pro podrobnější výklad odkazujeme na (Zábranský et al., 2001b), případně velmi detailně popsanou metodiku v (Single et al., 1996) a (Max et al., 1990).

Dále z dostupných zdrojů (Český statistický úřad, 1999) víme, že doba předpokládaného dožití (life expectancy) je pro uvedené věkové kohorty 42,60 let pro muže a 44,78 let pro ženy. Průměrný roční výdělek byl v roce 1998 140 460 Kč (bez rozlišení pohlaví).

4 Indirect Costs of Illicit Drugs Abuse in the Czech Republic in 1998

As we have mentioned above, it is possible to divide indirect costs of illicit drugs abuse into three large groups:

- lost productivity due to premature death (mortality)
- lost productivity due to morbidity (absenteeism)
- lost productivity due to criminal careers

4/1 Lost Productivity Due To Premature Death (Mortality)

A previously published study (Zábranský and Vorel, 2001), established and carried out within the framework of PAD, dealt with the issues of mortality determination in 1998.

According to the results of this study, it applies that 61 deaths were explicitly identified and attributed to abuse of illicit (“street”) drugs. It is possible to assign 2,627 lost life years to these deaths: 14 females (average age – 33.7 years) and 48 males (average age – 29.6 years).

Lost productivity estimates represent a sophisticated research issue. Chapter Types of costs included in studies deals with the use of the “human capital” approach and choice of the discount rate value (for determination of the current value of future earnings). More detailed explanation is included in Zábranský et al. 2001b; very detailed description of methodology is included in Single et al., 1996 and Max et al., 1990.

In addition, we know from available sources (Český statistický úřad, 1999) that life expectancy of the mentioned age cohort is 42.60 years for males and 44.78 years for females. Average annual earnings in 1998 were CZK 140,460 (with no differentiation of gender).

Then, it is possible to add the learned values to the following formula⁴⁶:

Pak při zapracování známých hodnot do vzorce⁴⁶:

$$L_P = nM \times \sum_{i=1}^{Lexm} \frac{AINC}{(1+dr)^i} + nF \times \sum_{i=1}^{Lexf} \frac{AINC}{(1+dr)^i}$$

$$= 131\,171\,672 \text{ Kč}$$

L_P – ztracená produktivita (v Kč)
 nM – počet identifikovaných přiřaditelných úmrtí mužů
 nF – počet identifikovaných přiřaditelných úmrtí žen
 $AINC$ – průměrný roční výdělek v Kč
 dr – diskontní sazba
 $Lexm$ – průměrná očekávaná doba dožití pro muže
 $Lexf$ – průměrná očekávaná doba dožití pro ženy

Hodnota produktivity, ztracené v důsledku úmrtí, přiřaditelném nelegálním drogám, dosáhla v roce 1998 výše 131 171 672 Kč.

4/2 Ztráty produktivity v důsledku morbidit (nemocnosti)

Výrazně jednodušší je ohodnocení ztrát v důsledku nemocnosti. V kapitole Extrahovaná data z databází VZP byla popsána extrakce dat z databází VZP. Byl také již představen průzkum lůžkodní v terapeutických komunitách (viz kap. Náklady rodin), stejně jako hodnoty etiologického faktoru.

Zpracováním těchto datových zdrojů vzniká Tabulka / Table 33:

$$L_P = nM \times \sum_{i=1}^{Lexm} \frac{AINC}{(1+dr)^i} + nF \times \sum_{i=1}^{Lexf} \frac{AINC}{(1+dr)^i}$$

$$= \text{CZK } 131,171,672$$

L_P – lost productivity (in CZK)
 nM – number of identified attributable deaths of males
 nF – number of identified attributable deaths of females
 $AINC$ – average annual earnings in CZK
 dr – discount rate
 $Lexm$ – average expected life expectancy of males
 $Lexf$ – average expected life expectancy of females

The value of productivity lost due to deaths attributable to illicit drugs reached the amount of CZK 131,171,672 in 1998.

4/2 Lost productivity due to morbidity (absenteeism)

It is considerably easier to appraise the losses that occur due to absenteeism. In the chapter Data extracted from VZP databases, extraction of data from VZP databases is described. At the same time, we have already presented the survey of hospital days in therapeutic communities (see Chapter Costs of Families), and the values of the etiological fraction.

The following table is the result of processing of these data sources:

⁴⁶ podle (Rice, 1990) a (Xie et al., 1996), uzpůsobeno pro nedostatek údajů o hodnotě domácí práce a distribuci výdělků mezi pohlavími a věkovými skupinami – viz *Typy nákladů zahrnované do studií*

⁵⁰ According to (Rice, 1990) and (Xie et al.1996), modified as a consequence of insufficient data about the value of home work and distribution of earnings among genders and age groups – see *Types of Costs included in the Studies*

MKN – 10	etiologická frakce / Etiological fraction	lůžkodny / hospital days	přířaditelný ztracený výdělek / Attributable lost earnings
LK (terapeutické komunity / therapeutic communities)	100,00 %	34 293	13 196 698 Kč/CZK
FXX (s vyloučením tabáku a alkoholu / with the exclusion of tobacco and alcohol)	100,00 %	71 414	27 481 672 Kč/CZK
VHB	8,02 %	12 290	379 303 Kč/CZK
VHC	29,62 %	6 302	718 329 Kč/CZK
HIV/AIDS	5,02 %	1 576	30 429 Kč/CZK
akutní a subakutní endocarditis / acute and sub-acute endocarditis	4,96 %	3 550	67 714 Kč/CZK
Přířaditelná onemocnění / Attributable diseases	Fe	Celkem / Total	41 874 145 Kč/CZK

Tabulka 33 / Table 33

Hospitalizační dny v roce 1998 pro všechna
přířaditelná onemocnění / Hospital Days for
All Attributable Diseases

Pro přepočet na velikost celé populace pak
platí

$$LP_P = (TOTAL - LK) \times NP_{CR} / NP_{VZP} + LK = 52\,548\,394 \text{ Kč}$$

LP_P – ztracená produktivita pro celou společ-
nost
TOTAL – výsledná suma z předchozí tabulky
(pro VZP a terapeutické komunity)
LK – ztracená produktivita v důsledku po-
bytu v terapeutických komunitách
NP_{CR} – počet pojištěnců (střední stav popula-
ce) v ČR
NP_{VZP} – počet pojištěnců (střední stav) VZP

**Hodnota produktivity, ztracené v dů-
sledku nemocnosti, přiřaditelné nele-
gálním drogám, dosáhla v roce 1998 vý-
še 52 548 394 Kč.**

4/3 Ztráty produktivity rodin

I tato „rodinná“ složka studie „Nákladů na
nemoc“ je podle našich vědomostí inovativní;
i pro ni platí, že se v zahraničních studiích
dosud neobjevila, i když se její zařazení do-
poručuje (Single et al., 1996).

The following formula then applies for the purposes
of conversion to the size of the whole population

$$LP_P = (TOTAL - LK) \times NP_{CR} / NP_{VZP} + LK = 52\,548\,394$$

LP_P – lost productivity of the whole society
TOTAL – resultant amount from the previous table
(VZP and therapeutic communities)
LK – lost productivity due to stay in therapeutic
communities
NP_{CR} – number of insured (mean size of population)
in the Czech Republic
NP_{VZP} – number of insured (mean size) by VZP

**The value of lost productivity due to morbidity
attributable to illicit drugs reached the amount
of CZK 52,548,394 in 1998.**

4/3 Lost productivity of Families

Even this “family” component of the Cost of
Illness study is innovative according to our know-
ledge; it also applies that it has never appeared in
foreign studies despite the fact that inclusion of it
is recommended (Single et al., 1996).

As well as in chapter Cost of families, we used the
results of the pilot sub-study established and car-
ried out within the framework of PAD project. The

Stejně jako v kapitole Náklady rodin využí-
váme výsledků pilotní substudie, založené
a provedené v rámci projektu PAD, jejíž me-
todologie je popsána na jiném místě v této
publikaci (Kalina, 2001b).

Podle výsledku tohoto průzkumu, založeného
na strukturovaných pohovorech a dotaznících
semireprezentativního vzorku příbuzných
pacientů v (pobytové) léčbě, platí, že časové
náklady rodin zahrnují ročně v průměru:

methodology is described in detail in this publicati-
on (Kalina, 2001b).

According to the results of this survey based on
structured interviews and questionnaires filled out
by a semi-representative sample of kins of patients
in (residential) treatment, it applies that time costs
of families annually on average reach the following
values:

Položka / item	ušlý čas (průměrná hodnota v hodinách) / lost time (average value in hours)
Čas strávený participací v léčbě / Time spent in participation in treatment	66
Čas strávený trestně-právním procesem / Time spent in criminal or legal proceedings	7,5
Ztracená domácí práce / Lost domestic work	75
Celkem / Total	55 232

Tabulka 34 / Table 34

Časové náklady rodin pacientů
v pobytové léčbě 1998 (podle Kalina,
2001b) / Time Costs of Families of
Patients in Residential Treatment in
1998 (according to (Kalina, 2001b))

Sekundární analýzou extrahované databáze
VZP, popsané v kapitole Extrahovaná data
z databází VZP, a jejím přizpůsobením cel-
kovému počtu pojištěnců jsme zjistili 97 994
hospitalizačních dnů pro pacienty s diagnó-
zou F1x (s vyloučením tabáku a alkoholu);
telefonickým a korespondenčním průzku-
mem mezi všemi terapeutickými komunita-
mi, operujícími na území ČR v roce 1998,
jsme zjistili dalších 34 293 lůžkodnů.

Při znalosti těchto údajů je můžeme dosadit
do jednoduchého vzorce:

$$LP_{FAM} = (LD_h + LD_k) / 365 \times (N_{AF}/8/365) \times AINC = 3\,937\,343 \text{ Kč}$$

LP_{FAM} – ztracená produktivita rodin pacien-
tů v léčbě

A secondary analysis of data extracted from VZP
database, described in chapter Data Extracted from
VZP databases and an adjustment of the analysis to
the total number of insured, led us to the conclu-
sion that there were 97,994 hospital days for patients
with diagnosis F1x (with the exclusion of tobacco
and alcohol); and our telephone and correspon-
dence survey among all therapeutic communities that
operated in the territory of the Czech Republic in
1998 detected another 34,293 hospital days.

It is possible to add these data to the following
simple formula:

$$LP_{FAM} = (LD_h + LD_k) / 365 \times (N_{AF}/8/365) \times AINC = \text{CZK } 3,937,343$$

LP_{FAM} – lost productivity of families of patients in
treatment

LD_h – lůžkodny v (pojišťovnami hrazené) nemocniční péči

LD_k – lůžkodny v (nehrazené) abstinenci léčbě (terapeutické komunity)

T_{AF} – průměrné časové náklady rodiny pacienta v pobytové léčbě

AINC – průměrný roční výdělek

To vše pro rok 1998.

Hodnota ušlé produktivity rodin pacientů v pobytové léčbě v roce 1998 činila 3 937 343 Kč.

4/4 Ztráty produktivity v důsledku kriminálních kariér

Agregační analýzou databáze, získané lakavostí vězeňské správy, jsme získali následující průměrné počty uvězněných v roce 1998 podle jednotlivých (kriminologických) etiologických faktorů:

Fe	Celkem / Total	Přířaditelných / Attributable
všechny	21 983,23	4 569,56
1	821,3753	821,38
0,268	3 248,036	870,47
0,199	12 862,89	2 559,72
0,186	402,8247	74,93
0,1	2 430,674	243,07

Lze tedy uzavřít, že věznění a vazby je podle popsané metodologie (podle osob) možno přičíst z 8,2 % zneužívání nezákonných drog. To při zohlednění průměrného výdělku (Český statistický úřad, 1999) pro rok 1998 představuje 297 838 576 Kč ušlé produktivity.

Hodnota ztracené produktivity v roce 1998 v důsledku kriminálních kariér, souvisejících s nezákonnými drogami, dosáhla výše 297 838 576 Kč.

LD_h – hospital days in hospital treatment (covered by insurance companies)

LD_k – hospital days in abstinence-oriented (not covered) treatment therapeutic communities)

T_{AF} – average time costs of a family of a patient in residential treatment

AINC – average annual earnings

All of this applies to the year 1998.

In 1998, the value of lost productivity of families of patients in residential treatment was CZK 3,937,343.

4/4 Lost Productivity Due to Criminal Careers

An aggregation analysis of the database kindly provided by the Prison Service provided us with the following average numbers of incarcerated persons in 1998 according to individual (criminological) etiological factors:

Tabulka 35 / Table 35

Přířaditelné „vězňoroky“ výkonu trestu a vazby v roce 1998 / Attributable “Prisoner-years” of Execution of Punishment and Custody in

Therefore, it is possible to draw the conclusion that according to the mentioned methodology (by persons), it is possible to assign 8.2% of custodies and incarcerations attributable to illicit drugs to abuse of illicit drugs. When we consider average earnings in 1998 (Český statistický úřad, 1999), lost productivity represents the amount of CZK 297,838,576.

In 1998, the value of lost productivity due to criminal careers involving illicit drugs reached the value of CZK 297,838,576.

5 Souhrnné výsledky

V roce 1998 dosáhly společenské náklady zneužívání drog v České republice 2 805 520 011 Kč, tedy přibližně 2,8 miliardy Kč. To reprezentuje 0,20 % hrubého domácího produktu (HDP 1998).

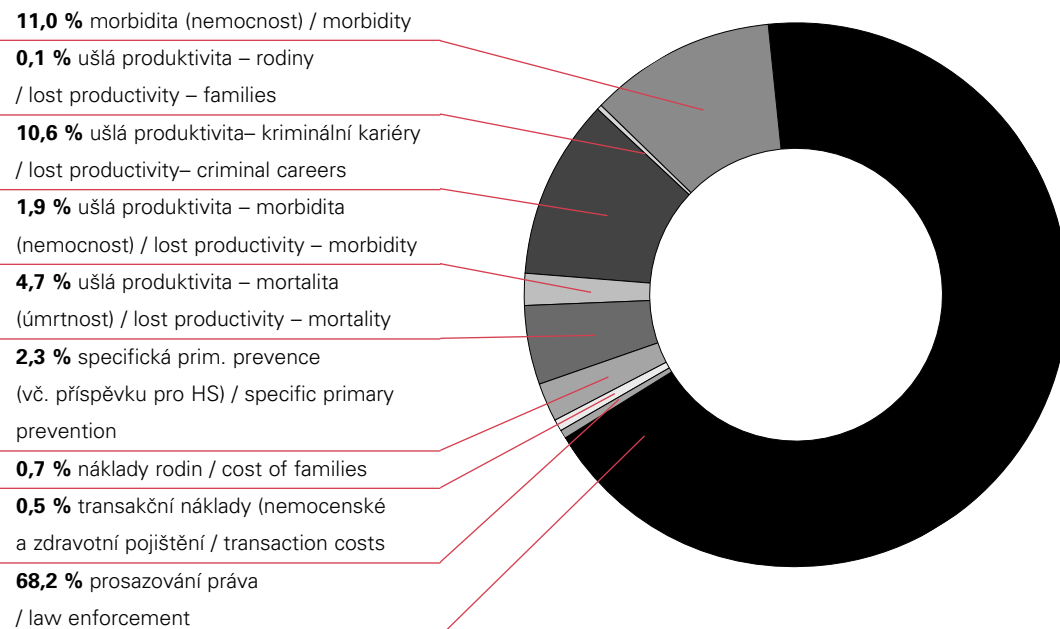
5 Summary Results

In 1998, social costs of drug abuse in the Czech Republic reached the amount of CZK 2,805,520,011, that is, CZK 2.8 billion approximately. It represents 0.20% of gross national product (HDP 1998).

položka / náklady přímé item / direct costs	Výše (Kč) / Amount (CZK)
Náklady na lékařskou péči, hrazenou pojišťovnami, a přiřaditelná část zvláštní dotace MZ ČR pro prevenci a léčbu HIV/AIDS / Costs of medical care defrayed by insurance companies and special grants from the Ministry of Health of the Czech Republic for prevention and treatment of HIV/AIDS	202 661 584 Kč
Náklady na léčbu a služby, nehrazené pojišťovnami / Costs of treatment and services not defrayed by insurance companies	106 259 774 Kč
Transakční náklady pojišťovenského a zdravotního systému / Transaction costs of insurance and health-care system	14 959 888 Kč
Náklady na specifickou primární prevenci / Costs of primary prevention	64 130 614 Kč
Náklady na práci Policie ČR / Costs of work of the Police of the Czech Republic	1 238 740 724 Kč
Náklady na státní zastupitelství / Costs of public prosecution	90 096 565 Kč
Náklady na soudní moc / Judiciary costs	87 579 979 Kč
Náklady na vězeňství / Costs of prison service	468 809 858 Kč
Boj proti podloudnictví / Cost of smuggling-counteractions	26 767 250 Kč
Náklady rodin / Costs of families	20 017 790 Kč
Celkem náklady přímé / Total direct costs	2 320 024 026 Kč
položka / náklady nepřímé item / indirect costs	
Ušlá produktivita v důsledku mortality (úmrtnosti) / Lost productivity as a consequence of mortality	131 171 672
Ušlá produktivita v důsledku morbidity (nemocnosti) / Lost productivity as a consequence of morbidity	52 548 394
Ušlá produktivita v důsledku kriminálních kariér / Lost productivity as a consequence of criminal careers	297 838 576
Ušlá produktivita rodin / Lost productivity of families	3 937 343
Celkem náklady nepřímé / Total indirect costs	485 495 985
Celkem všechny typy nákladů / Total of types of costs	2 805 520 011

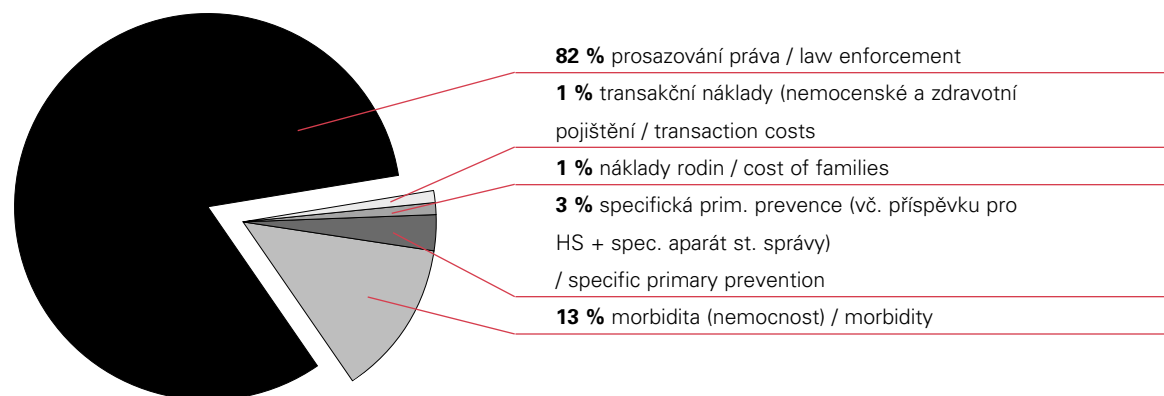
Tabulka 36 / Table 36

Společenské náklady na zneužívání drog v ČR 1998 / Social Costs of Drug Abuse in the Czech Republic in 1998

Graf 2 / Graph 2

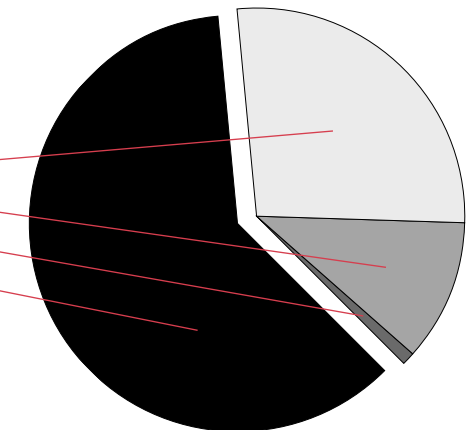
Společenské náklady na zneužívání drog v ČR 1998 2,8 mld. Kč – souhrnný proporční graf / Social Costs of Drug Abuse in the Czech Republic in 1998 CZK 2.8 billion) – summary proportional graph

Graf 3 / Graph 3

Přímé společenské náklady (2,3 mld. Kč) na zneužívání drog v ČR 1998 / Direct Social Costs (CZK 2.3 billion) of Drug Abuse in the Czech Republic in 1998

27 % mortalita (úmrtnost) / mortality
11 % morbidita (nemocnost) / morbidity
1 % rodiny / families
61 % kriminální kariéry / criminal careers

Graf 4 / Graph 4

Nepřímé společenské náklady (0,5 mld.) na zneužívání drog v ČR 1998 / Indirect Social Costs (CZK 0.5 Billion) of Drug Abuse in the Czech Republic in 1998

5/1 Diskuse

Během vývoje metodologie i vlastního provádění české studie nákladů na nemoc (COI) jsme se striktně přidržovali mezinárodních směrnic (Single et al., 1996) – jednak s pochopitelným přihlédnutím k faktu, že tato studie byla v České republice prováděna poprvé, jednak se záměrem mít možnost mezinárodní komparability výsledků. Proto jsme mj. důsledně používali i standardní diskontní sazbu pro oceňování budoucích výdělků (6 %) a standardní interest rate pro ocenění konzumace dlouhodobých investic (12 %).

K biasu, který zkresluje naše odhady ušlé produktivity směrem vzhůru, dochází v důsledku nepřístupnosti odhadů průměrných výdělků pro jednotlivé věkové kohorty a pohlaví, stejně jako neexistence odhadu hodnoty domácí práce v ČR. Pro všechny tyto proměnné jsme použili údaj o průměrném výdělku v roce 1998 podle (Český statistický úřad, 1999) a tím tyto hodnoty přecenili. Jiný postup nicméně nebyl možný.

Náš výsledek představuje 0,20 % hrubého domácího produktu (HDP), což je podíl, kte-

5/1 Discussion

In the course of development of methodology and during the actual implementation of the Czech Cost of Illness study (COI), we strictly observed international guidelines (Single et al., 1996) – firstly, with understandable consideration of the fact that it was the first time that this study was ever carried out in the Czech Republic, and secondly with the purpose of providing international comparability of results. It was also the reason why we even consistently used a standard discount rate for appraisal of future earnings (6%) together with a standard interest rate (12%) for the valuation of consumption of long-term investments.

The inaccessibility of estimates of average earnings of individual age groups and genders and non-existence of an estimate of the value of home work in the Czech Republic led to an upward bias of our estimates of lost productivity. For all of these variables, we used the data on average earnings in 1998 according to (Český statistický úřad, 1999) and therefore we overvalued these values. Nevertheless, it was not possible to use any other procedure.

Our result of the amount of CZK 2.8 billion represents 0.20% of gross national product, a propor-

rý dobře odpovídá obdobným zahraničním studiím z devadesátých let. Při použití stejné metodologie se z hodnot kolem 0,2 % HDP vymykají pouze americké studie z devadesátých let (Rice, 1990); to hlavní autor mezinárodních směrnic vysvětluje skutečností, že prevalence (problémového) užívání drog je v USA nejvyšší na světě (Single et al., 1998); další vysvětlení nabízí tamní extrémně vysoké (a nákladné) zapojení trestně-právních složek do řešení drogové problematiky.

Co je jistým překvapením, je distribuce námi zjištěných nákladů. Přímé náklady významně převyšují náklady nepřímé, zatímco v zahraničních studiích bývají tyto dva typy vyrovnány až posunuty ve prospěch nákladů nepřímých (Single et al., 1998).

Tento fakt je ale dobře vysvětlitelný několika okolnostmi, vyplývajícími z výrazně pozdějšího (1990 oproti 1965 – 1970 v ostatních zemích) otevření naší drogové scény okolnímu světu a mezinárodnímu obchodu a z něj vyplývajícího (nedávného) nástupu endemického šíření zneužívání drog a souvisejících problémů:

- prevalence (problémového) užívání je v ČR poměrně nízká (kolem 0,5 %) a ve spektru zneužívaných drog hraje stále ještě poměrně malou roli heroin, považovaný za zdravotně i sociálně nejvíce devastující nelegální drogu
- vzhledem ke krátké době endemického šíření zneužívání nelegálních drog je relativně nízká i drogová mortalita; s tím zřetelně souvisí jak nízký počet sekundárních drogových úmrtí (kdy daná onemocnění mají povahu onemocnění chronických a jako taková vedou k úmrtí v delším časovém období), tak i úspěšné nasazení opatření typu snižování škod (harm reduction)
- prevalence HIV/AIDS v obecné populaci i populaci uživatelů nezákonných drog je v ČR ve srovnání se světem mimořádně nízká; ve srovnání se Západní Evropou,

tion that corresponds with similar foreign studies from the 1990s. As far as other studies that used the same methodology are concerned, only the American studies from the 1990s (Rice, 1990) exceeded the values of around 0.2% of gross national product; the chief author of international guidelines explains this by the fact that the prevalence of (problem) drug use in the United States of America is the highest in the world (Single et al. 1998); the extremely high (and costly) involvement of criminal branches in the solution of drug related issues in the United States provides another explanation.

The distribution of the costs we detected was rather surprising. The direct costs significantly exceed the indirect costs, while other foreign studies usually report identical values of both types of costs or slightly higher indirect costs (Single et al., 1998). It is possible to illustrate this fact with several circumstances that follow from the fact that it was much later (1990 compared to 1965 – 1970 in other countries) that our drug scene opened to the world and international trade, and the related (recent) onset of the dissemination of a new type of drug abuse and related problems:

- the prevalence of (problem) use in the Czech Republic (0.5% approximately) is relatively low and in the spectrum of abused drugs, heroin, regarded as the most devastating illicit drug in terms of health and social respects, played a relatively minor role in 1998
- due to the short time of endemic dissemination of illicit drug abuse within our territory, drug-related mortality is relatively low; it is also apparent that there is a connection with the low number of secondary drug-related deaths (when particular diseases have the features of chronic diseases and therefore lead to death over a long period of time) and also with largely successful and advanced implementation of harm reduction measures
- the prevalence of HIV/AIDS in the general population and the population of illicit drug users in the Czech Republic is extremely low in comparison with the situation worldwide ; in addition, in comparison with West Europe, Australia and North

Austrálii i Severní Amerikou je v ČR významně nižší také seroprevalence obou typů parenterálních hepatitid; to beze zbytku platí i o (pravostranné) infekční endokarditidě, která je v ČR vyvolávána výrazně méně agresivnějším agens než v Západní Evropě, Americe nebo Austrálii

Jinou vysvětlující skutečností je vysoký podíl přímých nákladů sektoru prosazování práva, odpovídající vysoké míře trestnosti⁴⁷ našeho právního systému.

Lze tedy uzavřít, že naše výsledky dobře odrážejí situaci České republiky v roce 1998 a mohou být v tomto smyslu interpretovány.

6 Závěr

Společenské náklady na zneužívání nelegálních drog činily v roce 1998 v České republice 2,8 mld. Kč. To reprezentuje 0,20 % hrubého domácího produktu (HDP), resp. 279 Kč na každého člena společnosti.

⁴⁷ 214 vězněných/100 000 obyvatel v roce 1998 (Vězeňská služba České republiky, 1999); to je míra trestnosti v zemích západní a střední Evropy s přehledem nejvyšší – o polovinu vyšší než u druhého v pořadí (Polsko)

America, seroprevalence of both types of parenteral hepatitis is significantly lower; and the same absolutely holds true for (right) infectious endocarditis, caused by a significantly less aggressive agens in the Czech Republic than in Western Europe, America or Australia.

The high share of direct costs in the law enforcement sector that corresponds with the high level of penalization⁵¹ of our legislative system might offer another explanation.

Therefore, it is possible to conclude that our results provide a good picture of the situation in the Czech Republic in 1998 and it is possible to interpret them accordingly.

6 Conclusion

In 1998, social costs of illicit drug abuse in the Czech Republic were CZK 2.8 billion. The amount represents 0.20% of gross national product, or CZK 279 per each member of the society.

⁵¹ 214 imprisoned /100,000 citizens in 1998 (Vězeňská služba České republiky, 1999); this punishment is by far the highest in Western and Central Europe – it is 50% higher than the value reported by Poland, the second country in this order

Tomáš Zábranský

Ústav preventivního lékařství LF UP
Olomouc / Institute of Preventive
Medicine, Medical Faculty,
Palacky University Olomouc
tomas@zabransky.cz

Metodologická supervize /
Methodological supervision:

David R. Rasmussen

Director, Policy Sciences Center
Florida State University

abstrakt

Analýza nákladů a výnosů trestnosti držení nelegálních drog pro vlastní potřebu: ČR 2000

*Cost and Benefit Analysis of the Implementation
of Penalization of Possession of Illegal Drugs
for Personal Use in the Czech Republic in 2000*

Analýza nákladů a výnosů byla zastřešující částí celé studie PAD. Kombinací kvantitativních a kvalitativních údajů, zjištěných v předchozích substudiích, se pomocí modelu pokouší lépe znázornit reálný dopad novelizace legislativy, určuje teoretické podmínky pro její úspěšnost a vzápětí je testuje proti realitě. Výsledkem je zjištění ekonomické neefektivity novelizace v krátkodobém i dlouhodobém horizontu.

Klíčová slova: analýza nákladů a výnosů, testování intervence, ekonomický dopad prohibice nelegálních drog

Cost and Benefit Analysis represents umbrella part of the whole PAD study. It combines quantitative and qualitative findings of other PAD sub-studies, attempts to picture the real impact of legislature amendments, defines theoretical conditions for its (economic) effectivity and with that confronts these conditions with reality. The result shows economic non-effectiveness of the amendments in both short- and long-term perspective.

Key words: Cost and Benefit Analysis, intervention testing, economic impact of illicit drugs prohibition

1 Úvod

Tato semieconomická analýza nákladů a výnosů (Cost & Benefit Analysis – dále jen PAD CBA) trestnosti držení nelegálních drog pro vlastní potřebu je třetí nosnou (a do značné míry zastřešující) částí studie „Projekt analýzy dopadů novelizované drogové legislativy v ČR“, zadané Meziresortní protidrogovou komisí Úradu Vlády ČR.

Svým obsahem a zaměřením navazuje především na předchozí dvě části:

- kvalitativní analýzu dopadů, založenou na semistrukturovaných interview se zasaženou populací a těmi, kteří s ní přicházejí do styku – ať už jako zástupci prosazování práva (represe), nebo léčby a (psychosociálních, poradenských a riziko snižujících) služeb
- kvantitativní analýzu nákladu na nemoc, jejímž úkolem bylo pomocí standardizované mezinárodní metodologie poskytnout ekonomická data pro osazení analýzy nákladů a výnosů

Cílem analýzy nákladů a výnosů bylo pomoci zhodnocení dostupných poznatků o aplikaci zákona a jejich vyjádření v peněžních sumách zjistit výhodnost či nevýhodnost trestání držení nelegálních drog pro vlastní potřebu, případně popsat podmínky, za nichž by prosazování takového opatření bylo ekonomicky – společensky – výhodné.

2 Osazení výnosové strany analýzy

2/1 Výnosy: co je představuje?

V první fázi konstrukce analýzy nákladů a výnosů je třeba definovat, co – ekonomicky vzato – může být výnosem jakékoliv intervence. V zásadě jde o:

- 1) snížení nákladů (vynaložených zdrojů) na službu, kterou již společnost poskytuje
- 2) zlepšení kvality existující služby
- 3) poskytnutí zcela nové služby (Benson and Rasmussen, 1991)

1 Introduction

This semi-economic Cost and Benefit Analysis hereinafter referred to as PAD CBA) of penalization of possession of drugs for personal use represents the third bearing (and to a considerable level also “umbrella”) part of the study “Impact Analysis Project of New Drugs Legislation in the Czech Republic” assigned by the National Drug Commission of the Government of the Czech Republic.

The content and focus of the study especially resumes the previous two parts:

- qualitative analysis of impacts, based on semi-structured interviews with the affected population and those who come into contact with the population – as representatives of law enforcement (repression) or treatment (psychosocial, counseling and risk reducing) services
- quantitative analysis of costs of illness whose task it was to provide economic data for Cost and Benefit Analysis by means of standardized international methodology

In virtue of the evaluation of available knowledge about the application of the law, it was the objective of the Cost and Benefit Analysis to determine the advantageousness or disadvantageousness of penalization of possession of illicit drugs for personal use, and/or describe the terms under which enforcement of such a provision would be economically – socially – advantageous.

2 Items of the Benefit Side of the Analysis

2/1 Benefits: What Are They?

In the first phase of construction of a Cost and Benefit Analysis, it is necessary to define which benefits intervention can bring from an economic point of view. Basically, these are the fields of concern:

- 1) reduction of costs (spent resources) for a service provided by the society
- 2) improvement of quality of the existing service
- 3) provision of a brand new service (Benson and Rasmussen, 1991)

2/2 Rozvaha pro testovanou intervenci

3) Zavedením trestnosti držení nelegálních drog pro vlastní potřebu žádná nová služba poskytnuta nebyla. Prosazování tohoto zákona ve všech ohledech spadá do běžné („před novelizací přítomné“) práce příslušných státních orgánů.

2) Zlepšení kvality činnosti (služeb) Policie ČR ve smyslu vyšší objasněnosti závažnější drogové kriminality⁴⁸ nebo zlepšení odstrašující funkce represe nelze dost dobře otestovat, a to zejména vzhledem ke změně ve vykazovací taktice Policie ČR ve věci „drogových deliktů“ (viz Kvalitativní analýza PAD – Policie ČR), uměle stlačující statistický ukazatel „zjištěných trestných činů“. Během výzkumného období tedy došlo ke změně, která znemožnila porovnávání tohoto ukazatele. Stabilní trend nárůstu zjištěných i stíhaných osob naopak nasvědčuje tomu, že bez ohledu na změnu zákona se práce Policie – a zejména jejich specializovaných složek – zlepšuje kontinuálně, přímo úměrně se zkušenostmi jejich pracovníků. To jistě není překvapením a analogii bychom našli ve všech oborech lidské činnosti.

Používání § 187a jako „donucovacího“ prostředku ke získání výpovědi, usvědčující pachatele ostatních drogových deliktů (zejména trestného činu dle ustanovení § 187 tr. zák. – nedovolené nakládání s OPL a přechovávání OPL pro jiného), které se objevuje v interview několika uživatelů i policistů (Miovský et al. 2001), se tedy zdá jako spíše marginální; i proto, že podle poznatků Nejvyššího státního zastupitelství (Analytický a legislativní odbor Nejvyššího státního zastupitelství, 2000) v případech, kdy jsou tyto případy dovedeny až před soud, svědci „nyní využívají svého práva odmítnout vypovídat vzhledem k tomu, že i jim hrozí trestní stíhání, případně je proti nim již vedeno

2/2 Discretion / Consideration for the Tested Intervention

3) No new service was implemented after the introduction of penalties for possession of illicit drugs for personal use. In all aspects, the enforcement of the law falls within the ordinary (“present before the implementation of the amendment”) work of the appropriate state bodies.

2) Improvement of quality of activities (services) of the Police of the Czech Republic in the sense of a higher clear-up rate of more serious drug-related crime⁵² or improvement of the deterrent function of law enforcement (repression) are not quite possible to test, especially with regard to the change of reporting tactics of the Police of the Czech Republic concerning statistics of “drug-related offences” (see Qualitative Analysis PAD – the Police of the Czech Republic) that artificially drives down the statistical indicator of “detected criminal offences.” Therefore, there was a change in the course of the research period, which excluded comparison of this indicator. The consistent trend of increase in the number of detected and prosecuted people indicates that the work of the Police of the Czech Republic, and special branches in particular, has continually improved in proportion with the experience of the employees regardless of the change in the law. It is certainly not surprising and we can trace analogous cases in all fields of human activities.

Therefore, the use of Section 187a as “compulsory” measures for obtaining testimonies that will allow for the incrimination of offenders of other drug-related offences (in particular, criminal offences according to the provisions of Section 187 of the Criminal Code – unauthorized handling of narcotic and psychotropic substances and receiving of narcotic and psychotropic substances for another person) which appeared in the interviews of several users and Police officers (Miovský et al., 2001) seems rather marginal. Another reason is that in the cases which come to court, according to the knowledge of the Office of the Supreme

⁴⁸ tedy preexistujících trestných činů

⁵² That is, pre-existing criminal offences

trestní řízení pro to, že drželi drogu pro vlastní potřebu“ (Analytický a legislativní odbor Nejvyššího státního zastupitelství, 2000) a tudíž takto získaná výpověď není pro stíhání pachatele relevantní.

Ani postoj soudců nenaznačuje nic o zjednodušení či zefektivnění jejich práce (ve smyslu trestání dealerů atp.) v důsledku této legislativní změny (Miovský et al., 2001).

Nebylo zaznamenáno zlepšení práce zařízení služeb nebo léčby pro uživatele drog, které by bylo možné spojit s testovanou intervencí; kvalitativní analýza ukazuje spíše na opačný trend nebo na intaktnost těchto zařízení k zákonné změně (Miovský et al., 2001). Pro plošně pozorovatelné zlepšení v kvalitě poskytovaných služeb a léčby platí totéž, co u Policie ČR – dochází k němu díky zvyšujícím se zkušenostem personálu, zapojení do vzdělávacího systému a v neposlední řadě díky stupňující se snaze centrálních orgánů prosazovat v souvislosti s přidělováním prostředky evaluace efektivity jejich využití.

1) Jediným možným výnosem tedy může být snížení společenských nákladů, které společnost v souvislosti se zneužíváním nelegálních drog nese.

Jak jsme ukázali v předchozím výkladu o substudii COI (Zábranský et al., 2001), celkové náklady společnosti na zneužívání nelegálních drog v roce 1998 (tedy před přijetím zkoumané legislativní změny) činily 2 805 520 011 Kč.

Vzhledem k faktu, že „problémoví uživatelé drog“ z definice představují ten díl uživatelů drog, který je nositelem společenských ná-

Prosecutor (Analytical and legislative department of the Office of the Supreme Prosecutor, 2000) the witnesses “now take advantage of the right to refuse to testify with regard to the fact that they are also threatened with criminal prosecution or that they have already been prosecuted for drug possession for personal use” (Analytical and legislative department of the Office of the Supreme Prosecutor, 2000); therefore, a testimony obtained in this manner is not relevant for the purposes of prosecution of the offender.

The attitude of the judges also does not indicate that the work of the judges was simplified or made more effective as a consequence of the legislative change (Miovský et al., 2001).

No improvement in the work of treatment or service facilities for drug users, possibly in connection with the tested intervention, was recorded; the Qualitative Analysis rather indicates an opposite trend or intactness of the facilities in connection with the legislative change (Miovský et al., 2001). As far as a demonstrable improvement in the quality of provided services and treatment is concerned, the situation is the same as with the Police of the Czech Republic – it is a consequence of the increasing experience of the staff, involvement in the educational system and, last but not least, increasing efforts of central bodies to enforce evaluation of effectiveness of the use of allocated resources.

1) Therefore, reduction of social costs expended by the society in connection with abuse of illicit drugs is the only possible benefit.

As we have shown in the previous discussion of the COI Substudy (Zábranský et al., 2001), the total costs of society related to illicit drug abuse in 1998 (that is, before the enactment of the surveyed legislative change) were CZK 2,805,520,011.

⁵³ Therefore, they represent the “abusers” in the sense of the economic definition of abuse of addictive substances (Collins and Lapsley, 1991): “Drug abuse implies any use of an illicit drug which represents a social cost, with the exception of the costs of provision of the drug.”

kladů⁴⁹, pak při odhadované prevalenci problémového užívání nelegálních drog v ČR 37 500 osob (Mravčík and Zábranský, 2001a) činí průměrné společenské náklady na jednoho zneuživatele nelegálních drog 74 814 Kč ročně.

Potenciální výnos (benefit) intervence, zavedené s cílem zlepšit drogový problém ve společnosti, představuje případná úspora identifikovaných společenských nákladů na zneužívání drog. Společenské náklady na jednoho „průměrného“ problémového uživatele nezákonných drog činí 74 814 Kč.

3 Osazení nákladové strany

Nákladová strana naší analýzy bude poněkud podceněná. Zahrnuje pouze náklady na trestně-právní proces podle §187a v proporcích reprezentativního roku 2000. Z dostupných zdrojů se nám nepodařilo validně a reliabilně zdokumentovat „zaváděcí“ náklady na prosazování trestnosti držení drog pro vlastní potřebu (náklady na zavedení předmětné novelizace do české trestně právní praxe) – tedy školení, semináře, speciální výcvik, nákup nových technických a analytických prostředků atd.

Lze ale argumentovat, že tyto náklady ve srovnání s běžnými náklady represivního aparátu při zohlednění jejich jednorázové povahy je možno pominout.

3/1 Složky nákladů trestně-právního procesu

3/1/1 Policie ČR

Studie PAD COI (Zábranský et al. 2001c) určila náklady trestního systému v kalendářním roce 1998; na podkladě analýzy Státního závěrečného účtu dospíváme k závěru, že pokud byly

– investiční náklady Policie ČR
1 824 672 000 Kč a

As the definition describes “problem drug users” as the part of drug users who bear the social costs⁵³, and the estimated prevalence of problem use of illicit drugs in the Czech Republic is 37,500 people (Mravčík and Zábranský, 2001b), the average annual social costs per one user of illicit drugs are CZK 74,814.

A contingent saving of the identified social costs of drug abuse represents the potential benefit of the intervention introduced with the purpose of improvement of the drug problem in society. The social costs per “average” problem user of illicit drugs are CZK 74,814.

3 Items of the Costs Side

The costs side of our analysis will be slightly undervalued. It only involves the costs of criminal/legislative proceedings according to Section 187a in the proportion of the representative year 2000. From the available sources, we did not manage to provide a valid and reliable documentation of “setup” costs of enforcement of penalization of possession of illicit drugs for personal use (costs of implementation of the subject amendment in Czech legislative practice) – such as training, seminars, special training, purchasing of new technical and analytical means, etc.

However, we can argue that it is possible to omit these costs in comparison with the ordinary costs of the repressive apparatus and consideration of the nonrecurring nature of such costs.

3/1 Costs of Criminal Proceedings

3/1/1 Police of the Czech Republic

The PAD COI study (Zábranský et al., 2001c) determined the costs of the criminal system in the calendar year 1998. In virtue of analysis of the National Account, we arrive at a conclusion that provided that

– investment costs of the Police of the Czech Republic were CZK 1,824,672,000
– and non-investment costs were CZK 15,946,481,313,

⁴⁹ Představují tedy „zneuživatele“ drog ve smyslu ekonomické definice zneužívání návykových látek (Collins and Lapsley, 1991): „Zneužívání drog zahrnuje jakékoliv užití nezákonné drogy, které znamená společenský náklad s výjimkou nákladu na pořízení drogy.“

– neinvestiční náklady 15 946 481 313 Kč,

znamená to pro kalendářní rok 1998 oportunní náklady ve výši 16 165 441 953 Kč⁵⁰.

To při znalosti počtu stíhaných osob (129 271) a podílu nákladů Police ČR, které lze přiřadit potírání zločinnosti a technickým, servisním a dalším souvisejícím profesím v rámci Policie ČR (bližší viz (Zábranský et al., 2001c), který pro rok 1998 podle profesních linií činil 86,06 %, umožňuje vypočíst průměrný oportunní náklad na jednu osobu, vyšetřovanou Policií ČR:

$$ON_{OS} = \Sigma ON_{PCR} \times F_K / N_{OS} = 107\,616 \text{ Kč}$$

ON_{OS} – oportunní náklady na jednu vyšetřovanou osobu

ΣON_{PCR} – celkové konzumované náklady Policie ČR

F_K – kriminální frakce

N_{OS} – počet vyšetřovaných osob

3/1/2 Státní zastupitelství

Obdobným algoritmem při znalosti oportunních nákladů státních zastupitelství (916 846 320 Kč) a počtu stíhaných osob (140 439) docházíme prostým vydělením (protože činnost státních zastupitelství je beze zbytku věnována kriminalitě) k výsledku

$$916\,846\,320 \text{ Kč} / 140\,439 = 6\,528 \text{ Kč}$$

3/1/3 Soudy

Za použití údajů z téže substudie (Zábranský et al. 2001c) a při znalosti jak výše oportunních nákladů soudů v ČR v roce 1998 (3 913 072 440 Kč), tak podílu trestních soudců (senátů) na celkovém rozpočtu soudů ČR (26,15%) a počtu souzených osob (54 083) platí:

then in 1998, opportunity costs reached the amount of CZK 16,165,441,953⁵⁴.

Provided that we know the number of prosecuted people (129,271) and share of costs of the Police of the Czech Republic attributable to combating of criminality and to technical, service and other related professions within the framework of the Police of the Czech Republic (specified in (Zábranský et al., 2001c)) which reached the value of 86.06% in 1998 according to professional lines, it is possible to calculate average opportunity costs per person investigated by the Police of the Czech Republic:

$$ON_{OS} = \Sigma ON_{PCR} \times F_K / N_{OS} = \text{CZK } 107,616$$

ON_{OS} – opportunity costs per investigated person

ΣON_{PCR} – total consumed costs of the Police of the Czech Republic

F_K – criminal fraction

N_{OS} – number of investigated persons

3/1/2 Public Prosecution

Provided that we know the opportunity costs of public prosecution (CZK 916,846,320) and the number of prosecuted people (140,439) and we use a similar algorithm, then a simple division will lead us to the following result (because the activity of public prosecutors' offices is completely devoted to criminality):

$$\text{CZK } 916,846,320 / \text{CZK } 140,439 = \text{CZK } 6,528$$

3/1/3 Courts

The following formula applies when we use data from the same study (Zábranský et al., 2001c), and we know the opportunity costs of courts in the Czech Republic in 1998 (CZK 3,913,072,440) and the share of criminal judges (senates) in the whole budget of courts in the Czech Republic (26.15%) and the number of tried persons (54,083):

$$ON_{Soud} = \Sigma ON_{Soud} \times F_K / N_{Soud} = 18\,923 \text{ Kč}$$

ON_{Soud} – oportunní náklady na jednu souzenou osobu

ΣON_{Soud} – celkové konzumované náklady soudů ČR

F_K – kriminální frakce

N_{Soud} – počet souzených osob

3/1/4 Vězeňství

Průměrný náklad Vězeňské služby v roce 1998 na jednu osobu ve vazbě nebo trestu odnětí svobody byl 197 509 Kč za rok. Roční ztráta produktivity je rovna 140 460 Kč (Český statistický úřad, 1999; Vopravil, 2002).

3/2 Průběh trestního procesu podle § 187a v prvních dvou letech jeho prosazování

Podle záznamů a databází, jejichž detailní výčet je uveden v (Zábranský et al., 2001c), byl v prvních dvou letech platnosti novelizované drogové legislativy zákon prosazován takto:

$$ON_{Soud} = \Sigma ON_{Soud} \times F_K / N_{Soud} = \text{CZK } 18,923$$

ON_{Soud} – opportunity costs per tried person

ΣON_{Soud} – total consumed costs of courts in the Czech Republic

F_K – criminal fraction

N_{Soud} – number of tried persons

3/1/4 Prison Service

In 1998, the average costs of the Prison Service per one person in custody or execution of punishment was CZK 197,509 per year. Annual lost productivity equals CZK 140,460 (Český statistický úřad, 1999; Vopravil, 2002).

3/2 Course of Criminal Proceedings according to Section 187a in the First Two Years of Implementation

According to records and databases, described in length in (Zábranský et al., 2001c), in the first two years of applicability of amended drug-related legislation, the law was enforced in the following manner:

⁵⁰ při zohlednění „konzumace“ investičních výdajů podle úrokové sazby (interest rate) 12 %

⁵⁴ with consideration of “consumption” of investment costs according to the 12 % interest rate

policie / police	1999	% 2000		%	Celkem / Total	%
zjištěno osob / Persons Detected	98	100	137	100	235	100
vyšetřováno / Solved	98	100	137	100	235	100
sděleno obvinění / Prosecution initiated	92	93,88	125	91,24	217	92,34
státní zastupitelství / prosecution						
vyřízeno proti osobám / Solved	137	139,80	199	145,26	336	142,9
odloženo / Shelved	7		12		19	8
stíháno osob / Number of persons prosecuted	130		187		317	
obžalováno osob / Number of persons accused	115		158		273	
trestní stíhání zastaveno/přerušeno						
/ Criminal prosecution halted/discontinued	15		29		44	
soud / courts						
celkem projednáváno / Criminal offences – total	26	26,53	92	67,25	118	
odsouzeno / Convicted	18		63		81	50,21
nepodmíněně do jednoho roku / Imprisonment up to one year	10		13		23	
nepodmíněně 1 – 5 let / Imprisonment 1 – 5 years	+ 1	11,22	+ 4	12,41	+ 5	
podmíněně odsouzení / Suspended sentence	3		30		33	11,91
pokuta / Fine	1		2		3	
veřejně prospěšné práce / Community service	2		6		8	
jiný trest / Other punishment	1		4		5	
upuštěno od potrestání / Quashed prosecution	0		4		4	
zproštěno obžaloby / Dismissed	0		4		4	
ochranná léčba / Protective treatment	0		3		3	

Tabulka 37 / Table 37
Prosazování §187a v prvních dvou letech
jeho platnosti / Enforcement of Section
187a in the First Two Years of Applicability

Rok 1999 byl rokem „zavádění“ novelizované
drogové legislativy do praxe a výše uvedené
hodnoty pro tento rok tedy nemohou obrazit
běžné prosazování zákona. Výzkumný tým
proto dospěl k závěru použít pro určení stan-
dardního prosazování § 187a jako reprezen-
tativní rok 2000 s předpokladem, že obráží
rutinní uplatňování § 187a lépe než rok
1999 a tedy i lépe než případný statistický
průměr. To je způsobeno zejména délkou
trestního stíhání, díky níž se stíhání objevu-
jí plynule ve statistikách několika úrovní po
dobu několika let – podle toho, kterým ty-
pem represivní složky právě „procházejí“. Rok 2000 je tedy jediným obdobím výzkumné
perio-
dy, u nějž lze předpokládat jak jistý

The amended drug-related legislation was
“introduced” into practice in 1999; therefore, the
above-mentioned 1999 values cannot provide
a picture of normal law enforcement. Therefore,
the research team came to the conclusion that the
year 2000 should be used as representative for the
purposes of determination of standard enforcement
of Section 187a with the assumption that it reflects
routine enforcement of Section 187a better than
the year 1999 and therefore even better than the
statistical average. The length of criminal prosecu-
tion, due to which the prosecuted people contin-
uously appear on several statistical levels for several
years – depending on which type of law enforce-
ment branch they are currently “going through”,
mainly causes it. Therefore, the year 2000 repre-

„přiliv“ stíhaných / obviněných / souzených
z roku 1999, tak jejich „odliv“ do roku 2001.

Využívání jednotlivých „etází“ trestně-práv-
ního procesu tedy budeme uvažovat právě
podle roku 2000.

3/3 Kalkulace nákladové části
Pro kalkulaci nákladové části platí jednotný
vzorec:

$$Cag = \overline{Ccase} \times Pp$$

Cag – náklad trestně-právní agentury (orgá-
nu) na jednoho zjištěného pachatele podle
§ 187a
Ccase – průměrný náklad příslušné agentu-
ry na jednoho zjištěného pachatele
Pp – pravděpodobnost, že se daná agentura
bude zjištěným případem zabývat (pravdě-
podobnost využití složky)

sents the only part of the research period where it
is possible to assume both the certain “influx” of
prosecuted / accused / tried persons from 1999
and the “efflux” to the year 2001.

Therefore, we will use the year 2000 as the basis
of consideration of the use of individual “levels” of
the criminal process.

3/3 Calculation of the Costs Side
The following unified formula applies to the calcu-
lation of the costs side:

$$Cag = \overline{Ccase} \times Pp$$

Cag – costs of a criminal agency (body) per each
detected offender according to Section 187a
Ccase – average costs of appropriate agency per
each detected offender
Pp – probability that the appropriate agency will
deal with the detected case (probability of use of
the branch)

složka / branch	pravděpodobnost využití složky (%) / Probability of using the branch (%)	náklad na průměrný zjištěný trestný čin (Kč) / Costs per each detected offender (CZK)	náklad na zjištěný trestný čin podle §187a / Costs per each detected offender according to Section 187a (CZK)
Policie / Police	100	107 616	107 616
Státní zastupitelství / Prosecution	145,26	6 528	9 483
Soudy / Courts	67,15	18 923	12 707
Výkon trestu – náklady / imprisonment costs	9,31	197 509	18 381
Výkon trestu – ušlá produktivita / imprisonment – lost productivity	9,31	140 460	13 072
Celkem / Total			161 260

Tabulka 38 / Table 38
Náklady na průměrný případ podle
§ 187 / Costs per average case
according to Section 187

Vzhledem k faktu, že možná trestní sazba
podle § 187a TZ se řídí ustanovením:

(1) Kdo bez povolení přechovává omamnou
nebo psychotropní látku nebo jed v množství
větším než malém, bude potrestán odnětím

With regard to the fact that the possible sentences
according to Section 187a of the Criminal Code are
determined in the following manner:

(1) He/she who without authorization receives
a narcotic or psychotropic substance or poison in

svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až na pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve větším rozsahu,

určili jsme na podkladě případových studií jako střední délku uloženého výkonu trestu odnětí svobody podle těchto ustanovení na 0,75 roku (9 měsíců) a tímto koeficientem jsme vynásobili i hodnotu pravděpodobnosti pro poslední dvě položky tabulky, které se k odnětí svobody vztahují (0,75 x 7,42).

4 Srovnání nákladů a výnosů testované intervence

Prostým porovnáním obou stran analýzy (pro jeden zjištěný případ resp. jednoho problémového uživatele) zjistíme, že:

náklady : výnosy = 161 260 : 74 814 Kč = 2,1554806

5 Závěr při zohlednění populace problémových uživatelů

Interpretace výše uvedeného výsledku tedy zní:

Pokud se na podkladě zjištění jednoho trestného činu podle § 187a TZ zneužívání nelegálních drog vzdá průměrně 2,16 problémového uživatele (zjištěného potenciálního pachatele v to počítaje), je intervence, spočívající v zavedení trestnosti držení drog pro vlastní potřebu, ekonomicky neutrální – tj. každá investovaná koruna přináší výnos jedné koruny.

Pokud bude „odstrašující“ (deterenční) efekt represe v této cílové populaci vyšší, bude intervence výnosná; pokud bude deterenční efekt represe v této cílové populaci nižší, bude intervence ztrátová.

a quantity greater than small will be sentenced for up to two years or with a statutory penalty.

(2) An offender will be sentenced for one to five years of imprisonment in the case that he/she commits the act specified in article 1 on a large scale,

we followed from case studies and determined the average length of an imposed sentence without suspension according to such provisions at 0.75 years (9 months). We then used this coefficient and multiplied the value of probability of the last two items included in the table and related this to imprisonment (0.75 x 7.42).

4 Comparison of Costs And Benefits of the Tested Intervention

A simple comparison of both parts of the analysis (per each detected case or one problem user) leads to the finding that:

Costs : Benefits = 161 260 : 74 814 CZK = 2,1554806

5 Conclusion with Consideration of the Population of Problem Users

Therefore, the interpretation of the above-mentioned result is:

In the case that an average of at least 2.16 problem users (including detected potential offenders) quit using illicit drugs as a consequence of detection of one criminal offence according to Section 187a of the Criminal Code, then the intervention based on the implementation of penalizing possession of illegal drugs for personal use is economically neutral – that is, one invested Czech crown will bring about a benefit of one Czech crown.

The intervention will be profitable in the case that the "deterrent" effect of law enforcement on the target population increases; and the intervention will be loss-making when the deterrent effect of law enforcement on the target population decreases.

6 Závěr při zohlednění populace prvouživatelů

Víme-li, že v roce 1998 bylo na území České republiky 853 815 obyvatel, kteří alespoň jednou v životě užíli nezákonnou drogu (Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2001; Český statistický úřad, 1999), a že v téže roce bylo na území ČR zhruba 37 500 problémových uživatelů (v definici podle EMCDDA and Institute for Therapy Research: 1998), pak pravděpodobnost, že jednorázové užití jakékoliv nelegální látky⁵¹ vede k problémovému (zne)užívání lze vyjádřit zlomkem $37\,500 / 853\,815 = 4,39\%$. To znamená, že z každých 22,77 (opačný zlomek) zástupců populace, charakterizovatelné výrokem „užil alespoň jednou v životě jakoukoliv nelegální drogu“ (celoživotní prevalence), jeden spadá do kategorie „problémový uživatel“.

Bez ohledu na metodologickou problematičnost výše uvedené úvahy, která bude podrobněji zpracována v kap. *Diskuse*, docházíme pak k výsledku, že:

- pokud na podkladě zjištění jednoho trestného činu podle § 187a TZ se byt jednorázového užívání nelegálních drog v budoucnu vzdá průměrně 49,08⁵² primárně nezasazených jedinců (neuživatelů), je intervence ekonomicky neutrální.
- pokud zjištěním jednoho trestného činu podle § 187a TZ přerušíme příčinný řetězec – tedy zabráníme přechodu z jednorázového v problémové užívání nejméně 49,08 jedincům s jednorázovou zkušeností – je intervence ekonomicky neutrální.

Analogicky pak platí, že pokud bude „odstrašující“ (deterenční) efekt represe v těchto cílových populacích vyšší, bude intervence výnosná; pokud bude deterenční efekt represe v těchto cílových populacích nižší, bude intervence ztrátová.

⁵¹ s výhradami, uvedenými v diskusi

⁵² $22,77 \times 2,1554806$

6 Conclusion with Consideration of the Population of First Users

Provided that we know that there were 853,815 people in the Czech Republic in 1998 with at least one experience of use of an illicit drug (Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2001; Český statistický úřad, 1999), and that there were approximately 37,500 problem users in the Czech Republic in the same year (according to the definition included in EMCDDA & Institute for Therapy Research: 1998), then it is possible to express the probability that one-time use of any illicit substance⁵⁵ leads to problem (ab)use with a probability of $37,500 / 853,815 = 4.39\%$. It means that at least one of each 22.77 (inverse fraction) representatives of the population characterizable by the statement "he/she has tried an illicit drug at least once" (lifetime prevalence) will fall within the "problem user" category.

Without regard to the methodological issues associated with the above-mentioned consideration specified in chapter *Discussion*, we come to the following results:

- The intervention will be economically neutral when an average of at least 49,08⁵⁶ primarily unaffected individuals (non-users) quit (even one-time) use of illicit drugs as a consequence of detection of one criminal offence according to Section 187a of the Criminal Code
- The intervention will be economically neutral when we manage to break the causal chain with a detection of one criminal offence according to Section 187a of the Criminal Code – i.e. we prevent conversion from one-time use to problem use of at least 49.08 individuals with a one-off experience

In analogy, it holds true that the intervention will be profitable in the case that the "deterrent" effect of law enforcement on the target population increases; and the intervention will be loss-making when the deterrent effect of law enforcement on the target population decreases.

⁵⁵ with objections specified in chapter *Discussion*

⁵⁶ 22.77×2.1554806

7 Diskuse

Výše popsaný řetězec úvah a hypotéz, na němž je založena analýza nákladů a výnosů, je simplifikující (jak je ostatně u matematických modelů nezbytné).

Zatímco pro první část CBA (dopad na populaci problémových uživatelů drog) je „nulová hypotéza“ snadno testovatelná, resp. interpretovatelná, druhá část (dopad na populaci prvouživatelů / nezasazenou populaci) je složitější a nese v sobě některá významná rizika, která by měl čtenář brát v úvahu.

7/1 Metodologická rozvaha

7/1/1 Proč „průměrné náklady na stíhanou osobu“?

Původním záměrem výzkumného týmu bylo pomocí semireprezentativního vzorku interview se zástupci jednotlivých represivních agentur provést odhad doby a prostředků, strávené speciálně na objasňování / vyšetřování / stíhání / souzení / odnětí svobody pachatelů, posuzovaných podle § 187a. Tento záměr se nezdařil ze dvou příčin; jednou byly dlouhotrvající úřední obstrukce Nejvyššího státního zastupitelství, vyústivší v povolení odebrat interview od vybraných státních zástupců na samotném konci výzkumného období – tedy v době, kdy již nebylo možno je korektně provést; druhou byly výsledky ze sektoru Policie ČR, které se vymykalý matematickému zpracování: odhady vynaloženého času totiž variovaly od několika málo hodin po periodu tři čtvrtě roku a více; stejně tak neúnosně variovaly policisty uváděné náklady na znalecké posudky, proplácení náhrad atp.

To vedlo Výzkumný tým PAD k závěru, že takto variantně řešené trestné činy, resp. zpracování (předpokládaných) pachatelů, se svým rozsahem a časovými ani materiálními (znalecké posudky, nasazení techniky atd.) nijak nevymykají z „průměrných trestných činů“.

7 Discussion

The above-mentioned chain of considerations and hypotheses from which the Cost and Benefit Analysis follows is simplificatory (as is necessary in mathematical models in any case).

While the first part of CBA (impact on the population of problem drug users) is a “zero hypothesis” that is easy to test and/or interpret, the second part (impact on the population of first users / unaffected population) is more complex and carries several significant risks that the reader ought to consider.

7/1 Methodological Considerations

7/1/1 Why “Average Costs Per Prosecuted Person”?

By means of analysis of a semi-representative sample of interviews with representatives of individual law enforcement agencies, it was the initial intention of the research team to estimate the time and resources spent especially on detection / investigation / prosecution / trying / imprisonment of the offenders judged according to Section 187a. We failed due to two reasons: long-lasting administrative obstructions of the Office of the Supreme Prosecutor that resulted in permission to interview selected public prosecutors only at the very end of the research period – that is, at a time when it was already impossible to carry them out correctly; and the results from sector of the Police of the Czech Republic that surpassed mathematical processing represent the second reason: estimates of spent time varied from a few hours to a period of nine months or more; at the same time, the costs of expertises and reimbursement of expenses, etc. reported by the Police also varied to an unacceptable extent.

These facts led the PAD Research Team to the conclusion that the scope and time and material requirements (expert opinions, use of technology, etc.) of such varyingly solved criminal offences, or, more accurately, processing of the (estimated) offenders, do not significantly vary from the “average criminal offences”.

7/1/2 Proč jen trestní stíhání?

Původním záměrem Výzkumného týmu PAD bylo zahrnout do analýzy nákladů a výnosů i držení nelegálních drog pro vlastní potřebu, posuzované jako přestupek. Údaje, které je o této věci schopna poskytnout Policie ČR, jsou nicméně tak kusé jednak co do předmětné drogy, tak především co do faktické vymahatelnosti pokuty a nákladů na přestupkové řízení (!), že bylo od tohoto záměru upuštěno.

Stejně tak je nemožné zavést do naší analýzy náklady na probaci/ podmíněčné odsouzení.

Kontroverzní a testovanou intervencí bylo podle zadavatele zavedení *trestnosti* držení drog pro vlastní potřebu, nikoliv jeho zakomponování do Zákona o přestupcích.

Proto byla analýza nákladů a výnosů ve shodě se zadáním nakonec zúžena právě na zavedení trestnosti držení drog pro vlastní potřebu.

7/1/3 Byli všichni zjištěni pachatelé

„problémovými uživateli“?

Podle empirického studia několika kasuistik i dikce zákona je jasné, že nikoliv. Vzhledem k faktu, že z definice (Collins & Lapsley, 1996) jsou nositeli společenských (ekonomických) nákladů právě problémoví (zne)uživatelé, byla poněkud nadhodnocena výnosová strana analýzy (tedy poměr náklady : výnosy je reálně vyšší, než udávají naše výsledky; intervence je méně výnosná, než vyplývá z našeho modelu).

7/1/2 Why Criminal Prosecution Only?

It was the initial intention of the PAD Research Team to include possession of illicit drugs for personal use – measured as a violation case – in the Cost and Benefit Analysis. However, the data that the Police of the Czech Republic are able to provide in this regard are so fragmentary in terms of the subject drug or the factual recoverability of a particular fine or costs of violation proceedings (!) that we decided to skip this intention.

For the same reasons, it is impossible to include the costs of probation / suspended sentences in our analysis.

According to the sponsor of the study, the controversial and tested intervention focused on the implementation of penalization of possession of illicit drugs for personal use, not on the inclusion of it in the Law on Violations.

Therefore, in accordance with the assignment of the study, the Cost and Benefit Analysis was narrowed down to the implementation of penalization of possession of illicit drugs for personal use.

7/1/3 Were All Detected Offenders “Problem Users”?

According to empirical surveys of several case reports and wording of the law, it is clear that this is not the case. With regard to the fact that problem (ab)users bear the social (economic) costs according to the definition (Collins & Lapsley, 1996), the costs side of the analysis was somewhat overvalued (i.e. the ratio costs : benefits is actually higher than our results in real terms; therefore, the intervention is less advantageous than it results from our model).

7/1/4 Je odhad pravděpodobnosti přechodu od jednorázového užití nelegální drogy k problémovému užívání korektní?

Není. V zásadě jde o pokus přiblížit ekonomické testování intervence pěti základním (nulovým) hypotézám výzkumu⁵³, které jsou odvozeny z Důvodové zprávy a Komentované důvodové zprávy k novelizaci „drogových zákonů“.

Hlavním slabým místem použití hypotézy o pravděpodobnosti přechodu od jednorázového užití drog k jejich problémovému užívání je fakt, že v sobě obsahuje teorii marihuany coby „vstupní drogy“ (*gateway drug*), která je ve vědeckém světě řadu let vyvrácena. Přitom drtivá většina z 10 % české populace z roku 1998, která (podle Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2001) někdy v životě užila alespoň jednou jakoukoliv nelegální drogu, užila právě konopí.

Odhad pravděpodobnosti přechodu od jednorázového užití nelegální drogy k problémovému užívání tedy do sebe vkomponovává předpoklad, který je chybný. Protože se však stejné chyby v deklarovaných cílech novelizace dopustil i předkladatel zákona, považovali jsme za potřebné výše uvedený výpočet provést.

Podobný výpočet s vyloučením konopných drog provést nelze. Procento jednorázových zkušeností s vysoce rizikovou drogu – a především s opiáty – je pomocí celopopulačních průzkumů nemožné určit, protože hodnoty pod 1 % jsou pod prahem citlivosti používané metodiky (Hartnoll, 2001).

⁵³ 1) Dojde ke snížení dostupnosti nezákonných drog. 2) Dojde ke snížení prevalence užívání nezákonných drog (nebo alespoň zastavení jejího nárůstu). 3) Dojde ke snížení incidence užívání nezákonných drog. 4) Nedojde k nárůstu negativních zdravotních ukazatelů. 5) Po zavedení předmětné legislativní intervence nedojde ke zvýšení společenských nákladů na zneužívání drog (Zábranský et al., 2001b)

7/1/4 Is the Estimate of Probability of Conversion from Lifetime- to Problem Use Correct?

It is not. In principle, it is an attempt to approximate the economic testing of the intervention to the five basic (zero) hypotheses of the research⁵⁷, derived from the Explanatory report and Comments on the explanatory report to amendments of “drug laws.”

The main weakness of using this hypothesis is the fact that it includes the hypothesis on probability of conversion from one-time to problem use i.e. includes the theory of marijuana as a gateway drug, disconfirmed in the scientific world many years ago. At the same time, it holds true that the overwhelming majority of the 10 % of the 1998 Czech population that had tried any type of illicit drugs at least once tried precisely cannabis (according to (Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2001)).

Accordingly, the estimation of probability of conversion from one-time use of an illicit drug to problem use incorporates a false assumption. As the sponsor of the law also made the same mistake in the declared objectives of the amendments, we thought it was necessary to make this calculation.

It is impossible to carry out a similar calculation with the exclusion of cannabis drugs. By means of surveys of the entire population, it is impossible to determine the percentage of one-time experiences with a highly risk-laden drug – namely opiates – because values under 1 % are below the threshold of sensitivity of the used methodology (Hartnoll, 2001).

⁵⁷ 1) Availability of illicit drug use will decrease. 2) Prevalence of illicit drug use will decrease (or, the increase will at least discontinue). 3) Incidence of illicit drug use will decrease. 4) There will be no increase in negative health indicators. 5) After the implementation of the subject legislative intervention, social costs of drug abuse will not increase (Zábranský et al., 2001b).

7/2 Konfrontace s dalšími substudii PAD

7/2/1 Kvalitativní analýza PAD (Miovský et al., 2001)

Kvalitativní analýza, provedená v rámci studie PAD a založená na semireprezentativním vzorku uživatelů, pracovníků léčby a služeb pro uživatele drog, příslušníků Policie ČR a soudců a s využitím sekundární analýzy (Analytický a legislativní odbor Nejvyššího státního zastupitelství, 2000) jednoznačně prokázala, že v populaci problémových uživatelů nemělo zavedení § 187a jakýkoliv pozorovatelný efekt ve smyslu snížení užívání nezákonných drog nebo dokonce přechodu k abstinenci. Zaznamenali jsme jen olomoucký trend návratu rozpouštědel na scénu uživatelů nelegálních drog a izolované případy substituce pervitinu těmito těkavými látkami.

Podobně co do nulového dopadu zákona na užívání vypovídali i testování pravidelní uživatelé konopných drog; ti ale ve velké míře udávají (především v oblastech mimo hlavní město) zvýšení ceny marihuany a jeho derivátů na černém trhu, jeho větší „komercializaci“ a splývání s trhem s ostatními drogami.

7/2/2 Sekundární analýza školních studií (Mravčík and Zábranský, 2001a)

Nelze vystopovat změnu chování českých šestnáctiletých v důsledku zavedení testované zákonné změny. Přesto lze mezi českými šestnáctiletými konstatovat zpomalení až zastavení nárůstu některých negativních ukazatelů (zkušeností s užíváním/užitím opiátů a pervitinu) a to velmi pravděpodobně s počátkem ještě před zavedením intervence. Užívání konopných drog, ecstasy a halucogenů tento pozitivní zvrat nevykazuje (Expertní skupina Rady PAD pro prevalenci, 2001).

7/2 Confrontation with other PAD Substudies

7/2/1 PAD Qualitative Analysis (Miovský et al., 2001)

The Qualitative Analysis carried out within the framework of the PAD study and based on a semi-representative sample of users, workers of treatment and service providers for drug users, members of the Police of the Czech Republic and judges, and with the use of secondary analysis (Analytický a legislativní odbor Nejvyššího státního zastupitelství, 2000), explicitly proved that introduction of Section 187a did not have any visible effect on the population of problem users in the sense of reduction of illicit drug use or even conversion to abstinence. We only noted the Olomouc trend of the return of solvents onto the scene of illicit drug users together with isolated cases of substitution of pervitin with these volatile substances.

Even the tested regular users of cannabis drugs reported a similar zero effect; however, a large part of them mention that the price of marijuana and marijuana derivatives on the black market increased (especially in areas outside Prague). They also mention growing “commercialization” and merging with the market of other drugs.

7/2/2 Secondary Analysis of School Surveys (Mravčík and Zábranský, 2001a)

It was not possible to trace any change in the behavior of Czech sixteen-year-olds as a consequence of the implementation of the tested legislative change from 1999. Nevertheless, it is possible to mention that the increase in several negative indicators (experience with opiates and pervitin) decelerated or stopped, most likely even before the amendment of the Criminal Code was implemented. As far as use of marijuana, ecstasy and hallucinogenic drugs is concerned, it is possible to claim that such a positive trend did not take place (Expertní skupina Rady PAD pro prevalenci, 2001).

3 Výsledek studie

Z výše uvedeného lze uzavřít:

Zavedení trestnosti držení drog pro vlastní potřebu bylo z krátkodobého hlediska (testované dvouleté periody platnosti zákona) ekonomicky nevýhodné a způsobilo zbytečné náklady, tedy přimělo společnost vynaložit prostředky, které mohly být vynaloženy jinak, a to v minimální výši 161 206 Kč na jednoho Policií ČR zjištěného pachatele podle § 187a.

Deterenční efekt na populaci problémových uživatelů, která nese společenské náklady na zneužívání nelegálních drog, je prokazatelně nulový (Miovský and Zábranský, 2001). Tento názor sdílí příslušníci předmětné populace, složky represivního aparátu i terapeuti a profesionálové z pomáhajících profesí.

Zavedení trestnosti držení drog pro vlastní potřebu bylo velmi pravděpodobně z dlouhodobého hlediska ekonomicky nevýhodné.

Toto tvrzení podporují jak výsledky sekundární analýzy školních studií (Mravčík and Zábranský, 2001b), tak rozbor vědecké literatury, kde nelze pro prostředí demokratické společnosti najít průkaz preventivního efektu zavedení trestnosti natolik celospolečensky rozšířeného chování, jakým je (jednorázové) užití nelegální drogy.

I když se v populaci šestnáctiletých – a to s nejvyšší pravděpodobností ještě před zavedením § 187a – snížil podíl jedinců, kteří mají alespoň jednorázovou zkušenost s tzv. „tvrdou“ drogou⁵⁴, procento těch, kteří vyzkoušeli alespoň jednou konopnou – tzv. „měkkou“ – drogu, stále stoupá. Ještě prů-

⁵⁴ tj. v České republice především pervitin a heroin

3 The Result of the Study

Based on the above-mentioned facts, it is possible to draw the following conclusions:

In the short-term perspective (of the two-year period of applicability of the law), the implementation of penalization of possession of illegal drugs for personal use was economically disadvantageous and incurred redundant costs, that is, it caused the society to expend resources that could have been used in a different manner. The minimum costs were of an amount of CZK 161,260 per each case according to Section 187a detected by the Police of the Czech Republic.

It was proved that there was zero deterrent effect on the population of problem users that bears the social costs of illicit drug abuse (Miovský et al., 2001). Members of the subject population, branches of the Police law enforcement apparatus, therapists and experts from helping institutions share this opinion.

It is very likely that the implementation of penalization of possession of illegal drugs for personal use was very economically disadvantageous in the long-term perspective.

The results of the Secondary Analysis of School Surveys (Mravčík and Zábranský, 2001a), analysis of scientific literature where it is impossible, in the context of democratic environments, to find any evidence of preventive effect of the implementation of penalizing behavior that is as widespread as (one-time) use of an illicit drug also support the previous claim.

Although the share of individuals with at least one-time experience with a hard drug⁵⁸, decreased in the population of sixteen-year-olds – most likely even before Section 187a was implemented, the percentage of those who had tried cannabis – a so-called “soft” drug – at least once, continued to

⁵⁸ i.e. especially pervitin and heroin in the Czech Republic

kaznější je trend zvyšování procenta těch, kteří užívají konopí pravidelně.

Zákonná intervence, nerozlišující mezi jednotlivými typy nelegálních drog, tedy nesplnila své cíle.

increase constantly. The trend of the increasing percentage of those who use cannabis on a regular basis is even more demonstrative.

Therefore, the legal intervention that does not differentiate between individual types of drugs did not meet the objectives.

Výsledek / Result

Odkazy / Reference List

- 1 Analytický a legislativní odbor Nejvyššího státního zastupitelství (2000) Zvláštní zpráva o poznatcích k aplikaci novely trestního zákona č. 112/1998 Sb., zejména nové skutkové podstaty trestného činu podle § 187a trestního zákona. 1 Spr 169/2000, Praha: Nejvyšší státní zastupitelství
- 2 Barker G. (2000) Metody rychlého posuzování zneužívání drog ve společnosti. Boskovice: Albert
- 3 Benson B., Kim I., Rasmussen D. and Zuehlke T.W. (1992) Is property crime caused by drug use or by drug enforcement policy? *Applied Economics* 24, 674—692
- 4 Benson B. and Rasmussen D. (1991) Relationship between illicit drug enforcement policy and property crimes. *Contemporary Policy Issues* 9, 106—115
- 5 Estimating the costs of drug-related crime. edn. Toronto: Canadian Centre on Substance Abuse (1995)
- 6 Brochu S. and Douyon A. (1990) Université de Montréal: Centre international de criminologie comparée. Montreal: Montreal
- 7 Bém P. (Jun 20, 1997) ...ale bohužel dosti nešťastnou. *MF Dnes* 4
- 8 Bém P., Minařík J., Kuda A. and Hrdina P. (1999) Charakteristiky rizikového chování u skryté populace problémových uživatelů drog – kvalitativní studie (Characteristics of Risky Behaviour within the Hidden Population of Drug Users – Qualitative Study). Bém P., Minařík J. and Rhodes T., (Eds.) Praha: Phare „Technical Assistance to Drug Demand Reduction“ & National Drug Commission of the Czech Republic
- 9 Centrum pro výzkum veřejného mínění (2001) Občané o drogách a účinnosti nového zákona. 01—01 (ot.č.42—46), Praha: AV ČR
- 10 Collins D.J. and Lapsley H.M. (1991) Estimating The Economic Costs of Drug Abuse in Australia. Canberra: Commonwealth Dept. of Community Services & Health
- 11 Collins D.J. and Lapsley H.M. (1996) The Social Costs of Drug Abuse in Australia in 1988 and 1992. Collins D.J. and Lapsley H.M., (Eds.) Monograph No. 30 edn, Canberra: Commonwealth Department of Human Services and Health. Australian Government Publishing Service
- 12 Cooper B.S. and Rice D.P. (1976) The Economic Cost of Illness Revisited. *Soc Secur Bull* 39, 21—36
- 13 Department of Epidemiology – Lazio Region Health Authority EMCDDA, (Ed.) (1997) Reviews of studies. Lisbon: EMCDDA
- 14 Dobinson I. and Ward P. (1986) Heroin and Property Crime: An Australian Perspective. *Journal of Drug Issues* 16, 249—262
- 15 EMCDDA and Institute for Therapy Research: (1998) Study to Obtain Comparable National Estimates of Problem Drug Use Prevalence for all EU Member States. EMCDDA Project (CT.97.EP.04), Lisboa/München: EMCDDA.
- 16 English D.R., Holman C.D.J., Milne E., Winter M.G., Hulse G.K., Codd J.P., Bower C.I., Corti B., de Klerk N., Knuiman M.W., Kurinczuk J., Lewin G.F. and Ryan G.A. (1995) The quantification of drug caused morbidity and mortality in Australia, 1995 Edition. English D.R. (Ed.) Canberra: Commonwealth Department of Human Services and Health
- 17 Expertní skupina Rady PAD pro prevalenci (2001) Zápis ze závěrečné schůzky Expertní skupiny
- 18 Fazey C.S.J. and Stevenson R.C. (1990) The Social and Economic Costs of Drug Abuse in the U.K. and the Netherlands. London: Commission of the European Communities
- 19 Gajdošíková H. and Zábranský T. (2001) Zápis ze III. schůzky. Určovací návštěva Phare a EMCDDA: Expertní skupina Rady PAD Notes: Interní dokument MPK a Rady PAD
- 20 Goldstein P. The Drugs/Violence Nexus: A tripartite Conceptual Framework. *Journal of Drug Issues* 15, 493—506
- 21 Goldstein P., Brownstein H., Kurlander L., Glasel D. and Martinez J. (1987) Drug Related Crime Analysis. Goldstein P., (Ed.) Washington: National Institute of Justice
- 22 Hartnoll R. (1994) Definitive protocol – drug treatment reporting systems and the first treatment demand indicator. Barcelona: Pompidou Group
- 23 Hartnoll R. (2001) Opiáty: prevalence a demografické faktory. *Adiktologie* 1, 40—51
- 24 Hartnoll R. (2002) Measuring Prevalence and Incidence of Drug Use. *Drugs in Focus – Briefing* (In Press)
- 25 Hibbell B., Andersson B., Ahlström S., Balakireva O., Bjarnason T., Kokkevi A. and Morgan M. (1999) The 1999 ESPAD Report. Alcohol and Other Drug Use Among Students in 30 European Countries. Stockholm: CAN
- 26 Hodgson T. and Meiners M. (1979) Guidelines for Cost of Illness Studies in the Public Health Service. Washington, US: Public Health Service
- 27 Holub J., Zábranský T. (Jan 24, 2000) Notes: Přehledy prostonaných dnů podle pohlaví a vybraných diagnóz
- 28 Howard J., Rhodes T., Fitch C. and Stimson G.V. (1998) The Rapid Assessment and Response guide on psychoactive substance use and especially vulnerable young people (EVYP-RAR). Geneva: WHO/SAB
- 29 Hrbáček J. (Mar 11, 1998) Kopřiva: Policie narkomany vydírat nebude (Už dnes by policisté mohli zneužívat zákon proti drogám, ale nedělají to). *Lidové noviny* 4 Nakladatelství Lidové noviny
- 30 Hubička F. and Kopřiva J. (Feb 10, 1997) Spotřebitelům by nemělo hrozit vězení. *Lidové noviny* 5
- 31 Institut suisse de prophylaxie de l'alcoolisme (1990) Le Probleme de la Drogue – en Particulier en Suisse – Considere Sous son Aspect Social et Preventif. Lausanne: Office federal de la sante publique.
- 32 Kalina K. (2001a) Náklady primární prevence a náklady sekundární a terciární prevence mimo systém veřejného zdravotního pojištění. *Adiktologie – Supplementum* 1
- 33 Kalina K. (2001b) Vlastní náklady rodin drogově závislých klientů v léčebných zařízeních – pilotní studie (Costs of families with relatives in the illicit drugs treatment process). *Adiktologie – Supplementum* 1
- 34 Komorous J. (Jul 20, 1997) Novela nám dá zbraň proti drogám. *MF Dnes* 4
- 35 Kopp P. (1998) A new indicator: The social cost of drug. P-PG/Cost (98) 4, Strasbourg : Pompidou Group
- 36 Kopp P. and Fénoglio P. (2000) Calculating the Social Cost of Illicit Drugs (Methods and Tools for Estimating the Social Cost of the Use of Psychotropic Substances). P-PG/Cost (2001) 1 E, Strasbourg: Pompidou Group (Co-operation Group to Combat Drug Abuse and Illicit trafficking in Drugs)
- 37 Langer I. (Aug 17, 1997) Protidrogová politika opakuje chyby jiných. *MF Dnes* 12
- 38 Marek B., Rozpočet odboru v roce 1998 Zábranský, Tomáš. 2001
- 39 Max W., Rice D. and Mackenzie E. (1990) The lifetime costs of injury. *Inquiry* 27, 322—343
- 40 Ministerstvo spravedlnosti ČR. Analýza negativních dopadů novelizace trestního zákona (drogová kriminalita) s návrhy na opatření. 1998
- 41 Miovský M., Gajdošíková H., Skutilová K. and Zábranský T. (2001) Přehled výsledků substudie provedené s policisty, vyšetřovateli, kriminalisty a soudci ve vztahu k trestné činnosti uživatelů nelegálních psychoaktivních látek: kvalitativní analýza (Overview of the Qualitative Substudy with Policemen, Investigators, Criminalists and Judges). *Adiktologie Supplementum: Substudie Analýzy dopadů novelizace drogové legislativy v ČR (Substudies of the Impact Analysis Project of New Drug Legislation)* 1 (1)
- 42 Miovský M. and Urbánek T. (1999) NEAD 98 – nealkoholové drogy 1998 (Non-alcohol

- drugs in 1998). Brno, Boskovice: Podané ruce, Albert
- 43 Miovský M. and Urbánek T. (2001) Výzkumná zpráva NEAD 2000 (The NEAD 2000 – Research Report). Tišnov: Scan
- 44 Miovský M. and Urbánek T. (2002) Tabák, alkohol a nelegální drogy mezi středoškoláky: vznikla nová deviace? Čs. *Psychologie* (In Press)
- 45 Miovský M. and Zábranský T. (2001) Přehled výsledků substudie provedené s uživateli nelegálních psychoaktivních látek a s pracovníky zdravotnických zařízení a poskytovateli služeb uživatelům nelegálních drog (Overview of PAD Qualitative Substudy Results – Drug Users and Care & Treatment Providers). *Adiktologie – Supplementum 1* (1)
- 46 Morgan D. (1997) Focus groups as method of qualitative research. London, New Delhi: Sage – Thousand Oaks
- 47 Mravčík V. (2000) Injekční užívání drog v České republice – atestační práce k nástavbové atestaci v oboru epidemiologie. IPVZ, (Ed.) IPVZ Praha
- 48 Mravčík V. (2002) Clusterová analýza lokální závažnosti zneužívání nelegálních drog v ČR. *Adiktologie* Notes: In Press; Assistance: Zábranský T.
- 49 Mravčík V. and Zábranský T. (2001a) Prevalenční odhad problémových uživatelů drog v ČR – syntéza dostupných dat (The prevalence estimate of problem drug use in Czech Republic – synthesis of available data). *Adiktologie – Supplementum 1* (1)
- 50 Mravčík V. and Zábranský T. (2001b) Sekundární analýza školních studií 1994–2000 (Secondary Analysis of School Surveys 1994–2000 in Czech Republic). *Adiktologie – Supplementum 1*, Notes: Assistance and data provided by: Csemý Ladislav; Studničková Běla, Miovský Michal
- 51 Mravčík V. and Zábranský T. (2001c) Dotazníkový průzkum injekčního užívání drog v lékárnách České republiky (The Estimate of Intravenous Drug Use in Czech Republic: Questionnaire Survey in Pharmacies). *Adiktologie 1* (1):11–21
- 52 Mravčík V. and Zábranský T. (Ed.) (2001d) Manuál pro provedení prevalenčního odhadu v populaci uživatelů drog na lokální úrovni v ČR v I. 1999 – 2000 (PAD COI PREV 2001). Praha, Karviná, Brno: ResAd
- 53 Mravčík V. and Šebáková H. (2002) Séroprevalence virových hepatitid typu A – C u injekčních uživatelů drog – projekt IKTERUS (Seroprevalence HVA-C in IDUs – IKTERUS Project). *Epidemiologie, Mikrobiologie, Imunologie* (In Press)
- 54 Nožina M. (1997) Svět drog v Čechách. Praha & Orlik nad Vltavou: KLP – Koniasch Latin Press & Livingstone. 80-85917-36-X
- 55 Polanecký V., Šejda J., Studničková B., Klaka J., Šeblová J. and Hančlová H. (2000) Epidemiologie drog a uživatelů drog, Česká republika – 1999 (Epidemiology of Drugs and Drug Users – Czech Republic 1999). Praha: Hygienická stanice hl. m. Prahy
- 56 Polanecký V., Šejda J., Studničková B., Klaka J., Šeblová J. and Hančlová H. (2001) Epidemiologie drog a uživatelů drog, Česká republika – 2000 (Epidemiology of Drugs and Drug Users – Czech Republic 2000). Praha: Hygienická stanice hl. m. Prahy
- 57 Polanecký V., Šmídová O., Studničková B., Šafr J. and Šejda J. (1999) Užívání drog, alkoholu, tabáku a životní styl středoškoláků a učňů v České republice – srovnání let 1994, 1995 a 1997 (The Use of Illicit Drugs, Alcohol, Tobacco; Life styles of High-School Students in Czech Republic – Comparison between Years 1994, 1995, 1997). Praha: Hygienická stanice hl. m. Prahy
- 58 Polanecký V., Šmídová O., Studničková B., Šafr J., Šejda J. and Hustopecský J. (2001) Mládež a návykové látky v České republice – trendy let 1994–1997–2001 (Youth and Addictive Substances in Czech Republic: Trends 1994–1997–2001). Praha: Hygienická stanice hlavního města Prahy. 80-238-8200-7
- 59 Polanecký V., Šmídová O., Studničková B. and Šejda J. (1998) Užívání drog, alkoholu, tabáku a životní styl středoškoláků a učňů v České republice (Drug, Alcohol, and Tobacco Use, and Life Style of High-school Students and Apprentices in the Czech Republic). Praha: Hygienická stanice hl. m. Prahy
- 60 Zákon České národní rady ze dne 21. června 1991 o Policii České republiky. (1997) 283/1991 Sb.
- 61 Usnesení Poslanecké sněmovny z 15. schůze 2. července 1999 k návrhu státního závěrečného účtu České republiky za rok 1998 (Jul 2, 1999) sněmovní tisk 201
- 62 Presl J. (Jun 17, 1997) ... a zapomíná na kvalitní domácí legislativu. *MF Dnes* 12
- 63 Rice D., Hodgson T., Sinsheimer P., Browner W. and Kopstein A. (1986) The economic costs of the health effects of smoking, 1984. *The Millbank Quarterly* 64, 489–547
- 64 Rice D.P. (1967) Estimating the cost of illness. *Am J Public Health Nations Health* 57, 424–40
- 65 Rice D.P. (1999) Economic costs of substance abuse, 1995. *Proc Assoc Am Physicians* 111, 119–25
- 66 Rice D.P. (2000) Cost of illness studies: what is good about them? *Inj Prev* 6, 177–9
- 67 Rice D.P. and Hodgson T.A. (1982) The value of human life revisited. *Am J Public Health* 72, 536–8
- 68 Rice D.P., Hodgson, T.A. and Kopstein, A.N. (1985) The economic costs of illness: a replication and update. *Health Care Financ Rev* 7, 61–80.
- 69 Rice D.P., Kelman, S. and Miller, L.S. (1991) Economic costs of drug abuse. *NIDA Res Monogr* 113, 10–32
- 70 Rice D.P. (1990) The economic costs of alcohol and drug abuse and mental illness, 1985. Rockville, MD: U.S. Dept. of Health and Human Services, Public Health Service, Alcohol, Drug Abuse, and Mental Health Administration
- Notes: Includes bibliographical references (p. 205–218)
- 71 Rice D.P., Hodgson T.A., Commonwealth Fund, Allied Social Science Association and Meeting (1983) Economic costs of smoking an analysis of data for the United States. Rice D.P., (Ed.) Notes: Bibliography: p. 12–15
- 71 Seidmann I. (1997) Interviewing as qualitative research. London: Teachers College, Columbia University
- 72 Sekretariát Meziřesortní protidrogové komise Úřadu vlády ČR (1999) Analýza postavení protidrogových koordinátorů na okresních, obvodních a magistrátních úřadech a úřadech statutárních měst ČR. Praha: Meziřesortní protidrogová komise Úřadu vlády ČR
- Notes: Interní dokument MPK
- 73 Single E., Easton B., Collins D., Harwood H., Lapsley H. and Maynard A. Single E. (Ed.) (1996) International Guidelines for Estimating the Costs of Substance Abuse. Ottawa: Canadian Centre on Substance Abuse
- 74 Single E. (1996) The Costs of Substance Abuse in Canada a Cost Estimation Study. Canadian Centre on Substance Abuse, (Ed.) Ottawa: Canadian Centre on Substance Abuse. 1896323189
- Notes: Includes bibliographical references
- 75 Single E., MacLennan A. and MacNeil P. (1994) Horizons 1994 Alcohol and Other Drug Use in Canada. Health Promotion Studies Unit and Canadian Centre on Substance Abuse, (Eds.) Ottawa: Studies Unit, Health Promotion Directorate, Health Canada and the Canadian Centre on Substance Abuse. 066222518X (Canada. Health Promotion Studies Unit). 1896323006 (Canadian Centre on Substance Abuse)
- Notes: Added Title: Alcohol and other drug use in Canada
- 76 Single E., Robson L., Xie X. and Rehm J. (1998) The economic costs of alcohol,

Odkazy / Reference List

- tobacco and illicit drugs in Canada, 1992. *Addiction* 93, 991—1006
- 77 Sotolář A., Puri F., Šámal P., Doubravová D., Gawlik L. and Radimecký J. (2000) Povaha problému zneužívání drog v mezinárodních souvislostech. *Trestní právo* 4
- 78 Stimson G.V., Fitch C. and Rhodes T. (1998) The Rapid Assessment and Response Guide on Injecting Drug Use (IDU RAR). 93—110. Geneva: World Health Organization
- 79 Trimbos Institute EMCDDA, (Ed.) (1999) Project CT.98.EP.11. EMCDDA
- 80 Tyrlik M., Zuda T., Bém P. and Power R. (1997) Zhodnocení drogové situace v ČR 1996 (Rapid Assessment of the Drug Use Situation in the Czech Republic). Brno/Praha: MPK /FF MU Brno
- 81 U.S. Department of Justice (1994) Drugs and Crime Facts 1993. Rockville: Drugs & Crime Data Center & Clearinghouse
- 82 Vopravil J. (2002) Zvláštní zpráva o státním rozpočtu 1998 s ohledem na drogovou problematiku. *Adiktologie* (In Press) Assistance: Zábranský T.
- 83 Diskuse. edn. Praha: MPK (2001)
- 84 VZP ČR (1999) Výroční zpráva Všeobecné zdravotní pojišťovny České republiky za rok 1998. Praha: VZP ČR
- 85 Vězeňská služba České republiky (1999) Porovnání s některými státy (Comparison with Some Other Countries). Vězeňská služba České republiky, (Ed.) Praha: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky, odbor správní
- 86 Wawrosz P. (Jul 11, 1997) Nebezpečí degradace práva přes všechny výhrady trvá. *Lidové noviny* 9
- 87 World Health Organisation (1992) Mezinárodní statistická klasifikace nemocí: Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů ve znění desáté decennální revize MKN-10. WHO, (Ed.) Praha: WHO & Ústav zdravotnických informací a statistiky
- 88 World Health Organisation (1994) *Lexicon of Psychiatric and Mental Health Terms*. 2 edn, Geneva: World Health Organisation
- 89 Xie X., Single E., Rehm J. and Robson L. (1996) The economic costs of alcohol, tobacco and illicit drug abuse in Ontario 1992. Toronto: Addiction Research Foundation. 0-88868-274-3
- 90 Zeman M. and Svoboda I. (1999) Návrh státního závěrečného účtu České republiky za rok 1998. č.j. 20/28111/1999, Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
- 91 Zábranský T. (2000) Průběžná analýza dopadů nové drogové legislativy – stav projektu k 25 / I / 2000 a návrh provedení druhé fáze (sběr a hodnocení dat), zpráva pro zasedání Meziřesortní protidrogové komise (PAD Study: State of Art in 1-25-2000 and proposal for conducting second phase of the Research (Data Gathering and Analyzing) – Report for National Drug Commission). Praha: sekretariát Meziřesortní protidrogové komise Úřadu vlády ČR
- 92 Zábranský T., Mioviský M., Mravčík V. and Gajdošíková H. (2001a) Projekt Copernicus: Global Approach on Drugs – České substudie mezinárodního projektu – závěrečná zpráva. Zábranský T., (Ed.)
- 93 Zábranský T., Mioviský M., Mravčík V., Gajdošíková H. and Kalina K. (2001b) Projekt analýzy dopadů novelizované protidrogové legislativy v ČR: metodologie a průběžná zpráva pro zasedání Vlády ČR 17. ledna 2001 (č.j. 23/01) (Impact Analysis Project of New Drug Legislature: Methodology and State-of-Art Report for the Governmental session 2001-01-17 #23/01). Praha: Meziřesortní protidrogová komise Úřadu vlády ČR Notes: Interní materiál pro potřeby Vlády ČR a Rady PAD (Internal paper for Czech Government and PAD Research Team)
- 94 Zábranský T., Mioviský M., Mravčík V., Gajdošíková H., Kalina K. and Vopravil J. (2001c) Ekonomické náklady společnosti na

zneužívání nelegálních („pouličních“) drog v České republice 1998 (The Social Costs of Illicit Drugs Abuse in Czech Republic 1998).

Adiktologie – Supplementum 1

95 Zábranský T., Mravčík V., Gajdošíková H. and Mioviský M. (2001d) PAD: Projekt analýzy dopadů novelizace drogové legislativy v ČR (Souhrnná závěrečná zpráva) – PAD: Impact Analysis Project of New Drugs Legislation (Summary Final Report). Praha: ResAd / Scan. 80-86620-01-8 (Czech version), 80-86620-02-6 (English version) Notes: Assistance Bullington B. & Rasmussen D.

96 Zábranský T. and Vorel F. (2001) Odhad počtu zemřelých v přímém důsledku zneužívání omamných a psychotropních látek a v souvislosti s ním – pilotní fáze (odhad pro rok 1998) (Estimate of drug-related deaths in Czech Republic – Pilot phase (1998)).

Adiktologie 2, 8—27

97 Štěpán J. (Jul 28, 1997) Tresty pro uživatele drog? *Lidové noviny* 9

98 Čermák I. and Štěpaníková I. (1998) Kontrola validity dat v kvalitativním psychologickém výzkumu Československá psychologie 1 (LXII)

99 Český statistický úřad (1999) Statistická ročenka České republiky 1998 (Statistical Yearbook of the Czech Republic 1998). Praha: Scientia. 80-7183-145-X

100 Český statistický úřad (2000) Statistická ročenka České republiky 1999 (Statistical Yearbook of the Czech Republic 1999). Praha: Scientia. 80-8183-145-X

